

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Mgr. Zdeněk Neužil

**Alternativní tresty jako instituty trestního práva
v České republice, jejich význam a využití v praxi**

Rigorózní práce

Pověřený akademický pracovník:

JUDr. Lukáš Bohuslav, Ph.D.

Tématický okruh:

Trestní právo

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu):

2. 10. 2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 379 891 znaků včetně mezer.

Mgr. Zdeněk Neužil

V Praze dne

Poděkování

Mé největší poděkování patří JUDr. Lukáši Bohuslavovi, Ph.D. za cenné rady, odborné vedení a vstřícnost, které mi pomohly rigorózní práci dokončit.

Rád bych poděkoval i mé mamince Ing. Evě Neužilové za její neocenitelnou podporu a zázemí, které mi v životě poskytla. Mé poděkování patří také praktikující advokátní koncipientce Mgr. Bc. Veronice Kaplanové za nesčetné konzultace všemožné právní problematiky a celkovou podporu, a to nejen při vypracovávání této rigorózní práce, ale i v průběhu celého studia a profesní kariéry. Chtěl bych také poděkovat Mgr. Veronice České za její pomoc s překlady z norského jazyka a konzultaci tamních reálií vztahujících se nejen k alternativním trestům a justičnímu systému. Za pomoc s formálními úpravami práce jsem vděčný Bc. Ondřeji Bočkovi. Za cenné rady a podporu bych rád poděkoval také Bc. Jaroslavovi Šedovi.

Můj vděk patří i RNDr. Ladislavu Minčičovi, CSc., MBA., který mi poskytl potřebnou motivaci pro dokončení této rigorózní práce. A konečně bych rád poděkoval také Ing. Aleši Kučerovi za jeho celkovou podporu a moudré rady.

Obsah

Úvod.....	8
1. Úvod do problematiky trestů.....	11
1.1. Pojem trest.....	11
1.2. Účel trestu.....	13
1.3. Teorie účelu trestu.....	13
1.3.1. Absolutní teorie.....	14
1.3.2. Relativní teorie.....	14
1.3.3. Smíšená teorie.....	16
1.4. Koncepce trestní justice.....	18
1.4.1. Retributivní justice.....	18
1.4.2. Restorativní justice.....	18
1.5. Funkce trestu.....	20
1.5.1. Retributivní funkce.....	20
1.5.2. Odstražující funkce.....	21
1.5.3. Rehabilitační funkce.....	22
1.5.4. Eliminační funkce.....	24
1.5.5. Restituční funkce.....	25
1.6. Základní zásady sankcionování.....	27
1.6.1. Zásada zákonnosti.....	28
1.6.2. Zásada subsidiarity trestní represe a princip ultima ratio.....	28
1.6.3. Zásada zákazu dvojího přičítání.....	29
1.6.4. Zásada humanity.....	30
1.6.5. Zásada přiměřenosti.....	30
1.6.6. Zásada účelnosti trestů.....	31
1.6.7. Zásada zohlednění právem chráněných zájmů osob poškozených trestným činem.....	32
1.7. Shrnutí.....	35
2. Alternativní tresty jako instituty trestního práva.....	36
2.1. Sankční systém trestního práva v České republice.....	36
2.2. Trest odnětí svobody jako základní trest.....	40
2.3. Problémy nepodmíněného trestu odnětí svobody a rozvoj alternativ v trestním právu.....	42
2.4. Vymezení alternativních trestů.....	46
2.5. Probační a mediační služba.....	49
2.5.1. Vznik a vývoj probační a mediační služby.....	49
2.5.2. Organizace probační služby.....	49

2.5.3. Legislativní úprava.....	50
2.5.4. Probační činnost.....	51
2.5.5. Mediační činnost.....	52
2.6. Shrnutí	53
3. Jednotlivé alternativní tresty	55
3.1. Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody.....	55
3.1.1. Právní úprava	56
3.1.2. Podmínky aplikace.....	56
3.1.3. Zkušební doba	58
3.1.4. Průběh a kontrola zkušební doby.....	62
3.1.5. Rozhodnutí o podmíněném odsouzení.....	62
3.1.6. Dílčí shrnutí	65
3.2. Podmíněný odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem	66
3.3. Domácí vězení	67
3.3.1. Právní úprava	68
3.3.2. Podmínky aplikace.....	68
3.3.3. Náhradní trest odnětí svobody	72
3.3.4. Výkon trestu.....	72
3.3.5. Rozhodnutí o výkonu náhradního trestu odnětí svobody	76
3.3.6. Odklad a přerušování výkonu trestu	77
3.3.7. Dílčí shrnutí	78
3.4. Obecně prospěšné práce	79
3.4.1. Právní úprava	79
3.4.2. Podmínky aplikace.....	79
3.4.3. Výměra trestu.....	81
3.4.4. Výkon trestu.....	82
3.4.5. Přeměna trestu.....	87
3.4.6. Odklad, přerušování a upuštění od výkonu trestu.....	89
3.4.7. Dílčí shrnutí	91
3.5. Propadnutí majetku.....	92
3.5.1. Právní úprava	92
3.5.2. Výkon trestu.....	93
3.5.3. Dílčí shrnutí	94
3.6. Peněžitý trest.....	95
3.6.1. Právní úprava	95
3.6.2. Výkon trestu.....	97

3.6.3. Odklad výkonu trestu, povolení splátek a upuštění od výkonu trestu	99
3.6.4. Dílčí shrnutí	100
3.7. Propadnutí věci	101
3.7.1. Právní úprava	101
3.7.2. Propadnutí náhradní hodnoty	102
3.7.3. Výkon trestu	103
3.7.4. Dílčí shrnutí	103
3.8. Zákaz činnosti	104
3.8.1. Právní úprava	104
3.8.2. Podmínky aplikace	104
3.8.3. Výkon trestu	105
3.8.4. Dílčí shrnutí	108
3.9. Zákaz držení a chovu zvířat	109
3.9.1. Právní úprava	109
3.9.2. Podmínky aplikace	110
3.9.3. Výkon trestu	110
3.9.4. Dílčí shrnutí	113
3.10. Zákaz pobytu	114
3.10.1. Právní úprava	114
3.10.2. Podmínky aplikace	114
3.10.3. Výkon trestu	115
3.10.4. Dílčí shrnutí	117
3.11. Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce	118
3.11.1. Právní úprava	118
3.11.2. Podmínky aplikace	118
3.11.3. Výkon trestu	119
3.11.4. Dílčí shrnutí	122
3.12. Ztráta čestných titulů nebo vyznamenání	123
3.13. Ztráta vojenské hodnosti	123
3.14. Vyhoštění	124
3.14.1. Právní úprava	124
3.14.2. Podmínky aplikace	124
3.14.3. Dílčí shrnutí	126
3.15. Alternativní trestní opatření ukládaná mladistvým	127
3.16. Alternativní tresty v trestních věcech právnických osob	129
3.17. Shrnutí	130

4. Využití alternativních trestů v České republice	131
4.1. Vězeňská populace a využití vězeňských kapacit v České republice.....	131
4.2. Podíl krátkodobých trestů na celkovém počtu vězněných osob	134
4.3. Využití vybraných alternativních trestů	135
4.4. Shrnutí	141
5. Srovnání s právní úpravou v Norsku	142
5.1. Specifika právního prostředí v Norsku	142
5.2. Instituce	143
5.3. Trest odnětí svobody	144
5.4. Alternativní tresty	147
5.5. Jednotlivé alternativní tresty.....	149
5.5.1. Domácí vězení	149
5.5.2. Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody.....	152
5.5.3. Pokuta	153
5.5.4. Obecně prospěšné práce.....	155
5.5.5. Nápravné a léčebné programy.....	158
5.6. Spolupráce mezi Norskem a Českou republikou.....	159
5.7. Shrnutí	164
6. Zhodnocení platné právní úpravy v České republice a úvahy de lege ferenda	165
6.1. Zhodnocení platné právní úpravy	165
6.2. Úvahy de lege ferenda	166
6.3. Shrnutí	169
Závěr.....	170
Seznam zkratk	172
Seznam použitých zdrojů	173
Seznam použité literatury	173
Seznam použitých internetových zdrojů.....	176
Seznam použitých právních předpisů	178
Seznam použité judikatury	179
Seznam ostatních zdrojů.....	180
Abstrakt, klíčová slova	181
Abstract, key words.....	183

Úvod

Tato rigorózní práce se zabývá tématem alternativních trestů a jejich využití v rámci sankčního systému trestního práva. Toto téma v posledních letech nabývá na aktuálnosti, když se trestním sankcím nespojeným s bezprostředním odnětím svobody dostává stále více pozornosti. Současně s tím roste celkový zájem o využívání alternativ v trestním právu a to včetně právě alternativních trestů.

Jako alternativní tresty jsou v pojetí trestního práva zpravidla označovány takové tresty, které představují alternativu k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Oproti nepodmíněnému trestu odnětí svobody je zásadním rozdílem skutečnost, že aplikací alternativních trestů nedochází k vytržení pachatele ze společnosti a jeho izolaci ve věznici. Mezi hlavní výhody alternativních trestů tak patří zejména eliminace negativních vlivů souvisejících s uvězněním, snížení finančních nákladů spojených s výkonem trestu a uvolnění vězeňských kapacit pro pachatele závažné trestné činnosti. Úspěšná aplikací alternativních trestů v systému trestního práva je zároveň považována za jeden z klíčových faktorů při prevenci dalšího kriminálního chování.

Hlavním cílem této práce je poskytnout ucelený pohled na právní úpravu alternativních trestů, a to zvláště s důrazem na detailní analýzu hmotněprávní úpravy jednotlivých alternativních trestů a její kritické zhodnocení. Podstatou práce je dále nejen přiblížit jednotlivé alternativní tresty v trestním právu, ale také demonstrovat jejich hlavní atributy, výhody a nedostatky. Dalším cílem je na základě získaných poznatků právní úpravu alternativních trestů analyzovat a zjistit, zda je to, co předpokládá trestní zákoník, plně reflektováno i v praxi. A konečně si tato rigorózní práce klade za cíl poskytnout popis právní úpravy v Norsku. Norsko má propracovaný trestní systém, který je výrazně zaměřený na nápravu pachatelů trestných činů. Alternativní přístupy v trestním právu, včetně alternativních trestů, mají v tamním trestním systému dlouhodobou tradici a plní svou zamýšlenou úlohu, v důsledku čehož je tamní trestní systém vysoce funkční a vykazuje dlouhodobě výborné výsledky. Norsko je také všeobecně známé pečlivou prací s pachateli trestných činů, nízkou mírou recidivy a dlouhodobě jednou z nejnižších vězeňských populací v přepočtu na obyvatele v celé Evropě.

Na základě všech získaných poznatků autor závěrem práce kriticky hodnotí platnou právní úpravu a ve svých úvahách *de lege ferenda* předkládá možné návrhy na dílčí optimalizaci.

Rigorózní práce je přehledně členěna do šesti kapitol. První kapitola přibližuje základní teoretická východiska a principy, které umožnily vznik a vývoj alternativních trestů. Tato teoretická část práce se zabývá teoriemi a účelem trestání. Popsány jsou koncepty trestní justice a základní funkce trestu. Cíl této kapitoly spočívá zejména v uchopení problematiky v širším kontextu a vytvoření podmínek pro celistvý přístup k tématu.

Druhá kapitola pojednává o alternativních trestech jako institutech trestního práva. Doplnkově je v rámci kapitoly pojednáno i o ostatních alternativních způsobech řešení trestních věcí a alternativách v trestním právu, přičemž důraz je kladen na vymezení alternativních trestů a určení jejich podstaty. Zvláštní pozornost je ke konci této kapitoly věnována také úloze Probační a mediační služby, která při výkonu většiny alternativních trestu plní nezastupitelnou roli. Smyslem této kapitoly je vymezení alternativních trestů a porozumění účelu, za kterým byly alternativní tresty do trestního práva zavedeny.

Třetí kapitola je zaměřena na samotný rozbor jednotlivých alternativních trestů, zejména jejich vymezení a popis právní úpravy *de lege lata*. Rozbor každého jednotlivého alternativního trestu má podobnou strukturu; nejprve je vymezena jeho podstata a následně je detailně popsána hmotněprávní úprava společně s procesními aspekty. Důraz je v rámci této kapitoly kladen zejména na charakteristické znaky jednotlivých alternativních trestů a jejich zákonodárcem předpokládanou funkci v rámci systému sankčních opatření v českém trestním právu. Zevrubně analyzovány jsou u jednotlivých alternativních trestů zákonné podmínky, které musí být naplněny, aby bylo možné tyto tresty aplikovat a v rámci trestního řízení pachateli trestného činu uložit. Popis právní úpravy je u jednotlivých alternativních trestů doplněn o zásadní rozhodnutí judikatury. Nejčastějším zdrojem poznatků v této části byly jednotlivá ustanovení zákonné úpravy, komentáře k trestněprávním předpisům a důvodové zprávy k jejich jednotlivým novelám.

Předmětem čtvrté kapitoly je praktická část, která je věnována aktuálním otázkám spojeným s užíváním alternativních trestů v kontextu trestní politiky. Těžištěm této kapitoly je zejména komplexní statistika četnosti užívání jednotlivých alternativních trestů, přičemž zvláštní pozornost je věnována dynamice vývoje jejich užívání v posledních letech.

Pátá kapitola je věnována popisu a následnému srovnání s právní úpravou alternativních trestů v Norsku. I přes značná specifika právních prostředí a výrazné rozdíly v uplatňování prvků restorativní justice má takový popis dlouhodobě dobře fungující zahraniční úpravy značný potenciál být přínosným a není v určitých ohledech vyloučena možnost inspirace například při budoucích novelizacích právní úpravy nejen alternativních trestů, ale alternativ v trestním právu obecně. Závěrem kapitoly je popsána stávající spolupráce mezi Norskem a Českou republikou v oblasti trestního práva.

Šestá a zároveň poslední kapitola nabízí kritické zhodnocení stávající právní úpravy alternativních trestů. Úplným závěrem se poté autor v úvahách de lege ferenda zamýšlí nad možnou dílčí optimalizací právní úpravy, která by vedla především k jednoduššímu, efektivnějšímu a častějšímu využívání alternativních trestů v praxi.

Autor touto prací plynule navázal na svou diplomovou práci, jejímž tématem bylo narovnání v trestním řízení.

Text práce vychází z právní úpravy účinné ke dni 1. 7. 2022.

1. Úvod do problematiky trestů

Vzhledem k tomu, že alternativní tresty v trestním právu je třeba vnímat v širším kontextu a ve všech souvislostech, jsou následující pasáže první kapitoly této rigorózní práce věnovány vymezení základního pojmu trest. Jedná se zejména o trestněprávní a kriminologické pojetí trestu. Dále je pojednáno o účelu trestu, kriminologických teoriích trestání, funkcích trestu a základních zásadách trestání. Současně jsou nastíněny teoretická východiska, modelové koncepce, principy a zásady vztahující se k trestání. Vymezení uvedených základních pojmů, kategorií a principů je klíčové právě pro komplexní porozumění rigorózní práci zpracovávané problematiky, neboť tyto sehrály klíčovou roli jako východiska nejen při utváření alternativních trestů, ale i při celkové evoluci vnímání trestu v trestním právu. K poskytnutí uceleného obrazu zpracovávané problematiky a naplnění cílů této rigorózní práce je tedy důležité tyto východiska pojmenovat a alespoň fundamentálně analyzovat, neboť právě tyto východiska samotné alternativní tresty utváří.

1.1. Pojem trest

Regulace společensky škodlivého jednání je elementárním předpokladem pro zajištění fungování a rozvoje každého lidského společenství. Jednotlivá společenství na svou obranu vytvářejí různé mechanismy, které mají za cíl reagovat na porušování norem chránících základní hodnoty, které daná společenství uznává. V takových regulatorních systémech představuje trest nezbytný prostředek k vynucování regulací, kterým je zajištěno fungování celého systému.

Způsoby a formy trestání se v průběhu let neustále vyvíjejí. V prvních společenstvích převládala převážně taliační povaha trestu. Trest byl v takovém pojetí přímo spojován s odplatou. Snahy o komplexnější uchopení trestání se začínají objevovat zejména s nástupem racionalismu a osvícenství. Od této doby se objevují také první novodobé definice trestu.

Přestože definic trestu existuje celá řada, většina z nich se shodne na tom, že charakteristickým rysem trestu je způsobená újma za porušení určité normy. S komplexní definicí trestu přichází významný anglický právní teoretik a představitel právního pozitivismu Herbert Lionel Adolphus Hart, jehož obecná definice spočívá ve vymezení trestu těmito pěti prvky:

- Trest zahrnuje bolest¹ či jiný následek obyčejně pokládáný za nepříjemný a nepříznivý.
- Trest je ukládán za přestupek² proti právním normám
- Trest je ukládán skutečnému či alespoň předpokládanému pachateli za jeho skutek.

---

¹ pozn. Myšleno spíše jako újma, která obsahuje přímé negativní důsledky a je vnímána negativně.

² pozn. Ve smyslu porušení právní normy, nikoli ve smyslu přestupku podle ustanovení § 5 zákona č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení proti nim.

- Trest je proveden jinou osobou, než je osoba pachatele.
- Trest je uložen a vykonán autoritou ustanovenou právním systémem, proti kterému by, spáchán přestupek.³

Na uvedenou definici H. L. A. Harta navázal například anglický kriminolog Nigel Walker, který charakterizoval trest jeho hlavními rysy. Dle N. Walkera zahrnuje trest úmyslné způsobení újmy či bolesti obecně pokládané za špatné a trest je ukládán výhradně osobou, která k tomu má pravomoc a pouze z legitimních důvodů

I většina dalších moderních definic trestu na definici H. L. A. Harta navazuje a sdílí s ní základní společné prvky, když za klíčové považují zejména to, že trest má působit újmu za porušení určité normy a tato újma musí být dále nějakým způsobem ospravedlněna, což je základem i Hartovi definice trestu. Jako určité korektivy, které do značné míry chrání jak samotného pachatele, tak celou společnost od svévole společenských elit, H. L. A. Hart ve své definici obsáhl požadavky, že trest musí být uložen minimálně předpokládanému pachateli a trestat smí pouze orgán k tomu oprávněný.

Z hlediska trestněprávního je trest považován za právní následek trestného činu. Trest tak plní jednu ze základních funkcí trestního práva, kterou je ochrana společnosti a jí uznávaných hodnot. Trestní právo se totiž svou povahou a svými sankčními systémy výrazně od ostatních prostředků společenské kontroly odlišuje. S takovým vymezením trestu optikou trestního práva souzní i definice v podání Vladimíra Kratochvíla, který trest vymezuje jako následek porušení pravidel. Trest představuje jeden z prostředků státního donucení, jímž je realizována základní, tedy ochranná funkce trestního práva.

Trest jako takový tedy představuje určitý právem stanovený následek za porušení dané právní normy. Jeho účelem je zejména ochrana společnosti před dalšími škodlivými následky a zabránění dané trestné činnosti do budoucna.⁴ V České republice je v současnosti sankční systém trestního práva založen na **dualismu trestních sankcí**, když rozlišuje trestní sankce na **tresty a ochranná opatření**.

³ LATA, Jan. *Účel a smysl trestu*. Praha: LexisNexis CZ, 2007, str. 6.

⁴ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019, str. 379 - 384.

1.2. Účel trestu

V aktuálně platném a účinném trestním zákoníku, tedy zákonu č. 40/2009 Sb., není účel trestu přímo uveden. Zákon účel trestu výslovně neupravuje, respektive není účel trestu v trestním zákoníku přímo vyjádřen, jako tomu bylo ve znění předchozího trestního zákona č. 140/1961 Sb., ve kterém byl účel trestu přesně definován v ustanovení § 23 odst. 1, ze kterého přímo vyplýval účel trestu: „*Účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti.*“ Takto zákonem přímo vyjádřený účel trestu byl koncipován jako struktura dílčích cílů a konečného cíle vytvářejících jeden celek. Tímto konečným cílem byla ochrana společnosti před pachateli trestných činů, aby nebyly páčány trestné činy vůbec, respektive byly páčány jen v co nejmenší míře. Jednotlivé dílčí cíle poté vlastně vyjadřovaly prostředky k dosažení konečného cíle a samotný obsah trestu. Prostředky k dosažení konečného cíle vyjádřené v ustanovení § 23 trestního zákona č. 140/1961 Sb., tedy ochraně společnosti před pachateli trestných činů, byly uvedeny následně:

- zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti;
- vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život a
- tímto působit výchovně i na ostatní členy společnosti.

V kontrastu s předchozí právní úpravou v trestním zákoně č. 140/1961 Sb., autoři současného trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. dospěli dle důvodové zprávy k závěru, že vymezení účelu trestu, respektive přesněji trestních sankcí, kterými jsou ve smyslu ustanovení § 36 TZ tresty a ochranná opatření, bude ponecháno trestní nauce a v zákoně je nahrazeno promítnutím obecných zásad do jednotlivých ustanovení o trestních sankcích. Tyto zásady, formulované jak obecně pro všechny trestní sankce (§ 37 a § 38 TZ), tak také zvlášť jednotlivě pro tresty (§ 39 až 45 TZ) a ochranná opatření (§ 96 a § 97 TZ), budou na rozdíl od proklamativního účinku vyjádření účelu přímo aplikovatelné na konkrétní případy. Účel trestu, respektive trestních sankcí, pak vyplývá nejen z těchto obecných zásad, ale i z celkového pojetí trestního zákoníku a zejména pak z jednotlivých ustanovení upravujících ukládání trestních sankcí.

1.3. Teorie účelu trestu

V právní teorii jsou rozlišovány tři základní teorie formující účel trestu a ospravedlňující trestání. První z těchto teorií představuje **absolutní teorie** trestu, která vychází z teze „*punitur, quia peccatum est*“, tedy „*trestá se, protože bylo spácháno zlo*“.

Vůči pojetí účelu trestu pohledem absolutní teorie se vymezuje teorie relativní. **Relativní teorie** trest k dosažení společensky užitečného cíle a vychází z teze „*punitur, ne peccetur*“, tedy „*trestá se, aby nebylo spácháno zlo*“.

Třetí teorie se nazývá smíšená. **Smíšená teorie** v sobě zahrnuje kombinaci prvků obou předchozích teorií a představuje snahu o nalezení funkčního kompromisu mezi absolutní teorií a relativní teorií.

1.3.1. Absolutní teorie

Absolutní teorie spatřuje účel trestání v samotném trestu, který má být spravedlivou odplata za spáchané zlo. Absolutní teorie bývá někdy označována též jako retributivismus nebo teorie taliační, neboť trest je zde primárně chápán jako odplata za páchané zlo bez dalších společenských cílů.

Trest je orientován na jednání, ke kterému došlo v minulosti a prosazuje potrestání pachatele bez ohledu na jeho budoucnost. Smysl trestu nespočívá v nápravě pachatele, neboť podle absolutní teorie má trest smysl již sám o sobě.

Jedná se o klasickou teorii, která vznikla koncem druhé poloviny 18. století. Východiska této teorie poskytuje zejména filozofie Immanuela Kanta a Georga Wilhelma Fridricha Hegela. Myšlenky I. Kanta i G. W. F. Hegel vycházejí z předpokladu, že každý člověk je rozumem nadanou bytostí, která přebírá za své jednání plnou odpovědnost. Pokud tedy u takové bytosti selže její dobrá vůle a dopustí se zločinu, dává souhlas ke svému potrestání, přičemž vina a trest musejí být v určité jednotě. Současně má podle I. Kanta i G. W. F. Hegela trest účel sám v sobě a jeho cílem je spíše potrestání zločinu než náprava pachatele.⁵ Samotný trest působí jako spravedlivá odplata a zároveň obnovuje panství práva, přičemž trest není ukládán proto, aby jim došlo k nápravě pachatele či odstrašení pachatelů budoucích, ale jako následek za skutek, který pachatel spáchal. Právě jen z tohoto důvodu může být trest uložen.

1.3.2. Relativní teorie

Relativní teorie, někdy též označována jako utilitární, vychází z pozitivismu a reaguje na pojetí trestu jako pouhého nástroje odplaty. Na rozdíl od absolutní teorie, která spatřuje účel trestání v samotném trestu, jenž má sám o sobě představovat spravedlivou odplatu za spáchané zlo, zdůrazňuje relativní teorie aspekty, v nichž je důležitým prvkem společenský účel trestu. Uložený trest má pachatele odradit od dalšího páchaní trestné činnosti. Lidské jednání je posuzováno v závislosti na dobru, které způsobí, či zlu, které odstraní. Převažuje orientace na

---

⁵ VÁLKOVÁ, Helena, Jan KUČTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, str. 185 - 192.

budoucnost s důrazem na konsekvence trestání, jelikož relativní teorie dbá především na důsledky trestu a jeho společenské dopady. Relativní teorie tedy spojuje podstatu trestu s jeho účelem.⁶

Relativní teorie je také svým přístupem výrazně orientována na osobu pachatele a prevenci, namísto pouhé orientace na trest jako takový. Trest by v takovém pojetí měl být vždy efektivní a vést především k nápravě pachatele. Podstatným znakem je důraz na prevenci, která spočívá ve snaze předcházet páchání kriminality prostřednictvím hrozby sankce. Trest je ukládán pro svou nezbytnost a v širokém společenském zájmu.

V krajně utilitárním pojetí relativní teorie dokonce neexistuje zasloužený trest. Jediný důvod uložení trestu totiž představuje zabránění většímu zlu než tomu, které by nastalo v případě neuložení trestu. Samotné spáchání protiprávního činu není dostatečným důvodem pro potrestání. Jelikož trest působí utrpení, může být uložen jen tehdy, pokud se tím zabrání většímu utrpení.⁷ Trestání v takovém krajním pojetí tedy neobsahuje tresty zasloužené a může podporovat omezování práv jednotlivců ve prospěch společnosti. Takové krajní pojetí bývá kritizováno, neboť staví užitek z uloženého trestu nad etiku. Teoreticky také připouští užití trestů, které nejsou morální nebo možnost potrestání nevinného člověka, pokud by to bylo společensky přínosnější.⁸

Počátky relativní teorie spadají do 18. století, kdy dochází v reakce na kruté a nemilosrdné tresty, které mnohdy využívaly mučení, k formulaci komplexních myšlenek s prvky utilitarismu. Ze strany představitelů relativní teorie začínají v té době zaznívat první požadavky, aby trestání mělo určité meze a směřovalo ke konkrétním účelům, odlišným od pouhého účelu v podobě trestu samotného. Za jednoho z prvních představitelů bývá považován italský filosof Cesare Beccaria, který ve svém díle *Dei delitti e delle pene* (O zločinech a trestech) položil základy moderní penologie. Dílo bylo sepsáno s cílem vytvoření vzoru pro nové, osvícené, trestní soudnictví, neboť C. Beccaria cítil, že tehdejší trestní právo potřebuje reformovat. Trestní právo mělo být podle C. Beccarii tvořeno rozumovou myšlenkou a nikoli vášněmi, tedy ani principy odplaty a msty. Úkol trestního soudnictví v takovém pojetí představuje nalézt ty pravé tresty a hrozby, kterými lze kontrolovat sociálně deviantní jednání, jehož se svobodný jedinec může dopustit v honbě za osobním potěšením.⁹

Mezi nejvýznamnější představitele relativní teorie bývá řazen anglický osvícenský filosof a právní teoretik Jeremy Bentham, který ve svých myšlenkách o účelu trestu klade důraz na

---

⁶ CHMELÍK, Jan, Jaroslav IVOR a Viktor PORADA. *Trestní právo hmotné*. Praha: Linde, 2007, str. 115.

⁷ LATA, op. cit., str. 19.

⁸ SOBEK, Tomáš. *Právní myšlení: kritika moralismu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, str. 506.

⁹ BECCARIA, Cesare. *O zločinech a trestech*. Bratislava: Kalligram, 2009, str. 36 - 38.

generální prevenci, která by měla být cílem, jehož má trest dosáhnout a která má ospravedlnit trestání. Dle J. Benthama nemůže být zločin chápán jako izolovaný jev, který se nikdy neopakuje, neboť v takovém případě by nebylo nutné přistupovat k jeho potrestání. Ovšem jelikož je zločin otevřený a ponechává možnost k opětovnému páchání kýmkoli dalším, je nutné přistoupit k uvalení trestu, který se stává bezpečnostním prvkem pro celou společnost. Trest tedy není nástrojem pomsty, ale nástrojem ochrany společnosti.¹⁰

Relativní teorie bývá často kritizována pro odlišné trestání zločinců, kteří spáchali totožný protiprávní čin, protože teorie neobsahuje jasná kritéria k ukládání trestů a je výrazně subjektivní. V trestních systémech s výraznými prvky relativní teorie také hrozí riziko negativního hodnocení trestní politiky v případě, pokud by docházelo k zvýšené míře kriminality a vysoké míře recidivy, což by jednoznačně indikovalo selhávání trestní politiky a resocializace pachatelů trestných činů.

1.3.3. Smíšená teorie

Smíšenými teoriemi jsou obecně nazývány ty teorie, které v sobě kombinují prvky ostatních teorií. Smíšená teorie, někdy též označována jako slučovací, využívá pro ospravedlnění trestání konstrukce, které v sobě nesou kombinaci prvků dvou majoritních teorií, tedy jak absolutní tak relativní teorie. Jedná se tak o pomyslnou střední cestu, která vznikla mezi teorií absolutní a relativní.

V průběhu let se řada tvůrců snažila o ideální spojení dvou hlavních teorií za současného zachování jejich silných stránek. Takové spojení usiluje o kombinaci ideje trestu jako odplaty a trestů účelově pojatých ve prospěch ochrany společnosti. Například americký filosof John Rawls ve svém díle *Two Concepts of Rules* vyjadřuje myšlenky, že utilitaristické znaky typické pro relativní teorii mohou posloužit pro ospravedlnění instituce trestu a retribuční znaky absolutní teorie pro ospravedlnění jejich dílčích projevů. Tuto kombinaci J.Rawls vysvětluje tím, že je třeba odlišit obecná normativní pravidla od individuálních aplikací a vynucování těchto norem, čímž je myšleno, že zákonodárce by měl přemýšlet utilitaristicky s ohledem na relativní teorii, zatímco soudce spíše retributivisticky v intencích absolutní teorie.¹¹ V praxi to pak vypadá tak, že zákonodárce odpovídá na otázku, proč trestá všechny pachatele, kteří spáchají určitý trestný čin, a soudce poté odpovídá, proč trestá jednoho určitého konkrétního pachatele. Tomáš Sobek na tyto myšlenky navázal s konstatováním: „*Trestní systém je dobrý, jestliže maximalizuje společenský užitek, ale konkrétní člověk může být potrestán jenom proto, že zaviněně porušil právo.*“ Cílem této kombinace je mimo jiné snaha zamezit záměrnému potrestání nevinné osoby, což může být

¹⁰ HONDERICH, Ted. *Punishment - The Supposed Justification*. Londýn: Penguin Books, 1976, str. 51-52.

¹¹ RAWLS, John. *Two Concepts of Rules*. *The Philosophical Review* [online]. Durham: Duke University Press, 1955, str. 1 - 13 a 37 - 39. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/2182230?origin=crossrefs&seq=1>

v některých případech krajní aplikace utilitarismu v relativní teorii účelu trestu za určitých okolností v souladu s utilitaristickým pojetím účelu trestu.¹²

Kanadský filosof Ted Honderich ve svém díle *Punishment, the Supposed Justifications Revisited* považuje za ospravedlnění trestu jeho zaslouženost a to, že trestech dochází k zabránění v páchání další trestné činnosti v budoucnu. Dle T. Hondericha je nepřípustné uložit trest, který není zasloužený, což představuje projev absolutní teorie, ale zároveň není žádná povinnost uložit trest společensky neúčinný, i kdyby byl zasloužený sebevíc, což představuje projev relativní teorie.

Také Vladimír Solnař uvádí, že u smíšené teorie jde o snahu sloučit spravedlivý trest, o jaký usilují absolutní teorie, s obecně nebo speciálně preventivním účinkem tak, jak to požadují teorie relativní.¹³

Typický projev smíšené teorie představuje duální pojetí trestních sankcí v podobě trestů a ochranných opatření.¹⁴ Ochranná opatření v sobě nesou typické utilitární znaky, když působí především na pachatele a jejich přímá návaznost na trestný čin je značně oslabena. Dualita trestních sankcí je v trestním zákoníku promítnuta v ustanovení § 36 TZ, které vymezuje druhy trestních sankcí, kterými jsou tresty a ochranná opatření.

V praxi se s užitím čistě absolutní nebo výhradně relativní teorie téměř nesetkáme. Ve většině případů je trestání koncipováno jako kombinace odplaty za spáchání protiprávního činu a současné snahy určitým způsobem ovlivňovat budoucnost pachatele a celé společnosti.

Smíšená teorie je v současnosti uplatňována také v českém právním řádu.

---

¹² SOBEK, op. cit., str. 508 - 509.

¹³ SOLNAŘ, Vladimír. *Tresty a ochranná opatření*. Praha: Academica, 1979, str. 16 - 18.

¹⁴ CHMELÍK, op. cit., str. 115.

1.4. Koncepce trestní justice

S teoriemi účelu trestu úzce souvisí i **koncepce trestní justice**. Koncepce trestní justice se v trestněprávní nauce užívá zejména v souvislosti s širším označením pro právní a institucionální rámec, ve kterém dochází k regulaci vyřízení trestních věcí. Právní teorií jsou rozlišovány dvě základní pojetí koncepce trestní justice, kterými jsou **retributivní justice** a **restorativní justice**. Obě tyto základní pojetí pracují se základní tezí, podle které spáchání trestného činu narušuje stav rovnováhy vztahů. Tato základní teze je společná pro obě pojetí koncepce trestní justice, rozdílná je ovšem reakce na ni. Zatímco spravedlnost v pojetí retributivní justice je založena na myšlence, že náprava činu spočívá v omezení se na újmu pachateli, restorativní justice k nápravě směřuje komplexněji prostřednictvím pozitivně definovaných kroků.

1.4.1. Retributivní justice

Retributivní nebo též trestající justice je **charakteristická svou orientací na trest**, tedy újmu způsobenou pachateli v reakci na spáchaný trestný čin. Jedná se o klasický model trestní justice, který svou pozornost směřuje primárně na potrestání pachatele. V reakci na trestný čin je třeba zejména pachateli způsobit adekvátní újmu, neboť koncepce nahlíží na spáchaný trestný čin předně jako na újmu způsobenou státu, který je reprezentantem daného společenství.

Tento pohled na trestný čin v koncepci retributivní justice optimálně vystihl V. Sotolář: „*V pojetí tradičního modelu odplatné neboli trestající (retributive) justice byl, a doposud do značné míry stále je, primární obětí trestného činu stát. Všechny síly a prostředky jsou soustředěny na ochranu státu (společnosti, kterou reprezentuje), před pachateli, kteří ohrožují veřejný zájem. Konkrétní oběti je přisuzováno spíše pasivní postavení, takže se výkonu trestní justice zúčastňuje jen v poměrně malém rozsahu a pouze v souvislosti s uplatněním nároku na náhradu škody.*“¹⁵

1.4.2. Restorativní justice

Charakteristické rysy restorativní justice do jisté míry kontrastují s převážně represivními prvky v pojetí retributivní justice. Restorativní nebo též obnovující¹⁶ justice soustředí svou pozornost spíše na **obnovu původního stavu** (předchozích poměrů) než na pouhé potrestání pachatele.

---

¹⁵ SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PÚRY. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C.H.Beck, 2000, str. 8.

¹⁶ ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GRIVNA. *Trestní řád: komentář*. 7., doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2013, str. 3509.

Na spáchaný trestný čin je v pojetí restorativní justice nahlíženo spíše jako na zásah do původního stavu nebo vztahu, na jehož řešení by se měli podílet přímo zainteresované strany. Důraz je kladen na obnovu hodnot a narušených vztahů spíše než na pouhé uložení trestu.

Odlíšnosti od klasické retributivní justice lze spatřovat i v odlišném vnímání samotného pachatele. V pojetí restorativní justice je charakteristická snaha přivést pachatele k převzetí odpovědnosti za spáchaný čin. Tato odpovědnost ovšem není pouze v rovině trestněprávní, ale zdůrazňuje i převzetí skutečné osobní odpovědnosti, která předpokládá, že si pachatel uvědomí následky svého jednání, uzná svou vinu a přijme spravedlivý trest. V rámci trestání je tak akcentováno, aby naplňování spravedlnosti prostřednictvím uloženého trestu mělo ozdravný a transformativní účinek tak, aby nebyla pachatelem dále páchána trestná činnost.

Značné rozdíly lze spatřovat nejen ve vnímání osoby pachatele, ale také v postavení poškozeného. V pojetí restorativní justice dochází k přehodnocení postavení poškozeného, kterému je přisuzována vyšší relevance a významnější role v průběhu trestního řízení. Důraz je kladen také na aktivnější zapojení poškozeného v trestním řízení než je tomu v pojetí retributivní justice. Ke změně postavení poškozeného dochází v důsledku přehodnocení tradičního vnímání trestného činu, kdy reálná újma sice nastává poškozenému, ale na jeho místo v trestním řízení vstupuje stát. Restorativní justice takové vnímání překonává a do popředí staví konflikt mezi pachatelem a poškozeným. Působení veřejné moci je primárně soustředěno na řádné prokázání spáchaní trestného činu a vynucení trestu, avšak jen okrajově na vyřešení (urovnání) konfliktu mezi pachatelem a poškozeným. Při trestání dochází k preferování restituční funkce trestu a dále snahu o nápravu pachatele.

Mezi instituty restorativní justice jsou mimo některé alternativní tresty dále řazeny mediace, probace a zejména odklony v trestním řízení. V posledních letech lze pozorovat stále se rozvíjejícím trend v užívání prvků restorativní justice.

1.5. Funkce trestu

Ukládání trestů plní v rámci společnosti funkci, která zpravidla spočívá zejména v možnosti uvalení určitého omezení nebo újmy, jímž oprávněná osoba vymáhá dodržování pravidel daného společenství. Tresty jsou zpravidla užívány k udržování veřejného pořádku, dále k regulaci a řízení společenských vztahů a eliminaci nežádoucího chování, které je determinováno uznávanými společenskými hodnotami toho kterého společenství.¹⁷

Podle klasického penologického pojetí spočívá funkce trestu v jeho pěti základních dílčích funkcích, kterými jsou tyto:

- retributivní funkce;
- odstrašující funkce;
- rehabilitační funkce;
- eliminační funkce a
- restituční funkce.¹⁸

1.5.1. Retributivní funkce

Retributivní, někdy též odplatná, funkce klade důraz zejména na potrestání pachatele. Způsobení újmy jako odplaty v reakci na spáchaný protiprávního činu tedy představuje primární úlohu trestu. Fundamentální principy retributivní funkce trestu vychází z filozofické koncepce indeterminismu, tedy názoru, že pachatel se vědomě ze své svobodné vůle rozhoduje ke spáchaní protiprávního činu a počítá s případným potrestáním. Tyto principy zastával i I. Kant, který spatřoval smysl trestu ve vyjádření požadavku: „*Trest nesmí být nikdy ukládán pouze jako prostředek pro podporu budoucího „dobra“, ať už s ohledem na chování samotného pachatele nebo pro dobro občanské společnosti, ale musí být v každém případě uložen pouze proto, že jedinec, kterému je ukládán, se dopustil trestného činu.*“¹⁹ Takové pojetí vychází přímo z výše zmíněné filosofie indeterminismu, kdy přední představitelé retributivismu, kterými byly zejména I. Kant a G. W. F. Hegel, spojovali indeterminismus se svým pohledem na pachatele jako na rozumem nadanou bytost, plně odpovědnou za své chování.²⁰ Z tohoto důvodu by tedy měl být pachatel primárně trestán a nikoliv napravován. Retributivní funkce trestu představuje základní komponent v pojetí trestu optikou retributivismu, tedy absolutní teorie, která spatřuje účel trestání přímo v samotném trestu.

---

¹⁷ MIETHE, Terance D., LU, Hong. *Punishment: a comparative historical perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005, str. 4.

¹⁸ LATA, op. cit., str. 19.

¹⁹ HONDERICH, op. cit., str. 22.

²⁰ VÁLKOVÁ, op. cit., str. 188 - 189.

1.5.2. Odstrašující funkce

Jak napovídá již samotný název, podstata této funkce trestu spočívá odstrašení, kterým dochází k tomu, že se jedinec zdrží určitého nežádoucího jednání z obavy, že by jej za toto jednání mohl stihnout trest. Odstrašující funkce trestu spadá koncepčně pod relativní teorie trestu, neboť obsahuje výrazné utilitaristické prvky. S trestem spojuje odrazení jak samotného pachatele od dalšího kriminálního jednání, tedy individuální prevenci, tak také generální prevenci, když dochází zároveň k odrazení ostatních jedinců, kteří se mohou stát potenciálními pachateli, a to pod hrozbou jeho nepříznivého následku. Trestá se tedy především ve snaze vyloučit budoucí páchaní trestné činnosti.

U většiny zdravých jedinců ve společnosti je již samotná představa potrestání a následné reakce okolí vnímána velmi negativně, což ve svém důsledku působí na snižování kriminality. Proces odstrašení je však velmi individuální záležitostí a motivace ke spáchání trestného je ovlivňována mnoha vnějšími i vnitřními faktory.

Účinek generální prevence trestu je přirozeně ovlivněn i mírou publicity daného případu. Je-li případ mediálně sledovaný, existuje vyšší pravděpodobnost jeho působení na veřejnost. Tím dochází k zvýšení účinků generální prevence, neboť uložení trestu, někdy dokonce i samotná medializace případu a soudního řízení, může zamezit řadě podobných zločinů. Na druhou stranu zdaleka ne všem případům se dostává zvýšené publicity. Některá řízení také probíhají za takzvanými zavřenými dveřmi a generálně preventivní účinek je zde tedy značně omezen. U obyčejných, tedy mediálně nesledovaných, případů tak nemá trest takový generálně preventivní účinek jako u mediálně známých případů, které na sebe zpravidla struhují značnou pozornost. Nabízí se tedy otázka, zda pachatel ve sledovaném případě nemůže být, byť podvědomě, trestán přísněji v zájmu obecného dobra, ovšem v rozporu se zásadou rovnosti.²¹

Také je nutné zmínit, že významným faktorem účinnosti nebývá ani tak přísnost trestu jako spíše vysoké riziko odhalení a následného potrestání pachatele. Tuto myšlenku vyslovil již v 18. století C. Beccaria a rovněž výzkumy i historické zkušenosti signalizují, že odstrašující funkce trestu nespočívá primárně pouze v jeho tvrdosti (přísnosti), ale zejména v jeho neodvratitelnosti. Vědomí, že určitý čin je trestný a bude za jeho spáchání zřejmě následovat trest, je spíše než výše případného trestu tím, co zřejmě latentního pachatele odkloní od zločinného jednání.²²

Odstrašující funkce trestu je efektivní především u trestných činů, jež vyžadují racionální úvahu a přípravu. Naopak ani důkladné odstrašování trestem svou úlohu plnit nemůže u trestných

---

²¹ LATA, op. cit., str. 20 - 22.

²² TOMÁŠEK, Jan. Úvod do kriminologie: Jak studovat zločin. Praha: Grada, 2010, str. 173.

činů spáchaných v silném emočním rozrušení, bez rozmyslu či u méně závažných trestných činů s širokou latencí, které nejsou v dané společnosti či subkultuře vnímány jako zavrženíhodné.²³ Odstrašující funkce trestů má dále obecně vyšší účinek na pachatele z vyšších sociálních vrstev, v rámci kterých je již samotné trestní řízení zpravidla vnímají velmi negativně.²⁴ Naopak u notorických kriminálních, které charakterizuje nezodpovědnost a nepoučitelnost, je odstrašující působení trestu minimální, neboť tyto osoby zpravidla v daný moment vnímají hrozící trest jako vzdálený a možnost dopadení jako nepravděpodobnou, zatímco prospěch z trestné činnosti je aktuálně přítomný.

Kritika odstrašení trestem poukazuje na nebezpečí možného přeceňování jeho významu, neboť odstrašující účinek u pachatele nelze blíže specifikovat, protože jeho motivace a následné rozhodnutí spáchat trestný čin je výsledkem vzájemného působení vnějších i vnitřních faktorů, jejichž působení a závažnost nelze přesně určit ani předem odhadnout.

Zároveň je z hlediska odstrašujících účinků podstatné právní povědomí ve společnosti. Společnost by měla mít alespoň elementární znalosti o fungování trestního práva, aby bylo možné odstrašující funkci trestu dosáhnout zamýšleného účinku, tedy vytvoření a udržení společenského povědomí o tom, že páchaní trestných činů se nevyplácí, neboť je trestáno. Samotné trestání pachatelů je touto optikou spíše až druhořadé a je prováděno zejména proto, aby hrozba trestu zůstala věrohodná.²⁵

V trestněprávní teorii patří odstrašení potencionálních pachatelů od páchaní trestných činů mezi všeobecně zastávané účely trestu, kdy odstrašení spočívá v tom, že se určitá osoba zdrží nežádoucího jednání, protože se obává možného následku, který by ji mohl postihnout.²⁶ Nicméně, podaří-li se trestem dosáhnout toho, že pachatel už dále nebude páchat trestnou činnost, neboť se mu riziko odhalení a potrestání zdá příliš velké, nebo že má strach z nového potrestání, bylo cíle trestu zčásti dosaženo.

1.5.3. Rehabilitační funkce

Rehabilitační, někdy též nápravná, funkce spatřuje primární cíl v nápravě pachatele. Pachatel je optikou této teorie vnímán jako jedinec, který si nedostatečně vstípl normy v daném společenství. Rehabilitační funkce trestu má za cíl tento stav napravit. Má naučit pachatele rozlišovat mezi povoleným a nepovoleným chováním a připravit ho na nový vstup do společnosti.

---

²³ LATA, op. cit., str. 21 - 23.

²⁴ LATA, op. cit., str. 23.

²⁵ LATA, op. cit., str. 21 - 22.

²⁶ VÁLKOVÁ, op. cit., str. 20 - 22.

Klíčovým úkolem této funkce je pokus o odstranění příčin, které vedou k narušení osobnosti pachatele. Jinými slovy jde o snahu napravit pachatele, převychovat jej a přimět ho ke společensky žádoucím chování. Trestání politika s převažující rehabilitační funkcí by tedy měla být nastavena tak, aby co nejlépe umožnila nápravu pachatele, spíše než reflektovala závažnost spáchaného trestného činu.

Za významnou představitelku a propagátorku rehabilitační funkce trestu je považována anglická socioložka Barbara Wootton, která zastávala myšlenku, že trest nebo trestní sankce by měly být individualizovány podle možností nápravy konkrétního pachatele.²⁷ Takové vnímání trestu ovšem zákonitě vede k určitému zkoumání či prověřování osoby pachatele a subjektivnímu určení, do jaké míry může být napraven. Nezbytným předpokladem úspěšného rehabilitačního procesu je také aktivní a upřímná spolupráce samotných pachatelů, která je ne vždy přítomna.

Typické projevy rehabilitační funkce představují resocializační opatření a nápravné programy. Prvky rehabilitační funkce začínají být ve větší míře vyzdvihovány v 18. století. V 19. století již vzniká řada vězeňských systémů, které si kladou za cíl nápravu a převýchovu pachatelů. Patrně nejznámějšími z těchto vězeňských systémů jsou Ženevský klasifikační vězeňský systém, Elmírský vězeňský systém a Borstalský systém. Ženevský klasifikační vězeňský systém vznikl v první polovině 19. století ve Švýcarsku. V rámci tohoto systému byli odsouzení tříděni do stejnorodých skupin podle kritérií věku, pohlaví, druhu trestné činnosti, délky trestu a způsobilosti k nápravě. Na základě těchto kritérií byli poté rozřazeni do čtyř režimů s odstupňovanou přísností. Ženevský klasifikační systém nepřipouštěl tělesné tresty a umožňoval prominutí až jedné třetiny trestu za soustavné vzorné chování a dobré pracovní výsledky. Na Ženevský klasifikační systém navázal v druhé polovině 19. století Elmírský vězeňský systém. Elmírský systém vězeňství kladl důraz na tělesná cvičení a práci, což mělo vést k pozitivnímu ovlivnění vězňů. Systém umožňoval některým vězňům vyučení se řemeslu a rovněž dovoľoval prominutí, ale i prodloužení, části trestu v závislosti na chování a pracovních výsledcích. Celý systém byl rozdělen do tří stupňů, do kterých byli vězni zařazováni na základě svého chování. Název systému byl odvozen od první takovéto věznice, která vznikla roku 1876 v Elmíře ve státě New York. Borstalský systém rovněž dostal název podle místa, kde vznikl první ústav tohoto typu. Bylo to v Anglii v roce 1897. Hlavní devízou tohoto systému měl být individualizovaný přístup k odsouzeným.²⁸

Na výše uvedené systémy poté navázalo množství teorií, programů a strategií, které cílily na převýchovu pachatelů a akcentovaly nápravnou funkci trestu. Za období největšího rozmachu aplikace penologických teorií s výrazným využitím rehabilitačních prvků lze označit 60. léta 20.

---

²⁷ LATA, op. cit., str. 27.

²⁸ MEZNÍK, Jiří. *Základy Penologie*. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1995, str. 14 - 16

století v trestních systémech v USA a ve Skandinávii, kde bylo vypracováno mnoho programů a strategií s cílem převychovávat různé skupiny pachatelů. Teorie měla vliv i na podobu vězeňství, kdy se přistupovalo k otevírání polootevřených či otevřených vězeňských zařízení a využívání rehabilitačních programů s cílem potlačit negativní působení vězeňského prostředí.²⁹ Ne vždy se ovšem podařilo dostatečně prokázat efektivitu a pozitivní vliv těchto programů na nápravu pachatelů a to zejména s ohledem na snížení recidivy.³⁰ Tyto nejednoznačné výsledky v kombinaci s vysokými náročnostmi na odbornou úroveň personálu a finanční nákladností tvorby a realizaci jednotlivých nápravných programů vedly v praxi k částečnému utlumení penologických teorií s výrazně převažujícími prvky rehabilitační funkce trestu a trestních sankcí, i tak si ovšem tyto teorie nadále uchovávají vliv, zejména v ohledu zacházení s pachateli.³¹ Norský trestní systém, jehož popis je obsažen v páté kapitole této rigorózní práce, výrazně cílí na nápravu pachatelů trestných činů a akcentuje důležitost rehabilitační funkce trestu.

1.5.4. Eliminační funkce

Eliminační, někdy též izolační nebo vylučovací, funkce spočívá v dočasné, případně trvalé, izolaci pachatelů od společnosti, v jejímž důsledku dochází ke znemožnění páčání další trestné činnosti, která by ohrožovala společnost. Izolace se totiž jeví jako nejcitelnější újma, která může být pachateli udělena a která zároveň nejlépe chrání společnost před negativním působením pachatele.³²

Eliminační funkce trestu by dle teorie měla ideálně doplňovat funkce odstrašující a rehabilitační (nápravnou). Má tedy, obrazně řečeno, zachytit ty pachatele trestných činů, kteří propadli sítem odstrašující a nápravné funkce, izolací tyto pachatele vyřadit ze společnosti, neboť jiné metody u nich selhávají. Eliminační prvky lze spatřovat i v úpravě některých trestněprávních institutů, kdy je například dovoleno přísněji trestat recidivující pachatele, čímž dochází k jejich izolaci od společnosti na delší čas.

Typickým příkladem, kdy trest plní eliminační funkci, je nepodmíněný trest odnětí svobody s výkonem ve věznici, při kterém dochází k omezení osobní svobody pachatele trestného činu a jeho umístění do věznice, čímž je pachatel izolován od společnosti a je mu znemožněno ohrožovat společnost páčáním další trestné činnosti.

---

²⁹ NOVOTNÝ, Oto, Josef, ZAPLETAL a kol. *Kriminologie*. 3. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2008, str. 234.

³⁰ ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ, Tomáš GŘIVNA, Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ, Rudolf VOKOUN a kol. *Trestní právo hmotné – I. Obecná část*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 33 - 38.

³¹ VÁLKOVÁ, op. cit., str. 190 - 192.

³² NOVOTNÝ, op. cit., str. 235.

Díličí eliminační funkci plní i některé z alternativních trestů. Trestem zákazu činnosti dochází fakticky k dočasnému vyloučení pachatele z určité činnosti, která souvisela se spáchaným trestným činem. Obdobně eliminační funkci plní i nejnovější z trestů v systému trestů trestního zákoníku, tedy trest zákazu držení a chovu zvířat, který pachatele dočasně vylučuje v této oblasti. Díličí eliminační funkci lze spatřovat i u dalších alternativních trestů, například u trestu propadnutí věci nebo trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. Uvedené alternativní tresty však plní eliminační funkci pouze v omezeném rozsahu, protože potrestaní mohou uložený trest nedodržovat nebo páchat trestnou činnost jiným způsobem. Pokud jde tedy o eliminaci pachatelů závažných trestných činů, zůstává výkon trestu nepodmíněného odnětí svobody ve věznici nezastupitelným trestem. Zároveň je však žádoucí, aby byl nepodmíněný trest odnětí svobody s výkonem ve věznici, vzhledem k jeho negativním důsledkům na odsouzené a finanční nákladnost, ukládán pouze osobám, u kterých nepostačuje uložení některého z alternativních trestů nebo jiné alternativní řešení trestní věci³³. Pokud však u izolovaných osob pominou důvody pro jejich izolaci, tedy přestanou být pro společnost nebezpečné, není zde důvod pokračovat ve výkonu trestu. Na rozdíl od rehabilitačních teorií, která se snaží identifikovat osoby, u nichž je naděje na resocializaci, teorie zaměřené na eliminační funkci trestu se soustředí na identifikaci osob nenapravitelných a nebezpečných, které naopak izolují.³⁴

Problematickým aspektem eliminační funkce trestu je absence pozitivní motivace pachatelů k nápravě. Další nedostatek představuje skutečnost, že díličí problematika recidivujících pachatelů je fakticky neřešena, ale pouze dochází k jejímu odsouvání na pozdější dobu. Jednoduchým odkladem řešení se sám problém nevyřeší, často se naopak prohloubí.

1.5.5. Restituční funkce

Restituční, někdy též kompenzační nebo obnovující, funkce trestu spočívá zejména v odčinění újmy, která byla protiprávním činem způsobena. Důraz je kladen na odstranění škodlivého následku, který protiprávním činem vznikl. Protiprávní čin je vnímán jako narušení rovnováhy, pročež funkcí trestu má být obnovení narušeného rovnovážného stavu.

Jedním z projevů restituční funkce je požadavek interakce pachatele s poškozeným, jejíž účel spočívá v tom, že by pachatel měl dostatečným způsobem odčinit svůj protiprávní čin, respektive následky, které svým činem způsobil. Právě navázání kontaktu mezi pachatelem a poškozeným s cílem přimět pachatele, aby viděl své jednání i optikou poškozeného a uvědomil si jeho závažnost, která jej bude motivovat k odčinění způsobených následků, představuje jeden

---

³³ pozn. Například vyřešení trestní věci užitím některého z odklonů v trestním řízení.

³⁴ LATA, op. cit., str. 29.

z cílů restituční funkce trestu. Pod odčiněním způsobených následků si nelze představovat jen materiální odškodnění nebo přiměřenou satisfakci, ale v praxi je důležité také pomoci překonat trauma poškozeného. Zde je podstatné v první řadě projevení upřímné lítosti pachatele a na druhé straně, odpustí-li poškozený pachateli, což může významně ovlivnit vzájemné vztahy do budoucna. Pokud pachatel pozná závažnost svého protiprávního jednání a pokusí se sám o jeho nápravu, jedná se o pozitivní výsledek restitučního procesu. Zároveň tím dochází k nasměrování pachatele k řádnému životu, čímž je předcházeno další trestné činnosti v budoucnu.

Typické projevy restituční funkce lze spatřovat například v právní úpravě narovnání. Narovnání je jedním z odklonů v trestním řízení, v rámci kterého může soud, v přípravném řízení státní zástupce, při splnění zákonných podmínek a se souhlasem obviněného a poškozeného rozhodnout o schválení narovnání a zastavit trestní stíhání u přečinu. Jednou ze zákonných podmínek je kromě jiného skutečnost, že pachatel uhradí poškozenému škodu způsobenou přečinem nebo učiní potřebné úkony k její úhradě, případně jinak odčiní újmu vzniklou přečinem.³⁵ Zákon také po pachateli požaduje, aby vydal bezdůvodné obohacení získané přečinem nebo učinil jiná vhodná opatření k jeho vydání.³⁶ Restituční funkce trestu je také v současném trestním zákoníku promítnuta do ustanovení o přiměřených omezeních a přiměřených povinnostech³⁷. Na úpravu přiměřených omezení a přiměřených povinností v ustanovení § 48 odst. 4 TZ je v zákoně často odkazováno i v případě alternativních trestů, když je umožněno přiměřené omezení a přiměřené povinnosti uložit vedle těchto trestů nebo v rámci dohledu. V návaznosti na právní úpravu přiměřených omezení a přiměřených povinností v ustanovení § 48 odst. 4 TZ zároveň zajišťuje restituční funkci i přímo právní úprava konkrétních jednotlivých alternativních trestů³⁸, když stanovuje, že soud nad rámec přiměřených omezení a přiměřených povinností dále zpravidla uloží pachateli, aby podle svých sil nahradil škodu nebo odčinil nemajetkovou újmu, kterou trestným činem způsobil, a vydal bezdůvodné obohacení získané trestným činem.

Pachatelovo přičinění o odstranění škodlivých následků trestného činu nebo dobrovolné nahrazení způsobené škody je také pod písm. j) přímo uvedeno jako jedna z polehčujících okolností v demonstrativním výčtu ustanovení § 41 TZ. Skutečnost, že došlo k částečné nebo plné náhradě či jiného odčinění škody nebo jiné újmy způsobené trestným činem hraje taktéž roli při

---

³⁵ pozn. Jde o aplikační podmínku vyjádřenou v § 309 odst. 1 písm. b) TŘ.

³⁶ pozn. Jde o aplikační podmínku vyjádřenou v § 309 odst. 1 písm. c) TŘ.

³⁷ pozn. V demonstrativním výčtu ustanovení § 48 odst. 4 TZ se jedná zejména o povinnost veřejně se omluvit poškozenému podle písm. j) a poskytnout poškozenému přiměřené zadostiučinění podle písm. k).

³⁸ pozn. U trestu domácího vězení v ustanovení § 60 odst. 6 in fine TZ, u trestu obecně prospěšných prací v ustanovení § 63 odst. 2 in fine TZ, u trestu zákazu pobytu v ustanovení § 75 odst. 3 in fine TZ a v úpravě zkušební doby u podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody v ustanovení § 82 odst. 3 in fine TZ, respektive v ustanovení § 85 odst. 3 in fine TZ u podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem.

rozhodování o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody³⁹ a při eventuální následné zkušební době v případě podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody⁴⁰.

Restituční funkce trestu představuje dominantní prvek v relativních teoriích a základ koncepce restorativní justice. Nejvýraznější přednost restorativní funkce trestu je spatřována především v pozitivním působení na pachatele a odčinění újmy nebo urovnání konfliktů, které byly trestným činem způsobeny. Tyto účinky působí zpravidla zvláště pozitivně v případě mladistvých pachatelů a pachatelů ve věku blízkém věku mladistvých⁴¹, kteří si často ještě ne zcela uvědomují závažnost svého jednání. Poznání následků a nebezpečnosti činu, který spáchali, tak může pozitivně působit na pachatele a jeho další způsob života. Ne vždy je zcela možné a účelné, aby restituční funkce trestu působila zcela samostatně, přičemž zpravidla bývá brána jako funkce doplňková, když umožňuje v některých případech zvolit jiný způsob trestu než standardní uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody s výkonem ve vězeňském zařízení.⁴²

1.6. Základní zásady sankcionování

Základní zásady představují pravidla, která tvoří podstatu určitého právního institutu, zákona, právního odvětví nebo v případě obecných právních principů právního řádu jako celku.⁴³

Ve vztahu k sankcionování tedy představují základní zásady taková pravidla v odvětví trestního práva, která vytváří elementární základ pro sankcionování, neboť tyto základní zásady se prolínají celým odvětvím trestního práva a musí být dodržovány za všech okolností a při ukládání jakékoli sankce. Podle Šámala mají být chápány jako vůdčí ideje sankcionování, které vytvářejí právní prostředí pro ukládání sankcí.⁴⁴ Významnou roli hrají základní zásady při tvorbě práva, kdy by měly přispívat k zajištění ustáleného právního prostředí a stabilitě právní úpravy, aby nebyly dílčími novelizacemi zaváděny instituty, které by základní zásady nerespektovaly.⁴⁵

Současný sankční systém v českém trestním právu je založen na **dualismu trestních sankcí**, když rozlišuje trestní sankce na **tresty** a **ochranných opatření**. Blíže je dualismus

³⁹ srov. § 88 odst. 3 TZ.

⁴⁰ pozn. Zkušební doba a přiměřená omezení a přiměřené povinnosti při podmíněném propuštění jsou upraveny v ustanovení § 89 TZ.

⁴¹ pozn. V obecném trestním právu je věk blízký věku mladistvých počítán od 18 let a vzhledem k tomu, že proces dospívání je značně individuální, je horní hranice ponechána na úvaze soudu ačkoli pouze výjimečně půjde až o 21 let. K tomu viz. ŠÁMAL, op. cit. 548. Trestní zákoník upravuje věk blízký věku mladistvých v § 41 písm. f) jako na jednu z polehčujících okolností.

⁴² VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexander. *Restorativní justice – trestní politika pro 21. století?*. Trestní právo, roč. V., čísl. 1, 2000, str. 4 - 11.

⁴³ KÜHN, Zdeněk, BOGUSZAK, Jiří. *Právní principy*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999. str. 231.

⁴⁴ ŠÁMAL, Pavel. *K úpravě trestních sankcí ve vládním návrhu rekodifikace trestního zákoníku*. Trestněprávní revue, roč. 4, č. 5, 2005, str. 110 - 113.

⁴⁵ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-236-3.

trestních sankcí rozveden v rámci podkapitoly č. 2.1, která pojednává o sankčním systému trestního práva v České republice. Vzhledem k předmětu této rigorózní práce jsou základní zásady sankcionování vztaženy zejména na trestání, tedy ukládání trestů pachatelům trestných činů.

1.6.1. Zásada zákonnosti

Zásada zákonnosti svým pojetím navazuje na obecnou zásadu trestního práva „*nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*“, tedy „žádný trestný čin bez zákona, žádný trest bez zákona“. Tato zásada je vyjádřena v ustanovení § 12 odst. 1 TZ, podle kterého „*jen trestní zákon vymezuje trestné činy a stanoví trestní sankce, které lze za jejich spáchání uložit.*“ Toto vymezení navazuje na čl. 39 LZPS: „*Jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit.*“

1.6.2. Zásada subsidiarity trestní represe a princip ultima ratio

Trestní zákoník je založen na principu, že ochranu demokratického státního a společenského zřízení, práv a svobod jednotlivců a ochranu jejich života, zdraví a majetku je třeba dosahovat především mimotrestními prostředky. Na protiprávní jednání je třeba reagovat prostředky trestního práva až v krajních případech v souladu se subsidiární, tedy pomocnou, úlohou trestního práva v právním řádu a ve společnosti. Trestněprávní represe by měla představovat nejzazší prostředek (*ultima ratio*), k jehož užití je přistoupeno pouze v případech, kdy nepostačují jiné prostředky. Trestní zákoník, stejně jako trestní právo v celé své šíři, chrání práva a oprávněné zájmy fyzických a právnických osob a dalších subjektů, jakož i právem chráněné zájmy společnosti a státu, včetně ústavního zřízení České republiky, jen tehdy, jestliže právní prostředky jiných právních odvětví k jejich ochraně nepostačují. Z vymezeného subsidiárního charakteru trestního práva tedy vyplývá, že trestněprávní ochrana je na místě jen tehdy, pokud k ochraně nepostačují prostředky jiných právních odvětví, zejména práva správního, občanského, rodinného, obchodního a dalších, neboť trestněprávní řešení je třeba považovat vždy za nejzazší řešení ve smyslu principu *ultima ratio*.

Základ obou vzájemně souvisejících zásad, tedy zásady subsidiarity trestní represe i principu *ultima ratio*, spočívá v samotné podstatě trestání, kdy trestní právo využívá ty nejcitelnější prostředky státního donucení, které významně zasahují do práv a svobod jednotlivců. Takové citelné zásahy přitom mohou přirozeně vyvolat i řadu vedlejších, v mnoha případech negativních, důsledků. Z tohoto důvodu je legitimita a potřeba trestněprávních zásahů odůvodněna výlučně nutností ochrany elementárních právních hodnot před protiprávními činy zvláště nebezpečnými pro společnost s tím, že nepostačuje jiné řešení než trestněprávní.

V souvislosti s výše uvedeným se lze také setkat s označením trestního práva jako práva sekundárního. Takové označení je uváděno vzhledem k fragmentární povaze trestního práva, neboť normy trestního práva neupravují primární předmět mimotrestní právní regulace v celé jeho šíři, ale vybírají si jen určité fragmenty společenských vztahů, které jsou v mnoha případech primárně upravené a chráněné jinými právními odvětvími.⁴⁶

1.6.3. Zásada zákazu dvojího přičítání

Zásadu zákazu dvojího přičítání je třeba chápat tak, že k okolnosti, která je zákonným znakem trestného činu, nelze přihlídnout jako k okolnosti polehčující nebo přitěžující při ukládání trestu. Smyslem této zásady je zabránit tomu, aby byla jedna skutečnost hodnocena a přičítána pachateli dvakrát, tedy poprvé jako znak skutkové podstaty a podruhé jako přitěžující nebo polehčující okolnost při ukládání trestu. Nedochozí tak k dvojitmu zvýhodnění nebo naopak znevýhodnění při posuzování jedné skutečnosti.⁴⁷

V trestním právu procesním se pak lze setkat se zásadou *ne bis in idem*, tedy „*ne dvakrát o tomtéž*“, která zabraňuje dvojitmu rozhodování o téže věci. Právní teorií jsou ve vztahu k zásadě *ne bis in idem* rozeznávány dvě podmínky. První z nich je podmínka litispendence. Litispendence označuje probíhající řízení. Jedná se o překážku řízení, která brání zahájení dalšího řízení před soudem, pokud o totožné věci již probíhá jiné řízení u soudu. Totožnost věci je dána stejným předmětem řízení a stejnými účastníky řízení. Druhou podmínku představuje podmínka *rei iudicatae*, kdy *res iudicata* znamená věc pravomocně rozhodnutou soudem, která představuje překážku řízení. Jedná se ve své podstatě o negativní podmínku řízení, která spočívá v tom, že jakmile bylo o totožné věci pravomocně rozhodnuto, čímž vznikla právě *res iudicata*, nemůže být totožná věc v rozsahu závaznosti výroku rozhodnutí projednávána znovu. Totožnost věci je opět dána stejným předmětem řízení a stejnými účastníky řízení.

V praxi procesní zásada *ne bis in idem* znamená, že věc jednou pravomocně rozhodnutá může být projednávána znovu pouze na základě mimořádných opravných prostředků nebo na základě ústavní stížnosti.

---

⁴⁶ KRATOCHVÍL, Vladimír, Věra KALVODOVÁ, Josef KUČTA, Iveta JURÁKOVÁ a Jana ZEŽULOVÁ. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 3. přepracované a doplněné vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2002, str. 9 - 10.

⁴⁷ FRYŠTÁK, Marek, Jan PROVAZNÍK, Jolana SEDLÁČKOVÁ, Eva ŽATECKÁ a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. Brno: Nakladatelství KEY Publishing, 2014, str. 29.

1.6.4. Zásada humanity

Humanita je vnímán ve smyslu uznání hodnoty každého člověka jako lidské bytosti nadané základními lidskými právy a vlastnostmi lidskosti a důstojnosti. Trestní sankce, zejména tresty, případně trestní opatření ukládána mladistvým a jiné sankce, tak mohou být ukládány a vykonávány pouze v souladu s požadavky humanismu. Teorií jsou rozeznávány tři projevy zásady humanity v trestním právu. Prvním z těchto projevů spočívá v samotné podstatě trestního práva, které poskytuje ochranu základním humánním hodnotám. Druhý projev představuje požadavek humánního zacházení s pachatelem. Třetím projevem je požadavek respektu k právům oběti trestného činu. Poslední projev je upraven v zákoně č. 415/2013 Sb., o obětech trestných činů, který upravuje práva obětí trestných činů v souvislosti se spáchaným trestným činem⁴⁸.

Zásada humanity v obecném pojetí vyplývá již z čl. 1 LZSP, ve vztahu k trestání pak zejména z čl. 7 odst. 2 LZSP, který uvádí: „*Nikdo nesmí být mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu.*“ Dále je požadavek humanismu trestání upraven v čl. 10 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech ve znění: „*Se všemi osobami zbavenými osobní svobody se jedná lidsky a s úctou k přirozené důstojnosti lidské bytosti.*“

Patrně nejvýraznějším projevem zásady humanity bylo zrušení trestu smrti novelou trestního zákona⁴⁹ v roce 1990. Zrušení trestu smrti bylo záhy poté potvrzeno také na ústavní úrovni v čl. 6. odst. 3 LZPS.

1.6.5. Zásada přiměřenosti

Zásada přiměřenosti ukládá využívat prostředky práva adekvátně. Jejím základním projevem v trestním právu je požadavek přiměřenosti (adekvátnosti) trestních sankcí, tak jak je vyjádřen v § 38 odst. 1 TZ: „*Trestní sankce je nutno ukládat s přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a poměrům pachatele.*“ V druhém odstavci § 38 TZ je dále stanoveno: „*Tam, kde postačí uložení trestní sankce pachatele méně postihující, nesmí být uložena trestní sankce pro pachatele citelnější.*“ Právě ustanovení § 38 odst. 2 TZ lze považovat za zásadní i ve vztahu k alternativním trestům, neboť z tohoto ustanovení též přímo vyplývá požadavek ukládání trestů méně postihujících pachatele v případech, kdy uložení takových trestů postačí, přičemž právě alternativní tresty představují méně postihující trest ve srovnání s nepodmíněným trestem odnětí svobody. Ve vztahu k trestním opatřením ve věcech mládeže je zásada přiměřenosti dále rozvinuta v § 3 odst. 3 ZSM „*Opatření uložené podle tohoto zákona musí přihlížet k osobnosti*

⁴⁸ pozn. Za trestný čin se pro účely tohoto zákona považuje také čin jinak trestný viz. § 2 odst. 1 zák. č. 415/2013 Sb., o obětech trestných činů.

⁴⁹ pozn. Zákon č. 175/1990 Sb.

*toho, komu je ukládáno, včetně jeho věku a rozumové a mravní vyspělosti, zdravotnímu stavu, jakož i jeho osobním, rodinným a sociálním poměrům, a musí být přiměřené povaze a závažnosti spáchaného činu.*⁵⁰

Nikoli nezajímavým je i negativní vymezení zásady přiměřenosti uvedené v Listině základních práv Evropské unie⁵¹, která v čl. 49 odst. 3 stanovuje: „*Výše trestu nesmí být nepřiměřená trestnému činu.*“ Působnost Listiny základních práv Evropské unie je ovšem podle jejího článku 51 omezena na dvě skupiny subjektů. V první řadě jsou to orgány, instituce a jiné subjekty Evropské unie, v druhé řadě pak členské státy Evropské unie, ale pouze v situacích, kdy uplatňují právo Evropské unie.

Obecně lze konstatovat, že zásada přiměřenosti trestů spočívá též v jejich soudní individualizaci při ukládání každému jednotlivému pachateli, z čehož vyplývá, že jako přiměřený trest lze považovat jen trest soudem náležitě odůvodněný a posléze ve výkonu trestu individualizovaný.⁵²

1.6.6. Zásada účelnosti trestů

Zatímco zásada zákonnosti a požadavek zákonnosti trestů míří na formu trestu, jakožto výlučného legálního nástroje trestního postihu, zásada účelnosti trestů se zaměřuje především na obsah trestu a jeho funkci ve vztahu k naplnění účelu trestu, respektive trestního práva.⁵³ Nezbytným předpokladem je v tomto ohledu správně stanovený druh trestu a jeho výše. Jen správně stanovený trest, co do druhu i výše, vede k naplnění zásady účelnosti trestů.⁵⁴

Účel trestních sankcí, tedy trestů a ochranných opatření, ovšem není v trestním zákoníku, na rozdíl od předchozí právní úpravy⁵⁵, přímo vyjádřen. Zásada účelnosti trestů, respektive samotný účel trestních sankcí, je tak do právní úpravy promítnut nepřímo například v ustanoveních § 58 odst. 1 a § 59 odst. 1 TZ nebo v případě mladistvých též v § 3 odst. 1 ZSVM a dále skrze zásady v jednotlivých ustanoveních o trestních sankcích. Z těchto ustanovení ve spojení s judikaturou a trestní naukou vyplývá, že účel trestu spočívá především v náprava pachatele, zamezení v páčání další trestné činnosti a výchově k tomu, aby vedl řádný život.

---

⁵⁰ FRYŠTÁK, op. cit., str. 27.

⁵¹ pozn. Někdy též nazývána Charta základních práv.

⁵² KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část. 2.* vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, str. 65. ISBN 978-80-7179-082-2.

⁵³ KRATOCHVÍL, op. cit., str. 64 - 65.

⁵⁴ srov. rozhodnutí Nejvyššího soud ze dne 12. 12. 2011, sp. zn. 3 Tz 109/2011.

⁵⁵ srov. § 23 odst. 1 zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona.

1.6.7. Zásada zohlednění právem chráněných zájmů osob poškozených trestným činem

Zásadu zohlednění právem chráněných zájmů osob poškozených trestným činem výslovně uvádí ustanovení § 38 odst. 3 TZ: *„Při ukládání trestních sankcí se přihlédne i k právem chráněným zájmům osob poškozených trestným činem.“* Důvodem pro zakotvení této zásady je vliv restorativní justice, která vtahuje do řešení konfliktů založených trestnými činy právě osobu poškozenou, respektive oběť trestného činu.

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, definuje **oběť trestného činu** vymezením v ustanovení § 2 odst. 2 *„Obětí se rozumí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena škoda nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil nebo měl obohatit.“* Toto vymezení zákon dále rozvádí v § 2 odst. 3 *„Byla-li trestným činem způsobena smrt oběti, považují se, utrpěli-li v důsledku smrti oběti újmu, za oběť též její příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner, druh nebo osoba, které oběť ke dni své smrti poskytovala nebo byla povinná poskytovat výživu. Je-li těchto osob více, považuje se za oběť každá z nich.“* Zákon také zavádí kategorii zvláště zranitelné oběti. Jde o osoby, ve zvláště citlivém postavení, u kterých je zpravidla zvýšené riziko sekundární viktimizace. S přiznáním statutu zvláštní zranitelnosti jsou oběti přiznaná speciální práva, které mají minimalizovat nebezpečí další viktimizace. Zvláště zranitelnou obětí jsou při splnění výše uvedených podmínek ustanovení § 2 odst. 2 a odst. 3 tyto oběti:

- dítě;
- osoba, která je vysokého věku nebo je postižena fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem nebo smyslovým poškozením, pokud tyto skutečnosti mohou vzhledem k okolnostem případu a poměrům této osoby bránit jejímu plnému a účelnému uplatnění ve společnosti ve srovnání s jejími ostatními členy;
- oběť trestného činu obchodování s lidmi (§ 168 TZ), trestného činu znásilnění (§ 185 TZ), trestného činu týrání svěřené osoby (§ 198 TZ), trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 TZ) nebo trestného činu teroristického útoku (§ 311 TZ);

- oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, trestného činu, který zahrnoval nátlak, násilí či pohružku násilím, trestného činu spáchaného pro příslušnost k některému národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob nebo oběť trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny, jestliže je v konkrétním případě zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy zejména s ohledem na její věk, pohlaví, rasu, národnost, sexuální orientaci, náboženské vyznání, zdravotní stav, rozumovou vyspělost, schopnost vyjadřovat se, životní situaci, v níž se nachází, nebo s ohledem na vztah k osobě podezřelé ze spáchání trestného činu nebo závislost na ní.

Obětí trestného činu nemohou být právnické osoby. Dále skutečnost, zda byl pachatel zjištěn nebo odsouzen, nemá na postavení oběti vliv. Podstatné není ani to, zda byl pachatel činu trestně odpovědný či nikoliv⁵⁶. Oběť trestného činu může mít, a zpravidla ve většině případů také má, postavení poškozeného v trestním řízení.

Poškozený je stranou trestního řízení a má procesní práva upravená v trestním řádu. Poškozeným může jím být fyzická i právnická osoba. Právní úprava postavení poškozeného v trestním řízení se nachází v ustanoveních § 43 a násl. TŘ. Zákon poškozeného definuje v ustanovení § 43 in principio TŘ, když stanovuje, že poškozeným je ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil. Trestní řád uvedenou definici poškozeného koriguje v ustanovení § 43 odst. 2 TŘ, když výslovně uvádí, že za poškozeného se nepovažuje ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem. Oprávnění poškozeného nemůže vykonávat ten, kdo je v daném trestním řízení stíhán jako spoluobviněný.⁵⁷

Poškozený je jednou ze stran trestního řízení a disponuje procesními právy, která jsou upravená v trestním řádu. Procesními právy poškozeného jsou právo nahlížet do spisů, činit návrhy na doplnění dokazování, účastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání a pronést závěrečnou řeč. Poškozený má dále právo na informace o pobytu obviněného či obžalovaného, a pokud je k tomu oprávněn, má poškozený také právo být subjektem adhezního řízení, ve kterém může žádat náhradu újmy. Poškozený, který je zároveň obětí trestného činu podle zákona o obětech trestných činů, má zároveň podle ustanovení § 43 odst. 4. TŘ právo v kterémkoliv stadiu trestního řízení učinit prohlášení o tom, jaký dopad měl spáchaný trestný čin na jeho dosavadní život. Takové

⁵⁶ pozn. Například z důvodu nedostatku věku či nepřičetnosti.

⁵⁷ srov. § 44 odst. 1 TŘ.

prohlášení lze učinit i písemně. Písemné prohlášení se poté v řízení před soudem provede jako listinný důkaz.

Zhruba od počátku tohoto tisíciletí dochází v českém trestním právu k výraznému posílení procesního postavení poškozeného a rozšíření katalogu jeho procesních práv.⁵⁸ Zásadní byla pro postavení poškozeného v trestním řízení zejména novela trestního řádu č. 193/2012 Sb., která vnesla do trestního řízení zcela nový institut a to dohodu o vině a trestu. Tímto byl do českého trestního práva včleněn zcela nový institut, který je ovšem tradiční pro angloamerický právní systém, zejména pro USA. Tímto zásahem musela být doplněna také úprava procesních práv poškozeného, který byl rozšířen o oprávnění poškozeného zúčastnit se sjednávání dohody o vině a trestu. V souladu s tímto byla také nově stanovena lhůta pro uplatnění práv poškozených a to tak, že návrh na náhradu škody musí poškozený uplatnit nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování, nebo nově nejpozději při prvním jednání o dohodě o vině a trestu, je-li sjednávána.

Významný milníkem bylo v roce 2013 přijetí zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, který poskytl základní standard pro postavení a práva obětí trestných činů v České republice. Osoba oběti trestného činu se dostává stále více do popředí zájmu. Je usilováno o co největší posílení jejich práv především s ohledem na zabránění vzniku sekundární viktimizace. Tento trend je plně v souladu s koncepcí restorativní justice, dle které mají být právě práva oběti prioritizována v průběhu trestního řízení.

---

⁵⁸ pozn. Zejména novelizací trestního řádu zákonem č. 265/2001 Sb.

1.7. Shrnutí

Úvodní kapitola rigorózní práce se věnuje komplexnímu úvodu do problematiky trestů v rámci trestního práva. Autor systematicky prokresluje vývoj trestání a podává ucelenou definici trestu. Důrazněji se zabývá pojmem trest, jehož kontury vtahuje do historického a společenského kontextu. V kapitole je patrný důkladný průzkum tématu, a to i prostřednictvím analýzy významu, účelu a funkce trestu jakožto klíčových prvků trestního práva.

V dalších pasážích úvodní kapitoly autor rozvíjí problematiku trestání, zaměřuje se na různé teorie postupný vývoj. Jsou zde detailně rozebrány teorie retribuce, preventivní funkce, resocializace a utilitarismus. Tato analýza zahrnuje také historický průběh a transformaci těchto teorií v souladu s proměnami společenských hodnot a právních paradigmat.

Kapitola uzavírá svou exkurzi do úvodní problematiky vymezením základních zásad sankcionování, jejichž role je nezbytná pro porozumění podstaty alternativních trestů a jejich zařazení v rámci sankčního systému trestního práva. Autor zde výčtem tyto základní zásady uvádí a vkládá do soudružného rámce. Tímto systematickým přístupem kapitola připravuje půdu pro následující hlavní části práce, kde je uvedena podrobná analýza jednotlivých typů trestů v trestním právu, včetně jejich vývoje a četnosti užívání. Celkově má úvodní kapitola za cíl uvedení čtenáře do problematiky.

2. Alternativní tresty jako instituty trestního práva

Pojem alternativa vyjadřuje v obecné rovině možnost volby mezi dvěma nebo více způsoby řešení, kdy pouze jedna může být vybrána. Pokud tuto definici převedeme do roviny trestního práva, respektive trestání, vyjadřuje možnost volby trestu. Pachatel trestného činu tedy může být odsouzen buď k výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody ve věznici, nebo k alternativě v podobě jiného, odlišného, trestu, který nebude vykonán nepodmíněným odnětím svobody ve věznici. Vymezení pojmu alternativního trestu však není tak prosté a hned na úvod je nutné zmínit, že neexistuje jednotná, všeobecně uznávaná, definice tohoto pojmu.

V rámci této kapitoly je cílem poskytnout vymezení alternativních trestů. Předem tohoto vymezení je ovšem nutné popsat systém trestních sankcí v současné platné právní úpravě v České republice. Společně s rozбором systému trestních sankcí s důrazem na systém trestů, je zároveň popsán nepodmíněný trest odnětí svobody, který je univerzálním a základním trestem. Tvoří tedy jakýsi protipól alternativním trestům, jejichž definice často spočívá ve vymezení se právě proti nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Současně jsou pojmenovány i hlavní negativa související s nepodmíněným trestem odnětí svobody, neboť právě v reakci na tyto problematické aspekty došlo ke vzniku a rozvoji alternativních trestů.

Závěrem kapitoly jsou poskytnuty informace o činnosti Probační a mediační služby, která při výkonu některých jednotlivých alternativních trestu plní nezastupitelnou roli.

2.1. Sankční systém trestního práva v České republice

Jednou ze základních zásad trestního práva je zásada zákonnosti. V souladu s touto zásadou lze trestat jen ty činy, které jsou zákonem výslovně stanoveny za trestné. V trestním řízení poté lze za tyto činy uložit pouze trestní sankce, které trestní zákoník uložit přímo umožňuje. Tento požadavek zákonnosti má ústavní základ, neboť je uveden v čl. 39 LZPS: *„Jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit.“* Na tento ústavněprávní základ poté navazuje trestní zákoník v ustanovení § 12 odst. 1 TZ, který ukládá zásadu zákonnosti v trestním právu: *„Jen trestní zákon vymezuje trestné činy a stanoví trestní sankce, které lze za jejich spáchání uložit.“*

Není bez povšimnutí, že dikce trestního zákoníku pracuje při formulaci zásady zákonnosti s pojmem **trestní sankce**. Sankční systém v českém trestním právu je totiž založen na dualismu trestních sankcí, a to **trestů** a **ochranných opatření**.⁵⁹

---

⁵⁹ srov. § 36 TZ.

Ochranná opatření jsou trestními sankcemi, nikoli však tresty. Jde o prostředky trestního práva, jejichž účelem je ochrana společnosti před pachateli trestných činů a činů jinak trestných, jakož i před nebezpečnými věcmi, které musí být vždy ve vztahu ke spáchanému trestnému činu či činu jinak trestném. Oproti trestům lze ochranná opatření uložit i osobám, které nejsou trestně odpovědné⁶⁰.

Pojem trest již byl podrobně analyzován v rámci první kapitoly této rigorózní práce. Trestní zákoník umožňuje za spáchané trestné činy uložit více druhů trestů. Taxativní výčet druhů trestů je uveden v ustanovení § 52 odst. 1 TZ. Těmito druhy tresty, které může soud za spáchané trestné činy uložit, jsou následující:

- a) odnětí svobody;
- b) domácí vězení;
- c) obecně prospěšné práce;
- d) propadnutí majetku;
- e) peněžitý trest;
- f) propadnutí věci;
- g) zákaz činnosti;
- h) zákaz držení a chovu zvířat;
- i) zákaz pobytu;
- j) zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce;
- k) ztrátu čestných titulů nebo vyznamenání;
- l) ztrátu vojenské hodnosti;
- m) vyhoštění.

Trest odnětí svobody podle ustanovení § 52 odst. 1 písm. a) TZ je dále rozveden v odst. 2 ustanovení § 52 TZ, který uvádí, že trestem odnětí svobody se rozumí:

- a) nepodmíněný trest odnětí svobody;
- b) podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody;
- c) podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem.

Trest odnětí svobody je tedy možné ukládat i v podmíněných variantách, přičemž pouze nepodmíněný trest odnětí svobody je vykonán ve věznici. Podmíněným odsouzením k trestu odnětí svobody je odložen jeho výkon na zkušební dobu a nedochází tak k faktickému uvěznění

---

⁶⁰ pozn. Například z důvodu nedostatku věku k tomu srov. § 26 TZ nebo z důvodu nepřičetnosti k tomu srov. § 27 TZ.

odsouzeného pachatele. Trest je vykonáván na svobodě s podmínkou, že odsouzený bude po dobu trvání zkušební doby pod hrozbou výkonu trestu ve věznici vést řádný život a vyhoví všem uloženým omezením a povinnostem. Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem poté představuje přísnější variantu prostého podmíněného odsouzení, neboť je nad odsouzeným pachatelem zároveň stanoven dohled. Vzhledem ke skutečnosti, že primárně nedochází k výkonu trestu odnětí svobody ve věznici, bývají tyto dvě podmíněné varianty⁶¹ trestu odnětí svobody řazeny mezi alternativní tresty. O nepodmíněném trestu odnětí svobody je blíže pojednáno v rámci následující podkapitoly. Podmíněné varianty odsouzení k trestu odnětí svobody jsou poté podrobně analyzovány v rámci třetí kapitoly, která poskytuje podrobný rozbor platné právní úpravy jednotlivých alternativních trestů.

Zvláštním typem nepodmíněného trestu odnětí svobody je **výjimečný trest**. Výjimečným trestem se rozumí jednak trest odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let, a dále trest odnětí svobody na doživotí, přičemž výjimečný trest lze uložit jen za zvlášť závažný zločin, u něhož uložení výjimečného trestu trestní zákoník dovoluje.⁶² Výjimečný trest v mírnější formě, tedy ve výměře nad dvacet až do třiceti let, lze uložit jen tehdy, pokud je spáchaný trestný čin velmi závažný nebo pokud je možnost nápravy pachatele obzvláště ztížena.⁶³ Výjimečný trest na doživotí lze dokonce uložit jen za určité trestné činy a zároveň, jestliže byl spáchaný trestný čin mimořádně závažný vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce anebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku, přičemž jeho uložení vyžaduje účinná ochrana společnosti, případně není naděje, že by pachatele bylo možno napravit výjimečným trestem ve zmíněné mírnější formě.⁶⁴ Výjimečný trest tedy v podstatě představuje trest odnětí svobody, který má značně zvýšenou trestní sazbu nebo je uložen na doživotí.

Některé z trestů uvedených v ustanovení § 52 TZ lze uložit jen za ty trestné činy, u nichž to zákon výslovně uvádí, jiné⁶⁵ lze uložit i tehdy, kdy možnost jejich uložení u konkrétního trestného činu není uvedena, ale jsou splněny další zákonem stanovené podmínky.

Za jeden trestný čin je možné uložit vedle sebe i více druhů trestů, jsou-li k tomu splněny zákonem stanovené podmínky.⁶⁶ Některé tresty ovšem kombinovat nelze, neboť to jejich povaha

---

⁶¹ srov. § 52 odst. 1 písm. b) a c).

⁶² srov. § 54 odst. 1 TZ.

⁶³ srov. § 54 odst. 2 TZ.

⁶⁴ srov. § 54 odst. 3 TZ.

⁶⁵ srov. § 53 odst. 2 TZ.

⁶⁶ srov. § 53 TZ.

vylučuje a zákon to výslovně zakazuje. Zakázané kombinace trestů jsou výslovně uvedeny v ustanovení § 53 odst. 1 TZ, které uvádí, že nelze uložit trest domácího vězení vedle trestu odnětí svobody a obecně prospěšných prací, trest obecně prospěšné práce vedle odnětí svobody, peněžitý trest vedle propadnutí majetku a zákaz pobytu vedle vyhoštění.

Pokud soud odsuzuje obžalovaného za spáchání více trestných činů, tresty se v souladu se zásadou zákazu dvojího přičítání nesčítají, ale trest se ukládá podle trestní sazby uvedené u nejpřísněji postihovaného trestného činu. Ke skutečnosti, že se obžalovaný dopustil více trestných činů, ovšem lze přihlídnout jako k přitěžující okolnosti. Soud v odůvodněných případech má možnost v případě vícečinného souběhu několika trestných činů zvednout horní hranici nejpřísněji postižitelného trestného činu o třetinu a trest uložit v rámci takto zvýšené trestní sazby.⁶⁷

---

⁶⁷ srov. § 43 odst. 1 TZ.

2.2. Trest odnětí svobody jako základní trest

Trest odnětí svobody zaujímá v systému trestů významné postavení. Jedná se o trest univerzální, jelikož jej lze uložit za kterýkoli trestný čin. Trest odnětí svobody v nepodmíněné formě představuje základní trest. Alternativní tresty, které jsou ukládány jako alternativa za nepodmíněný trest odnětí svobody, pokud nejsou řádně vykonávány, mohou být v trest odnětí svobody přeměněny nebo může být nařízen výkon trestu odnětí svobody u podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody, respektive nařízen výkon náhradního trestu odnětí svobody u domácího vězení. V případě trestů zákazu činnosti, trestu zákazu držení a chovu zvířat a trestu zákazu pobytu může vést porušení těchto trestů k spáchání trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle ustanovení § 337 TZ. Většina laické veřejnosti si také trest v kontextu trestního práva spojuje právě výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody ve věznici.

Nepodmíněný trest odnětí svobody je možné uložit za trestné činy, u nichž je horní hranice trestní sazby nepřevyšuje pět let, pouze za podmínky, že by vzhledem k osobě pachatele uložení jiného trestu zjevně nevedlo k tomu, aby pachatel vedl řádný život.⁶⁸ Tento standard je zvlášť upraven u trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1 nebo 2 TZ, u kterého zákon umožňuje uložit nepodmíněný trest odnětí svobody jen za podmínky, že uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti nebo není naděje, že by pachatele bylo možno napravit jiným trestem. Těmito požadavky je vyjádřena právě subsidiární povaha nepodmíněného trestu odnětí svobody. V případě trestných činů menší společenské závažnosti se tak jedná o krajní prostředek, kterým lze pachatele potrestat.

Samotný nepodmíněný trest odnětí svobody je spojen s omezením, přesněji dočasným odnětím, osobní svobody pachatele a následným výkonem trestu ve věznici. Trestní sazba odnětí svobody je stanovena v zvláštní části trestního zákoníku u každého trestného činu zvlášť. Nejvyšší sazba tohoto trestu je dvacet let. Tato sazba může být přesáhnutá v případech mimořádného zvýšení trestu odnětí svobody⁶⁹ a ukládání trestu odnětí svobody pachateli trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny⁷⁰. V případech, kdy je ukládán trest odnětí svobody jako trest výjimečný, jej lze uložit v trestní sazbě nad dvacet až do třiceti let nebo na doživotí.⁷¹

---

⁶⁸ srov. § 55 odst. 2 TZ.

⁶⁹ srov. § 59 TZ.

⁷⁰ srov. § 108 TZ.

⁷¹ srov. § 54 TZ.

Ustanovení § 39 odst. 3 TZ stanovuje, že se nepodmíněný trest odnětí svobody vykonává dle zvláštního zákona ve věznicích. Tímto zvláštním zákonem je zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů. Nepodmíněný trest odnětí svobody musí odsouzený bezprostředně po právní moci rozsudku vykonat v příslušné věznici, kde dochází tímto trestem k dočasnému omezení, přesněji odnětí, jeho osobní svobody. Pokud odsouzený nenastoupí do vězení dobrovolně na výzvu soudu, dodá jej tam policejní orgán. Procesně je výkon trestu odnětí svobody upraven blíže upraven také ve vyhlášce Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.

2.3. Problémy nepodmíněného trestu odnětí svobody a rozvoj alternativ v trestním právu

Trest odnětí svobody s nepodmíněným výkonem ve věznici představoval větší část historie výrazně dominantní trest. Otázky ohledně účinnosti nepodmíněného trestu odnětí svobody se začali ve větší míře objevovat v 50. letech 20. století, kdy nastal problém permanentní přeplněnosti věznic, v jejímž důsledku se nápravné působení trestu odnětí svobody stalo značně problematickým. Zejména v 60. letech a na počátku 70. let 20. století pak byly do vězeňství investovány významné veřejné prostředky, nicméně očekávaný efekt v podobě snížení míry recidivy i celkové kriminality nenastal.⁷² Výsledkem byly přeplněné věznice, ve kterých byly vězni izolováni od společnosti, což s sebou neslo množství negativních důsledků. Pachatel, který trest odnětí svobody vykonává ve věznici, se po dobu výkonu trestu stává pasivním členem společnosti. Pachatel nemusí pracovat, vytvářet hodnoty ani si organizovat vlastní čas a vlastní záležitosti. Má zajištěno ubytování, stravu a zdravotní péči, které jsou hrazeny z veřejných prostředků. Snížení počtu vězňů bylo obsaženo také jako jeden z bodů v návrhu Národní rozpočtové rady na snížení výdajů veřejných rozpočtů. Ekonomové ve zprávě odhadovali úsporu ve výši přibližně tří miliard korun ročně v případě, že by se České republice podařilo snížit vězeňskou populaci na evropský průměr v přepočtu 100 tisíc obyvatel. Zpráva však zároveň dodává, že případné změny by vyžadovaly koncepční revizi řady aspektů trestní politiky.⁷³

Současně je pachatel ve vězení vystaven negativním vlivům v důsledku působení vězeňské subkultury. Vliv subkultury se projevuje zejména prizonizací⁷⁴. Negativní působení vězeňské subkultury se obecně vymezuje ve dvou aspektech.⁷⁵ Tím prvním je desocializační působení, které ovlivňuje proces resocializace, který u vězně spočívá v nápravě a změně vadné socializace. Komplexním cílem resocializace je změna osobnosti pachatele v takovou kvalitu, která by zaručovala jeho schopnost řídit své další chování a směřovat svůj vývoj žádoucím prosociálním směrem, tedy bez páčání trestné činnosti.⁷⁶ Druhým důsledkem negativního působení je aspekt kriminogenní, který spočívá v podílu na vzniku dalšího kriminálního chování. Výkonem trestu ve

---

⁷² KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, str. 109.

⁷³ NÁRODNÍ EKONOMICKÁ RADA VLÁDY [online]. *Návrhy NERV na snížení výdajů a zvýšení příjmů veřejných rozpočtů v ČR* [cit. 10. 12. 2022]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Navrhy-NERV-na-snizeni-vydaju-a-zvyseni-prijmu.pdf>

⁷⁴ pozn. Proces postupné osobnostní adaptace na podmínky uvěznění. U vězňů probíhá během pobytu ve věznici. Jde o působení prostředí a vztahů na vězněného jedince, ten bývá pozvolna vtahován do prostředí, kde tráví svůj čas. Může docházet k změnám v osobnosti. Někteří vězňové ztrácí vlastní iniciativu a normální sociální dovednosti. Pro vícekrát trestané se v důsledku prizonizace stává stále více normálním prostředím věznice, a jejich schopnost adekvátně a sociabilně žít mimo prostředí věznice je oslabována.

⁷⁵ MAŘÁDEK, Vladimír. *Lexikon klíčových pojmů z penologie*. Opava: Vavrla Pavel, 2000, str. 62.

⁷⁶ MAŘÁDEK, op. cit., str. 50.

věznici totiž zároveň dochází k jistě stigmatizaci pachatele, čímž dochází k značnému snížení reintegrace, tedy ztížení návratu do společnosti a dalšímu společenskému uplatnění.

S ohledem na výše zmíněné problematické aspekty, se začínají postupně prosazovat myšlenky, které upozorňují, že nepodmíněný trest odnětí svobody nemá z pohledu nápravy i generální a individuální prevence vždy optimální účinek, což v kombinaci s problémem permanentní přeplněnosti věznic a výraznými ekonomickými náklady, způsobilo poptávku po alternativách k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Zejména krátkodobý trest odnětí svobody se totiž u pachatelů méně závažných trestných činů jeví jako zbytečně nákladný a z hlediska prevence dalšího páchaní trestné činnosti méně účinný. Někteří zahraniční odborníci hovoří o **krizi trestu odnětí svobody** a postupně se tedy zejména zhruba od 70. let 20. století začínají prosazovat myšlenky kritizující rozsáhlé ukládání trestu odnětí svobody.

Následkem uvedených zjištění byl proces reformy trestních politik, který v sobě zahrnoval i reformaci trestněprávních sankcí. Tento proces trvá prakticky až dodnes a jehož primárním cílem je najít vhodné alternativy k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, které by zajistily naplnění účelů trestního práva. Reformační proces měl přirozeně v různých zemích rozdílnou dynamiku a kvalitu.

Projevem změn trestní politiky ovšem nebyla pouze změna přístupu k sankcionování a zavádění alternativních trestů do právních řádů jednotlivých zemí. Podstatnou změnou bylo také vytvoření podmínek pro široké uplatnění využití alternativních forem postihu trestné činnosti. Alternativní formy postihu trestné činnosti ve vztahu k trestním věcem představují zejména alternativní způsoby řízení před soudem a další nestandardní řešení trestních věcí včetně aplikace alternativních trestů. Hlavním smyslem těchto alternativních způsobů řešení trestních věcí je **přiměřená reakce na spáchaný trestný čin**. Alternativní formy postihu trestné činnosti zároveň také vytvářejí podmínky pro urychlení, zjednodušení a zhospodárnění trestního řízení a zefektivnění ukládání a výkonu trestů, v důsledku čehož by mělo docházet k zlepšení výsledků trestní politiky.

Zaváděné alternativy lze rozdělit na **alternativy trestněprávní**, které se nachází vně trestního systému trestního práva a **alternativy mimo systém trestního práva**.

Patrně nejznámější a nejrozšířenější alternativou mimo systém trestního práva je mediace. Jde o alternativní způsob řešení trestních věcí mimo systém trestního práva s využitím mimosoudního zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávanou v souvislosti s trestním řízením. Mediace

v České republice vykonává Probační a mediační služba. O činnosti Probační a mediální služby je blíže pojednáno závěrem této kapitoly.

Trestněprávní alternativy jsou tvořeny alternativními instituty přímo v systému trestního práva. Lze je dělit na **alternativy hmotněprávní** a **alternativy procesněprávní**. Procesněprávní alternativy vznikly v reakci na problematické aspekty standardní trestní řízení, které bývá často časově náročné a nákladné. Provádění standardního trestního řízení v každém případě zpravidla zákonitě vede k zahlcenosti soudů a tím ke snížení efektivity celého trestního systému. Procesněprávní alternativy tedy představují takzvané odklony v trestním řízení⁷⁷, které umožňují vyřízení trestní věci jiným způsobem než standardním trestním řízením s hlavním líčením před soudem a vynesením rozsudku, v těch případech, kdy je to možné, efektivní a vhodné. Odklony v trestním řízení rozumíme zvláštní způsoby trestního řízení, alternativní ve vztahu k standardnímu projednání věci v hlavním líčení, v rámci nichž je možné trestní věc vyřídit v procesněprávním smyslu stejně plnohodnotně jako ve standardním trestním řízení.⁷⁸ Odklony jsou považovány za moderní prvek v trestním procesu, jehož hlavními výhody spočívají ve větší efektivitě, zrychlení a hospodárnosti trestního řízení, neboť umožňují vyřízení trestních věcí méně závažné povahy tak, aby nebyly zatěžovány orgány činné v trestním řízení konáním celého trestního řízení za situace, kdy lze účelu dosáhnout jinak a efektivněji.⁷⁹

Hmotněprávními alternativami jsou **alternativy k potrestání** a dále **alternativní tresty**. Alternativy k potrestání lze chápat jako alternativy k uložení jakéhokoliv trestu. To znamená, že v odsuzujícím rozsudku je vyslovena vina, avšak není uložen klasický trest.⁸⁰ Trestní zákoník počítá ve svých ustanoveních se třemi druhy těchto alternativ, a to upuštěním od potrestání, upuštěním od potrestání za současného uložení ochranného léčení nebo zabezpečovací detence a podmíněným upuštěním od potrestání s dohledem. Alternativy k potrestání nicméně soud nemůže využít libovolně ve všech případech a u jakéhokoliv pachatele, ale pouze při splnění specifických podmínek předvídaných zákonem. Tyto uvedené alternativy k potrestání jsou projevem pomocné úlohy trestní represe v souladu se zásadou subsidiarity trestní represe a ve své podstatě vychází z předpokladu, že již samotné trestní stíhání pachatele a vyslovení viny soudem

---

⁷⁷ pozn. Pro tyto účely se jedná o odklony v širším slova smyslu tj. včetně dohody o vině a trestu a trestního příkazu.

⁷⁸ NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ ČR [online]. *Odklony v trestním řízení*. [cit. 28. 9. 2022]. Dostupné z: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/prubeh-řízení-v-trestních-a-netrestních-vecech/odklony-v-trestním-řízení>

⁷⁹ FRYŠTÁK, op. cit., str. 192.

⁸⁰ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva: Trestní právo hmotné. Obecná část*. Praha: C.H.Beck, 2009., str. 468.

může v některých případech znamenat pro pachatele takovou újmu, která může vést k jeho nápravě, aniž by mu byl uložen klasický trest.⁸¹

Alternativní tresty jsou zjednodušeně ty tresty, které nejsou spojeny s odnětím svobody ve věznici a ukládají se namísto nepodmíněného trestu odnětí svobody. V širším slova smyslu se jedná o všechny tresty, které nejsou nepodmíněným trestem odnětí svobody. V porovnání s výše uvedenými alternativami k potrestání představují alternativní tresty projev subsidiární povahy nepodmíněného trestu odnětí svobody. Ve své podstatě alternativní tresty vychází z přesvědčení, že nepodmíněný trest odnětí svobody jako prostředek trestního práva má až být krajním institutem (trestem). Vymezení alternativních trestů je dále předmětem následujících pasáží této kapitoly.

---

⁸¹ KRATOCHVÍL, op. cit., str. 464 - 470.

2.4. Vymezení alternativních trestů

Alternativní tresty nabízejí jinou možnost potrestání pachatele než je klasické uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody. Základní myšlenka alternativních trestů je tedy ve své podstatě jednoduchá, neboť v popředí stojí idea ponechat odsouzené na svobodě a uložit jim takový druh povinnosti nebo omezení, který bude působit preventivně proti páčání další trestné činnosti, ochrání společnost, uspokojí zájmy obětí trestného činu a upevní v pachateli návyky a postoje potřebné k vedení řádného života.

Jako příkladné vymezení lze uvést pojetí alternativního trestu podle mezinárodních dokumentů OSN, které alternativním trestem rozumí **trest nespojený s odnětím svobody, který je soudce oprávněn uložit v případech, ve kterých by jinak byl pachatel odsouzen k trestu odnětí svobody**. Toto vymezení je obsaženo v Rezoluci č. 16 OSN o snížení vězeňské populace, alternativách trestu odnětí svobody a společenském začlenění pachatelů, která byla přijata na sedmém kongresu OSN v Miláně v roce 1985. Tento kongres se zabýval prevencí kriminality a zacházení s pachateli trestných činů. S ohledem na vytyčené cíle, které spočívaly ve snižování vězeňské populace, zavádění alternativ trestu odnětí svobody a ulehčení společenského znovuzačlenění pachatelů bylo doporučeno, mimo jiné, aby členské státy dále zvyšovaly své úsilí o snižování negativních účinků trestu odnětí svobody a zintenzivnily výzkum sankcí nespojených s odnětím svobody, který by sloužil k dosažení snížení vězeňské populace.

V rámci českého trestního práva je odbornou literaturou na alternativní tresty nahlíženo v širším a užším pojetí. V širším pojetí jsou za alternativní tresty označeny všechny tresty, které nejsou spojeny s odnětím svobody pachatele, tedy touto optikou se jedná o všechny tresty vyjmenované v ustanovení § 52 TZ, mimo nepodmíněný trest odnětí svobody. V případě mladistvých se jedná o trestní opatření taxativně vyjmenované v ustanovení § 24 ZSVM mimo trestní opatření odnětí svobody nepodmíněné⁸².

V užším pojetí jsou alternativní tresty vymezeny pomocí jejich hlavního účelu, tedy za alternativní označujeme **ty tresty, které nepodmíněný trest odnětí svobody nahrazují, a které usilují o to, aby svůj účel plnily stejně nebo ještě lépe**.⁸³ Využitím úzkého pojetí bychom mezi alternativní tresty zařadili tyto tresty:

- domácí vězení;
- obecně prospěšné práce;

---

⁸² pozn. Vyjmenované pod písm. j) na závěr taxativního výčtu trestních opatření v ustanovení § 24 ZSVM.

⁸³ VÁLKOVÁ, Helena; KUČHTA, Josef a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 214

- podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody včetně podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem;
- peněžitý trest, pokud je tento trest ukládán samostatně.

V rámci trestních věcí mládeže lze k výše zmíněným trestům přiřadit i peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu.

Alternativní tresty bývají většinou uvažovány ve vztahu k fyzickým osobám. Je tomu vzhledem k povaze právnických osob jako umělých, právem vytvořených, subjektů, které již z povahy věci nelze uvěznit. Ve vztahu k právnickým osobám tedy nelze uplatnit základní kritérium definic alternativních trestů, tedy jejich vymezení vůči nepodmíněnému trestu odnětí svobody.

S účinností od 1. ledna 2012 zná český právní řád trestní odpovědnost právnických osob, která je upravena zákonem č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Podle ustanovení § 1 odst. 1 TOPO jsou tedy právnické osoby odpovědné trestné činy, které jsou právnické osobě přičitatelné.

Taxativní výčet druhů trestů, které lze právnické osobě za spáchaný trestný čin uložit, je uveden v ustanovení § 15 odst. 1 TOPO. Za trestné činy spáchané právnickou osobou lze uložit pouze tyto tresty:

- a) zrušení právnické osoby;
- b) propadnutí majetku;
- c) peněžitý trest;
- d) propadnutí věci;
- e) zákaz činnosti;
- f) zákaz držení a chovu zvířat;
- g) zákaz plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži;
- h) zákaz přijímání dotací a subvencí;
- i) uveřejnění rozsudku.

Některé z uvedených druhů trestů jsou jedinečné pro právnické osoby. Jedná se o trest zrušení právnické osoby a dále trest zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži, trest zákazu přijímání dotací a subvencí a trest uveřejnění rozsudku. Jiné druhy trestů jsou shodné s tresty ukládanými fyzickým osobám, přičemž právní úprava zde reflektuje specifickou povahu právnických osob jako umělých, právem vytvořených, subjektů. Zároveň bývají tyto často zpřísněny ve své výměře.

S ohledem na zvláštní povahu právnických osob lze ve vztahu k jejich trestání uvažovat o alternativních trestech jako těch trestech, které nejsou trestem zrušení právnické osoby. Je třeba zdůraznit, že v tomto vymezení není odborná veřejnost jednotná a vymezení alternativních trestů bývá uváděno převážně ve vztahu k trestání osob fyzických. Tato rigorózní práce se také ve svém předmětu zaměřuje na alternativní tresty ve vztahu k fyzickým osobám a vymezení alternativních trestů vůči nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Právní úprava vzhledem k právnickým osobám je tedy v rámci této rigorózní práce pouze doplňková.

Za širší pojem než alternativní tresty, lze považovat **alternativní řešení trestních věcí v systému trestního práva**. Tento pojem v sobě poté obsahuje jednak alternativní tresty v širším smyslu, dále alternativy k potrestání a odklony v trestním řízení v širším smyslu.

2.5. Probační a mediační služba

Probační a mediační služba je státní organizace, která zajišťuje kontrolu výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, dále připravuje podklady pro jejich ukládání a potažmo nabízí možnost jednání mezi pachatelem a obětí o urovnání následků trestného činu.⁸⁴

2.5.1. Vznik a vývoj probační a mediační služby

První podmínky pro fungování probační a mediační služby byly vytvořeny usnesením vlády č. 341 ze dne 15. 6. 1994, kterým byl schválen Program sociální prevence a prevence kriminality. Sociální prevence a prevence kriminality představuje „*aktivity ovlivňující proces socializace a sociální integrace a aktivity zaměřené na změnu nepříznivých společenských a ekonomických podmínek, které jsou považovány za klíčové příčiny páchaní trestné činnosti. Sociální a kriminální prevence je součástí sociální a trestní politiky.*“⁸⁵ Od roku 1996 pak byla postupně na základě rozhodnutí ministra spravedlnosti zřizována první místa probačních úředníků u okresních soudů. Tato místa byla však nejprve obsazována převážně stávajícími soudními úředníky, kteří ne vždy disponovali dostatečnou kvalifikací a odpovídajícími pracovními podmínkami pro plnění velmi širokého okruhu složitých úkolů souvisejícího s velmi specifickou činností včetně zabezpečování alternativního řešení trestních věcí.⁸⁶ Změnu přinesl až zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, účinný od 1. 1. 2001, který ustanovil Probační a mediační službu jako organizační složku státu⁸⁷.

2.5.2. Organizace probační služby

Probační a mediační služba je organizační složkou státu, která je přímo podřízena ministerstvu spravedlnosti. Její vnitřní vztahy a činnost upravuje Organizačním řád, který je základní vnitřní normou. V čele organizace stojí ředitel, kterého jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti.⁸⁸ Ředitel zajišťuje chod instituce po stránce personální, organizační, hospodářské, materiální a finanční. Ředitel je současně oprávněný jednat jménem Probační a mediační služby ve všech záležitostech a zastupovat ji navenek.

---

⁸⁴ PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČŘ [online]. *Poslání a cíle*. [cit. 12. 9. 2021]. Dostupné z: www.pmscr.cz/o-nas/

⁸⁵ MINISTERSTVO VNITRA ČR [online]. *O prevenci kriminality*. [cit. 13. 10. 2022]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/web-o-nas-prevence-prevence-kriminality.aspx>

⁸⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 257/2000 Sb.

⁸⁷ srov. § 1 odst. 2 ZMPS.

⁸⁸ srov. § 3 odst. 1 ZMPS.

K plnění úkolů Probační a mediační služby byla zřízena střediska, která působí v sídlech okresních soudů nebo v Praze a Brně jim naroveň postavených obvodních či městských soudů.⁸⁹ V současnosti je činnost Probační a mediační služby po organizační stránce zajišťována:

- ředitelstvím se sídlem v Praze;
- 77 středisky⁹⁰ působících v sídlech okresních soudů.

Konkrétní úkoly Probační a mediační služby plní v rámci jejich středisek v pracovním poměru zaměstnanci státu ve funkcích úředníků nebo asistentů.⁹¹ Úředníci mají povinnost řídit se při výkonu své funkce, ať již se jedná o probaci či mediaci, zákony či jinými právními předpisy, jakož i interními předpisy a pokyny soudce, v přípravném řízení též pokyny státního zástupce. Úředníci i asistenti musí splňovat zákonné kvalifikační požadavky. Zatímco funkce úředníka vyžaduje plnou svéprávnost, bezúhonnost, dokončené vysokoškolské vzdělání v oblasti společenskovední získané ukončením studia v magisterském studijním programu a odbornou zkoušku, kterou mu středisko umožní vykonat po absolvování základního kvalifikačního vzdělání pro úředníky Probační a mediační služby⁹², asistentem Probační a mediační služby se může stát bezúhonná fyzická osoba starší 21 let, která je plně svéprávná a dovršila středoškolské vzdělání v oblasti společenskovední.⁹³

2.5.3. Legislativní úprava

Postavení a fungování Probační a mediační služby je legislativně upraveno již zmíněným zákonem č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě. Pro fungování a samotnou organizaci instituce jsou rovněž významné její interní normy obsažené zejména ve Statutu Probační a mediační služby, který vydalo Ministerstvo spravedlnosti⁹⁴ a Organizační řád Probační a mediační služby. Podstatná část právní úpravy činnosti Probační a mediační služby je dále obsažena i v některých ustanoveních trestního zákoníku a trestního řádu.⁹⁵ Jedná se především o ustanovení § 51 TZ, které upravuje povinnosti a oprávnění probačního úředníka společně ustanovením § 27b TŘ vymezujícím jeho působnost. Ustanovení § 49 TZ přímo definuje pojem a účel dohledu. Účel dohledu je zákonem vyjádřen jako:

---

⁸⁹ srov. § 3 odst. 2 ZMPS.

⁹⁰ PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA [online]. *Kontakty*. [cit. 1. 10. 2022]. Dostupné z: www.pmscr.cz/kontakty/.

⁹¹ srov. § 6 odst. 1 ZPMS.

⁹² srov. § 6 odst. 3 ZMPS.

⁹³ srov. § 6 odst. 4 ZMPS.

⁹⁴ srov. § 3 odst. 6 ZMPS a dále § 6 odst. 5 s § 15 odst. 3 ZPMS.

⁹⁵ ŠČERBA, op. cit., str. 388.

- sledování a kontrola chování pachatele, čímž je zajišťována ochrana společnosti a snížení možnosti opakování trestné činnosti a
- odborné vedení a pomoc pachateli s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život.

Ustanovení § 49 v odst. 3 TZ taktéž uvádí, že dohled nad pachatelem provádí probační úředník. V návaznosti na toto ustanovení poté v legislativním textu nalezneme v § 50 TZ přehled povinností pachatele, kterému byl uložen dohled. Jedná se o tyto povinnosti:

- spolupracovat s probačním úředníkem způsobem, který pachateli probační úředník stanoví, a plnit probační plán dohledu;
- dostavovat se k probačnímu úředníkovi ve lhůtách, které mu probační úředník stanoví;
- informovat probačního úředníka o svém pobytu, zaměstnání a zdrojích obživy, dodržování soudem uložených přiměřených omezení a přiměřených povinností a jiných důležitých okolnostech pro výkon dohledu určených probačním úředníkem a
- umožnit probačnímu úředníkovi vstup do obydlí, ve kterém se pachatel zdržuje.

V rámci činnosti Probační a mediační služby je nutné odlišovat **probaci**⁹⁶ a **mediaci**⁹⁷, přičemž ustanovení § 7 odst. 5 ZMPS výslovně zakazuje probačnímu úředníkovi provádět úkony probace i mediace v téže věci současně.

2.5.4. Probační činnost

Probace v trestním právu představuje výkon dohledu nad pachatelem.⁹⁸ V případě trestních věcí mládeže se úprava nachází též v ustanovení § 16 ZSVM. Účelem probačního dohledu je sledování a kontrola chování pachatele, čímž je zajišťována ochrana společnosti a snížení možnosti opakování trestné činnosti a odborné vedení a pomoc pachateli s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život.⁹⁹ Lze tak konstatovat, že probace nezahrnuje pouze dohled stanovený dle TZ, TŘ či ZSVM, ač je často za tento zaměňována. Zahrnuje i další, převážně konzultační činnost a propojuje tak prvky kontroly, pomoci a poradenství. Účel probační činnosti spočívá také v aktivitách, jejichž cílem je zabránit odtržení pachatelů trestné činnosti od společensky běžného života a zpretrhání důležitých sociálních vazeb. Tyto aktivity zásadní při převýchově, reintegraci a následném vedení řádného života pachatele. Zároveň je snahou motivovat pachatele k aktivnímu řešení potíží souvisejících s trestnou činností, převzetí odpovědnosti za spáchaný trestný čin a k obnovení respektu pachatele k právnímu řádu

⁹⁶ srov. § 2 odst. 1 ZMPS.

⁹⁷ srov. §2 odst. 2 ZMPS.

⁹⁸ srov. § 49 odst. 1 TZ ve spojení s § 2 odst. 1 ZPMS.

⁹⁹ VÁLKOVÁ, op. cit., str. 241.

společnosti. Převzetí odpovědnosti za spáchaný trestný čin zahrnuje i náhradu škody a urovnání sporu s poškozeným.¹⁰⁰

Zcela zásadní je probační činnost s ohledem na výkon a kontrolu výkonu některých alternativních trestů. V rámci některých trestů, příkladem lze uvést trest obecně prospěšných prací, má Probační a mediační služba klíčovou roli také při specifikaci přesných podmínek výkonu trestu. Úloha Probační a mediační služby u jednotlivých alternativních trestů je podrobně rozebrána v následujících kapitole této rigorózní práce, ve které je detailně popsána a analyzována právní úprava jednotlivých alternativních trestů včetně jejich výkonu a kontroly. Mimo již uvedené, spočívá působnost Probační a mediační služby také v kvalifikované kontrole výkonu přiměřených omezení a přiměřených povinností, případně výchovných opatření u mladistvých pachatelů nebo pachatelů, kteří jsou ve věku blízkém věku mladistvých. Mimo alternativní tresty je dále zásadní činností Probační a mediační služby sledování a kontrola chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, jakož i individuální pomoc a působení na pachatele trestných činů ve smyslu vedení řádného života.

2.5.5. Mediační činnost

Pojem mediace pochází z latinského „*mediare*“, tedy „*být uprostřed*“ nebo „*zprostředkovat*“. Mediace je v obecné rovině dobrovolná forma smírného řešení sporů za účasti nezávislé osoby (mediátora), jejímž cílem je dosažení kompromisního řešení a následné urovnání sporu uzavřením dohody. V průběhu mediačního procesu jsou zpravidla zahrnuty nejen právní, ale také psychologické a sociální specifika. Mediace je často využívána v právu obchodním, rodinném nebo právě v rámci právě trestního práva. Mezi základní obecné principy mediace patří zejména:¹⁰¹

- dobrovolnost;
- hledání nových možností řešení;
- změna soupeření zúčastněných stran na spolupráci;
- orientace na budoucnost a
- svoboda rozhodování o navrhovaných řešeních.

Na rozdíl od netrestních sporů ovšem vykazuje mediace v trestních věcech jistá specifika. Mediační postupy v trestním právu jsou zpravidla více formální. Dalším ze specifík je skutečnost, že v trestních věcech strany od počátku vystupují v jasně definovaných rolích, které vychází z

---

¹⁰⁰ PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA [online]. *Poslání a cíle Probační a mediační služby*. [cit. 16. 10. 2022]. Dostupné na: www.pmscr.cz/o-nas/

¹⁰¹ HOLÁ, Lenka. *Mediace v teorii a praxi*. Praha: Grada, 2011, str. 53-59.

procesního postavení v trestním řízení. I zde cíl mediace spočívá především v nalezení řešení, které je akceptovatelné pro obě strany, ale zahrnuje i potrestání pachatele a odškodnění poškozeného.¹⁰²

Mediační činnost v trestním právu tedy představuje zprostředkování alternativního řešení trestného činu s cílem urovnat vzájemné vztahy účastníků s přihlédnutím k zohlednění zájmů poškozeného, pachatele a případně komunity, ve které ke spáchání trestného činu došlo. Tato činnost vytváří zejména předpoklady pro úspěšné projednání a rozhodnutí ve věci v rámci odklonů v trestním řízení. Typicky se jedná o podmíněné zastavení trestního stíhání nebo narovnání, které je nicméně v trestním řízení využíváno spíše okrajově. Výsledek mediace se také může stát významným podkladem pro rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení.

Zákon mediaci v trestním právu vymezuje v ustanovení § 2 odst. 2 ZMPS jako „*mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediaci lze provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného*“.

Základním požadavkem při provádění mediace je neutralita (nestrannost, nezávislost) osoby v postavení mediátora. Ustanovení § 7 odst. 1 věty první ZPMS proto za účelem zachování neutrality při výkonu mediační činnosti výslovně zakazuje, aby se pokyny soudce či státního zástupce k mediaci týkaly jejího způsobu či výsledku. Ovšem je možné, aby soud nebo státní zástupce zapojení mediátora a jeho působení v daném řízení iniciovaly, a to buď doporučením, pokynem státního zástupce nebo přizváním k výslechu a následně přenechaly stranám možnost rozhodnout o zapojení mediátora v dané věci.¹⁰³ Obdobně mohou orgány činné v trestním řízení rozhodnout o tom, že úkony mediace dále prováděny nebudou, popřípadě nemusí udělit ve věci souhlas k provádění mediace ještě jejím započítím.¹⁰⁴

Mediace jako jeden z alternativních způsobů řešení trestních věcí má striktně stanovená pravidla a přesný průběh. Jedná se o nejrozšířenější alternativu mimo systém trestního práva.

2.6. Shrnutí

Druhá kapitola rigorózní práce se pečlivě zaměřuje na definici a vymezení alternativních trestů v kontextu trestního práva v České republice. Autor této kapitoly se snaží systematicky

---

¹⁰² ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly probační a mediační služby*. Ostrava: Nakladatelství KEY Publishing s.r.o., 2007, str. 28.

¹⁰³ SOTOLÁŘ, Alexander, František PÚRY a Šámal PAVEL. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C.H.Beck, 2000, str. 108.

¹⁰⁴ ROZUM, Jan a kol. *Uplatnění mediace v systému trestní justice II*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, str. 151.

zařadit alternativní tresty jako instituty trestního systému s ohledem na jejich úlohu v trestním právu. K tomu je věnována zvláštní pozornost dichotomickému vymezení alternativních trestů, které je kontrastováno s tradičním trestem nepodmíněného odnětí svobody. Tato rozpracovaná analýza má za úkol zdůraznit specifika a výhody alternativních trestů v rámci trestního práva. Zároveň byly nastíněny problematické aspekty excesivního ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody, které představovaly jedny z podnětů, jenž vedly k zavedení a rozvoji alternativních trestů jako účinných alternativ právě k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Závěr kapitoly poskytuje autor informace o základní činnosti Probační a mediační služby, která při výkonu některých jednotlivých alternativních trestu plní nezastupitelnou roli.

Autor se v této kapitole celkově snaží podrobněji rozvést důležitost a charakteristiku alternativních trestů, zvláště s ohledem na jejich úlohu efektivního nástroje trestání a snižování přeplněnosti vězeňských zařízení, což je aktuální problém v České republice. Tímto směrem pak kapitola vytváří spojení k dalším částem práce, které se zabývají konkrétními aspekty vývoje alternativních trestů v posledních letech. Kapitola tak vytváří pevný základ pro zkoumání moderních trendů v trestním právu, které reflektují stále se vyvíjející přístup k trestání a sankcím ve společnosti.

Bliže je o platné právní úpravě alternativních trestů a o jednotlivých alternativních trestech, pojednáno v následující kapitole, která přehledně popisuje a analyzuje úpravu jednotlivých alternativních trestů.

3. Jednotlivé alternativní tresty

S ohledem na vymezení alternativních trestů, které bylo uvedeno v předchozí kapitole této rigorózní práce, lze v nejširší pojetí mezi alternativní tresty řadit všechny druhy trestů taxativně vyjmenované v ustanovení § 52 TZ, samozřejmě s výjimkou nepodmíněného trestu odnětí svobody ve smyslu ustanovení § 52 odst. 1 písm. a) TZ společně s ustanovením § 52 odst. 2 písm. a) TZ. V užším pojetí lze alternativní tresty vymezovat pomocí jejich hlavního účelu, jímž je *alternativa* (náhrada) za nepodmíněný trest odnětí svobody. V tomto užším pojetí bývají mezi alternativní tresty řazeny trest **domácího vězení**, **trest obecně prospěšných prací**, **peněžitý trest** a **podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody** včetně **podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem**.

V rámci této kapitoly je popsána platná právní úprava všech jednotlivých alternativních trestů. Strukturovaný popis je doplněn o analýzu jednotlivých ustanovení, které konkrétní alternativní tresty upravují a zásadní judikaturu. Zvláštní důraz je kladen na popis a analýzu těch trestů, které bývají řazeny mezi alternativní tresty v užším pojetí.

V rámci této kapitoly byly jednotlivé alternativní tresty systematicky uspořádány sestupně, následující jejich umístění v trestním zákoníku. Jsou obsaženy také trest ztráty čestných titulů a vyznamenání a trest ztráty vojenské hodnosti, ačkoli tyto tresty lze uložit pouze jako vedlejší tresty vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody. Přestože tedy fakticky tyto tresty nepředstavují alternativu k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, ale spíše jakýsi jeho doplněk, považuje autor za vhodné uvést i tyto tresty a poskytnout u nich alespoň základní popis.

3.1. Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody

Podmíněné odsouzení je možné uplatnit při odsouzení k trestu odnětí svobody, kdy je odložen jeho výkon na zkušební dobu a nedochází tak k faktickému uvěznění odsouzeného, který tak trest vykonává na svobodě. Podstata trestu spočívá v tom, že je pachateli uložen trest odnětí svobody, ale jeho výkon se podmíněně odkládá na zkušební dobu. Podmínkou je, že odsouzený bude po dobu trvání této zkušební doby vést řádný život a vyhoví všem uloženým omezením a povinnostem.

Podstata podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody vychází z předpokladu, že již samotné trestní stíhání pachatele, obžaloba a řízení před soudem společně s negativním ohodnocení jeho činu odsuzujícím rozsudkem a hrozbou případného výkonu trestu odnětí svobody ve vězení mohou mít v některých případech samy o sobě z hlediska individuální i generální prevence účinky, které má jinak výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody a účinků je tak dosaženo bez výkonu trestu odnětí svobody přímo ve věznici, což může být v daných případech

nežádoucí a potenciálně rizikové. Jedná se zejména o případy ojedinělé a méně závažné trestné činnosti nebo o případy pachatelů, u nichž je spáchání trestného činu ojedinělým excesem z jinak řádného způsobu života, tedy u osob, které i bez soustavné kontroly zvenčí s vysokou pravděpodobností povedou v budoucnu řádný život.¹⁰⁵ Motivačním prvkem pro odsouzeného k tomu, aby ve zkušební době vedl řádný život a vyhověl uloženým podmínkám, je kromě samotného nevykonání nepodmíněného trestu odnětí svobody přímo ve věznici také skutečnost, že pokud se během zkušební doby osvědčí, hledí se na něj, jako by nebyl odsouzen.

3.1.1. Právní úprava

Možnost uložení podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody je pojmenována v ustanovení § 52 odst. 2 písm. b) TZ. Toto ustanovení je třeba brát v úvahu ve spojení s ustanovením § 52 odst. 1 písm. a) TZ, neboť ustanovení § 52 odst. 2 TZ uvádí, že trestem odnětí svobody podle ustanovení § 52 odst. 1 písm. a) TZ se rozumí, nestanoví-li trestní zákon jinak, následující:

- a) nepodmíněný trest odnětí svobody;
- b) podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody;
- c) podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem.

Právní úprava umožňuje podmíněné odsouzení uložit pouze v souvislosti s trestem odnětí svobody, nelze tedy podmíněně odložit výkon jiného trestu s výjimkou podmíněného odložení výkonu peněžitého opatření podle ustanovení § 28 ZSVM v případě trestního provinění spáchaného mladistvým pachatelem.

Hmotněprávní úprava podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody se nachází v ustanoveních § 81 až 83 TZ. Systematicky se tedy hmotněprávní úprava podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody nalézají až za ustanoveními, které upravují ostatní jednotlivé alternativní tresty.

3.1.2. Podmínky aplikace

Ustanovení § 81 odst. 1 TZ upravuje aplikační podmínky, za kterých může soud výkon trestu odnětí svobody podmíněně odložit, respektive podmíněně odsoudit k trestu odnětí svobody. Zaprvé lze výkon trestu odnětí svobody podmíněně odložit pouze v případě, že uložený trest odnětí svobody nepřevyšuje tři léta, přičemž k délce nepřevyšující tři léta, lze dojít i aplikací ustanovení § 58 TZ o mimořádném snížení trestu odnětí svobody. Touto podmínkou je vymezen okruh

---

¹⁰⁵ SOTOLÁŘ, op. cit., str. 276.

trestných činů. V porovnání s jinými alternativními tresty tak lze podmíněné odsouzení využít u poměrně širokého okruhu trestných činů. I když odhlédneme od zmíněné možnosti aplikace ustanovení § 58 TZ o mimořádném snížení trestu odnětí svobody, stále možnost uložení podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody teoreticky přichází v úvahu u převážné většiny trestných činů, a to včetně některých zvláště závažných zločinů. V praxi je pak tento okruh korigován nižší mírou závažnosti trestného činu, neboť délka uloženého trestu odnětí svobody, který má být podmíněně odložen, v konkrétním případě nesmí překročit stanovenou hranici tří let. Jedná se tak o určitý paradox, neboť podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody, přestože představuje patrně nejmírnější alternativní trest, je možné jej aplikovat u mnohem závažnějších trestných činů než například trest domácího vězení nebo trest obecně prospěšných prací, které lze uložit pouze za přečin.¹⁰⁶

Druhou podmínku, při jejímž naplnění lze podmíněně odložit výkon trestu odnětí svobody, podle ustanovení § 81 odst. 1 TZ představuje požadavek, že vzhledem k osobě a poměrům pachatele, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, a k okolnostem případu má důvodně za to, že k působení na pachatele, aby vedl řádný život, není třeba jeho výkonu. Tato podmínka ukládá soudu zabývat se v konkrétním případě při zvažování, zda bude uložený trest podmíněně odložen či nikoli, úvahou, zda postačí uložení trestu odnětí svobody v podmíněné formě, tedy bez samotného výkonu trestu odnětí svobody ve věznicí. V úvaze soud zejména posuzuje hlediska osoby pachatele a okolností vztahujících se ke spáchanému trestnému činu. Osobnost a chování pachatele je významně determinováno a ovlivňováno prostředím, v němž pachatel žije a celkovými sociálními vztahy, proto je v úvahách především nutné přihlížet k profilu a základním rysům pachatelovy osobnosti, zejména k jeho povahovému založení, dále k zálibám a volnočasovým aktivitám, k rodinným a sociálním vztahům a pachatelově způsobu života včetně vztahu k práci. Tyto uvedené okolnosti jednotlivě nejvíce ovlivňují následnou možnost nápravy pachatele, proto je zákon v souvislosti s hodnocením osoby pachatele zvláště zdůrazňuje.¹⁰⁷ Při svých úvahách, zda přistoupí k podmíněnému odsouzení k trestu odnětí svobody, však soud musí posuzovat otázku nejen z hlediska prevence individuální ve vztahu ke konkrétní osobě pachatele, ale také z hlediska prevence generální, tedy by měl zohlednit i možné výchovné působení na ostatní členy společnosti.¹⁰⁸

---

¹⁰⁶ ŠČERBA, op. cit., str. 214.

¹⁰⁷ SOTOLÁŘ, op. cit., str. 279-280.

¹⁰⁸ ŠČERBA, op. cit., str. 217 - 218.

Ustanovení § 81 odst. 2 TZ následně upřesňuje, že povolení podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí svobody se týká pouze trestu odnětí svobody a explicitně stanovuje, že se podmíněný odklad netýká výkonu ostatních trestů uložených vedle tohoto trestu.

3.1.3. Zkušební doba

Vzhledem k povaze trestu, kdy dochází fakticky k tomu, že se trest odnětí svobody, jehož výkon není okamžitě nařízen, odloží na přiměřenou zkušební dobu, představuje stanovení zkušební doby jednu ze základních charakteristik tohoto trestu. Zkušební dobu lze stanovit v délce od jednoho roku do pěti let a počíná právní mocí rozsudku.¹⁰⁹ Délka zkušební doby představuje časový úsek, po který je pachatel povinen vést řádný život a plnit přiměřená omezení a přiměřené povinnosti. Ve své podstatě se tedy jedná o dobu, kdy je trestem v podobě podmíněného odsouzení způsobována pachateli jistá újma, která spočívá v uvedených omezeních. Z tohoto důvodu by tedy délka zkušební doby měla vycházet především z povahy a závažnosti spáchaného trestného činu. Důležité měřítko by rovněž měly představovat individuální poměry konkrétního pachatele. Obecně by se zkušební doba měla ve většině případů pohybovat přibližně ve stejném rozmezí, v jakém se pohybuje uložený trest odnětí svobody, jehož výkon je podmíněně odložen. Zákon ostatně umožňuje podmíněně odložit pouze výkon trestu odnětí svobody nepřevyšující tři léta. Maximální délka zkušební doby, jak již bylo zmíněno výše, je pak omezena na pět let.

Základní povinnost podmíněně odsouzeného, která vyplývá z ustanovení § 83 odst. 1 TZ, představuje požadavek, aby vedl ve zkušební době řádný život. Pokud odsouzený v průběhu zkušební doby nevede řádný život, tedy se zejména dopustí se další trestné činnosti, rozhodne soud o výkonu původně podmíněně odloženého trestu odnětí svobody a zařadí odsouzeného do příslušné věznice. Přesný význam požadavku vést řádný život ovšem není v právní řádu přímo definován, avšak nejméně se předpokládá, že se odsouzený během zkušební doby nedopustí žádné trestné činnosti. Ani to ovšem neplatí zcela absolutně. Případy nedbalostních trestných činů nižší závažnosti nemusí za určitých okolností automaticky představovat tak závažným způsobem porušení vedení řádného života, aby soud musel nutně rozhodnout o tom, že se odsouzený ve zkušební neosvědčil a přeměnit podmíněný trest odnětí svobody na trest nepodmíněný. Jako příklad lze ilustrovat situaci, kdy byl pachatel odsouzený k podmíněnému trestu odnětí svobody za úmyslnou majetkovou trestnou činnost, přičemž ve zkušební době žil řádně, nalezl si stále zaměstnání a nepáchal další trestnou činnost. Následně by tento pachatel ke konci zkušební doby zavinil dopravní nehodu a byl odsouzen za ublížení na zdraví. V takové situaci bude při posuzování řádnosti života soud zkoumat, za jakých okolností se pachatel ve zkušební době trestného činu

---

¹⁰⁹ srov. § 82 odst. 1 TZ.

ublížení na zdraví dopustil. Pokud by například šlo o zjevně neúmyslnou nepozornost, lze uvažovat o tom, že soud takové jednání nemusí automaticky považovat za závažné porušení řádného života, které by bylo důvod k přeměně podmíněného trestu na trest nepodmíněný. Pokud by ovšem odsouzený ve zkušební době dopravní nehodu zavinil například riskantním způsobem jízdy pod vlivem alkoholu, bude se nepochybně jednat o závažné porušení řádného způsobu života ve zkušební době a soud podmíněný trest odnětí svobody přemění. Pokud se odsouzený ve zkušební době dopustí úmyslného trestného činu, tak se vždy jedná o závažné porušení řádného života, které znamená, že se odsouzený ve zkušební době neosvědčil a je tedy důvod k přeměně podmíněného trestu odnětí svobody na trest nepodmíněný.

V rámci řádného života by se odsouzený neměl dopustit ani jiného protiprávního jednání, například přestupku nebo jiného správního deliktu. Nicméně ani toto neplatí absolutně a skutečnost, že se odsouzený během zkušební doby dopustí nějakého protiprávního jednání, ještě automaticky nebrání tomu, aby bylo rozhodnuto, že se ve zkušební době osvědčil.¹¹⁰ Vždy tak bude záležet na posouzení konkrétních okolností, obzvláště pak v případě zcela bagatelního nebo neúmyslného protiprávního jednání. K posuzování v těchto případech platí obdobné jako výše uvedené v případech trestné činnosti, přičemž lze mít za to, že standard zde bude patrně nižší, neboť přestupky a jiné správní delikty představují zpravidla protiprávní činy nižší závažnosti než trestné činy. I zde hraje významnou roli charakter konkrétního případu a další okolnosti. Jinak bude soud při posuzování přistupovat k bagatelnímu přestupku jako například parkování na chodníku oproti třeba úmyslným přestupkům proti veřejnému pořádku.

Ačkoli spáchání trestného činu nebo dopuštění se jiného protiprávního jednání bývá většinou hlavním kritériem při posuzování, zda odsouzený vedl ve zkušební době řádný život, je třeba zohlednit i další kritéria. Dokonce lze uvažovat i situaci, kdy je možné i v případě, že ve zkušební době nedošlo ke spáchání trestné činnosti ani jinému protiprávnímu jednání, dospět k závěru, že pachatel odsouzený k podmíněnému trestu odnětí svobody nevedl řádný život. Vedení řádného života totiž předpokládá i plnění dalších povinností pachatele, ať už se jedná o povinnost nahradit škodu způsobenou trestným činem nebo plnění vyživovací povinnosti. Tyto povinnosti sice mohou být odsouzenému uloženy rozsudkem jako zvláštní podmínky pro osvědčení se ve zkušební době, ale i v případě, že uloženy nebyly, může se soud o tyto podmínky zajímat jako o jedny z kritérií pro posouzení vedení řádného života. Součástí vedení řádného života by rovněž mělo být odstranění všech negativních příčin, které vedly ke spáchání trestného činu, za nějž byl pachatel odsouzen. Může se jednat například o léčení ze závislosti na návykových látkách,

---

¹¹⁰ srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 8. 1999, sp. zn. 7 Tz 114/99.

vyhledání odborné pomoci při patologickém hráčství, podrobení se vhodným sociálním a psychologickým programům nebo rozvázání styků s osobami, které měly na pachatelovo předchozí chování a způsob života negativní vliv.

Mimo základní povinnost, která spočívá ve vedení řádného života ve zkušební době, dává zákon soudu v ustanovení § 82 odst. 3 TZ možnost, aby pachateli odsouzenému k podmíněnému trestu odnětí svobody také uložil přiměřená omezení a přiměřené povinnosti. Jedná se o taková opatření, jejichž cílem je odstranění příčin, podmínek nebo příležitostí k opětovnému spáchání trestného činu a jenž směřují k tomu, aby odsouzený pachatel vedl odsouzený pachatel řádný život. Tyto opatření ovšem musí být adekvátní.¹¹¹ Adekvátnost opatření je posuzována zejména s ohledem na jejich vztah ke spáchanému trestnému činu a okolnostem, za kterých byl tento trestný čin spáchán nebo musí směřovat k tomu, aby odsouzený vedl řádný život. Uložené přiměřená omezení a přiměřené povinnosti musí být ve výroku rozsudku přesně vymezeny tak, aby byl uložený trest vykonatelný a bylo možné řádně posoudit, zda byly stanovené podmínky splněny. Ustanovení § 82 odst. 2 TZ dále umožňuje, aby soud při podmíněném odsouzení k trestu odnětí svobody uložil pachateli, aby se ve stanovené části zkušební doby, navazující na počátek zkušební doby, zdržoval ve stanoveném časovém období v určeném obydlí nebo jeho části. Celková doba trvání pobytu podmíněně odsouzeného v určeném obydlí nebo jeho části však nesmí přesáhnout jeden rok, a to i v případě stanovení delší zkušební doby.

Přiměřená omezení a přiměřené povinnosti, která může soud na základě ustanovení § 82 odst. 3 TZ uložit, jsou uvedeny v ustanovení § 48 odst. 4 TZ. Jedná se o demonstrativní výčet, který zahrnuje tyto uvedené přiměřené omezení a přiměřené povinnosti:

- a) podrobit se výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace;
- b) podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy;
- c) podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením podle tohoto zákona;
- d) podrobit se vhodným programům psychologického poradenství;
- e) zdržet se návštěv nevhodného prostředí, sportovních, kulturních a jiných společenských akcí a styku s určitými osobami;
- f) zdržet se neoprávněných zásahů do práv nebo právem chráněných zájmů jiných osob;
- g) zdržet se hazardních her, hraní na hracích přístrojích a sázek;
- h) zdržet se požívání alkoholických nápojů nebo jiných návykových látek;
- i) uhradit dlužné výživné nebo jinou dlužnou částku;

---

¹¹¹ srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 11. 2007, sp. zn. 4 Tz 84/2007.

- j) veřejně se osobně omluvit poškozenému; nebo
- k) poskytnout poškozenému přiměřené zadostiučinění.

Pachatelům, kteří jsou ve věku blízkém věku mladistvých, může soud na základě ustanovení § 82 odst. 4 uložit, a to samostatně nebo vedle přiměřených omezení a přiměřených povinností uvedených v § 48 odst. 4 TZ, též některá z výchovných opatření uvedená v ustanoveních § 15 až 20 ZSM za obdobného užití podmínek stanovených pro mladistvé.

Jelikož se jedná, jak již bylo uvedeno, pouze o demonstrativní výčet přiměřených omezení a přiměřených povinností v ustanovení § 48 odst. 4 TZ, mohou být v konkrétním případě podmíněně odsouzenému uložena i jiná omezení či povinnosti, která budou optimálně odpovídat potřebám a okolnostem konkrétního případu. Nicméně stále je třeba dodržet požadavek adekvátnosti takových jiných omezení či povinností. Ustanovení § 48 odst. 4 TZ lze považovat za projev zásady účelnosti trestu, neboť demonstrativní výčet dává prostor pro soudní individualizaci.

Ustanovení § 82 odst. 5 TZ upravuje započítávání doby, po kterou podmíněně odsouzený vedl ve zkušební době řádný život a stanovuje: *„Doba, po kterou podmíněně odsouzený vedl ve zkušební době řádný život a vyhověl uloženým podmínkám, se započítává do zkušební doby nově stanovené při podmíněném odsouzení pro týž skutek nebo do zkušební doby stanovené při uložení úhrnného nebo souhrnného trestu nebo společného trestu za pokračování v trestném činu; uloží-li soud znovu povinnost zdržovat se ve stanoveném časovém období v určeném obydlí nebo jeho části, započítává se do doby trvání této povinnosti doba, po kterou odsouzený tuto povinnost řádně vykonával.“*

Novelou č. 220/2021 Sb. bylo do trestního zákona včleněno nového ustanovení § 82a, které umožňuje v určitých případech dřívější zrušení přiměřených omezení, přiměřených povinností a výchovných opatření. Nově je soudu umožněno uložená přiměřená omezení, přiměřené povinnosti nebo výchovná opatření zrušit, jestliže podmíněně odsouzený vede řádný život a plněním svých povinností prokázal polepšení a pokud lze očekávat, že povede řádný život i bez nich. Toto rozhodnutí může soud učinit až nejdříve po uplynutí jedné třetiny zkušební doby, nejméně však po šesti měsících jejího trvání, přičemž stanovená zkušební doba zůstává rozhodnutím podle věty první nedotčena. Postupem podle ustanovení § 82a TZ lze zrušit jak všechna přiměřená omezení, přiměřené povinnosti či výchovná opatření, tak pouze jedno nebo některá z nich, bylo-li uloženo více druhů současně. Dle důvodové zprávy k novele dochází touto změnou k možnosti eliminovat nutnost výkonu dohledu nebo kontroly probačního úředníka nad

osobami, u kterých to již není potřebné a dohled či kontrola se tak u těchto osob stává pouze formálním úkonem neplnícím svůj účel.¹¹²

3.1.4. Průběh a kontrola zkušební doby

Během zkušební doby provádí kontrolu jejího průběhu a chování podmíněně odsouzeného především probační úředník, který je tímto pověřen předsedou senátu, a to v případech, kdy je to, s ohledem na povahu uložených přiměřených omezení a přiměřených povinností, nutné. Ustanovení § 329 odst. 1 TR stanovuje minimální standard, kterým soud zjišťuje průběh kontroly: *„Předseda senátu pravidelně, nejméně jednou za šest měsíců, zjišťuje, zda podmíněně odsouzený vede řádný způsob života a dodržuje uložené přiměřené omezení nebo přiměřenou povinnost anebo výchovné opatření; to neplatí pro přiměřené omezení, přiměřenou povinnost nebo výchovné opatření, jehož kontrolou byla pověřena Probační a mediační služba, a pro uloženou povinnost zdržovat se ve stanoveném časovém období v určeném obydlí nebo jeho část.“* Jestliže bylo rozhodnuto o podmíněném odsouzení k trestu odnětí svobody za současného rozhodnutí, aby se podmíněně odsouzený zdržoval ve stanoveném časovém období v určeném obydlí nebo jeho části, použije se na postup při výkonu této povinnosti přiměřeně úprava výkonu trestu domácího vězení v ustanoveních § 334b až 334e TR.

Podle ustanovení § 329 odst. 3 TR může předseda senátu k průběhu zkušební doby požádat o výchovné spolupůsobení zájmové sdružení občanů činné na pracovišti nebo v bydlišti podmíněně odsouzeného, pokud zájmové sdružení nabídlo záruku za převýchovu podmíněně odsouzeného.

3.1.5. Rozhodnutí o podmíněném odsouzení

Pokud podmíněně odsouzený vedl po celou zkušební dobu řádný život a dodržoval případná uložená přiměřená omezení a přiměřené povinnosti, vysloví soud usnesením, že se podmíněně odsouzený ve zkušební době osvědčil. Dle judikatury může soud při hodnocení, zda se podmíněně odsouzený ve zkušební době osvědčil, přihlížet výhradně ke skutečnostem, které nastaly v průběhu zkušební doby. Není možné zohledňovat skutečnosti, které se vyskytly před začátkem nebo po skončení zkušební doby.¹¹³

Rozhodnutí o tom, že se podmíněně odsouzený ve zkušební době osvědčil, lze vydat vždy až po uplynutí celé zkušební doby. Zkušební dobu tedy nelze zkrátit v jejím průběhu předčasným vyslovením toho, že se odsouzený osvědčil. Naopak, pokud se ukáže, že podmíněně odsouzený nevede řádný život nebo porušil některá z uložených přiměřených omezení a přiměřených

---

¹¹² Důvodová zpráva k zákonu č. 220/2021 Sb.

¹¹³ srov. přiměřeně rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 7. 2003, sp. zn. 4 Tz 108/2003.

povinností, rozhodne soud, a to i během zkušební doby, že se odsouzený pachatel ve zkušební době neosvědčil a rozhodne, že se trest odnětí svobody vykoná ve věznici. Současně v takových případech soud v souladu s ustanovením § 83 odst. 5 TZ rozhodne o způsobu výkonu trestu. Zde třeba zdůraznit, že ne každé porušení některého z kritérií řádného života, jak již bylo výše uvedeno, musí nutně vést k závěru, že se podmíněně odsouzený neosvědčil a že je třeba přistoupit k výkonu trestu odnětí svobody. Tato výjimečná situace, kdy může soud vzhledem k okolnostem případu a osobě odsouzeného pachatele ponechat podmíněné odsouzení v platnosti, i když podmíněně odsouzený zavinil příčinu k nařízení výkonu trestu, je upravena v ustanovení § 83 TZ. Ustanovení § 83 odst. 1 TZ dále v takové výjimečné situaci umožňuje upravit, fakticky zpřísnit, obsah samotného podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody následně:

- a) stanovit nad podmíněně odsouzeným dohled¹¹⁴;
- b) přiměřeně prodloužit zkušební dobu, ne však o více než dvě léta, přičemž nesmí překročit horní hranici zkušební doby stanovené v § 82 odst. 1 TZ;
- c) stanovit dosud neuložená přiměřená omezení a přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 TZ směřující k tomu, aby podmíněně odsouzený vedl řádný život;
- d) stanovit dosud neuložená výchovná opatření podle § 82 odst. 4, je-li podmíněně odsouzený ve věku blízkém věku mladistvých; nebo
- e) stanovit, aby se podmíněně odsouzený zdržoval v určeném obydlí nebo jeho části podle § 82 odst. 2 TZ.

Výše uvedené možnosti představují faktické zpřísnění podmínek podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody, které má sloužit jako poslední varování. Účelem zpřísnění je také výraznější zajištění kontroly a vedení podmíněně odsouzeného k řádnému životu.

Jestliže soud do jednoho roku od uplynutí zkušební doby neučiní rozhodnutí o tom, zda se podmíněně odsouzený ve zkušební době osvědčil či nikoli, nastává podle ustanovení § 83 odst. 3 TZ fikce, kdy se má za to, že se podmíněně odsouzený pachatel osvědčil. Jedinou překážkou této fikce představuje podle ustanovení § 83 odst. 3 in fine TZ situace, kdy na tom, že soud o osvědčení ve zkušební době do jednoho roku od uplynutí zkušební doby nerozhodl, měl podmíněně odsouzený vinu. V takovém případě fikce nenastane. Jedinou podmínkou pro to, aby nastala fikce podle ustanovení § 83 odst. 3 TZ, tedy představuje skutečnost, že sám podmíněně odsouzený nenese vinu na tom, že soud neučinil rozhodnutí o tom, že se ve zkušební době osvědčil či nikoli. Typický příklad, kdy zákonná fikce podle ustanovení § 83 odst. 3 TZ nenastane, představuje situace, kdy

---

¹¹⁴ pozn. V takovém případě se na výkon dohledu užijí obdobně ustanovení § 49 až 51 TZ.

je podmíněně odsouzený podezřelý ze spáchání nového trestného činu. Soud, který rozhoduje o tom, zda se podmíněně odsouzený ve zkušební době osvědčil, totiž musí, v zájmu respektování presumpce nevin, vyčkat až bude ukončeno trestní stíhání vedené pro nový trestný čin, ze kterého je podmíněně odsouzený, o jehož osvědčení se ve zkušební době soud rozhoduje, podezřelý. V takovém případě lze jednoznačně konstatovat, že nebylo možné rozhodnout o osvědčení se v zákonem stanovené lhůtě, tedy byla podle ustanovení § 83 odst. 3 in fine TZ naplněna podmínka pro to, aby fikce nenastala.¹¹⁵ Judikatura nicméně toto korigovala, kdy fikce podle § 83 odst. 3 TZ může ve výjimečných případech vzniknout i v případech trestního stíhání, pokud trestní stíhání tvořící uvedenou překážku bylo zdržováno zásadními průtahy zaviněnými orgány činnými v trestním řízení.¹¹⁶ Taktéž může fikce vzniknout i v případě, kdy sice bylo rozhodnuto podle § 83 odst. 1 TZ ještě v jednoroční lhůtě, ale z podnětu opravného prostředku bylo takové rozhodnutí zrušeno a před opětovným rozhodnutím již uvedená roční lhůta uplynula.¹¹⁷

V souvislosti s rozhodnutím o podmíněném odsouzení je nutné uvést i druhou zákonnou fikci, která je uvedena v ustanovení § 83 odst. 4 TZ. Podle této fikce se hledí na pachatele jako by nebyl odsouzen, a to v případě, že bylo soudem vysloveno, že se osvědčil, anebo má-li se za to, že se osvědčil na základě fikce podle ustanovení § 83 odst. 3 TZ. Fakticky se tady jedná o fikci o neodsouzení.

Tato fikce vzniká dnem právní moci usnesení, jímž bylo vysloveno, že se podmíněně odsouzený osvědčil, nebo současně se vznikem fikce podle ustanovení § 83 odst. 3 TZ o tom, že se podmíněně odsouzený osvědčil. Jestliže byl ovšem pachateli vedle podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody uložen trest zákazu činnosti nebo peněžitý trest za přečin spáchaný z nedbalosti, účinky fikce neodsouzení nastávají teprve tehdy, když jsou zároveň splněny podmínky pro vznik takové fikce i u ostatních těchto trestů ve smyslu ustanovení § 69 odst. 4 TZ u trestu zákazu činnosti, respektive ustanovení § 74 odst. 2 TZ v případě peněžitého trestu. V případě, že byl vedle podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody uložen jiný přípustný druh trestu než výše uvedené, účinky fikce neodsouzení nenastávají ze zákona, ale jen na základě rozhodnutí soudu o zahlazení odsouzení podle ustanovení § 105 a § 106 TZ.

---

¹¹⁵ ŠČERBA, op. cit., str. 226.

¹¹⁶ srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2001, sp. zn. 4 Tz 4/2001.

¹¹⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I: Obecná část (§ 1-139)*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, str. 1048.

3.1.6. Dílčí shrnutí

Podmíněným odsouzením k trestu odnětí svobody je pachateli uložen trest odnětí svobody, jehož výkon se podmíněně odkládá na zkušební dobu. Podmíněné odsouzení je využíváno jako alternativa krátkodobých nepodmíněných trestů odnětí svobody, zejména u pachatelů méně závažných trestných činů.

3.2. Podmíněný odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem

Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem spočívá v tom, že výkon trestu odnětí svobody je podmíněně odložen na zkušební dobu, v jejímž průběhu je nad pachatelem současně navíc stanoven dohled. V podstatě se tedy jedná o přísnější variantu prostého podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody, která je rozšířena právě o probační dohled.

Uložení podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem je pojmenováno v ustanovení § 52 odst. 2 písm. c) TZ. Jak již bylo zmíněno u prostého podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody v podkapitole 3.1, toto ustanovení je třeba brát v úvahu ve spojení s ustanovením § 52 odst. 1 písm. a) TZ, jelikož přímo uvádí, že trestem odnětí svobody podle ustanovení § 52 odst. 1 písm. a) TZ se rozumí kromě nepodmíněného trestu odnětí svobody a prostého podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody i právě podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem.

Samotná hmotněprávní úprava podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem navazuje na úpravu prostého podmíněného odsouzení a je obsažena v ustanoveních § 84 až 87 TZ. Pro aplikaci podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem v podstatě platí vše, co bylo uvedeno k prostému podmíněnému odsouzení s příslušnými změnami zohledňujícími přísnější povahu trestu a přítomnost dohledu. Uložení podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem lze uložit pouze při splnění podmínek uvedených v ustanovení § 81 odst. 1 TZ. Tyto podmínky jsou podrobně rozebrány v kapitole v podkapitole 3.2. S ohledem na to, že tyto podmínky byly již podrobně analyzovány, bude tedy dále v rámci hmotněprávních podmínek aplikace podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem pojednáno pouze o odlišnostech mezi těmito dvěma variantami. I v případě výkonu trestu a další úpravě platí *mutatis mutandis* obdobné jako u prostého podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody, proto bude i v tomto ohledu odkázáno na podkapitolu 3.1 a pojednáno pouze o odlišnostech.

První zásadní rozdíl od prostého podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody lze spatřovat v tom, že k podmíněnému odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem má soud podle ustanovení § 84 TZ přistoupit tehdy, jestliže má za to, že je třeba zvýšeně sledovat a kontrolovat chování pachatele a poskytnout mu potřebnou péči a pomoc ve zkušební době. Typicky se tedy bude jednat o případy trestné činnosti, kdy lze z okolností konkrétního případu a charakteru osobnosti pachatele předvídat zvýšené riziko opakování trestné činnosti, a tomuto riziku nelze čelit pouze stanovením přiměřených omezení či přiměřených povinností v rámci prostého podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody, zároveň se však stále má důvodně za to, že vzhledem k osobě a poměrům pachatele, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu způsobu života a prostředí, ve

kterém žije a pracuje, a k okolnostem případu není k působení na pachatele, aby vedl řádný život třeba výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody ve věznici.

Druhý zásadní rozdíl poté spočívá v samotném obsahu trestu, respektive přítomnosti dohledu. Dohled je vymezen v ustanovení § 49 odst. 1 TZ jako: *„pravidelný osobní kontakt pachatele s úředníkem Probační a mediační služby, spolupráce při vytváření a realizaci probačního plánu dohledu ve zkušební době a kontrola dodržování podmínek uložených pachateli soudem nebo vyplývajících ze zákona.“*

Následně je v ustanovení § 49 odst. 2 TZ dále vymezen účel dohledu, kterým uveden následovně:

- a) sledování a kontrola chování pachatele, čímž je zajišťována ochrana společnosti a snížení možnosti opakování trestné činnosti;
- b) odborné vedení a pomoc pachateli s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život.

Kromě přiměřených omezení nebo přiměřených povinností podle ustanovení § 82 TZ, které může soud uložit stejně jako u prostého podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody, musí tedy zároveň pachatel dbát i veškerých povinností vyplývajících z dohledu. Tyto povinnosti jsou taxativně uvedeny v ustanovení § 50 TZ a jsou vymezeny tak, že pachatel, jemuž byl uložen dohled, je povinen:

- a) spolupracovat s probačním úředníkem způsobem, který mu probační úředník stanoví, a plnit probační plán dohledu;
- b) dostavovat se k probačnímu úředníkovi ve lhůtách, které mu stanoví;
- c) informovat probačního úředníka o svém pobytu, zaměstnání a zdrojích obživy, dodržování soudem uložených přiměřených omezení či povinností a jiných důležitých okolnostech pro výkon dohledu určených probačním úředníkem;
- d) umožnit probačnímu úředníkovi vstup do obydlí, ve kterém se zdržuje.

Kontrolu nad výkonem dohledu zajišťuje probační úředník v souladu s vytvořeným probačním plánem způsoby stanovenými v zákoně č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, a dále zejména v ustanovení § 51 TZ, které vymezuje oprávnění a povinnosti probačního úředníka. V případě mladistvých pachatelů se užije také ustanovení o dohledu probačního úředníka nad mladistvým v ustanovení § 16 ZSVM.

3.3. Domácí vězení

Domácí vězení spočívá v omezení osobní svobody pachatele, přičemž je trest, na rozdíl od nepodmíněného trestu odnětí svobody, vykonáván na svobodě, přesněji v obydlí pachatele.

Odsouzený je povinen se během výkonu trestu domácího vězení zdržovat v daném čase v místě svého obydlí.

Trest domácího vězení svou podstatou představuje kompromis mezi naprostým ponecháním pachatele na svobodě a jeho uvězněním ve věznici v rámci uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody.¹¹⁸ Hlavní výhodou trestu domácího vězení představuje zachování rodinných, ekonomických a sociálních vazeb pachatele.

3.3.1. Právní úprava

Domácí vězení je uvedeno v taxativním výčtu ustanovení § 52 odst. 1 TZ jako jeden z možných druhů trestů, které mohou být soudy za spáchané trestné činy uloženy. Za zmínku jistě stojí, že trest domácího vězení je, optikou systematické metody výkladu, v systematické trestního zákoníku uveden svým umístěním pod písm. b) jako druhý nejpřísnější za trestem odnětí svobody.

Samotnou právní úpravu trestu domácího vězení nalezneme v ustanovení § 60 TZ. Ustanovení § 61 TZ pak v návaznosti upravuje náhradní trest odnětí svobody. Procesní aspekty výkonu trestu domácího vězení jsou upraveny v ustanoveních § 331a a následujících TR.

3.3.2. Podmínky aplikace

Soud může trest domácího vězení až na dvě léta uložit podle ustanovení § 60 odst. 1 TZ a to za naplnění těchto kumulativních podmínek:

- odsuzuje-li pachatele přečinu;
- jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele lze mít důvodně za to, že postačí uložení tohoto trestu, a to popřípadě i vedle jiného trestu;
- a pachatel dá písemný slib, že se ve stanovené době bude zdržovat v obydlí na určené adrese a při výkonu kontroly poskytne veškerou potřebnou součinnost.

Jak již bylo zmíněno výše, uvedené podmínky jsou trestním zákoníkem stanoveny kumulativně, proto je třeba v případě uložení trestu splnit všechny uvedené zákonné podmínky současně.

Dále je nutné při ukládání trestu domácího vězení pamatovat na úpravu obecných zásad pro ukládání trestních sankcí v ustanoveních § 37 až 38 TZ a obecné zásady pro ukládání trestů stanovené v ustanoveních § 39 a násl. TZ, stejně tak na zákonné předpoklady pro ukládání trestů

---

¹¹⁸ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou*. 5. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2014, str. 105 - 112.

uvedené v ustanoveních § 52 až 53 TZ. Tyto obecné zásady a zákonné předpoklady jsou společné všem trestům, respektive trestním sankcím v případě ustanovení § 37 a § 38 TZ.

S ohledem na podmínky nezbytné pro aplikaci trestu domácího vězení, které jsou uvedené v ustanovení § 60 odst. 1 TZ, již první z těchto podmínek významně omezuje okruh trestních věcí, ve kterých lze domácí vězení jako trest za spáchaný trestný čin uložit, na činy s nižší mírou závažnosti, neboť spáchaný skutek musí být právně kvalifikován jako přečin. Legální definicí přečinu nalezneme v ustanovení § 14 TZ odst. 2 TZ, který jako přečiny označuje všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, za něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let.

Druhá aplikační podmínka souvisí s povahou a závažností spáchaného přečinu, osobou pachatele a poměry pachatele. Ustanovení § 60 odst. 1 písm. a) TZ ukládá jako další podmínku pro uložení trestu domácího vězení uspokojení požadavku, že lze mít vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele za to, že postačí uložení trestu domácího vězení.

Povaha spáchaného přečinu je určována zejména významem chráněného zájmu, který byl spáchaným trestným činem dotčen. Tedy souboru společenských vztahů, zájmů nebo hodnot, v teorii též označovaných jako právní statky¹¹⁹, které byly v důsledku přečinu porušeny nebo ohroženy. Vzhledem k charakteru trestu, dbá soud při ukládání trestu domácího vězení na povahu přečinu a to z toho důvodu, že v některých případech může právě povaha spáchaného činu uložení domácího vězení vyloučit. Je tomu tak zvláště v případě, kdy se jedná o spáchání přečinu přímo z domova dálkovým přístupem, například prostřednictvím internetu. Obdobně se bude jednat o přečiny, které byly páčány z domova nebo které spadají do kategorie domácího násilí. Uložení trestu domácího vězení v případě takových trestných činů by odporovalo smyslu a účelu trestního práva, zejména s ohledem na individuální prevenci.

Naproti tomu závažnost spáchaného přečinu vychází z jeho stupně míry závažnosti. Závažnost je třeba zhodnotit s ohledem na intenzitu naplnění kritérií vymezených v ustanovení § 39 odst. 2 TZ, a to ve vztahu ke konkrétním znakům skutkové podstaty spáchaného přečinu.

Osoba pachatele je taktéž spolu s výše uvedenými skutečnostmi určovatelem závažnosti trestného činu. Zejména osobnost pachatele je nutné posuzovat komplexně, přičemž některé

---

¹¹⁹ pozn. Právní statky představují chráněná práva fyzických i právnických osob a další elementární hodnoty garantované Ústavou ČR a Listinou základních svobod. Trestní právo poskytuje ochranu těmto právním statkům před trestnými činy taxativně vypočtenými ve zvláštní části trestního zákoníku. Jedná se o projev tzv. *fragmentární povahy trestního práva*, neboť trestní právo poskytuje ochranu právě těmto nejdůležitějším právním statkům.

aspekty jsou zpravidla více zohledňovány. Tyto aspekty, týkající se osoby pachatele, mohou závažnost spáchaného činu jak zvýšit, tak snížit. Podstatným aspektem je zejména předchozí kriminální minulost pachatele, zejména jestli byl v minulosti trestán či nikoliv. Významnou roli může hrát také věk pachatele v době spáchání činu, například jedná-li se o osobu ve věku blízkém věku mladistvých. Posuzováno je rovněž chování pachatele před činem a po jeho spáchání či jeho vystupování v průběhu trestního řízení. Dále je možné do posuzování zahrnout pachatelovi psychické vlastnosti¹²⁰, jeho psychický stav a duševní kondici.¹²¹ Všechny výše uvedené aspekty je však zapotřebí posuzovat společně se vztahem pachatele ke spáchanému trestnému činu, tedy se způsobem jakým byl čin proveden, okolnostmi spáchání, mírou zavinění, pohnutkou (motivem), cílem (účelem) a záměrem pachatele.

Poměry pachatele se rozumí zejména poměry osobní a majetkové povahy. Osobními poměry rozumíme souhrn stavu sociálního prostředí pachatele, tedy zejména sociální vztahy, společenské postavení, zdravotní stav, rodinné zázemí nebo dosažené vzdělání. Majetkové poměry se zkoumají především s ohledem na celkovou majetnost a finanční situaci pachatele. Klíčové faktory pro posouzení představuje zdroj obživy a výše příjmů. Dále je všeobecně předmětem zkoumání například vlastnictví nemovitosti či automobilu, ale také případná podnikatelská činnost nebo existence vyživovací povinnosti či jiné závazky pachatele. Posuzování majetkových poměrů pachatele je zvláště významné v případě jiného alternativního trestu, totiž peněžitého trestu. U trestu domácího vězení je v případě posouzení poměrů pachatele pro uložení trestu zvláště zásadní bydlení pachatele a existence pracovního poměru nebo jiného příjmu pachatele. Pokud pachatel bydlí v nemovité věci, kterou sám nevlastní, ale pouze najímá, je nutné mít písemný souhlas vlastníka nemovité věci, že s výkonem trestu domácího vězení v nemovité věci souhlasí.

Soud poměry pachatele posuzuje vždy vzhledem k době ukládání trestu, nikoli vzhledem k době spáchání činu.¹²² V praxi většinou zjišťování poměrů pachatele provádí úředník Probační a mediační služby, kterého soud tímto úkolem pověří. O zjištěných poměrech podává úředník zprávu se zjištěními o vhodnosti poměrů osoby pachatele ve vztahu k uložení trestu domácího vězení.

Třetí podmínkou, která musí být splněna, aby soud mohl přistoupit k uložení trestu domácího vězení, je písemný slib pachatele, že se ve stanovené době bude zdržovat v obydlí na určené adrese a při výkonu kontroly poskytne veškerou potřebnou součinnost. Tato podmínka je

---

¹²⁰ pozn. Psychickými vlastnostmi se rozumí dlouhodobější a stálejší znaky osobnosti.

¹²¹ pozn. Současně lze zohlednit i např. stav zmenšené přičetnosti podle § 27 TZ.

¹²² PÚRY, František. *Některé změny v ukládání trestů podle nového trestního zákoníku*. Trestněprávní revue, 2010, 5(1), str. 3.

stanovena v ustanovení § 60 odst. 1 písm. b) TZ. V souvislosti s daným slibem je dále dle ustanovení § 34 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti České republiky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, třeba před podpisem slibu pachateli seznámit se smyslem a podstatou výkonu a kontroly trestu domácího vězení, vysvětlit mu způsob jeho součinnosti a formu povinností a omezení, která jsou pro pachatele a osoby žijícím s ním ve společném obydlí v souvislosti s výkonem trestu domácího vězení spojeny. V praxi soud tímto úkonem nejčastěji pověří úředníka Probační a mediační služby.

Mimo základní povinnost, která spočívá v samotném výkonu trestu domácího vězení, kdy je odsouzený povinen zdržovat se ve stanovenou dobu ve svém obydlí, umožňuje trestní zákoník v ustanovení § 60 odst. 6 in principio TZ soudu, aby pachateli odsouzenému k domácímu vězení také uložil přiměřená omezení a přiměřené povinnosti. Jedná se o taková opatření, jejichž cílem je odstranění příčin, podmínek nebo příležitostí k opětovnému spáchání trestného činu a jenž směřují k tomu, aby pachatel vedl řádný život. Tyto opatření ovšem musí být adekvátní.¹²³ Podle ustanovení § 60 odst. 6 in fine TZ soud také zpravidla pachateli též uloží, aby podle svých sil nahradil škodu nebo odčinil nemajetkovou újmu, kterou přečinem způsobil, nebo aby vydal bezdůvodné obohacení získané přečinem. Právní úprava, která umožňuje soudu uložit pachateli také přiměřená omezení a přiměřené povinnosti, ohledně těchto přiměřených omezení a přiměřených povinností odkazuje na ustanovení § 48 odst. 4 TZ, a zároveň stanovuje, že soud dále zpravidla též pachateli uloží, aby podle svých sil nahradil škodu nebo odčinil nemajetkovou újmu, kterou trestným činem způsobil, nebo aby vydal bezdůvodné obohacení získané trestným činem¹²⁴, je zde shodná s právní úpravou jiných alternativních trestů, konkrétně u podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody¹²⁵, včetně podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem¹²⁶, dále u obecně prospěšných prací¹²⁷ a zákazu pobytu¹²⁸.

Je-li pachatelem osoba ve věku blízkém věku mladistvých, může soud podle ustanovení § 60 odst. 7 TZ v zájmu využití výchovného působení rodiny, školy a dalších subjektů uložit, a to samostatně nebo vedle přiměřených omezení a přiměřených povinností uvedených v ustanovení § 48 odst. 4 TZ, též některá z výchovných opatření¹²⁹, která jsou uvedena v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže za obdobného užití podmínek stanovených pro mladistvé.¹³⁰

---

¹²³ srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 11. 2007, sp. zn. 4 Tz 84/2007.

¹²⁴ srov. § 60 odst. 6 in fine TZ.

¹²⁵ srov. § 82 odst. 3 TZ.

¹²⁶ srov. § 85 odst. 3 TZ.

¹²⁷ srov. § 63 odst. 2 TZ.

¹²⁸ srov. § 75 odst. 3 TZ.

¹²⁹ srov. § 15 odst. 2 ZSVM.

¹³⁰ srov. § 60 odst. 7 TZ.

Mimo uložení přiměřených omezení a priměřených omezení, umožňuje zákon vyslovit nad pachatelem odsouzeným k trestu domácího vězení také dohled. Na výkon dohledu se přiměřeně použijí ustanovení trestního zákoníku, které dohled upravují.¹³¹

Novelou č. 220/2021 Sb. bylo do trestního zákona vloženo ustanovení § 60a, které umožňuje v určitých případech dřívější zrušení dohledu nebo přiměřených omezení, přiměřených povinností a výchovných opatření. Tato možnost je dána, pokud odsouzený pachatel vede řádný život a plněním svých povinností prokázal polepšení, přičemž lze mít za to, že jej povede i bez nutnosti zvýšeného sledování a kontroly jeho chování využitím dohledu, respektive i bez uložených přiměřených omezení a priměřených povinností, případně výchovných opatření. Takto umožňuje zákon v ustanovení § 60a TZ soudu rozhodnout až nejdříve po výkonu jedné třetiny uloženého trestu domácího vězení, nejméně však po šesti měsících výkonu trestu.

Trest domácího vězení patří mezi tresty, které lze uložit samostatně, i když trestní zákon za některý trestný čin takový trest nestanoví.¹³² Jako samostatný trest může být trest domácího vězení uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba.¹³³ Domácí vězení nelze uložit vedle trestu odnětí svobody a obecně prospěšných prací.¹³⁴

3.3.3. Náhradní trest odnětí svobody

Při ukládání trestu domácího vězení, soud zároveň stanoví **náhradní trest odnětí svobody**, což je uvedeno v ustanovení § 61 odst. 1 TZ: „Ukládá-li soud trest domácího vězení, stanoví pro případ, že by se pachatel vyhýbal nástupu výkonu tohoto trestu, bez závažného důvodu porušil sjednané podmínky jeho výkonu, zaviněně nevykonával ve stanoveném časovém období uložený trest či jinak mařil výkon tohoto trestu nebo nevedl řádný život, náhradní trest odnětí svobody až na jeden rok; náhradní trest odnětí svobody nesmí přesahovat horní hranici trestní sazby trestu odnětí svobody. O výkonu náhradního trestu odnětí svobody může soud rozhodnout i během doby stanovené pro výkon trestu domácího vězení; rozhodne-li o výkonu náhradního trestu odnětí svobody, stanoví zároveň i způsob jeho výkonu.“

3.3.4. Výkon trestu

Výkon trestu domácího vězení je po procesní stránce upraven v ustanoveních § 334a až 334h TŘ. Postupem podle ustanovení § 334 odst. 1 TŘ zašle předseda senátu odsouzenému

---

¹³¹ srov. § 49 až § 51 TZ.

¹³² srov. § 53 odst. 2 TZ.

¹³³ srov. § 60 odst. 2 TZ.

¹³⁴ srov. § 53 odst. 1 TZ.

a příslušnému středisku Probační a mediační služby nařízení k výkonu trestu domácího vězení, jakmile se stane rozhodnutí, kterým byl tento trest udělen, vykonatelným. V nařízení musí být vždy určen **počátek výkonu trestu a místo výkonu trestu**.

Místo výkonu trestu stanoví předseda senátu podle ustanovení § 334a odst. 3 TŘ v obydlí odsouzeného v místě trvalého pobytu nebo v místě, kde se odsouzený zdržuje, a to s přihlédnutím k jeho osobním a rodinným poměrům. Je-li odsouzený zaměstnán, přikazuje zákon v ustanovení § 334a odst. 3 TŘ při určení místa výkonu trestu přihlížet i k místu výkonu zaměstnání a možnostem dopravy do něj. Místo výkonu trestu představuje podstatnou náležitost nařízení výkonu trestu, neboť výkon trestu je na toto určené místo přímo vázán a určené místo lze změnit pouze v souladu s ustanovením § 334e TŘ.

Počátek výkonu trestu musí být v souladu s ustanovením § 334a odst. 2 TŘ stanoven tak, aby si odsouzený mohl obstarat své záležitosti, vzhledem k tomu, že obstarávání některých záležitostí může být po čas výkonu trestu domácího vězení značně ztíženo. Konkrétní obsah obstarání vlastních záležitostí, bude vždy záležet na okolnostech jednotlivého případu. Zpravidla se však bude jednat například o domluvu s pronajímatelem bytu nebo domu, ve kterém bude trest vykonáván, domluvu se zaměstnavatelem ohledně pracovních podmínek v průběhu výkonu trestu a zařízení dalších záležitostí. Určení počátku výkonu trestu představuje podstatnou náležitost nařízení výkonu trestu. Výkon trestu domácího vězení nelze začít plnit před určeným počátkem, například dobrovolným omezením vlastní osoby bez součinnosti orgánů veřejné moci. Takové dobrovolné jednání před určeným počátkem výkonu trestu není výkonem trestu ani se do výkonu trestu nezapočítává.¹³⁵

Kontrola výkonu trestu domácího vězení zajišťována Probační a mediační službou na základě ustanovení § 334b odst. 1 TŘ. Trestní řád počítá s kontrolou vykonávanou dvěma způsoby. První způsob představuje **kontrola prostřednictvím elektronického kontrolního systému umožňujícího detekci pohybu** odsouzeného. Tento způsob kontroly spočívá ve využití elektronického zařízení ke sledování pohybu. Podle využívané technologie rozlišujeme dva základní druhy elektronického monitoringu, a to **dálkovou kontrolu s využitím radiofrekvenční technologie a GPS monitoring**.

Dálková kontrola s využitím radiofrekvenční technologie je založena na kontrole pomocí vysílání radiové frekvence z elektronického náramku spojeného s řídicí jednotkou v místě výkonu trestu domácího vězení. Elektronický náramek bývá připevněn na kotník odsouzeného a síla signálu je individuálně nastavena tak, aby umožňovala pohyb ve vymezeném prostoru.

---

¹³⁵ srov. přiměřeně rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 4. 2003, sp. zn. 4 Tz 16/2003.

V okamžiku, kdy je spojení přerušeno, systém přerušeni zaznamená a uvědomí řídicí jednotku. Tento druh elektronického monitoringu umožňuje pouze zjišťování přítomnosti či nepřítomnosti odsouzeného v určeném místě výkonu trestu. Není jím umožněna přesná lokalizace mimo místo výkonu trestu. Pokud je tedy odsouzený mimo obydlí určené jako místo výkonu trestu v povolené době, například když se nachází ve svém zaměstnání, systém tuto skutečnosti pouze eviduje a nahlásí.¹³⁶

Druhým druhem elektronické kontroly je GPS monitoring založený na satelitním sledování pohybu prostřednictvím vysílače umístěné na těle odsouzeného. Tento způsob kontroly je dražší než první uvedený a také je v praxi využíván méně. Na rozdíl od prvního způsobu kontroly je možná přesná lokalizace odsouzeného.

Uchovávání záznamů o elektronické kontrole upravuje ustanovení § 334b odst. 2 TŘ, které uvádí: „*Pokud nebyly při výkonu elektronické kontroly podle zjištěny skutečnosti důležité pro trestní řízení, uchovávají se záznamy o pohybu odsouzeného nejdéle po dobu dvanácti měsíců po skončení výkonu elektronické kontroly.*“

Společně s kontrolou výkonu trestu domácího vězení prostřednictvím elektronického kontrolního systému umožňujícího detekci pohybu, představuje druhý způsob kontroly **namátková kontrola**, která je prováděna probačním úředníkem. Při kontrole je odsouzený povinen umožnit probačnímu úředníkovi vstup do místa výkonu trestu a strpět pořízení svých biometrických údajů probačním úředníkem při zahájení elektronické kontroly, a dále v jejím průběhu, existuje-li podezření na porušení kontrolovaných povinností. Biometrickými údaji se podle ustanovení § 334b odst. 1 TŘ rozumí otisky prstů, rysy obličeje a záznam hlasu. Kontrola výkonu trestu domácího vězení je dále podrobně upravena ve vyhlášce ministerstva spravedlnosti č. 456/2009 Sb., k čemuž trestní řád přímo zmocňuje v ustanovení § 334h TŘ.

Probační a mediační služba vykonává taktéž kontrolu podmínek výkonu trestu domácího vězení a kontrolou dodržování přiměřených omezení a přiměřených povinností, případně výchovných opatření, pokud byly tyto uloženy podle ustanovení § 60 odst. 6 TZ, respektive § 60 odst. 7 TZ v případě výchovných opatření.¹³⁷ Podle ustanovení je § 334c odst. 1 TŘ je odsouzený povinen při sledování a kontrole spolupracovat s probačním úředníkem stanoveným způsobem.

Neplní-li odsouzený podmínky domácího vězení a přiměřená omezení, přiměřené povinnosti, případně výchovná opatření, pokud byly tyto zároveň uloženy, anebo nevede řádný

---

¹³⁶BOLEDOVIČOVÁ, Lucie. *Elektronický monitoring jako prostředek ke snížení počtu vězeňské populace*. Brno: Masarykova univerzita, 2013, str. 9 - 10.

¹³⁷ srov. § 334c odst. 1 in principio TŘ.

život, ukládá ustanovení § 334c odst. 2 TŘ probačnímu úředníkovi sdělit tuto skutečnost bezodkladně soudu, který výkon trestu domácího řešení nařídil.

Při méně závažných porušení probační úředník odsouzeného upozorní na zjištěné nedostatky a poučí jej, že v případě opakování nebo závažnějšího porušení sjednaných podmínek domácího vězení nebo nedodržování přiměřených omezení, přiměřených povinností nebo výchovných opatření bude informovat předsedu senátu, který může v takovém případě rozhodnout o výkonu náhradního trestu odnětí svobody.

V průběhu výkonu trestu domácího vězení mohou nastat okolnosti, v jejichž důsledku je nutné rozhodnout o změně místa výkonu trestu. Stejně tak může vzniknout důvodná potřeba upravení doby, po kterou je odsouzený povinen se v obydlí, určeném jako místo výkonu trestu, zdržovat. V neposlední řadě může v průběhu výkonu trestu domácího vězení dojít i k potřebě úpravy uložených přiměřených omezení a přiměřených povinností, případně výchovných opatření. Výše uvedené postupy, kterými dochází k dílčím změnám v průběhu výkonu trestu, jsou upraveny v ustanovení § 334e TŘ.

Změna místa výkonu trestu domácího vězení a změna doby, kdy se má odsouzený v obydlí nebo jeho části zdržovat, jsou podmíněny existencí důležitých důvodů, přičemž určení, zda se jedná o důležitý důvod či nikoli, bude vždy záviset na posouzení konkrétních okolností daného případu. Při existenci důležitých důvodů může probační úředník se souhlasem odsouzeného stanovit jiné místo výkonu trestu domácího vězení nebo dobu, kdy se má odsouzený zdržovat v obydlí nebo jeho části, přičemž při této změně se nesmí změnit počet hodin v týdnu, po které se má odsouzený v obydlí nebo jeho části zdržovat. O uvedených změnách informuje probační úředník bezodkladně soud, který trest domácího vězení uložil.¹³⁸

Nesouhlasí-li odsouzený se změnami trestu anebo nesouhlasí-li předseda senátu s navrženými změnami, rozhodne o změně na návrh odsouzeného, státního zástupce nebo probačního úředníka nebo i bez takového návrhu předseda senátu soudu, který trest domácího vězení uložil.¹³⁹ Taktéž může předseda senátu rozhodnout na návrh odsouzeného, státního zástupce nebo probačního úředníka nebo i bez návrhu z důležitých důvodů o změně přiměřených omezení a přiměřených povinností, případně výchovných opatření, které byly uloženy odsouzenému, přičemž při této změně trestní řád výslovně uvádí, že se nesmí jednat o změnu v neprospěch odsouzeného.¹⁴⁰ Přiměřená omezení a přiměřené povinnosti, případně přiměřená

---

¹³⁸ srov. § 334e odst. 1 TŘ.

¹³⁹ srov. § 334e odst. 2 TŘ.

¹⁴⁰ srov. § 334e odst. 3 TŘ.

výchovná opatření anebo dohled lze také zrušit zcela, přičemž se v takovém případě obdobně užije úprava v ustanovení § 330 TŘ u přiměřených omezení a přiměřených povinností, případně výchovných opatření, respektive úprava v ustanovení § 330a TŘ u dohledu.¹⁴¹ Proti uvedeným rozhodnutím je přípustná stížnost, která má odkladný účinek.¹⁴²

3.3.5. Rozhodnutí o výkonu náhradního trestu odnětí svobody

Jak již bylo uvedeno výše, při ukládání trestu domácího vězení je zároveň stanoven náhradní trest odnětí svobody, který nastupuje v případě, že odsouzený před nebo v průběhu výkonu trestu zavdává příčinu k rozhodnutí o výkonu náhradního trestu odnětí svobody. Náhradní trest odnětí svobody je upraven v ustanovení § 61 TZ. Odsouzený může zavdat příčinu k rozhodnutí o výkonu náhradního trestu odnětí svobody tím, že se vyhýbá nástupu výkonu trestu domácího vězení, bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu trestu, zaviněně nevykonával ve stanoveném časovém období uložený trest či jinak mařil výkon tohoto trestu anebo pokud nevede řádný život.

Ne ve všech případech, kdy došlo k zavdání příčiny k rozhodnutí o výkonu náhradního trestu odnětí svobody, musí být nutně o výkonu náhradního trestu odnětí svobody rozhodnuto. Tato výjimečná situace, kdy může soud vzhledem k okolnostem případu a osobě odsouzeného ponechat trest domácího vězení v platnosti, i když odsouzený zavdal příčinu k nařízení výkonu trestu, je upravena v ustanovení § 61 odst. 3 TZ. V takové situaci je zároveň umožněno upravit, fakticky zpřísnit, obsah trestu domácího vězení a to zejména uložením dohledu¹⁴³ nebo uložením nových, dosud neuložených, přiměřených omezení a přiměřených povinností, případně výchovných opatření u odsouzených, kteří jsou ve věku blízkém věku mladistvých.¹⁴⁴ Tato úprava je obdobná úpravě u podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody.¹⁴⁵ Dojde-li k ponechání trestu domácího vězení v platnosti při jeho současném faktickém zpřísnění, provádí kontrolu nově uložených opatření Probační a mediační služba, přičemž podle ustanovení § 334g odst. 3 je odsouzený povinen při kontrole a sledování stanoveným způsobem spolupracovat s probačním úředníkem.

O výkonu náhradního trestu odnětí svobody nebo ponechání trestu domácího vězení v platnosti rozhodne předseda senátu na návrh státního zástupce, probačního úředníka nebo i bez

---

¹⁴¹ srov. § 334e odst. 4 TŘ.

¹⁴² srov. § 334e odst. 5 TŘ.

¹⁴³ pozn. Na výkon dohledu se podle § 61 odst. 4 použije obdobně úprava v ustanoveních § 49 až 51 TZ.

¹⁴⁴ srov. § 61 odst. 3 TZ.

¹⁴⁵ srov. § 83 TZ.

návrhu ve veřejném zasedání. O rozhodnutí následně předseda senátu vyrozumí příslušné středisko Probační a mediální služby. Proti rozhodnutí je přípustná stížnost, která má odkladný účinek.¹⁴⁶

Při rozhodování o výkonu náhradního trestu odnětí svobody se výkon trestu domácího vězení ze zákona přerušuje, když ustanovení § 334g TRŘ výslovně uvádí: „*Výkon trestu domácího vězení se přerušuje vyhlášením rozhodnutí o výkonu náhradního trestu odnětí svobody, a to do dne nabytí právní moci tohoto rozhodnutí nebo rozhodnutí o ponechání trestu domácího vězení v platnosti; v případě ponechání tohoto trestu v platnosti se přiměřeně postupuje podle § 334a. O tom musí být odsouzený poučen.*“

Pokud odsouzený zavinil příčinu k rozhodnutí o tom, že se náhradní trest odnětí svobody vykoná, po výkonu poloviny uloženého trestu domácího vězení, soud délku náhradního trestu odnětí svobody, která byla stanovena v rozhodnutí o uložení trestu domácího vězení¹⁴⁷, zkrátí na polovinu.¹⁴⁸ Dojde-li k rozhodnutí o výkonu náhradního trestu odnětí svobody, je zároveň stanoven i způsob jeho výkonu.¹⁴⁹

3.3.6. Odklad a přerušení výkonu trestu

Mimo standardní průběh výkonu trestu domácího vězení nebo rozhodnutí o výkonu náhradního trestu odnětí svobody, v případě, že není trest řádně vykonáván, předpokládá trestní řád další tři nestandardní situace, kterými jsou:

- odklad výkonu trestu;
- přerušení výkonu trestu a
- upuštění od výkonu trestu.

Odklad i přerušení výkonu trestu jsou svou povahou dočasné a pouze na potřebnou dobu. O odkladu i přerušení výkonu trestu rozhoduje předseda senátu. Rozhodnutí je zde podmíněno existencí důležitých důvodů. Pominou-li tyto důvody, přikazuje zákon v ustanovení § 334d odst. 2 TRŘ předsedovi senátu odklad nebo přerušení výkonu trestu odvolat. Doba, po kterou byl výkon trestu domácího vězení odložen nebo přerušen, se nezapočítává do doby výkonu trestu.¹⁵⁰

O upuštění od výkonu trestu nebo jeho zbytku může předseda senátu rozhodnout v případech uvedených v ustanovení § 334f odst. 1. Jedná se o případy, kdy odsouzený byl nebo má být:

---

¹⁴⁶ srov. § 334g odst. 1 TRŘ.

¹⁴⁷ srov. § 61 odst. 1 TZ.

¹⁴⁸ srov. § 61 odst. 2 TZ.

¹⁴⁹ srov. § 61 odst. 1 in fine TZ.

¹⁵⁰ srov. § 334d odst. 3 TRŘ.

- a) vydán do cizího státu nebo předán cizímu státu podle zákona¹⁵¹; nebo
- b) vyhoštěn.¹⁵²

Důvodem pro upuštění od výkonu trestu nebo jeho zbytku je skutečnost, že odsouzený opustí území České republiky, proto zákon uvádí, že nedojde-li k vydání odsouzeného do ciziny, k jeho předání nebo k vyhoštění, anebo vrátí-li se vydaný, předaný nebo vyhoštěný, u kterého došlo podle ustanovení § 334f odst. 1 TŘ k upuštění od výkonu trestu domácího vězení nebo jeho zbytku, rozhodne předseda senátu, že se trest domácího vězení nebo jeho zbytek vykoná.¹⁵³ Fakultativně může, mimo výše uvedené případy, předseda senátu rozhodnout o upuštění od zbytku výkonu trestu domácího vězení nebo jeho zbytku podle ustanovení § 334f odst. 3 TŘ v případech, které jsou podmíněny zejména skutečností, že odsouzený onemocněl nevléčitelnou životu nebezpečnou nemocí nebo nevléčitelnou nemocí duševní nebo z jiných podobně závažných důvodů.

Proti rozhodnutím o odkladu výkonu trestu i o přerušení výkonu trestu, jakož i rozhodnutím o jejich odvolání, lze podat stížnost, která má odkladný účinek.¹⁵⁴ Proti rozhodnutí o upuštění od výkonu trestu nebo jeho zbytku je přípustná stížnost s odkladným účinkem pouze proti rozhodnutí podle ustanovení § 334f odst. 3 TŘ, tedy v případech, kdy je rozhodováno s ohledem na to, že odsouzený onemocněl nevléčitelnou životu nebezpečnou nemocí nebo nevléčitelnou nemocí duševní nebo z jiných obdobně závažných důvodů.¹⁵⁵

3.3.7. Dílčí shrnutí

Trest domácího vězení představuje prostředek ke snížení vězeňské populace a s ní spojených nákladů, neboť dochází k částečnému omezení osobní svobody pachatele, ovšem nedochází k jeho kompletní izolaci umístěním do věznice. S tím souvisí i hlavní výhody trestu domácího vězení, které spočívají v tom, že u pachatele nedochází ke stigmatizaci vězeňským prostředím, zůstávají zachované pracovní, rodinné a sociální vazby, čímž se předchází recidivě trestné činnosti a dalším nežádoucím důsledkům. Trest domácího vězení je zároveň výrazně méně nákladný než výkon trestu nepodmíněného odnětí svobody ve věznici. Zejména některé aspekty kontroly výkonu trestu v sobě ovšem stále skýtají množství výzev, které brání častější aplikaci trestu.

---

¹⁵¹ pozn. Zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních.

¹⁵² srov. § 334f odst. 1 TŘ.

¹⁵³ srov. § 334f odst. 2 TŘ.

¹⁵⁴ srov. § 334d odst. 4 TŘ.

¹⁵⁵ srov. § 334f odst. 4 TŘ.

3.4. Obecně prospěšné práce

Podstatou trestu obecně prospěšných prací je povinnost odsouzeného odpracovat určitý rozsah prací vztahujících se k obecně prospěšným účelům. Jedná se tedy o formu legální nucené práce vykonávané v obecný prospěch širšího okruhu lidí v souladu s čl. 4 odst. 3 písm. e) EÚLP a čl. 9 odst. 2 písm. a) LZSP.¹⁵⁶

3.4.1. Právní úprava

Obecně prospěšné práce představují v systému trestů uvedeném v taxativním výčtu ustanovení § 52 odst. 1 TZ jeden z možných druhů trestů, které mohou být soudy za spáchané trestné činy uloženy. Právní úprava obecně prospěšným prací se nachází v ustanoveních § 62 až 65 TZ.

Samotné těžiště hmotněprávní úpravy se poté nachází v ustanovení § 62 odst. 3 TZ. Je zde přímo definován obsah trestu, který spočívá v pracovní povinnosti odsouzeného provést ve stanoveném rozsahu práce k obecně prospěšným účelům. Současně je uveden výčet činností, které lze v rámci pracovní povinnosti vykonávat a subjektů, v jejichž prospěch je pracovní povinnost vykonávána. Ustanovení § 62 odst. 3 TZ stanovuje, že pracovní povinnost spočívá údržbě veřejných prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov a komunikací nebo jiných činnostech ve prospěch obcí, nebo ve prospěch státních nebo jiných obecně prospěšných institucí, které se zabývají vzděláním a vědou, kulturou, školstvím, ochranou zdraví, požární ochranou, ochranou životního prostředí, podporou a ochranou mládeže, ochranou zvířat, humanitární, sociální, charitativní, náboženskou, tělovýchovnou a sportovní činností. Závěrem odst. 3 ustanovení § 62 TZ je přímo stanoveno, že práce nesmí sloužit výdělečným účelům odsouzeného. Tímto konstatováním je explicitně zdůrazněna povaha trestu obecně prospěšných prací jakožto bezúplatné formy legální nucené práce. Za práce vykonávané v rámci trestu není možné obdržet žádnou, jakkoli ekvivalentní, protihodnotu.

Trest obecně prospěšných prací může být uložen i vedle jiného trestu s výjimkou trestu domácího vězení a odnětí svobody.¹⁵⁷

3.4.2. Podmínky aplikace

Zákonné podmínky pro aplikaci trestu obecně prospěšných prací jsou uvedeny v ustanoveních § 62 TZ a § 64 TZ. Tyto podmínky by se daly shrnout jako následující:

- spáchaný skutek je kvalifikovaný jako přečin;

---

¹⁵⁶ JELÍNEK, opak. cit., str. 418.

¹⁵⁷ ŠČERBA, opak. cit., str. 464.

- zvláštní ustanovení při ukládání trestu obecně prospěšných prací uvedená v ustanovení § 62 odst. 2 TZ a
- stanovisko pachatele a jeho zdravotní způsobilost.

Již první z podmínek v ustanovení § 62 odst. 1 TZ výrazně omezuje okruh trestních věcí, neboť stanovuje, že soud může trest obecně prospěšných prací uložit pouze, odsuzuje-li pachatele za přečin. Možnost uložení trestu obecně prospěšných prací je tak omezena na skutky s menší závažností a společenskou škodlivostí, neboť spáchaný skutek musí být právně kvalifikován jako přečin.

Ustanovení § 62 odst. 2 TZ ukládá soudu trest obecně prospěšných prací zpravidla neuložit, v případě, že se jedná o pachatele, kterému byl trest obecně prospěšných prací v době tří let předcházejících uložení tohoto druhu trestu přeměněn na trest odnětí svobody podle § 65 odst. 2 TZ. Toto ustanovení má předcházet ukládání trestu obecně prospěšných prací těm pachatelům, u kterých uložení tohoto trestu v minulosti selhalo, neboť trest nebyl úspěšně vykonán a došlo k jeho přeměně.

Ačkoliv není k uložení trestu obecně prospěšných prací potřeba souhlasu pachatele, ustanovení § 64 TZ stanovuje soudu při ukládání přihlídnout ke stanovisku pachatele, k jeho zdravotnímu stavu a k možnosti uložení tohoto trestu, přičemž trest obecně prospěšných prací se neuloží, je-li pachatel zdravotně nezpůsobilý k soustavnému výkonu práce. Z judikatury vyplývá, že toto ustanovení se týká „*přípustnosti trestu obecně prospěšných prací jen potud, pokud jako důvod vylučující uložení tohoto druhu trestu stanoví zdravotní nezpůsobilost pachatele k soustavnému výkonu práce.*“¹⁵⁸ Soud zpravidla posoudí zdravotní způsobilost pachatele podle lékařské zprávy. Další možností je posouzení na základě znaleckého posudku, případně odborného vyjádření.

Pachatel má právo se k možnému uložení trestu obecně prospěšných prací vyjádřit, ovšem není to jeho povinnost. Jestliže pachatel s uložení trestu obecně prospěšných prací nesouhlasí a soud se i přesto rozhodne jej uložit, je nutné v rozsudku, případně trestním příkazu, odůvodnit, z jakého důvodu má za to, že uložení trestu obecně prospěšných prací bylo potřebné.¹⁵⁹

Při ukládání trestu obecně prospěšných prací jako samostatného trestu je navíc nutné posoudit i dostatečnost uložení takového trestu. Podle ustanovení § 62 odst. 1 in fine TZ může být trest obecně prospěšných prací jako samostatný trest uložen, jestliže vzhledem k povaze

¹⁵⁸ srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 1. 2014, č. j. 7 Tdo 1451/2013-21.

¹⁵⁹ BAMBUŠKOVÁ, Vendula, DOSTÁL, Petr, KVAPIL, Miroslav, TOBOLKOVÁ, Adéla, VALTROVÁ, Michaela a ŽMOLÍKOVÁ, Darina. [MOKA] *Zákon trestní zákoník - judikatorní komentář*. Ostrava: CODEXIS publishing, 2019. Převzato z CODEXIS®, doplněno LIBERIS®.

a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba. Při ukládání trestu obecně prospěšných prací jako samostatného trestu je tedy nutné mimo výše uvedené podmínky splnit i tuto zvláštní podmínka při ukládání trestu obecně prospěšných prací jako samostatného trestu.

3.4.3. Výměra trestu

Trestní zákoník umožňuje soudu uložit trest obecně prospěšných prací ve výměře od 50 do 300 hodin.¹⁶⁰ Předchozí právní úprava účinná do 31. prosince 2009 přitom umožňovala uložit trest v rozsahu od 50 do 400 hodin, tedy maximální výměra byla ještě o 100 hodin vyšší než ta v současné právní úpravě.¹⁶¹ Legislativní snížení maximální horní hranice výměry promítnuté do úpravy současného trestního zákoníku bylo provedeno zejména s ohledem na to, že v evropském srovnání vycházela maximální horní hranice výměry 400 hodin jako jedna z vyšších. Nicméně například v Norsku je zákonem stanovená výměra trestu obecně prospěšných prací v rozmezí 30 až 420 hodin, tedy s možností ještě vyšší maximální výměry než v České republice, přičemž v průměru je v Norsku ukládán trest ve výměře kolem 70 hodin.¹⁶² Část teorie zastává stanovisko, že vhodně zvolená, ve smyslu nikoli excesivně přísná ani neodůvodněně mírná, výše výměry trestu obecně prospěšných prací je klíčová k úspěšnému vykonání trestu a naplnění jeho účelu. Tato hypotéza bylo potvrzena, když v případech, kdy byl pachatelům ukládán trest obecně prospěšných prací ve výměře vyšší než 300 hodin, častěji docházelo k tomu, že pachatel trest obecně prospěšných prací nevykonal v celém rozsahu a muselo tak dojít k přeměně nevykonaného zbytku trestu na trest odnětí svobody, který pachatel vykonal ve věznicí. Ukládat tak trest ve výměře, která sama o sobě představuje značné riziko, že tento trest nebude vykonán, v podstatě postrádá smysl.¹⁶³ I z tohoto důvodu bylo přistoupeno k snížení maximální výše horní hranice výměry trestu. Současně je také výměra trestu zároveň limitována horní hranicí sazby trestu odnětí svobody, kterou zákon stanoví za příslušný trestný čin. Soud totiž nemůže uložit trest obecně prospěšných prací v takové výměře, kdy by v případě přeměny tohoto trestu na trest odnětí svobody došlo k překročení horní hranice trestu odnětí svobody stanovené na takový trestný čin.

¹⁶⁴ Stávající úprava přeměny trestu obecně prospěšných prací stanovuje způsob přepočtu, podle kterého se každá nevykonaná hodina trestu obecně prospěšných prací přeměňuje na jeden den trestu odnětí svobody. Podrobněji je o přeměně trestu obecně prospěšných prací pojednáno dále

---

¹⁶⁰ srov. § 63 odst. 1 TZ.

¹⁶¹ srov. § 45a zákona č. 140/1961 Sb.

¹⁶² KRIMINALOMSorgen [online]. *Samfunnsstraff* [cit. 20. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.kriminalomsorgen.no/samfunnsstraff.518692.no.html>

¹⁶³ ŠČERBA, op. cit., str. 284 - 285.

¹⁶⁴ srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 5. 2007, sp. zn. 4 Tz 34/2007.

v rámci této podkapitoly. Hodinová výměra trestu obecně prospěšných prací fakticky stanovuje rozsah délky povinnosti, po kterou je odsouzený pachatel nucen vykonat obecně prospěšné práce.

Mimo základní povinnost, která spočívá v samotném trestu, v rámci kterého je pachatel povinen vykonat uložené práce ve stanoveném rozsahu, a to osobně a bezplatně ve svém volném čase, umožňuje zákon v ustanovení § 63 odst. 2 in principio TZ soudu, aby pachateli odsouzenému k obecně prospěšným pracím také uložil přiměřená omezení a přiměřené povinnosti. Jedná se o taková opatření, jejichž cílem je odstranění příčin, podmínek nebo příležitostí k opětovnému spáchání trestného činu a jenž směřují k tomu, aby pachatel vedl řádný život. Tyto opatření ovšem musí být adekvátní.¹⁶⁵ Podle ustanovení § 63 odst. 2 in fine TZ soud také zpravidla pachateli též uloží, aby podle svých sil nahradil škodu nebo odčinil nemajetkovou újmu, kterou přečinem způsobil, nebo aby vydal bezdůvodné obohacení přečinem získané. Právní úprava, která umožňuje soudu uložit pachateli také přiměřená omezení a přiměřené povinnosti a ohledně těchto přiměřených omezení a přiměřených povinností odkazuje na ustanovení § 48 odst. 4 TZ, a zároveň stanovuje, že soud dále zpravidla též odsouzenému pachateli uloží, aby podle svých sil nahradil škodu nebo odčinil nemajetkovou újmu, kterou trestným činem, v případě obecně prospěšných prací přečinem, způsobil, nebo aby vydal bezdůvodné obohacení získané trestným činem, respektive přečinem v případě obecně prospěšných prací, je zde shodná s právní úpravou jiných alternativních trestů, konkrétně úpravou u podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody¹⁶⁶, včetně podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem¹⁶⁷, dále u domácího vězení¹⁶⁸ a zákazu pobytu¹⁶⁹.

Ustanovení § 63 odst. 3 TZ poté možnost ukládání přiměřených omezení a přiměřených povinností rozvádí ve vztahu k pachatelům ve věku blízkém věku mladistvých, když umožňuje soudu v zájmu využití výchovného působení rodiny, školy a dalších subjektů uložit, a to samostatně nebo vedle přiměřených omezení a přiměřených povinností uvedených v § 48 odst. 4 TZ, též některá z výchovných opatření uvedených v ZSVM za obdobného užití podmínek stanovených pro mladistvé.

3.4.4. Výkon trestu

Výkon trestu obecně prospěšných prací je upraven v ustanovení § 65 TZ. Procesní úprava se nachází v ustanoveních § 335 a násl. TR. Již ustanovení § 335 TR výkon trestu zpřesňuje

---

¹⁶⁵ srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 11. 2007, sp. zn. 4 Tz 84/2007.

¹⁶⁶ srov. § 82 odst. 3 TZ.

¹⁶⁷ srov. § 85 odst. 3 TZ.

¹⁶⁸ srov. § 60 odst. 6 TZ.

¹⁶⁹ srov. § 75 odst. 3 TZ.

a stanovuje, že trest obecně prospěšných prací se vykoná v obvodu okresního soudu, ve kterém odsouzený bydlí. Mimo tento obvod lze trest vykonat se souhlasem odsouzeného pachatele.

Jakmile se stane vykonatelným rozhodnutí, podle něhož se má vykonat trest obecně prospěšných prací, zašle předseda senátu postupem v souladu s ustanovením § 336 odst. 1 TŘ opis tohoto rozhodnutí středisku Probační a mediační služby v obvodu okresního soudu, ve kterém odsouzený bydlí, pracuje nebo se zdržuje. Pokud bylo odsouzenému zároveň uloženo dodržování přiměřených omezení nebo přiměřených povinností¹⁷⁰, je současně v rozhodnutí uvedeno jejich vymezení, které je taktéž zasláno Probační a mediační službě, která provádí v těchto záležitostech kontrolu. Dochází tedy k předání záležitosti Probační a mediační službě, která zastává při výkonu trestu obecně prospěšných prací klíčovou roli. Úprava v ustanovení § 336 odst. 2 TŘ dále umožňuje soudu, považuje-li to za prospěšné, požádat o výchovné spolupůsobení zájmového sdružení občanů, přičemž se postupuje přiměřeně podle úpravy u podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody¹⁷¹.

Odsouzený je následně povinen dostavit se na výzvu probačního úředníka ve stanoveném termínu na středisko Probační a mediační služby k projednání podmínek výkonu trestu obecně prospěšných prací. Pověřený probační úředník s odsouzeným předjedná výkon trestu obecně prospěšných prací. Zpravidla zkoumá zejména, jaké jsou časové možnosti odsouzeného zejména s ohledem na jeho zaměstnání, místo bydliště, možnosti dojíždění a další relevantní skutečnosti. Dále pověřený probační úředník zjišťuje, zda odsouzený nemá určitá zdravotní omezení. Na základě zjištěných informací probační úředník stanoví se souhlasem odsouzeného druh a místo výkonu obecně prospěšných prací, vybere ze seznamu vhodného poskytovatele obecně prospěšných prací a určí den nástupu výkonu trestu.¹⁷² Druh práce, místo jejího výkonu, určení poskytovatele obecně prospěšných prací a den nástupu výkonu trestu lze souhrnně označit za podmínky výkonu trestu obecně prospěšných prací.

Den nástupu výkonu trestu je zvláště významný s ohledem na ustanovení § 65 odst. 1 TZ, ve kterém je především vyjádřen obligatorní způsob provádění prací v rámci výkonu trestu a zejména je zde stanoveno, že trest musí být vykonán nejpozději do jednoho roku, ode dne určeného jako den nástupu výkonu trestu obecně prospěšných prací, přičemž do této doby musí být trest vykonán. Do této doby se podle ustanovení § 65 odst. 1 TZ nezapočítává doba, po kterou odsouzený z objektivních důvodů nemůže trest vykonávat. Trestní zákoník taxativním výčtem

---

¹⁷⁰ pozn. Jedná se o přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti uvedené v ustanoveních § 48 odst. 4 písm. b), d) nebo h) TZ anebo výchovná opatření uvedené v ustanoveních § 18 odst. 1 písm. c) nebo g) nebo § 19 odst. 1 písm. e), g) nebo h) ZSVM.

¹⁷¹ srov. § 329 odst. 3 TŘ.

¹⁷² srov. § 336a odst. 2 TŘ.

v ustanovení § 65 odst. 1 TZ výslovně tyto situace uvádí. Nezapočítává se doba, kdy odsouzený pachatel:

- a) nemohl obecně prospěšné práce vykonávat pro zdravotní nebo zákonné překážky, nebo
- b) byl ve vazbě nebo vykonával trest odnětí svobody.

Trest obecně prospěšných prací se ze zákona rovněž přerušuje těhotné ženě, a to na dobu až jednoho roku po porodu.¹⁷³

Jak již bylo uvedeno výše, trest bývá zpravidla vykonán v obvodu okresního soudu, ve kterém odsouzený bydlí.¹⁷⁴ V případě situaci, kdy došlo ke stanovení místa výkonu trestu mimo obvod okresního soudu, ve kterém odsouzený bydlí, má pověřený probační úředník podle ustanovení § 336a odst. 2 TŘ povinnost informovat soud, který trest obecně prospěšných prací uložil.

Poskytovatelem obecně prospěšných prací může být stát, kraj, obec nebo právnická osoba, která se zabývá vzděláním a vědou, kulturou, školstvím, ochranou zdraví, požární ochranou, ochranou životního prostředí, podporou a ochranou mládeže, ochranou zvířat, humanitární, sociální, charitativní, náboženskou, tělovýchovnou a sportovní činností a která tuto činnost vykonává k veřejně prospěšnému účelu¹⁷⁵. Právě ve prospěch poskytovatelů jsou obecně prospěšné práce vykonávány. V praxi jsou poskytovatelem nejčastěji obce, různé příspěvkové organizace, sportovní kluby a sdružení, spolky nebo veřejné služby. Aktualizovaný přehled všech poskytovatelů je dostupný na webových stránkách Probační a mediační služby¹⁷⁶.

Stanoveným druhem práce se rozumí vymezená pracovní činnost, kterou má odsouzený v rámci výkonu trestu povinnost vykonávat ve stanoveném rozsahu k obecně prospěšným účelům ve prospěch poskytovatele. Druhem práce bývá v praxi nejčastěji činnost související s údržbou veřejných prostranství, úklid a údržba veřejných budov a komunikací, případně jiné činnosti, které jsou vykonávány k obecně prospěšným účelům.

Podle ustanovení § 336 odst. 5 TŘ se v případě změny druhu nebo místa výkonu trestu obecně prospěšných prací anebo poskytovatele obecně prospěšných prací na tuto změnu přiměřeně použije úprava v ustanoveních § 336 odst. 1 až 4 TŘ.

Postup pověřeného probačního úředníka při stanovení podmínek trestu obecně prospěšných prací je upraven v ustanovení § 336 odst. 3 TŘ, které ukládá: „*Při stanovení druhu a místa výkonu trestu obecně prospěšných prací, poskytovatele obecně prospěšných prací a dne*

---

¹⁷³ srov. § 339 odst. 2 TŘ.

¹⁷⁴ srov. § 335 TŘ.

¹⁷⁵ srov. § 62 odst. 3 TZ.

¹⁷⁶ pozn. Přehled je dostupný online na www.pmscr.cz/prehled-poskytovatelu-opp/.

nástupu výkonu tohoto trestu vychází probační úředník z potřeby výkonu těchto prací v obvodu okresního soudu, ve kterém odsouzený bydlí, a přihlíží ke zdravotnímu stavu odsouzeného a k tomu, aby odsouzený trest vykonával co nejbližší místu svého bydliště; přitom postupuje v součinnosti s poskytovatelem obecně prospěšných prací, u něhož budou obecně prospěšné práce vykonávány, a pokud má být trest obecně prospěšných prací vykonáván mimo obvod okresního soudu, ve kterém odsouzený bydlí, též v součinnosti se střediskem Probační a mediační služby v obvodu soudu, ve kterém má být trest obecně prospěšných prací vykonáván.“ V rámci stanovených podmínek je dále sjednán časový harmonogram prací a odsouzený je poučen o pravidlech bezpečnosti práce. Optimálně nastavené podmínky bývají klíčovým předpokladem pro efektivní výkon trestu obecně prospěšných prací. Vyhovující nastavení, obdobně jako stanovení přiměřené výměry trestu soudem, obecně zvyšují pravděpodobnost úspěšného vykonání trestu. Za účelem optimálního nastavení podmínek trestu je nutné spolupůsobení pověřeného probačního úředníka a odsouzeného, který je zejména přímo zainteresovaný na vyhovujícím nastavení podmínek trestu.

V případě neshod zapříčiněných nesouhlasem odsouzeného s podmínkami trestu, které nastavil pověřený probační úředník, rozhoduje předseda senátu soud na návrh probačního úředníka postupem podle ustanovení § 336 odst. 4 TŘ následovně: *„Nesouhlasí-li odsouzený s podmínkami výkonu trestu obecně prospěšných prací, rozhodne o nich na návrh probačního úředníka předseda senátu soudu, který trest obecně prospěšných prací uložil. V rozhodnutí předseda senátu odsouzeného poučí o jeho povinnosti dostavit se na výzvu probačního úředníka v jím stanoveném termínu na středisko Probační a mediační služby za účelem projednání podmínek výkonu trestu obecně prospěšných prací a o jeho povinnosti dostavit se v den stanovený probačním úředníkem ke stanovenému poskytovateli obecně prospěšných prací; zároveň jej upozorní na následky nesplnění těchto povinností. Návrh podle věty první podá probační úředník i v případě, nestanoví-li pro nesouhlas odsouzeného druh a místo výkonu obecně prospěšných prací, poskytovatele obecně prospěšných prací a den nástupu výkonu tohoto trestu do jednoho měsíce od doručení opisu rozhodnutí podle odstavce 1 příslušnému středisku Probační a mediační služby.“*

Jakmile jsou stanoveny podmínky trestu a je nařízen jeho výkon, poučí Probační úředník odsouzeného o povinnosti nastoupit ve stanovený den k výkonu trestu obecně prospěšných prací ke stanovenému poskytovateli obecně prospěšných prací a upozorní jej na následky nesplnění této povinnosti. Počínaje dnem nástupu výkonu trestu tedy odsouzený v souladu s harmonogramem práce vykonává trest v podobě výkonu určených obecně prospěšných prací.

Kontrola výkonu trestu obecně prospěšných prací je v působnosti Probační a mediační služby, přičemž je kontrolován nejen samotný průběh výkonu obecně prospěšných prací, ale i řádný život odsouzeného a případně i dodržování přiměřených omezení a přiměřených povinností, jestliže byly soudem uloženy. Kontrolu je vhodné založit na osobním kontaktu s odsouzeným a součinnosti s poskytovatelem obecně prospěšných prací¹⁷⁷. Zpravidla se jedná o pravidelně se opakující setkání na pracovišti Probační a mediační služby. Součástí aktivit probačního úředníka vedle samotné kontroly výkonu trestu a kontroly vedení řádného života, případně dodržování přiměřených omezení a přiměřených povinností, by v případě potřeby měla být také konzultační a poradenská činnost spojená s poskytováním potřebné pomoci odsouzenému a předcházení trestné činnosti nebo dalším nežádoucím situacím. Optimální situaci při provádění kontroly představuje součinnost odsouzeného pachatele, která může spočívat dokonce i v dobrovolném podávání informací o provádění přidělených prací a o celkovém způsobu života odsouzeného. I v takovém případě je však probační úředník povinen namátkově kontrolovat způsob výkonu prací i další rozhodné skutečnosti též jiným způsobem¹⁷⁸. Kontrolu trestu tedy nelze omezovat pouze na pravidelně se opakující setkání s odsouzeným na pracovišti Probační a mediační služby, ale je třeba též vhodně zvolenými, přiměřenými, způsoby zvolená aktivní činnosti probačního úředníka.¹⁷⁹

V případě, že nebude odsouzený trest obecně prospěšných prací řádně vykonávat, může soud rozhodnout o přeměně neodpracovaného rozsahu trestu obecně prospěšných prací na nepodmíněný trest odnětí svobody, přičemž každá neodpracovaná, byť jen započatá, hodina se přeměňuje na jeden den. S ohledem na dikci ustanovení § 65 odst. 3 TZ odsouzený trest nevykonává řádně, pokud od odsouzení do skončení výkonu trestu obecně prospěšných prací nevede řádný život, vyhýbá se nástupu výkonu trestu, bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu trestu obecně prospěšných prací, jinak maří výkon tohoto trestu nebo zaviněně tento trest ve stanovené době¹⁸⁰ nevykonává.

Ovšem i zde platí, že ne ve všech případech, kdy odsouzený zavdává příčinu k přeměně trestu, musí k přeměně automaticky dojít. Podle ustanovení § 65 odst. 4 TZ může soud výjimečně, s přihlédnutím k okolnostem případu a osobě odsouzeného, ponechat trest obecně prospěšných prací v platnosti nebo prodloužit dobu výkonu tohoto trestu až o šest měsíců, i když odsouzený zavdal příčinu k přeměně trestu. V takové situaci zároveň zákon soudu umožňuje:

---

¹⁷⁷ srov. § 337 odst. 1 TR.

¹⁷⁸ pozn. Například informacemi od kontaktní osoby u poskytovatele obecně prospěšných prací nebo dalších osob.

¹⁷⁹ ŠÁMAL, op. cit., str. 847 - 848.

¹⁸⁰ pozn. Do jednoho roku ode dne stanoveného jako den nástupu výkonu trestu s ohledem na § 65 odst. 1 TZ.

- a) stanovit nad odsouzeným na dobu výkonu trestu nebo jeho zbytku dohled¹⁸¹;
- b) stanovit odsouzenému na dobu výkonu trestu nebo jeho zbytku dosud neuložená přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4; nebo
- c) stanovit odsouzenému na dobu výkonu trestu nebo jeho zbytku některé z výchovných opatření podle § 63 odst. 3, je-li ve věku blízkém věku mladistvých.

Ustanovení § 65 odst. 2 TZ naopak soudu umožňuje uložená přiměřená omezení, přiměřené povinnosti nebo výchovné opatření zrušit, jestliže odsouzený vede řádný život a plněním svých povinností prokázal polepšení a pokud lze očekávat, že povede řádný život i bez nich. Toto rozhodnutí může soud učinit nejdříve po uplynutí šesti měsíců ode dne stanoveného jako den nástupu výkonu trestu. Zrušit lze jak všechna přiměřená omezení, přiměřené povinnosti či výchovná opatření, tak pouze jedno nebo některá z nich, bylo-li uloženo více druhů současně. Zrušení uložených přiměřených omezení, přiměřených povinností nebo výchovné opatření umožňuje eliminovat nutnost jejich kontroly v případech, u kterých to již není nutné a kontrola se tak stává spíše formálním úkonem, který zatěžuje kapacity Probační a mediační služby. S ohledem na kapacitní možnosti Probační a mediační služby je tedy uvolněné kapacity možné využít v případech, kde je jejich působení přínosnější.

Trest obecně prospěšných prací je vykonán řádným splnění vyměřených prací ve stanoveném rozsahu. Probační úředník dle ustanovení § 337 odst. 2 TŘ při vykonání trestu soudu bezodkladně sdělí, kdy odsouzený uložený trest obecně prospěšných prací vykonal. Jakmile je trest obecně prospěšných prací vykonán, případně pokud soud rozhodne upustit od výkonu tohoto trestu nebo jeho zbytku, hledí se na pachatele jako by nebyl odsouzen. Znamená to, že z pachatelova trestního rejstříku bude záznam o trestu obecně prospěšných prací vymazán. Zákonná fikce neodsouzení je v těchto případech přímo uvedena v § 65 odst. 5 TZ.

3.4.5. Přeměna trestu

K přeměně uloženého trestu obecně prospěšných prací nebo jeho nevykonaného zbytku může soud přistoupit, pokud nedochází k řádnému výkonu trestu. Uložený trest není řádně vykonáván, pokud odsouzený v době od odsouzení do skončení výkonu trestu obecně prospěšných prací nevede řádný život, vyhýbá se nástupu výkonu trestu, bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu trestu, jinak maří výkon tohoto trestu nebo zaviněně tento trest ve stanovené

---

¹⁸¹ pozn. Na výkon dohledu se obdobně užije úprava v ustanoveních § 49 až 51 TZ.

době nevykonává.¹⁸² O přeměně trestu obecně prospěšných prací rozhoduje soud a to i během doby stanovené pro výkon trestu.

O skutečnosti, že odsouzený trest obecných prací řádně nevykonává, zejména neplní-li stanovené podmínky trestu a zákonné povinnosti¹⁸³, bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu trestu, zaviněně nevykonává ve stanovené době uložený trest, případně nedodržuje přiměřená omezení, přiměřené povinnosti nebo výchovné opatření, pokud byly uloženy, nebo jinak maří výkon tohoto trestu anebo nevede řádný život, informuje probační úředník nebo jeho prostřednictvím poskytovatel obecně prospěšných prací, u něhož jsou obecně prospěšné práce vykonávány, soud, který trest obecně prospěšných prací uložil.¹⁸⁴

Při méně závažných porušeních probační úředník odsouzeného upozorní na zjištěné nedostatky a poučí jej, že v případě opakování nebo závažnějšího porušení sjednaných podmínek výkonu trestu obecně prospěšných prací, nevykonávání uloženého trestu ve stanovené době nebo nedodržování přiměřených omezení, přiměřených povinností anebo výchovných opatření, bude informovat předsedu senátu, který může v takovém případě trest obecně prospěšných prací přeměnit.

Jakmile se soud dozví o skutečnostech, které zavadávají důvod pro přeměnu trestu obecně prospěšných prací, rozhoduje soud o přeměně postupem podle ustanovení § 340b odst. 1 TŘ: *„O přeměně trestu obecně prospěšných prací nebo o přeměně jeho zbytku v trest odnětí svobody, jakož i o ponechání trestu obecně prospěšných prací v platnosti při stanovení dohledu nebo dalších dosud neuložených přiměřených omezení, přiměřených povinností nebo případně výchovných opatření, rozhodne bez zbytečného odkladu předseda senátu na návrh státního zástupce, probačního úředníka, poskytovatele obecně prospěšných prací, u něhož jsou obecně prospěšné práce vykonávány, podaný prostřednictvím tohoto probačního úředníka, nebo i bez takového návrhu ve veřejném zasedání.“* O rozhodnutí podle ustanovení § 340b odst. 1 TŘ předseda senátu vyrozumí středisko Probační a mediační služby v obvodu soudu, v němž je trest obecně prospěšných prací vykonáván. Proti rozhodnutí o přeměně trestu obecně prospěšných prací je na základě ustanovení § 340b odst. 4 TŘ přípustná stížnost, která má odkladný účinek.

---

¹⁸² srov. § 65 odst. 3 TZ.

¹⁸³ srov. § 336a odst. 1, 2 a 4 TŘ.

¹⁸⁴ srov. § 337 odst. 2 TŘ.

3.4.6. Odklad, přerušení a upuštění od výkonu trestu

Mimo standardní průběh výkonu trestu obecně prospěšných prací a přeměnu trestu, v případě, že není trest řádně vykonán, předpokládá trestní řád další tři nestandardní situace, kterými jsou:

- odklad výkonu trestu;
- přerušení výkonu trestu;
- upuštění od výkonu trestu.

Odklad a přerušení výkonu trestu obecně prospěšných prací jsou upraveny v ustanovení § 339 TŘ. Předseda senátu může na potřebnou dobu odložit nebo přerušit výkon trestu obecně prospěšných prací ze zákonem stanovených důvodů. Těmito důvody jsou:

- přechodné zhoršení zdravotního stavu odsouzeného, které mu znemožňuje trest vykonat;
- těhotenství nebo mateřství novorozeného dítěte;
- důležité důvody;
- poskytování zvláštní ochrany a pomoci podle zvláštního předpisu;
- povolání k výkonu vojenské činné služby.

Zákonnými důvody pro odklad nebo přerušení trestu je tedy jednak přechodné zhoršení zdravotního stavu odsouzeného pachatele, které zákon přímo uvádí v ustanovení § 339 odst. 1 TŘ a pro které není schopen trest vykonávat. Takové přechodné zhoršení stavu musí být doloženo z lékařských zpráv předložených odsouzeným nebo vyžádaných soudem se souhlasem odsouzeného. Podle ustanovení § 339 odst. 2 TŘ předseda senátu ze zákona také přeruší nebo odloží výkon trestu obecně prospěšných prací těhotné ženě nebo matce novorozeného dítěte. Délka přerušení nebo odkladu trestu je v tomto případě stanovena na dobu jednoho roku od porodu. V tomto případě je objektivním důvodem ochrana nastávající matky a ještě nenarozeného dítěte, respektive matky a novorozeného dítěte, když tento zájem dočasně převáží nad zájmem spočívajícím ve výkonu trestu v zákonném stanovené době¹⁸⁵.

Jakousi zbytkovou kategorií představují jiné důležité důvody, při kterých může být trest odložen na dobu nejvýše tří měsíců ode dne, kdy rozhodnutí, kterým byl tento trest uložen, nabylo právní moci.

Je-li důvodem odložení nebo přerušení výkonu trestu obecně prospěšných prací poskytování zvláštní ochrany a pomoci podle zvláštního právního předpisu, předseda senátu odloží

---

¹⁸⁵ srov. § 65 odst. 1 TZ.

nebo přerušit výkon trestu obecně prospěšných prací do doby ukončení poskytování zvláštní ochrany a pomoci. Nastanou-li takovéto mimořádné a právními předpisy do jisté míry předpokládané okolnosti, lze zvažovat, že poskytování zvláštní ochrany a pomoci má dočasně přednost před řádným výkonem trestu obecně prospěšných prací. V takových případech lze výkon trestu odložit i přerušit. Délka odkladu nebo přerušování výkonu trestu zde může přesáhnout tři měsíce, ovšem zpravidla je ohraničena trváním doby, po kterou dochází k poskytování zvláštní ochrany a pomoci podle zvláštního právního předpisu a příslušný orgán poskytující zvláštní ochranu a pomoc vždy neprodleně vyrozumí předsedu senátu o ukončení jejich poskytování.

Poslední situací, na kterou trestní řád v případě přerušování a odkladu výkonu trestu obecně prospěšných prací pamatuje, představuje výkon vojensky činné služby. Předseda senátu na základě ustanovení § 340 odst. 2 TŘ vždy odloží nebo přerušit výkon trestu obecně prospěšných prací, je-li odsouzený povolán k výkonu vojensky činné služby. Pro tyto případy se obdobně užije úprava v ustanovení § 339 odst. 4 a odst. 5 TŘ, tedy přerušování a odklad výkonu trestu trvá po dobu, po kterou odsouzený vykonává vojensky činnou službu, k níž byl povolán a tato doba se nezapočítává do lhůty jednoho roku, ve které musí být trest obecně prospěšných prací vykonán.

Přerušování a odklad výkonu trestu jsou odůvodněny ospravedlnitelnými důvody, proto zákon v ustanovení § 339 odst. 4 TŘ výslovně uvádí, že jakmile důvody odkladu nebo přerušování výkonu trestu pominou, předseda senátu odklad nebo přerušování odvolá. Ustanovení § 339 odst. 5 TŘ k úpravě odkladu a přerušování trestu výslovně uvádí: „*Doba, po kterou byl výkon trestu obecně prospěšných prací odložen nebo přerušován, se nezapočítává do lhůty jednoho roku¹⁸⁶, v níž má být trest vykonán.*“ Proti rozhodnutím¹⁸⁷ o odkladu nebo přerušování trestu obecně prospěšných prací je přípustná stížnost, která má odkladný účinek.¹⁸⁸

Na rozdíl od přerušování a odkladu výkonu trestu, které jsou svou povahou dočasné, je upuštění od výkonu trestu obecně prospěšných prací trvalého charakteru. Zákonným důvodem pro upuštění od trestu obecně příslušných prací je změna zdravotního stavu, která zapříčiní objektivní neschopnost odsouzeného trest vykonat. Trestní řád přímo stanovuje, že předseda senátu upustí od výkonu trestu obecně prospěšných prací nebo jeho zbytku, jestliže je odsouzený v důsledku změny svého zdravotního stavu dlouhodobě neschopen tento trest vykonat.¹⁸⁹ Obdobně jako v případě

---

¹⁸⁶ srov. § 65 TZ.

¹⁸⁷ pozn. Stížnost je přípustná proti rozhodnutím podle ustanovení § 339 odst. 1 až odst. 4 TŘ.

¹⁸⁸ srov. § 339 odst. 6 TŘ.

¹⁸⁹ srov. § 340a odst. 1 TŘ.

rozhodnutí o přerušení nebo odkladu výkonu trest, je i proti rozhodnutí o jeho upuštění přípustná stížnost, která má odkladný účinek.¹⁹⁰

3.4.7. Dílčí shrnutí

Obecně prospěšné práce jsou trestem, který má charakter probační ambulantní sankce, opírající se o myšlenku resocializace.¹⁹¹ Jedná se o jednu z nejprogresivnějších trestněprávních sankcí, které moderní trestní právo nabízí. Pachatel je totiž v rámci trestu povinen ve prospěch společnosti ve svém volném čase vykonat ve stanoveném rozsahu určitý druh práce. Mezi hlavní výhody trestu obecně prospěšných prací patří skutečnost, že z vykonané práce plynou obecné benefity a výkon trestu tak přináší pozitivní vliv. Trest obecně prospěšných prací nezabavuje pachatele osobní svobody, ale vyžaduje aktivitu a ochotu podrobit se určitým omezením v běžném životě a aktivně trest vykonat. Zásadní je také vůle a ochota odsouzeného práce vykonat.

Obecně prospěšné práce jsou užívaným trestem, který v trestním systému plní svou roli a představují v mnoha případech funkční alternativu trestu nepodmíněnému trestu odnětí svobody.

---

¹⁹⁰ srov. § 340a odst. 2 TŘ.

¹⁹¹ SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK, Dagmar CÍSAŘOVÁ, Marie VANDUCHOVÁ a kol. *Systém českého trestního práva: III Tresty a ochranná opatření*. Praha: Novatrix, 2009, str. 114..

3.5. Propadnutí majetku

Propadnutí majetku je alternativním trestem majetkové povahy. Tímto trestem se pachatelé odnímá buď celý majetek¹⁹², nebo jeho vymezená část. Propadlý majetek následně přechází do vlastnictví státu. Jedná se tak o nejcitelnější zásah do majetkové sféry pachatele. Podle F. Púryho *„trest propadnutí majetku představuje poměrně přísnou sankci výrazně zasahující do majetkové sféry pachatele. Uložení tohoto druhu trestu je jednou z výjimek z ústavní ochrany nedotknutelnosti majetku jako základního občanského práva (čl. 11 LPS). Proto je možné uložit trest propadnutí majetku jen za relativně úzký okruh trestných činů a za dalších omezujících podmínek.“*¹⁹³

3.5.1. Právní úprava

Propadnutí majetku představuje v systému trestů v taxativním výčtu ustanovení § 52 odst. 1 TZ jeden z možných druhů trestů, které mohou být soudy za spáchané trestné činy uloženy. Svým umístěním pod písm. d) představuje propadnutí majetku v systému trestů trestního zákoníku nejprísnejší alternativní trest majetkové povahy. Podrobná úprava se nachází v ustanovení § 66 TZ.

Aplikační podmínky propadnutí majetku jsou upraveny v ustanovení § 66 odst. 1 TZ, ve kterém je uvedeno: *„Soud může vzhledem k okolnostem spáchaného trestného činu a poměrům pachatele uložit trest propadnutí majetku, odsuzuje-li pachatele k výjimečnému trestu anebo odsuzuje-li jej za zvlášť závažný zločin, jímž pachatel pro sebe nebo pro jiného získal nebo se snažil získat majetkový prospěch.“* Bez uvedených podmínek odstavce 1 může soud uložit trest propadnutí majetku pouze v případě, že zákon uložení tohoto trestu za spáchaný zločin výslovně umožňuje.¹⁹⁴ Jako samostatný trest může být trest propadnutí majetku uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a k osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba.¹⁹⁵

Trest propadnutí majetku může být uložen tak, že postihuje celý majetek odsouzeného nebo pouze tu jeho část, kterou soud určí. Výrok o trestu propadnutí majetku se vztahuje pouze na majetek, který patří pachateli, a to v den, kdy rozsudek o uložení tohoto trestu nabyl právní moci. U věcí, které má pachatel ve spoluvlastnictví s jinými osobami, se propadnutí majetku může vztahovat jen na spoluvlastnický podíl pachatele, nikoli však na podíly jiných osob.¹⁹⁶ Výrokem

---

¹⁹² pozn. Majetek představuje souhrn všech majetkových hodnot, tedy věcí, pohledávek a jiných práv a peněží ocenitelných hodnot.

¹⁹³ ŠÁMAL, op. cit., str. 875.

¹⁹⁴ srov. § 66 odst. 2 in principio TZ.

¹⁹⁵ srov. § 66 odst. 2 in fine TZ.

¹⁹⁶ ŠÁMAL, op. cit., str. 880.

o propadnutí majetku také *ex lege* (ze zákona) zaniká společné jmění manželů.¹⁹⁷ Ze zákona jsou ovšem podle ustanovení § 66 odst. 3 in fine TZ z trestu propadnutí majetku vyňaty prostředky a věci, které jsou nezbytně k uspokojení životních potřeb odsouzeného nebo osob, o jejichž výživu nebo výchovu je odsouzený podle zákona povinen pečovat.¹⁹⁸ Na tyto majetkové hodnoty se propadnutí majetku nevztahuje. K vynětí dochází vždy, jak v případě uložení propadnutí celého majetku, tak i v případě částečného propadnutí majetku, kdy soud nesmí vyslovit propadnutí takových prostředků a věcí, která jsou podle ustanovení § 66 odst. 3 in fine TZ vyňaty. Jako pomocné hledisko při přesné identifikaci prostředků a věcí, které jsou zákonem vyňaty z trestu propadnutí majetku, je možné přiměřeně použít rozsah věcí nepodléhající výkonu rozhodnutí v občanském soudním řízení.¹⁹⁹

3.5.2. Výkon trestu

Procesně je výkon propadnutí majetku upraven v ustanoveních § 345 a § 346 TŘ. Ustanovení § 345 TŘ stanovuje postup, kterým dochází k iniciaci realizace výkonu trestu: „*Stal-li se rozsudek, jímž byl uložen trest propadnutí celého majetku nebo jeho části, vykonatelným, zašle předseda senátu organizační složce státu, které podle zvláštního zákona přísluší hospodaření s majetkem státu, opis rozsudku bez odůvodnění k provedení tohoto trestu.*“

Dále je trestním řádem v ustanovení § 346 TŘ upravena situace, kdy vzniknou, s ohledem na nemožnost propadnutí prostředků a věcí zákonem vyňatých²⁰⁰ z trestu, u konkrétních prostředků a věcí pochybnosti a je třeba určit, zda jsou tyto prostředky a věci z trestu vyňaty. Předseda senátu o konkrétních prostředcích nebo věcech rozhodne na návrh organizační složky státu, které podle zvláštního zákona přísluší hospodaření s majetkem státu, anebo na žádost odsouzeného nebo osoby, o jejíž výživu nebo výchovu se jedná. Žádost je možné podat pouze do tří měsíců ode dne, kdy rozsudek nabyl právní moci, a jde-li o prostředky nebo věci, které byly prováděním trestu propadnutí majetku postiženy teprve později, do jednoho měsíce od doby, kdy se tak stalo. Proti rozhodnutí je přípustná stížnost, která má odkladný účinek.²⁰¹

Propadlý majetek připadá státu. Jedná se o případ nabytí vlastnického práva rozhodnutím orgánu veřejné moci, v tomto případě soudu.²⁰² Stát se v tomto případě stává vlastníkem věci

---

¹⁹⁷ srov. § 66 odst. 4 TZ.

¹⁹⁸ srov. § 66 odst. 3 in fine TZ.

¹⁹⁹ srov. § 320 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

²⁰⁰ srov. § 66 odst. 3 in fine TZ.

²⁰¹ srov. § 346 odst. 2 TŘ.

²⁰² srov. § 1114 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

a oprávněným z jiných majetkových práv, patřících do propadlého majetku, právní mocí rozsudku. Právní mocí rozsudku rovněž zanikají zástavní práva k propadlým věcem.²⁰³

3.5.3. Dílčí shrnutí

Propadnutí majetku představuje fakticky rozsáhlejší formu trestu propadnutí věci, neboť se jedná o propadnutí celého majetku pachatele nebo jeho určené části. Vzhledem k míře zásahu do majetkové sféry pachatele jde o nejpřísnější alternativní trest majetkové povahy.

---

²⁰³ ŠÁMAL, op. cit., str. 882 - 883.

3.6. Peněžítý trest

Peněžítý trest je alternativním trestem majetkové povahy. Avšak na rozdíl od trestu obecně prospěšných prací nebo trestu domácího vězení není peněžítý trest jen alternativou k trestu odnětí svobody, ale i jeho možným doplněním, protože je možné jej uložit i vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody. I když je zřejmá majetková povaha peněžitého trestu, trest není určen jen pro postih majetkových trestných činů.²⁰⁴ Podstata trestu spočívá v udělení peněžité pokuty, která je určena formou několika desítek či stovek takzvaných denních pokut.

3.6.1. Právní úprava

Peněžítý trest představuje v systému trestů v taxativním výčtu ustanovení § 52 odst. 1 TZ jeden z možných druhů trestů, které mohou být soudy za spáchané trestné činy uloženy. Podrobná úprava peněžitého trestu se nachází v ustanoveních § 67 až 69 TZ.

Podle ustanovení § 67 odst. 1 TZ může soud uložit peněžítý trest, jestliže pachatel pro sebe nebo pro jiného úmyslným trestným činem získal nebo se snažil získat majetkový prospěch. Dále je v ustanovení § 67 odst. 2 TZ stanoveno, že bez podmínek uvedených v ustanovení § 67 odst. 1 TZ může soud peněžítý trest uložit pouze v případě, že trestní zákon uložení tohoto trestu za spáchaný trestný čin explicitně dovoluje, nebo pokud soud peněžítý trest ukládá za přečin, kdy zároveň vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele nepodmíněný trest odnětí svobody současně neukládá.

Peněžítý trest tedy lze ve všech uvedených případech ukládat jako trest samostatný²⁰⁵, tak i vedle jiného trestu. Podle ustanovení § 53 odst. 1 TZ ovšem peněžítý trest nelze uložit společně s trestem propadnutí majetku, protože by se účinky těchto trestů zbytečně kumulovaly. Peněžítý trest je v určitých případech také neslučitelný s nepodmíněným trestem odnětí svobody, a to pokud je peněžítý trest ukládán podle ustanovení § 67 odst. 2 písm. b) TZ. Podle ustanovení § 67 odst. 8 TZ soud taktéž peněžítý trest neuloží, je-li zřejmé, že by byl nedobytný. Při zkoumání možností pachatele plnit peněžítý trest je nutné zjišťovat nejen majetkové poměry pachatele, ale zejména závazky pachatele, především rozsah jeho zákonné vyživovací povinnosti a rozsah povinnosti k náhradě škody nebo nemajetkové újmy, neboť tyto závazky mají zásadně přednost před plněním peněžitého trestu.²⁰⁶

---

²⁰⁴ srov. § 67 odst. 2 písm. b) TZ.

²⁰⁵ pozn. Při splnění podmínky uvedené v § 67 odst. 3 TZ, která uvádí, že jako samostatný trest může být peněžítý trest uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba.

²⁰⁶ srov. § 343 odst. 2 a § 344 odst. 1 TŘ.

Obsah peněžitého trestu spočívá v udělení peněžité pokuty, která je určena formou několika desítek či stovek takzvaných denních pokut. **Celková výše peněžitého trestu je tedy stanovena násobkem dvou faktorů.** Prvním je **výše denní sazby**, která se odvíjí od majetkových a osobních poměrů pachatele, zejména čistého příjmu. Druhým je závažnost jednání, která je vyjádřena **počtem těchto denních sazeb.** Počet denních sazeb je zákonem omezen na nejméně 20 a nejvíce 730. Jedna denní sazba může mít rozpětí od 100,- Kč do 50 000,- Kč. U mladistvých se sazba snižuje na rozpětí od 100 Kč do 5 000 Kč. Lze tedy snadno spočítat, že spodní hranice výměry peněžitého trestu je 2 000,- Kč, zatímco horní hranice výměry, která by nastala při stanovení maximálního počtu denních pokut a maximální výše denní sazby 50 000,- Kč, může dosáhnout 36 500 000,- Kč. Stanovení výměry peněžitého trestu násobkem dvou faktorů, totiž výši denní sazby pokuty a počtem denních pokut, zavedl současný trestní zákoník. Předchozí právní úprava v trestním zákoníku č. 40/1961 Sb. totiž výši peněžitého trestu určovala konkrétní částkou, která se mohla pohybovat v rozmezí od 2 000 Kč do 5 000 000 Kč.²⁰⁷ Důvodem pro změnu v určování výše peněžitého trestu byl požadavek pro flexibilnější a jednodušší určení odpovídající částky, aby mohly být trestem přesněji reflektovány jednak majetkové poměry pachatele a zadruhé závažnost spáchaného trestného činu. Stejně tak důvod navýšení maximální možné výměry peněžitého trestu, která od této změny zůstává na částce 36 500 000,- Kč, představovala především skutečnost, že původní pětimilionový peněžitý trest přestával být v některých případech dostatečně vysoký na to, aby představoval citelnou újmu pro majetné pachatele.

Při určení výměry peněžitého trestu souvisí uložený počet denních sazeb se spáchaným trestným činem, zatímco výše denní sazby je určena s ohledem na osobní a majetkové poměry pachatele. Podle ustanovení § 68 odst. 3 TZ určí soud počet denních sazeb s přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu. Výši jedné denní sazby peněžitého trestu stanoví soud se zřetelem k osobním a majetkovým poměrům pachatele, přičemž zpravidla vychází z čistého příjmu, který pachatel má nebo by mohl mít průměrně za jeden den. Příjmy pachatele, jeho majetek a výnosy z něj, jakož i jiné podklady pro určení výše denní sazby přitom mohou být stanoveny odhadem soudu.²⁰⁸

Při určení výměry peněžitého trestu soud v rozhodnutí vždy uvede počet a výši denních sazeb. Je ovšem nutné zdůraznit, že systém denních sazeb je pouze specifický způsob určení konkrétní výše výměry peněžitého trestu, ale nijak se nevztahuje způsob jeho placení. Z tohoto důvodu je při vyměření peněžitého trestu prostřednictvím denních zásadně trest vykonán

---

²⁰⁷ srov. § 53 odst. 1 zákona č. 40/1961 Sb., trestní zákon.

²⁰⁸ srov. § 68 odst. 4 TZ.

zaplacením plné výše výměry peněžitého trestu najednou a nikoli postupně v jednotlivých denních splátkách. Výjimku představuje situace podle ustanovení § 68 odst. 5 TZ, kdy může soud se zřetelem k osobním a majetkovým poměrům pachatele stanovit, že peněžitý trest nemusí být uhrazen najednou a bude zaplacen v přiměřených měsíčních splátkách. Jestliže pachatel nezaplatí dílčí splátku včas, je možné o tento benefit přijít, neboť v takovém případě může soud určit, že výhoda splátek peněžitého trestu odpadá²⁰⁹, čímž se stává splatným celý zbytek nesplaceného peněžitého trestu.²¹⁰

K výměře ukládaného peněžitého trestu je třeba poznamenat, že výše výměry není omezena hodnotou majetkového prospěchu získaného spáchaným trestným činem. Peněžitým trestem lze postihnout pachatele i výši výměry přesahující tento prospěch.²¹¹

Podle ustanovení § 68 odst. 6 TZ soud peněžitý trest neuloží, pokud je zřejmé, že by byl nedobytným. Jedná se o logický požadavek a fakticky obecnou podmínku pro samotné uložení peněžitého trestu. Důsledkem uložení peněžitého trestu, který by byl zřejmě nedobytný, by totiž fakticky znamenalo uložení trestu odnětí svobody za podmínek stanovených v ustanovení § 69 odst. 2 TZ.²¹²

3.6.2. Výkon trestu

Hmotněprávní úprava výkonu peněžitého trestu se nachází v ustanovení § 69 TZ. Po procesní stránce je výkon peněžitého trestu přímo upraven v ustanoveních § 341 až 344 TŘ. Zajištění výkonu peněžitého trestu je dále upraveno v ustanoveních § 344a a § 344b TŘ.

Postupem podle ustanovení § 341 TŘ předseda senátu ve chvíli, kdy je rozhodnutí, kterým je uložen peněžitý trest vykonatelné, vyzve odsouzeného, aby jej zaplatil do jednoho měsíce, a upozorní ho, že jinak bude peněžitý trest vymáhán nebo přeměněn v trest odnětí svobody. Odsouzený může požádat předsedu senátu, o odložení výkonu peněžitého trestu²¹³ nebo o povolení splácení peněžitého trestu v přiměřených měsíčních splátkách²¹⁴. Tyto možnosti jsou ovšem podmíněny důležitými důvody, zejména aktuální nezaviněnou složitou finanční situací pachatele. V případě nezaplacení peněžitého trestu ve stanovené lhůtě nařídí předseda senátu vymáhání peněžitého trestu. K nařízení vymáhání dochází podle ustanovení § 343 odst. 1 TŘ, jestliže odsouzený pachatel peněžitý trest nezaplatí:

- a) do jednoho měsíce poté, co byl k zaplacení vyzván;

---

²⁰⁹ srov. § 68 odst. 5 in fine TZ.

²¹⁰ ŠÁMAL, op. cit., str. 895.

²¹¹ srov. přiměřeně rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 8. 1987, sp. zn. 1 Tz 23/87.

²¹² ŠČERBA, 2014, op. cit., s. 260.

²¹³ srov. § 342 odst. 1 písm. a) TŘ.

²¹⁴ srov. § 342 odst. 1 písm. b) TŘ.

- b) do jednoho měsíce poté, co mu bylo oznámeno rozhodnutí, jímž povolený odklad nebo povolené splácení byly odvolány; nebo
- c) do uplynutí doby, na kterou byl výkon trestu odložen.

Podle ustanovení § 243 odst. 2 TŘ předseda senátu vymáhání peněžitého trestu nenařídí, postačují-li na jeho zaplacení prostředky z peněžité záruky nebo je-li zřejmé, že by jeho vymáhání mohlo být zmařeno nebo by bylo bezvýsledné. Současně bylo-li nařízeno vymáhání peněžitého trestu, jehož výkon je zajištěn na majetku odsouzeného, užije se na jeho úhradu přednostně zajištěný majetek.²¹⁵ Při správě placení peněžitého trestu odkazuje ustanovení § 343 odst. 4 TŘ na postup podle daňového řádu²¹⁶.

Jestliže pachatel nezaplatí peněžitý trest na výzvu soudu nebo do uplynutí doby, na kterou byl výkon trestu odložen anebo na kterou byly povoleny splátky, a pokud je zřejmé, že by vymáhání peněžitého trestu mohlo být zmařeno nebo by bylo bezvýsledné, přemění soud peněžitý trest nebo jeho zbytek v trest odnětí svobody.²¹⁷ Zároveň rozhodne o způsobu výkonu trestu odnětí svobody. V souladu s ustanovením § 69 odst. 2 TZ se při přeměně každá zcela nezaplacená částka odpovídající jedné denní sazbě počítá za dva dny odnětí svobody.

O přeměně peněžitého trestu nebo jeho zbytku v trest odnětí svobody rozhodne předseda senátu mimo veřejné zasedání, ledaže odsouzený výslovně požádá o rozhodnutí ve veřejném zasedání. Předem rozhodnutím je odsouzenému umožněno, aby se k věci vyjádřil. I v případě, že dojde k rozhodování o přeměně trestu, umožňuje zákon postupem podle ustanovení § 344 odst. 2 TŘ odsouzenému přeměnu odvrátit tím, že peněžitý trest nebo jeho část zaplatí. Tato úprava indikuje, že je zákonodárcem výrazněji preferováno, aby byl peněžitý trest vykonán spíše než přeměněn v trest odnětí svobody.

Nebyl-li ovšem peněžitý trest zaplacen zcela nebo byla-li po přeměně peněžitého trestu zaplacena alespoň částka odpovídající jedné denní sazbě, rozhodne předseda senátu o tom, jakou část trestu odnětí svobody je třeba vykonat. Trest odnětí svobody je následně vykonán ve věznicí.

Proti výše uvedeným rozhodnutím²¹⁸ je přípustná stížnost. Stížnost má v těchto případech odkladný účinek, což zákon v ustanovení § 344 odst. 3 TŘ výslovně uvádí.

---

²¹⁵ srov. § 343 odst. 3 TŘ.

²¹⁶ pozn. Zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád.

²¹⁷ srov. § 69 odst. 2 TZ.

²¹⁸ pozn. Jedná se o rozhodnutí podle § 344 odst. 1 a 2 TŘ.

Výše uvedené způsoby nastávají v případě, že peněžitý trest není řádně vykonán. Peněžitý trest je vykonán, jakmile je řádně zaplacen v plné výši. Zaplacené částky peněžitého trestu připadají státu.²¹⁹

I v případě peněžitého trestu zákon zavádí fikci neodsouzení. Fikce neodsouzení podle ustanovení § 69 odst. 3 TZ podle, které na pachatele hledí, jako by nebyl odsouzen, se v případě peněžitého trestu vztahuje pouze na trest uložený pachateli za jiný trestný čin než zvlášť závažný zločin. Při naplnění podmínek ustanovení § 69 odst. 3 TZ je tedy záznam o peněžitém trestu vymazán z pachatelova trestního rejstříku. Zákonná fikce nastává v okamžiku, kdy byl trest vykonán nebo bylo od výkonu trestu nebo jeho zbytku pravomocně upuštěno.

3.6.3. Odklad výkonu trestu, povolení splátek a upuštění od výkonu trestu

Mimo standardní průběh výkonu peněžitého trestu a přeměnu trestu, v případě, že není trest řádně vykonán, předpokládá trestní řád další ještě další tři nestandardní situace, kterými jsou odklad výkonu trestu, povolení splátek a upuštění od výkonu trestu.

Odklad výkonu peněžitého trestu je upraven v ustanovení § 342 TŘ. Předseda senátu může odložit výkon peněžitého trestu na žádost odsouzeného s ohledem na důležité důvody. Odklad je možný pouze na dobu nejvýše jednoho roku od uplynutí lhůty k zaplacení peněžitého trestu podle ustanovení § 341 TŘ.²²⁰ Úprava ustanovení § 342 TŘ dále v odst. 1 písm. b) umožňuje předsedovi senátu s ohledem na důležité důvody povolit splácení peněžitého trestu v přiměřených měsíčních splátkách.²²¹ I tato možnost je vázána na žádost odsouzeného s ohledem na důležité důvody. Přechodný charakter těchto opatření podtrhuje ustanovení § 342 odst. 2 TŘ: „*Pominou-li důvody, pro které byl výkon peněžitého trestu odložen, nebo nedodrží-li odsouzený bez závažného důvodu splátku, předseda senátu povolení odkladu nebo splátek odvolá.*“

Trestní řád dále umožňuje upustit od výkonu peněžitého trestu v ustanovení § 342a odst. 1 TŘ, podle kterého může předseda senátu upustit od výkonu tohoto trestu, nebo jeho zbytku, jestliže:

- a) odsouzený se v důsledku okolností na jeho vůli nezávislých stal dlouhodobě neschopným peněžitý trest zaplatit, nebo
- b) by výkonem trestu byla vážně ohrožena výživa nebo výchova osoby, o jejíž výživu nebo výchovu je odsouzený podle zákona povinen pečovat.

²¹⁹ srov. § 69 odst. 1 TZ.

²²⁰ srov. § 342 odst. 1 písm. a) TŘ.

²²¹ pozn. srov. podobná úprava v ustanovení § 68 odst. 5 TZ, které umožňuje se zřetelem k osobním a majetkovým poměrům pachatele stanovit, že peněžitý trest bude zaplacen v přiměřených měsíčních splátkách.

Upuštění od výkonu peněžitého trestu by mělo být zároveň posuzováno v souvislosti s výše uvedeným odkladem výkonu trestu a povolení splátek, přičemž soud by měl upustit od výkonu peněžitého trestu až v případě, že by odklad výkonu trestu či povolení splátek nepředstavovaly dostatečné řešení.²²² Proti rozhodnutí o upuštění od výkonu peněžitého trestu nebo jeho zbytku je přípustná stížnost, která má odkladný účinek.²²³

3.6.4. Dílčí shrnutí

Peněžitý trest představuje jednu z hlavních alternativ krátkodobých trestů odnětí svobody.²²⁴ Problematický aspekt peněžitého trestu představuje zejména závislost na majetkových poměrech pachatele, která je velmi individuální. Dalším možným negativem tohoto trestu je skutečnost, že trest v určitých případech zasahuje mimo pachatele i jeho blízké. Takový zásah je ve svých důsledcích zvláště negativní v případě osob, které jsou na osobě pachatele finančně závislé a mohou tedy zprostředkovaně pociťovat následky trestu, ačkoli se nedopustili žádné trestné činnosti.

---

²²² ŠČERBA, op. cit., str. 259-260.

²²³ srov. § 342a odst. 2 TŘ.

²²⁴ GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ a kol. *Kriminologie*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, str. 186 - 188.

3.7. Propadnutí věci

Trest propadnutí věci je alternativním trestem majetkové povahy. Trestem dochází k propadnutí věci, kterou pachatel získal, byť zprostředkovaně, trestnou činností, případně která byla k jeho spáchání určena nebo užita. Jestliže taková věc již nemůže propadnout státu, protože byla zničena, spotřebována, zcizena nebo došlo k jinému znemožnění výkonu trestu, lze místo toho postihnout náhradní hodnotu.

3.7.1. Právní úprava

Trest propadnutí věci je v trestním zákoníku uveden v taxativním výčtu trestů v ustanovení § 52 TZ odst. 1 pod písm. f). Samotná právní úprava trestu propadnutí věci je obsažena v ustanoveních § 70 až 72 TZ.

Ustanovení § 70 TZ upravuje podmínky, při kterých lze přistoupit k uložení trestu a postihnout věc ve vlastnictví pachatele. Věcí se podle ustanovení § 134 TZ rozumí i ovladatelná přírodní síla, přičemž ustanovení o věcech se vztahují také na živá zvířata, zpracované oddělené části lidského těla, peněžní prostředky na účtu a na cenné papíry, nevyplývá-li z jednotlivých ustanovení trestního zákona něco jiného. Podle ustanovení § 70 odst. 1 TZ soud uloží propadnutí věci, která je bezprostředním výnosem z trestné činnosti. Ustanovení § 70 odst. 2 TZ dále umožňuje trestem propadnutí věci postihovat věc, která je nástrojem trestné činnosti²²⁵ a věc, která je zprostředkovaným výnosem z trestné činnosti, pokud hodnota věci tvořící bezprostřední výnos z trestné činnosti není ve vztahu k hodnotě věci tvořící zprostředkovaný výnos z trestné činnosti zanedbatelná. Srovnáním úpravy v ustanoveních § 70 odst. 1 TZ a § 70 odst. 2 TZ lze dospět k závěru, že v případě, že je věc bezprostředním výnosem z trestné činnosti, uloží soud trest propadnutí věci obligatorně. Je naopak na uvážení soudu, zda bude tímto trestem postihnuta věc, která je nástrojem trestné činnosti nebo věc, která je zprostředkovaným výnosem z trestné činnosti. Výjimka z tohoto obecného pravidla je uvedena v ustanovení § 70 odst. 4 TZ, který stanovuje, že pokud drží pachatel v rozporu s jiným právním předpisem věc uvedenou v odstavci 2 ustanovení § 70 TZ a ve vztahu k této věci je možné uložit propadnutí věci, uloží soud v takovém případě trest propadnutí věci obligatorně vždy.

Věc postihnuta trestem propadnutí věci musí být ve výroku rozsudku přesně vymezena a dostatečně určena tak, aby byl uložený trest vykonatelný. Judikatura dále dospěla k závěru, že je-li ukládán trest propadnutí věci u více jednotlivě určených věcí, byť stejného druhu, je třeba

---

²²⁵ pozn. Legální definice nástroje trestné činnosti se nachází v § 135a TZ.

vždy u každé jednotlivé věci zkoumat, zda jsou splněny zákonné podmínky pro uložení trestu propadnutí věci.²²⁶

S ohledem na ustanovení § 70 odst. 3 TZ může soud trest propadnutí věci uložit výhradně, jde-li o věc náležející pachateli, přičemž legální definice věci náležející pachateli je uvedena v § 135 TZ: „*Věc náleží pachateli, jestliže ji v době rozhodnutí o ní vlastní, je součástí jeho majetku nebo s ní fakticky jako vlastník nakládá, aniž je oprávněný vlastník nebo držitel takové věci znám.*“ Podmínka, že věc náleží pachateli, musí být splněna v době vyhlášení rozsudku, jímž se trest propadnutí věci ukládá.²²⁷ Převedel-li pachatel věc před vyhlášením rozsudku na jinou osobu, nelze takovou věc prohlásit za propadlou u tohoto pachatele. V takových případech však přichází v úvahu zabránění věci podle ustanovení § 101 TZ u osoby, na kterou byla věc převedena.²²⁸ Vzhledem k tomu, že věc se nachází ve vlastnictví pachatele, ukládá ustanovení § 70 odst. 5 zákaz zcizení propadlé věci, který platí před právní mocí rozhodnutí. Zákaz zahrnuje mimo zcizení i jiné dispozice s věcí směřující ke zmaření trestu propadnutí věci.

3.7.2. Propadnutí náhradní hodnoty

Propadnutí náhradní hodnoty reaguje na situace, kdy není, z různých důvodů, možné trest propadnutí věci vykonat vzhledem ke skutečnosti, že konkrétní věc, která byla v rozsudku vymezena a prohlášena za propadlou, byla skryta, zničena, spotřebována, změněna, došlo k snížení její hodnoty nebo došlo k jiným skutečnostem, které, byť i částečně, maří propadnutí konkrétní věci. Vzhledem ke konkrétní povaze trestu a požadavku přesného určení propadlé věci v rozsudku, nastupuje v takových situacích, aby nedošlo k zmaření trestu, institut propadnutí náhradní hodnoty, která fakticky nahrazuje propadlou věc, u které došlo k úplnému nebo částečnému zmaření. Právní úprava propadnutí náhradní hodnoty se nachází v ustanovení § 71 odst. 1 TZ, který stanovuje: „*Jestliže pachatel věc, kterou soud mohl prohlásit za propadlou podle § 70, před uložením trestu propadnutí věci zničí, poškodí nebo jinak znehodnotí, zcizí, učiní neupotřebitelnou, odstraní nebo zužitkuje, zejména spotřebuje, nebo jinak její propadnutí zmaří, může mu soud uložit propadnutí náhradní hodnoty až do výše, která odpovídá hodnotě takové věci. Hodnotu věci, kterou soud mohl prohlásit za propadlou, může soud stanovit na základě odborného vyjádření nebo znaleckého posudku.*“ Ustanovení § 71 odst. 2 TZ umožňuje, v případě, kdy je věc, byť i jen zčásti, znehodnocena, učiněna neupotřebitelnou nebo odstraněna, soudu uložit propadnutí náhradní hodnoty vedle propadnutí věci podle ustanovení § 70 TZ. V takovém případě dojde ke

²²⁶ srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 9. 2021, sp. zn. 8 Tdo 970/2021.

²²⁷ srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 2. 5. 1967, sp. zn. 11 Tz 12/67.

²²⁸ ŠÁMAL, op. cit., str. 917.

kumulaci propadnutí věci s propadnutí náhradní hodnoty, což zajistí faktický výkon trestu v případě, že byla věc znehodnocena, částečně zničena či spotřebována nebo jinak modifikována.

3.7.3. Výkon trestu

Výkon trestu propadnutí věci a výkon propadnutí náhradní hodnoty je upraven v ustanovení § 349b TR, které stanovuje postup: „*Opis rozsudku, jímž byl vysloven trest propadnutí věci, nebo jímž bylo vysloveno propadnutí náhradní hodnoty, zašle předseda senátu organizační složce státu, které podle zvláštního zákona přísluší hospodaření s majetkem státu. Byla-li věc, na kterou se vztahuje trest propadnutí věci anebo na kterou se vztahuje vyslovení propadnutí náhradní hodnoty, zajištěna, učiní předseda senátu opatření, aby bylo takové organizační složce svěřeno nakládání s ní, pokud taková organizační složka doposud správu zajištěné věci nebo náhradní hodnoty nevykonává.*“ Propadlá věc, případně propadlá náhradní hodnota, připadá státu.²²⁹ Jedná se o případ nabytí vlastnického práva rozhodnutím orgánu veřejné moci, v tomto případě soudu.²³⁰

3.7.4. Dílčí shrnutí

Propadnutí věci je alternativní trest majetkové povahy, který umožňuje odejmutí vlastnického nebo podobného práva k věcem nebo k jiným majetkovým hodnotám, které jsou v určitém, zákonem vymezeném, vztahu ke spáchanému trestnému činu, a toto vlastnické či obdobné právo přechází na stát.

---

²²⁹ srov. § 70 odst. 6 TZ v případě propadnutí věci a § 71 odst. 3 TZ v případě propadnutí náhradní hodnoty.

²³⁰ srov. § 1114 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

3.8. Zákaz činnosti

Zákaz činnosti představuje alternativní trest, který je ukládán za trestné činy, jichž se pachatel dopustil v souvislosti s výkonem určité činnosti, pro kterou je třeba zvláštní způsobilosti nebo oprávnění. Nejčastěji je tento trest ukládán jako zákaz činnosti řízení motorových vozidel u trestných činů spáchaných v souvislosti s řízením motorových vozidel. Dalšími typickými příklady, kdy dochází k aplikaci trestu zákazu činnosti, dále představují zákaz výkonu povolání ve státní správě či samosprávě ukládaný za trestné činy veřejných činitelů nebo zákaz výkonu povolání spojených s hmotnou odpovědností u zpronevěry a další podobné majetkové trestné činnosti. V praxi představuje trest zákazu činnosti určité zamezení toho, aby pachatel nadále vykonával zvláštní aktivity, ke kterým se vztahuje jistá odborná a morální způsobilost, a to z důvodu, že tyto aktivity zneužil, využil nebo vyvolal vážné pochybnosti o způsobilosti k výkonu těchto aktivit.²³¹

3.8.1. Právní úprava

Zákaz činnosti představují v systému trestů v taxativním výčtu § 52 odst. 1 TZ jeden z možných druhů trestů, které mohou být soudy za spáchané trestné činy uloženy. Právní úprava zákazu činnosti se nachází v ustanoveních § 73 a § 74 TZ.

Definice trestu se nachází v ustanovení § 73 odst. 3 TZ, které uvádí: „*Trest zákazu činnosti spočívá v tom, že se odsouzenému po dobu výkonu tohoto trestu zakazuje výkon určitého zaměstnání, povolání nebo funkce nebo takové činnosti, ke které je třeba zvláštního povolení, nebo jejíž výkon upravuje jiný právní předpis.*“

3.8.2. Podmínky aplikace

Trest zákazu činnosti ve vztahu k určité činnosti může soud uložit na jeden rok až deset let, pokud se pachatel dopustil trestného činu v souvislosti s touto činností.²³² Hranice přípustné výměry trestu se tedy shoduje s výměrou dalších alternativních trestů, jmenovitě trestem zákazu držení a chovu zvířat, trestem zákazu pobytu a trestem zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. V případě právnických osob je horní hranice trestu vymezena na dvacet let.²³³ Lze uvažovat, že uložení trestu zákazu činnosti v nejvyšší možné míře má u právnické osoby s předmětem činnosti, který se překrývá s činností trestem zákazu činnosti zakázanou, prakticky likvidační charakter. V takových případech ovšem může dojít k jistému obcházení uloženého

---

²³¹ DRAŠTÍK, Antonín, Robert FREMR, Tomáš DURDÍK, Miroslav RŮŽIČKA a Alexander SOTOLÁŘ a kol. *Trestní zákoník: Komentář II. díl (§ 233 až 421)*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 566 - 567.

²³² srov. § 73 odst. 1 TZ.

²³³ srov. § 20 TOPO.

trestu tím, že bude založena jiná společnost s totožným účelem a zakázaná činnost bude realizována jejím prostřednictvím.

Podstatný prvek při aplikaci trestu zákazu činnosti představuje podmínka souvislosti spáchaného trestného činu s činností, která má být zakázána. Touto podmínkou dochází zároveň k vymezení obsah zákazu, tedy druhu činnosti, který je předmětem trestu zákazu činnosti. Souvislost činnosti se spáchaným trestným činem je dána především v případě, kdy byl čin spáchán přímo při výkonu určité činnosti. Judikaturou bylo dovozeno, že souvislost je dána i v případech, ve kterých určitá činnost poskytla příležitost ke spáchání trestného činu nebo pokud tato činnost alespoň usnadnila jeho spáchání.²³⁴

Trest zákazu činnosti je možné uložit samostatně nebo vedle jiného trestu, přičemž ustanovení § 73 odst. 2 TZ stanovuje, že „*Trest zákazu činnosti jako trest samostatný může soud uložit pouze v případě, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba.*“ Z ustanovení § 73 odst. 2 tedy vyplývá, že uložení trestu zákazu činnosti jako samostatného trestu připadá v úvahu při kumulativním splnění dvou podmínek. První z těchto podmínek je zcela objektivní, neboť trestní zákon uložení trestu za spáchaný trestný čin musí výslovně dovolovat. Druhá podmínka je subjektivního charakteru, když je vyžadováno, aby bylo uložení zákazu činnosti jako samostatného trestu dostatečné s ohledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a osobě a poměrům pachatele, a nebylo třeba uložení jiného trestu. Díkce ustanovení § 73 odst. 2 TZ zároveň indikuje spíše výjimečnost samostatného ukládání tohoto trestu. Trest zákazu činnosti tedy plní spíše doplňkovou roli v kombinaci s jiným trestem a je převážně zamýšlen jako trest vedlejší.

V rámci trestu je možné zakázat výkon i více různých činností, přičemž každou z nich lze zakázat na dobu jednoho roku až deseti let²³⁵. Trest zákazu činnosti musí být vždy přesně vymezen, aby nevznikaly pochybnosti při výkonu trestu a jeho kontrole. Přesně určit je třeba druh a rozsah zakázané činnosti.

3.8.3. Výkon trestu

Výkon trestu zákazu činnosti je upraven v ustanovení § 74 TZ. Procesní úprava se poté nachází v ustanovení § 350 TŘ. Ustanovení § 74 odst. 1 TZ upřesňuje započítávání do doby výkonu trestu. Do doby výkonu trestu zákazu činnosti se ze zákona výslovně nezapočítává doba výkonu trestu odnětí svobody ve věznicí.²³⁶ Naopak se do výkonu trestu započítává doba, po kterou bylo pachateli před právní mocí rozsudku oprávnění k činnosti, která je předmětem zákazu,

²³⁴ srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 5. 2006, sp. zn. 5 Tdo 523/2006.

²³⁵ srov. § 73 odst. 1 TZ.

²³⁶ srov. § 74 odst. 1 in principio TZ.

v souvislosti s trestným činem odňato podle jiného právního předpisu nebo pokud na základě opatření orgánu veřejné moci²³⁷ nesměl již tuto činnost vykonávat anebo ji nemohl vykonávat, protože se k tomu zavázal pro účely podmíněného odložení podání návrhu na potrestání nebo podmíněného zastavení trestního stíhání, přičemž předseda senátu rozhodne o započtení této doby ihned po právní moci rozsudku, jímž byl odsouzenému uložen trest zákazu činnosti.²³⁸ Proti tomuto rozhodnutí je přípustná stížnost, která má odkladný účinek.²³⁹

Vzhledem k různorodosti, která spočívá v širokém spektru činností, které mohou být zákazem činnosti postihnuty, je taktéž kontrola uloženého trestu rozmanitá a její specifika se liší ve vztahu k té které činnosti. Zároveň je kontrola zákazu činnosti velmi důležitá, neboť umožňuje monitorovat naplněním obsahu trestu a současně jsou na ni navázány velmi podstatné důsledky pro pachatele. Přitom právě dostatečná kontrola je také jedním z podstatných předpokladů pro účinné působení uloženého trestu.

Jednotlivé typy kontroly jsou odlišné, a to s ohledem na vymezený okruh zakázaných činností. Některé činnosti jsou lépe kontrolovatelné než jiné hůře. Typickým příkladem je zákaz řízení motorových vozidel, který je na individuální bázi jen velmi obtížně kontrolovatelný a jeho kontrola je převážně namátková. Naopak mezi poměrně snadno kontrolovatelné činnosti patří například zákaz činnosti vykonávání určitého živnostenského oprávnění, funkce statutárního orgánu nebo činnosti, jejichž výkon je upraven zvláštním právním předpisem²⁴⁰. Soud zpravidla o uděleném zákazu činnosti uvědomí jednotlivé orgány relevantní s ohledem na zakázaný okruh činnosti. V případě, že je trest zákazu činnosti uložen na dobu delší než jeden rok, s výjimkou trestu zákazu činnosti řízení motorových vozidel, soud pravidelně monitoruje a kontroluje, zda odsouzený řádně dodržuje stanovený zákaz činností. Při tomto monitoringu a kontrole soud spolupracuje zejména se zaměstnavatelem pachatele, policejním orgánem nebo jiným relevantním orgánem, po kterých vyžaduje sdělení, zda odsouzený nevykonává činnost, která mu byla trestem zakázána.

Pokud se pachatel dopouští porušování uloženého trestu zákazu činnosti, může se dopustit spáchání úmyslného trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle ustanovení § 337 odst. 1. písm. a) TZ. K problematice maření výkonu úředního rozhodnutí ve vztahu k trestu zákazu činnosti existuje poměrně bohatá judikatura. Vzhledem k faktu, že drtivá většina uložených trestů zákazu činnosti se dlouhodobě týká zákazu řízení motorových vozidel, je

---

²³⁷ pozn. Může se jednat například o rozhodnutí živnostenského úřadu o zrušení živnostenského oprávnění podle ustanovení § 57 odst. 1 písm. f) zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání.

²³⁸ srov. § 74 odst. 1 in fine TZ a § 350 odst. 1 TR.

²³⁹ srov. § 350 odst. 5 TR.

²⁴⁰ pozn. Jedná se např. o činnost lékařů, advokátů, notářů nebo auditorů.

i většina judikatury právě ve věcech zákazu řízení motorových vozidel. Nutno podotknout, že většina rozhodnutí je v této věci výrazně striktních. Za maření výkonu úředního rozhodnutí je tedy pokládáno byť i jediné porušení stanoveného zákazu činnosti řízení motorových vozidel²⁴¹ a dokonce také pouhé přeparkování vozidla na vzdálenost několika málo metrů²⁴² nebo řízení vozidla na soukromém pozemku mimo pozemní komunikace²⁴³.

Ustanovení § 90 TZ umožňuje zmírnění trestů, jejichž výměra je stanovena na určité časové období, podmíněným upuštěním od výkonu zbytku trestu. Toto se týká trestu zákazu činnosti, trestu zákazu držení a chovu zvířat, trestu zákazu pobytu a trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. Podmíněné upuštění od zbytku výkonu trestu spočívá v možnosti soudu rozhodnout o podmíněném upuštění od výkonu zbytku trestu poté, co byla vykonána jedna polovina trestu, jestliže odsouzený v době výkonu trestu způsobem svého života prokázal, že dalšího výkonu tohoto trestu není třeba, anebo jestliže soud přijme záruku za dovršení nápravy odsouzeného.²⁴⁴ U trestu zákazu činnosti může soud při rozhodování o podmíněném upuštění od výkonu zbytku trestu zohlednit, zda se odsouzený úspěšně podrobil vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy nebo psychologického poradenství zaměřeného na činnost, která je předmětem zákazu. V případě rozhodnutí o podmíněném upuštění od výkonu zbytku trestu soud stanoví zkušební dobu v délce až pěti let, která však nesmí být kratší než zbytek trestu, na jehož výkon se rozhodnutí o podmíněném upuštění od výkonu zbytku trestu vztahuje. Tato zkušební doba počíná běžet právní mocí rozhodnutí o podmíněném upuštění od výkonu zbytku trestu.²⁴⁵

V případě trestu zákazu činnosti je procesní úprava upuštění od výkonu zbytku trestu dále zvlášť upravena v ustanoveních § 350 odst. 2 až odst. 5 TŘ. O podmíněném upuštění od zbytku trestu zákazu činnosti je rozhodováno postupem podle ustanovení § 350 odst. 2 TŘ: *„O podmíněném upuštění od výkonu zbytku trestu zákazu činnosti rozhoduje předseda senátu na návrh odsouzeného ve veřejném zasedání; zamítnout návrh pouze z důvodu, že dosud neuplynula lhůta stanovená v zákoně pro podmíněné upuštění od výkonu zbytku trestu zákazu činnosti, může též předseda senátu mimo veřejné zasedání. Zájmové sdružení občanů se může připojit k návrhu odsouzeného, nabídne-li převzetí záruky za dovršení jeho nápravy. Byl-li návrh odsouzeného zamítnut, může jej opakovat až po uplynutí šesti měsíců ode dne nabytí právní moci zamítavého rozhodnutí; to neplatí, byl-li zamítnut pouze z důvodu, že doposud neuplynula lhůta stanovená*

---

²⁴¹ srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 11. 2011, sp. zn. 7 Tdo 1434/2011.

²⁴² srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 8. 2011, sp. zn. 3 Tdo 956/2011.

²⁴³ srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 5. 2008, sp. zn. 3 Tdo 630/2008.

²⁴⁴ srov. § 90 odst. 1 TZ.

²⁴⁵ srov. § 90 odst. 2 in fine TZ.

v zákoně pro podmíněné upuštění od výkonu zbytku trestu zákazu činnosti. “ Rozhodnutí o tom, že se podmíněně upouští od výkonu zbytku trestu zákazu činnosti, může se souhlasem státního zástupce učinit předseda senátu rovněž mimo veřejné zasedání.²⁴⁶ Proti rozhodnutí o podmíněném upuštění od výkonu zbytku trestu zákazu činnosti je přípustná stížnost, která má odkladný účinek. V případě rozhodnutí o podmíněném upuštění od výkonu zbytku trestu zákazu činnosti podle ustanovení § 350 odst. 3 TŘ, které učinil předseda senátu se souhlasem státního zástupce mimo veřejné zasedání, je přípustná stížnost pouze proti výroku o stanovení délky zkušební doby.

Na rozhodnutí o tom, zda se odsouzený, u něhož se podmíněně upustilo od výkonu zbytku trestu zákazu činnosti, osvědčil, ponechá se podmíněně upuštění v platnosti nebo se zbytek trestu zákazu činnosti vykoná, se obdobně použije úprava u podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody v ustanovení § 330 TŘ.²⁴⁷

Trest zákazu činnosti je vykonán, když uplyne doba, na kterou byl trest uložen. Jakmile je trest zákazu činnosti vykonán, případně pokud soud rozhodne upustit od výkonu zbytku trestu, hledí se na pachatele jako by nebyl odsouzen. Fikci neodsouzení, která fakticky znamená to, že z pachatelova trestního rejstříku bude záznam o trestu zákazu činnosti vymazán, zákon výslovně stanovuje v ustanovení § 74 odst. 2 TZ. V případě podmíněného upuštění od výkonu zbytku trestu zákazu činnosti podle § 90 TZ nastávají účinky fikce neodsouzení dnem, kdy nabylo právní moci rozhodnutí, že se podmíněně upouští od výkonu zbytku trestu, jestliže po uplynutí zkušební doby soud rozhodl, že se odsouzený osvědčil²⁴⁸ nebo se má za to, že se odsouzený osvědčil²⁴⁹.

3.8.4. Dílčí shrnutí

Trest zákazu činnosti se nejvíce uplatňuje převážně u trestných činů spojených s provozem na pozemních komunikacích, ale také ve spojitosti s trestnými činy spáchanými různým druhem výkonu zaměstnání, povolání, funkcí a jiných činností. Účel trestu zákazu činnosti představuje zejména ochrana společnosti před dalšími škodlivými následky a zabránění pachateli v dané činnosti do budoucna.

---

²⁴⁶ srov. § 350 odst. 3 TŘ.

²⁴⁷ srov. § 350 odst. 4 TŘ.

²⁴⁸ srov. § 91 odst. 3 TZ.

²⁴⁹ srov. § 91 odst. 4 TZ.

3.9. Zákaz držení a chovu zvířat

Zákaz držení a chovu zvířat představuje nejnovější druh trestu v českém trestním právu. Do systému trestů byl zaveden novelou č. 114/2020 Sb., kterou se měnil zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Tato novela nabyla účinnosti 1. června 2020 a přinesla změnu trestního zákoníku, trestního řádu a také zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Hlavní a nejvýznamnější novotou, kterou tato novela zavedla do trestního práva, bylo patrně zavedení nového trestu zákazu držení a chovu zvířat do systému trestů. Dále v této souvislosti novela přinesla změnu znění ustanovení § 302 TZ obsahující skutkovou podstatu trestného činu týrání zvířat a zavedla zcela novou skutkovou podstatu trestného činu chov zvířat v nevhodných podmínkách²⁵⁰. Novela byla přijata v reakci na proces takzvané *dereifikace* (odvěcnění) zvířete. Ke změně vnímání zvířete postupně dochází v různých odvětvích. Zvíře je vnímáno nikoliv jako věc, ale jako smysly nadaný živý tvor, který je schopen cítit bolest a měl by zasluhovat zvláštní ochrany. Z tohoto důvodu byla přijata právě i novela č. 114/2020 Sb., která tyto změny ve společenském přístupu k vnímání zvířete promítla do trestního práva. Předchozí právní úprava se již přestala jevit jako dostačující a bylo nutné zvýšit standard ochrany zvířat prostřednictvím kriminalizace některých jednání, zvýšení trestních sazeb a zavedení nového trestu lépe vyhovujícímu ochraně zvířat.²⁵¹

3.9.1. Právní úprava

V současném trestním právu představuje trest zákazu držení a chovu zvířat jeden z druhů trestů uvedený ve výčtu ustanovení § 52 odst. 1 TZ. Systematicky byl tento trest včleněn pod písmeno h) ustanovení § 52 odst. 1 TZ, tedy za trest zákazu činnosti. Touto optikou tak lze o trestu zákazu držení a chovu zvířat uvažovat jako o kazuistickém trestu, který je velmi obdobný trestu zákazu činnosti. Trest zákazu držení a chovu zvířat zároveň vyplňuje prostor v trestním právu, kdy se druhy trestů, konkrétně tedy trest zákazu činnosti a trest propadnutí věci, nevztahují na řadu případů trestných činů páchaných na zvířatech²⁵², přičemž trest plně reflektuje moderní pojetí zvířete v právním řádu.

---

²⁵⁰ srov. § 302a TZ.

²⁵¹ Důvodová zpráva k novele č. 114/2020 Sb., kterou se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

²⁵² PAVLOVIČOVÁ, Kristýna. *Ochrana zvířat v režimu trestního práva s ohledem na navrhovanou novelu trestního zákoníku*. In: Právní prostor [online]. 29. 4. 2019 [cit. 6. 9. 2022]. Dostupné z: https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/ochrana-zvirat-v-rezimu-trestniho-prava-s-ohledem-na-navrhovanou-novelu-trestniho-zakoniku?strana_do=2

3.9.2. Podmínky aplikace

Samotná hmotněprávní úprava trestu zákazu držení a chovu zvířat se poté nachází v ustanovení § 74a TZ. Ustanovení § 75a odst. 3 TZ definuje trest jako zákaz držení, chov a péče o zvíře po dobu výkonu trestu. Podle ustanovení § 75a odst. 1 může soud uložit trest zákazu držení a chovu zvířat až na deset let, dopustil-li v souvislosti s držením, chovem nebo péčí o zvíře. V případě právnických osob je možné trest uložit ve výměře až dvacet let.²⁵³ Základní podmínku pro uložení trestu zákazu držení a chovu zvířat, která přímo vyplývá z ustanovení § 75a odst. 1 TZ, tedy představuje skutečnost, že trestný čin, za který je trest zákazu držení a chovu zvířat ukládán, byl spáchán v souvislosti s držením, péčí nebo chovem zvířat. Souvislost trestného činu s držením, chovem a péčí o zvíře přitom musí být vždy přímá. Lze ji ovšem dovést i v některých případech, kdy samotné zvíře nebylo ohroženo ani mu nebylo ublíženo. Jedná se typicky o situace, kdy je zvíře předmětem trestného činu nebo jeho nástrojem. Příkladem může být odcizení vzácného zvířete, kdy je zvíře předmětem trestného činu nebo hrozba poštváním psa na oběť jako donucovací prostředek k nějakému jednání, kdy v takovém případě zvíře představuje nástroj trestného činu.²⁵⁴ Trest může být uložen za jakýkoliv trestný čin, pokud je naplněna podmínka spáchání v souvislosti s držením, chovem a péčí, ačkoliv ne ve všech případech, kdy tato podmínka bude splněna, bude trest zákazu držení a chovu zvířat dávat smysl a přicházet v úvahu. Z ustanovení § 111 TZ dále vyplývá, že tento trest lze uložit i za spáchání trestného činu ve stadiu pokusu a podle ustanovení § 24 TZ i za účastenství na trestném činu.

Trest zákazu držení a chovu zvířat je možné uložit samostatně nebo vedle jiného trestu, přičemž ustanovení § 74a odst. 2 TZ stanovuje, že „*Trest zákazu držení a chovu zvířat jako trest samostatný může soud uložit pouze v případě, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba.*“ Slovní spojení „*pouze v případě*“ má dle důvodové zprávy vyjadřovat spíše výjimečnost samostatného ukládání tohoto trestu.²⁵⁵ Z výše uvedeného vyplývá, že trest byl zamýšlen jako doplňkový a je počítáno s převážným ukládáním trestu jako trestu vedlejšího.

3.9.3. Výkon trestu

Výkon trestu zákazu držení a chovu zvířat po hmotněprávní stránce upraven v ustanovení § 74b TZ. Procesní úpravu nalezneme v ustanovení § 350aa TŘ, které upravuje výkon trestu a v ustanovení § 350ab TŘ, které upravuje postupy při kontrole výkonu trestu. Ustanovení § 74b

---

²⁵³ srov. § 20a TOPO.

²⁵⁴ ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník: Komentář (§ 1 až 204)*. Praha: C.H.Beck, 2020, str. 887.

²⁵⁵ Důvodová zpráva k novele č. 114/2020 Sb., kterou se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

odst. 1 TZ rozvádí započítávání doby pro výkon trestu: „*Do doby výkonu trestu zákazu držení a chovu zvířat se nezapočítává doba výkonu trestu odnětí svobody; započítává se však doba, po kterou pachatel před právní mocí rozsudku na základě rozhodnutí nebo opatření orgánu veřejné moci nesměl již zvířata, která jsou předmětem zákazu, držet nebo chovat anebo o ně pečovat nebo je nemohl držet nebo chovat anebo o ně pečovat, protože se k tomu zavázal pro účely podmíněného odložení podání návrhu na potrestání nebo podmíněného zastavení trestního stíhání.*“ Ustanovení § 74b odst. 2 TZ poté zavádí právní fikci, kdy stanovuje, že se na pachatele hledí, jako by nebyl odsouzen, došlo-li k vykonání trestu.

Samotný výkon trestu zákazu držení a chovu zvířat začíná právní mocí rozhodnutí, ve kterém je pachateli uložen trest zákazu držení a chovu zvířat, přičemž již v den právní moci odsouzená osoba nesmí zvíře držet, chovat nebo o něj pečovat. Odsouzený pachatel následně nesmí po dobu výkonu trestu vykonávat žádnou ze zakázaných činností uvedených v ustanovení § 74a odst. 3 TZ, tedy držet, chovat ani pečovat o zvíře, a to až do doby skončení trestu zákazu držení a chovu zvířat. Podle ustanovení § 350aa odst. 1 TŘ předseda senátu rozhodne ihned po právní moci rozhodnutí, jímž byl odsouzenému uložen trest zákazu držení a chovu zvířat, o započtení doby, po kterou bylo na základě rozhodnutí nebo opatření orgánu veřejné moci odsouzenému před právní mocí rozsudku znemožněno držet nebo chovat zvířata, která jsou předmětem zákazu, anebo o ně pečovat, nebo je nemohl držet nebo chovat anebo o ně pečovat, protože se k tomu zavázal pro účely podmíněného odložení podání návrhu na potrestání nebo podmíněného zastavení trestního stíhání, do doby výkonu uloženého trestu zákazu držení a chovu zvířat a proti takovému rozhodnutí je přípustná stížnost.²⁵⁶ Na druhou stranu může podle ustanovení § 350aa odst. 2 TŘ předseda senátu na návrh odsouzeného také stanovit přiměřenou lhůtu k zajištění péče o zvíře, které drží, chová nebo o které pečuje a které je předmětem trestu zákazu držení a chovu zvířat. Tato lhůta může být předsedou senátu na návrh odsouzeného opakovaně prodloužena a proti rozhodnutí předsedy senátu podle ustanovení § 350aa odst. 2 TŘ je přípustná stížnost, která má odkladný účinek.

Postupem podle ustanovení § 350ab odst. 1 TŘ předseda senátu informuje ve chvíli, kdy je rozhodnutí, kterým je uložen trest zákazu držení a chovu zvířat, vykonatelné, krajskou veterinární správu, v jejímž obvodu odsouzený bydlí nebo se zdržuje nebo pracuje. Předseda senátu rovněž zašle krajské veterinární správě i rozhodnutí o započtení doby podle ustanovení § 350aa odst. 1 TŘ, o stanovení lhůty k zajištění péče o zvíře nebo jejím prodloužení podle ustanovení § 350aa odst. 2 TŘ a o upuštění od výkonu zbytku trestu nebo o nařízení výkonu zbytku

---

²⁵⁶ srov. § 350aa odst. 1 TŘ.

trestu. Pokud odsouzený pachatel v rámci výkonu svého zaměstnání pečuje o zvířata, je předseda senátu povinen informovat o odsuzujícím rozsudku také zaměstnavatele odsouzeného.

Samotná kontrola výkonu trestu zákazu držení a chovu zvířat je zamýšlena zejména namátkově. Podle ustanovení § 350ab odst. 2 TŘ krajská veterinární správa vykonává dohled nad dodržováním výkonu trestu zákazu držení a chovu zvířat tím, že zejména provádí namátkovou kontrolu obydlí a jiných prostor a pozemků, které odsouzený vlastní, užívá nebo se na nich zdržuje. Ustanovení § 350ab odst. 1 in fine TŘ současně ukládá odsouzenému povinnost za účelem kontroly výkonu trestu umožnit vstup do obydlí a jiných prostor a na pozemky a strpět úkony bezprostředně související s touto kontrolou. Tento způsob kontroly představuje ospravedlnitelný zásah do ústavního práva na nedotknutelnost obydlí, které je garantováno v čl. 12 LZSP. Ve světlé způsobu kontroly je možné spatřovat jako poměrně kontroverzní s ohledem na to, že kontrolu výkonu trestu provádí krajská veterinární správa, zejména ta část, kdy dochází ke vstupu jejích pracovníků do obydlí, jiných prostor a pozemků odsouzených osob. Tím dochází ke značnému zásahu do základního práva na nedotknutelnost obydlí podle čl. 12 LZSP, které sice v souladu s čl. 12 odst. 3 LZSP mohou být zákonem ve veřejném zájmu a v mezích zákona určitým způsobem je-li to v demokratické společnosti nezbytné pro ochranu života nebo zdraví osob, pro ochranu práv a svobod druhých anebo pro odvrácení závažného ohrožení veřejné bezpečnosti a pořádku, ovšem lze argumentovat, jestli je vhodné udělovat takovou pravomoc k takovému zásahu dalšímu, novému, orgánu, v tomto případě krajské veterinární správě. Tyto problematické aspekty v kontrole výkonu trestu spatřuje například i Jelínek: „*Toto ustanovení je problematické v tom, že legalizuje vstup do obydlí a jiných prostor a na pozemky orgánům (pracovníkům) krajské veterinární správy. Samozřejmě lze namítnout, že pokud by zákonodárce zvolil jinou variantu, např. že kontrolu provádí Probační a mediační služba, setkal by se s argumentem, že to možné není, protože pracovníků Probační a mediační služby se nedostává ani na kontrolu výkonu trestu zákazu činnosti nebo jiných trestů, tedy na kontrola výkonu trestů u lidí, natož na kontrolu zvířat. Přesto ale měl podle mého názoru zákonodárce uvážit, zda by kontrola výkonu trestu neměla být svěřena nějakému jinému orgánu z povahy věci bližšímu potřebám trestního řízení, např. Ministerstvu spravedlnosti v součinnosti s orgány krajské veterinární správy nebo orgánům Policie ČR v součinnosti s orgány krajské veterinární správy.*“²⁵⁷

Nedodržuje-li odsouzený zákaz držení a chovu zvířat, sdělí tuto skutečnost krajská veterinární správa podle ustanovení § 350ab odst. 2 TŘ bezodkladně Policii ČR. Policie ČR má

---

²⁵⁷ JELÍNEK, Jiří. *K nové trestněprávní ochraně zvířat aneb trefit kozla*. In Advokátní deník [online]. 19. 8. 2020 [cit. 26. 8. 2022]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2020/08/19/k-nove-trestnepravni-ochrane-zvirat-aneb-trefitkozla/>

následně za úkol situaci prošetřit a případně dále postupovat. Porušování výkonu trestu může vést až k obvinění z trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle ustanovení § 337 TZ. Ustanovení § 350aa odst. 3 TŘ dále stanovuje: „*Na řízení o podmíněném upuštění od výkonu zbytku trestu zákazu držení a chovu zvířat, jakož i na řízení o nařízení výkonu zbytku tohoto trestu se obdobně použije § 350.*“ Pro podmíněné upuštění od trestu zákazu držení a chovu zvířat platí vše, co již bylo zmíněno k podmíněnému upuštění od výkonu trestu zákazu činnosti. Analogicky se úprava u trestu zákazu činnosti v ustanovení § 350 TŘ uplatní i na řízení o nařízení výkonu zbytku trestu pobytu.

Soud tedy může rozhodnout o podmíněném upuštění od výkonu zbytku trestu zákazu držení a chovu zvířat. Podle ustanovení § 315 odst. 2 TŘ bude o podmíněném upuštění od výkonu zbytku trestu rozhodovat soud, který rozhodoval v prvním stupni, přičemž soud o podmíněném upuštění rozhoduje usnesením, proti kterému je přípustná stížnost.²⁵⁸ Návrh na podmíněné upuštění od výkonu zbytku trestu podává zpravidla odsouzený, ale může jej podat i státní zástupce, případně soud může rozhodovat *ex officio* (z úřední povinnosti). V případě zamítnutí návrhu na podmíněné upuštění nebo zpětvzetí návrhu lze návrh opakovat až po uplynutí 6 měsíců od právní moci zamítavého rozhodnutí nebo ode dne, kdy bylo soudu doručeno zpětvzetí návrhu. Naopak v případě, že dojde k podmíněnému upuštění od výkonu trestu a pachatel se skutečně osvědčil, vydá soud, který rozhodoval o podmíněném upuštění od výkonu zbytku trestu po uplynutí zkušební doby rozhodnutí o tom, zda se pachatel osvědčil. Proti takovému rozhodnutí je přípustná stížnost, která má odkladný účinek. S nabytím právní moci rozhodnutí o osvědčení se má za to, že byl trest vykonán ke dni, kdy nabylo právní moci rozhodnutí o podmíněném upuštění od výkonu zbytku trestu.²⁵⁹

3.9.4. Dílčí shrnutí

Trest zákazu držení a chovu zvířat spočívá v tom, že se odsouzenému po dobu výkonu tohoto trestu zakazuje držení, chov a péče o zvíře. Cílem nově zavedeného alternativního trestu zákazu držení a chovu zvířat podle vyjádření v důvodové zprávě návrhu má být zvýšení ochrany zvířat a úprava přísnějšího postihu nevhodného nakládání se zvířaty.

---

²⁵⁸ PAVLOVIČOVÁ, Kristýna. *Ochrana zvířat v režimu trestního práva s ohledem na navrhovanou novelu trestního zákoníku*. In: Právní prostor [online]. 29. 4. 2019 [cit. 6. 9. 2022]. Dostupné z:

https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/ochrana-zvirat-v-rezimu-trestniho-prava-s-ohledem-na-navrhovanou-novelu-trestniho-zakoniku?strana_do=2

²⁵⁹ PAVLOVIČOVÁ, Kristýna. *Ochrana zvířat v režimu trestního práva s ohledem na navrhovanou novelu trestního zákoníku*. In: Právní prostor [online]. 29. 4. 2019 [cit. 6. 9. 2022]. Dostupné z: https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/ochrana-zvirat-v-rezimu-trestniho-prava-s-ohledem-na-navrhovanou-novelu-trestniho-zakoniku?strana_do=2

3.10. Zákaz pobytu

Trest zákazu pobytu spočívá v tom, že je pachateli zakázáno se dobu výkonu tohoto trestu zdržovat na určitém místě nebo v určitém obvodu. Jedná se o alternativní trest, který svou povahou sice částečně omezuje svobodu pohybu a pobytu pachatele, ale přitom nedochází k uvěznění.

Svoboda pohybu a pobytu představují základní práva a svobody, které jsou zaručeny na ústavní úrovni v čl. 14 odst. 1 LZSP. Trest zákazu pobytu ovšem v souladu s čl. 14 odst. 2 LZPS představuje přípustné omezení, kdy zaručená svoboda pohybu a pobytu může být omezena zákonem, pokud je to nutné k ochraně státu, udržení veřejného pořádku, ochraně zdraví nebo práv a svobod druhých a ochraně přírody. Samotný trest zákazu pobytu spočívá v tom, že po dobu jeho výkonu je pachateli znemožněno přebývání na určitém místě České republiky.

3.10.1. Právní úprava

V současném trestním právu představuje trest zákazu pobytu jeden z trestů uvedený ve výčtu trestů v ustanovení § 52 odst. 1 TZ. Samotná hmotněprávní úprava trestu se poté nachází v ustanovení § 75 TZ.

Trest zákazu pobytu byl do českého, tehdy československého, trestního práva²⁶⁰ zaveden novelou č. 148/1969 Sb. s účinností od 1. ledna 1970. Účel zavedení trestu zákazu pobytu do československého trestního práva v té době vysvětlilo tehdejší trestní kolegium Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky takto: „*Rozšíření dosavadních druhů trestů o trest zákazu pobytu si vyžádala potřeba dalšího a účinnějšího prohloubení a posílení ochrany společnosti před trestnou činností asociálních živlů, především recidivistů, výtržníků a příživníků.*“²⁶¹

3.10.2. Podmínky aplikace

Ustanovení § 75 odst. 1 TZ umožňuje trest zákazu pobytu uložit za úmyslný trestný čin, vyžaduje-li to se zřetelem na dosavadní způsob života pachatele a místo spáchání činu ochrana veřejného pořádku, rodiny, zdraví, mravnosti nebo majetku. Soud tedy může přistoupit k uložení trestu zákazu pobytu při splnění tří kumulativních podmínek. První podmínka omezuje aplikaci pouze na úmyslné trestné činy. Trest zákazu pobytu tedy nelze aplikovat na nedbalostní trestné činy. Dále je možné trest uložit pouze se zřetelem na dosavadní způsob života pachatele a místo spáchání trestného činu, pokud to vyžaduje ochrana veřejného pořádku, rodiny, zdraví, mravnosti a majetku. Zároveň se uložený trest v souladu s ustanovením § 75 odst. 1 in fine TZ nesmí

²⁶⁰ pozn. Zavedení do zákona č. 140/1961 Sb., Trestní zákoník.

²⁶¹ Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky Sp. Zn. / Čj. Tpjfk 75/75 ze dne 26. listopadu 1975 k otázce ukládání trestu zákazu pobytu podle § 57a tr. zák. osobám, které jsou v místě (nebo obvodě), na něž se trest má vztahovat, přihlášeny k trvalému pobytu. Dostupné z online: <https://www.aspi.cz/products/lawText/4/1843/1/2/stanovisko-rt-c-tpjf-75-75-zakaz-pobytu-a-trvaly-pobyt>

vztahovat na místo nebo obvod, v němž má pachatel trvalý pobyt. Podle soudní praxe nicméně skutečnost, že je pachatel formálně přihlášen k trvalému pobytu v určitém místě, ještě neznamená, že se na tomto místě skutečně fakticky zdržuje. Je proto v mnoha případech nutné zjistit, které místo má skutečný, ne pouze formální charakter jeho trvalého pobytu. Trest zákazu pobytu je možné uložit samostatně nebo vedle jiného trestu, přičemž ustanovení § 75 odst. 2 TZ stanovuje, že: „*Trest zákazu pobytu může být uložen jako samostatný trest za trestný čin, na který trestní zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice trestní sazby nepřevyšuje tři léta, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba.*“ Trest zákazu pobytu tedy bývá ukládán především vedle jiného druhu trestu při splnění podmínek v ustanovení § 75 odst. 1 TZ, ale také může být uložen jako samostatný trest při splnění podmínek uvedených v ustanovení § 75 odst. 2 TZ.

Podle § 75 odst. 1 TZ lze trest zákazu pobytu uložit ve výměře od jednoho roku do deseti let. Není bez povšimnutí, že hranice možné výměry trestu zákazu pobytu se shoduje výměry dalších podobných druhů trestů, jakými jsou trest zákazu činnosti, trest zákazu držení a chovu zvířat a trest zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.

Podle ustanovení § 75 odst. 3 TZ je možné, obdobně jako u většiny alternativních trestů, i v případě trestu zákazu pobytu uložit pachateli na dobu výkonu trestu přiměřená omezení a přiměřené povinnosti uvedené v ustanovení § 48 odst. 4 TZ. Smyslem uložených přiměřených omezení a přiměřených povinností je směřovat pachatele k tomu, aby vedl řádný život. Ustanovení § 75 odst. 4 TZ poté možnost ukládání přiměřených omezení a přiměřených povinností rozvádí ve vztahu k pachatelům ve věku blízkém věku mladistvých, když umožňuje soudu v zájmu využití výchovného působení rodiny, školy a dalších subjektů uložit, a to samostatně nebo vedle přiměřených omezení a přiměřených povinností uvedených v § 48 odst. 4 TZ, též některá z výchovných opatření uvedených v ZSVM za obdobného užití podmínek stanovených pro mladistvé. Ustanovení § 75 odst. 3 in fine TZ dále uvádí, že soud zpravidla pachateli též uloží, aby podle svých sil nahradil škodu nebo odčinil nemajetkovou újmu, kterou trestným činem způsobil, nebo aby vydal bezdůvodné obohacení, které trestným činem získal. Právě tento požadavek náhrady škody a satisfakce, případně vydání bezdůvodného obohacení je příkladným projevem restorativní justice.

3.10.3. Výkon trestu

Po procesní stránce je výkon trestu zákazu pobytu přímo upraven v ustanovení § 350a TŘ. Procesně nastává výkon trestu nabytím právní moci rozhodnutí, ve kterém je odsouzenému uložen trest zákazu pobytu. Vzhledem k povaze trestu je zásadní, aby byl v rozsudku prostor, ve kterém

se odsouzený po dobu výkonu trestu nesmí zdržovat, přesně a jasně vymezen tak, aby při výkonu trestu nevznikaly pochybnosti a aby bylo možné kontrolovat jeho dodržování. Ze závažných důvodů může být podle ustanovení § 75 odst. 7 in fine TZ a ustanovení § 350a odst. 3 TŘ odsouzenému v průběhu výkonu trestu uděleno povolení ke krátkodobému, přechodnému pobytu v zakázaném prostoru.²⁶² Povolení uděluje policejní orgán.²⁶³

O uložení trestu zákazu pobytu uvědomí předseda senátu obecní úřad a policejní orgán, na jejichž obvod se zákaz vztahuje, jakož i obecní úřad a policejní orgán, v jejichž obvodě má odsouzený trvalé bydliště. V ustanovení § 350a odst. 2 TŘ dále rozšiřuje okruh osob, které jsou uvědoměny: „*Jestliže odsouzený pracuje v obvodě, na který se vztahuje zákaz pobytu, uvědomí předseda senátu též organizaci, u které je obviněný v pracovním poměru.*“ V případech podle ustanovení § 350a odst. 2 TŘ, kdy se místo, kde je odsouzenému trestem zákazu pobytu zakázáno se zdržovat překrývá s místem výkonu jeho práce, dochází k situaci, která je pro odsouzeného zvláště komplikovaná, neboť práce mnohdy tvoří integrální součást života odsouzeného, těžiště jeho sociálních vztahů a zdroj příjmů.

V takových případech přichází v úvahu změna pracovního místa výkonu práce mimo místo, kde byl odsouzenému pobyt zakázán nebo ukončení pracovního poměru. Vzhledem k výraznému rozšíření možností výkonu práce z domova vlivem společenských změn po roce 2020²⁶⁴ lze také uvažovat o dohodě o výkonu práce z domova u prací, kde je takový výkon z jejich povahy možný²⁶⁵. Pro odsouzeného ovšem mohou tyto okolnosti představovat značné problémy a v takových situacích je vhodná pomoc probačního úředníka. Probační úředník může se souhlasem odsouzeného projednat tyto citlivé otázky se zaměstnavatelem a pokusit se nalézt řešení situace. Pokud by odsouzený nemohl nadále vykonávat současné zaměstnání, měl by probační úředník ve spolupráci s úřadem práce a případně dalšími institucemi poskytnout odsouzenému potřebnou pomoc při hledání nového zaměstnání mimo místo, kde je odsouzenému trestem zákazu pobytu zakázáno se zdržovat, respektive zejména v místě trvalého bydliště odsouzeného nebo v jeho blízkém okolí.

Podle ustanovení § 350a odst. 4 TŘ soud upustí od výkonu trestu zákazu pobytu nebo jeho zbytku, jestliže odsouzený, který vykonával činnou vojenskou službu, nespáchal ve výkonu této služby žádný trestný čin a vojenskou službu řádně konal.

---

²⁶² ŠÁMAL, op. cit., str. 3285.

²⁶³ srov. § 350a odst. 3 TŘ.

²⁶⁴ pozn. Způsobených v souvislosti s pandemií koronaviru.

²⁶⁵ pozn. Zejména se jedná například o sektor informačních technologií.

Zákon dále s porušováním trestu spojuje sankci v podobě možného trestního stíhání za trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 1 písm. c) TZ a v méně závažných případech porušování podmínek trest může být překážkou pro podmíněné upuštění od výkonu zbytku trestu zákazu pobytu.

Pro podmíněné upuštění od trestu zákazu pobytu platí vše, co již bylo zmíněno k podmíněnému upuštění od výkonu trestu zákazu činnosti. Analogicky se úprava u trestu zákazu činnosti v ustanovení § 350 TR uplatní i na řízení o nařízení výkonu zbytku trestu pobytu.²⁶⁶

3.10.4. Dílčí shrnutí

Smyslem trestu zákazu pobytu je odsunutí pachatele z prostředí, kde páchal trestnou činnost. Trest má pomoci trestnou činnost neopakovat. Funkce trestu je tedy převážně zábranná a trest plní spíše doplňkovou roli. Obecně lze uzavřít, že trest zákazu pobytu plní obdobnou funkci ve vnitrostátním právu, již plní u cizinců trest vyhoštění.

---

²⁶⁶ srov. § 350a odst. 5 TR.

3.11. Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce

Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce je alternativní trest, jehož podstatou je dočasný zákaz návštěv stanovených sportovních, kulturních a jiné společenských akcí po soudem určenou dobu. Zákaz má za cíl zabránit dalšímu páčání trestné činnosti v souvislosti s těmito návštěvami.

3.11.1. Právní úprava

Trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce je jedním z trestů uvedených ve výčtu trestů v ustanovení § 52 odst. 1 TZ. Samotná právní úprava trestu se nachází v ustanoveních § 76 a § 77 TZ, kdy ustanovení § 77 TZ upravuje samotný výkon trestu.

Trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce byl do českého právního řádu zaveden s účinností zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, od 1. ledna 2010. Za zmínku stojí, že tento trest nebyl původně obsažen v návrhu tehdy nového trestního zákoníku a do konečného znění se dostal až v průběhu projednávání v Poslanecké sněmovně formou pozměňovacího návrhu.²⁶⁷ Důvodem zavedení trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce do systému trestů v českém trestním právu byla především potřeba řešení zvyšujícího se počtu násilností přímo v průběhu nebo v souvislosti s většími, zejména sportovními, akcemi. V České republice se jedná především o fotbalové a hokejové zápasy, ale případná aplikace připadá v úvahu i v souvislosti s ostatními sportovními utkáními nebo hudebními koncerty či jinými akcemi.

3.11.2. Podmínky aplikace

Podle § 76 odst. 1 TZ může soud uložit trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce až na deset let, dopustil-li se pachatel úmyslného trestného činu v souvislosti s návštěvou takové akce. Z tohoto ustanovení vyplývá, že tento trest nelze uložit za nedbalostní trestné činy, neboť zákon výslovně stanovuje podmínku, že trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce lze uložit pouze za úmyslné trestné činy, které byly zároveň spáchány v souvislosti s návštěvou takové akce. Požadavek souvislosti s akcí je přitom třeba brát extenzivně. Dle komentáře je podstatné, zda byl trestný čin spáchán v přímé souvislosti s akcí a není rozhodující, jestli byl spáchán v průběhu oné akce nebo před jejím začátkem či po jejím konci.²⁶⁸ S ohledem na formulaci v ustanovení § 76 odst. 3 TZ, kdy zákon stanovuje v zákaz ve

²⁶⁷ BERÁNEK, Jaromír. *Trest pro fotbalové výtržníky v praxi*. In: Český rozhlas [online]. 21. 6. 2010 [cit. 25. 7. 2022]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/trest-pro-fotbalove-vytrzniky-v-praxi-7845144>

²⁶⁸ DRAŠTÍK, Antonín, Robert FREMR, Tomáš DURDÍK, Miroslav RŮŽIČKA, Alexander SOTOLÁŘ a kol. *Trestní zákoník: Komentář I. díl (§ 1 až 232)*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 1072 - 1074.

vztahu ke stanoveným akcím, je podstatné přesně vymezit, jaké akce nemůže pachatel v rámci uloženého trestu navštěvovat, přičemž takto určený rozsah trestu není možné v průběhu výkonu trestu měnit.²⁶⁹

Trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce je možné uložit samostatně nebo vedle jiného trestu, přičemž ustanovení § 76 odst. 2 stanovuje „*Jako samostatný trest může být trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba.*“ Trest však převážně plní spíše doplňkovou roli a bývá ukládán jako trest vedlejší.

Ustanovení § 76 odst. 3 TZ dále určuje, že trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce spočívá v zákazu účasti na stanovených akcích, přičemž účastí se rozumí návštěva takové akce. Z tohoto důvodu nelze uložit tento trest například hráči nebo rozhodčímu, neboť těchto osob se ve vztahu k akci nejedná o návštěvu, ale přímou činnost. Lze u nich tedy při splnění stanovených podmínek uvažovat o uložení trestu zákazu činnosti podle ustanovení § 73 TZ.

3.11.3. Výkon trestu

Po procesní stránce je výkon trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce přímo upraven v ustanoveních § 350i TŘ a § 350j TŘ. Při samotném výkonu trestu hraje zásadní roli Probační a mediační služba ve spolupráci s Policií ČR. Procesně nastává výkon nabytím právní moci rozhodnutí, ve kterém je pachateli uložen trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. Opis tohoto rozhodnutí zašle předseda senátu příslušnému orgánu Probační a mediační služby, kterým je středisko v obvodu okresního soudu, ve kterém má pachatel bydliště, případně ve kterém se zdržuje nebo pracuje, nemá-li stálé bydliště.²⁷⁰ Zároveň podle ustanovení § 350i odst. 1 TŘ předseda senátu pověří opatřením probačního úředníka kontrolou nad výkonem trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. Pověřený probační úředník následně v souladu s ustanovením § 350i odst. 2 TŘ vyzve odsouzeného, aby se dostavil ve stanoveném termínu na příslušné středisko Probační a mediační služby za účelem projednání podmínek výkonu trestu. Výzva musí obsahovat poučení o následcích nesplnění této povinnosti.

Pověřený probační úředník následně s odsouzeným vypracuje probační plán, který představuje základní dokument upravující konkrétní podmínky výkonu trestu. Při sestavování

---

²⁶⁹ DRAŠTÍK, op. cit., str. 1084 -1092.

²⁷⁰ srov. § 350i odst. 1 TŘ.

probačního plánu a konkretizaci jednotlivých dílčích podmínek a povinností v rámci výkonu trestu je však třeba vycházet z toho, že pověřený probační úředník pouze konkretizuje podmínky výkonu trestu a není možné nad rámec zákona a soudního rozhodnutí ukládat odsouzenému další povinnosti. Odsouzený je poté podle ustanovení § 77 odst. 1 TZ povinen v rámci výkonu trestu postupovat podle stanoveného probačního plánu a spolupracovat s pověřeným probačním úředníkem. Zejména je také povinen vykonávat stanovené programy sociálního výcviku a převýchovy a programy psychologického poradenství. Pokud to probační úředník považuje za potřebné, je odsouzený podle ustanovení § 77 odst. 1 TZ a 350i odst. 3 TŘ povinen dostavovat se dle pokynů v období bezprostředně souvisejícím s konáním zakázaných akcí k určenému útvaru Policie ČR, případně na středisko Probační a mediační služby podle ustanovení § 350i odst. 3 TŘ. Právě při stanovení a kontrole podmínek této povinnosti v rámci výkonu tohoto trestu postupuje probační úředník podle ustanovení § 350i odst. 3 TŘ v součinnosti s příslušným útvarem Policie ČR, k němuž se má odsouzený v určené době související s konáním zakázané akce dostavovat. Fakticky lze při výkonu trestu uvažovat ve dvou rovinách, kdy primární povinnost se zakládá v pasivním zákazu návštěv stanovených akcí. Sekundární, dodatečná, povinnost pak spočívá v povinnosti odsouzeného pachatele dostavit se v době konání příslušné akce k určenému útvaru Policie ČR, případně na středisko Probační a mediační služby. Tato dodatečná povinnost je fakultativní v závislosti na individuálním rozhodnutí, které je v dispozici pověřeného probačního úředníka jako osoby, která dohlíží na průběh výkonu trestu a konkretizuje výkon trestu. Je třeba zmínit, že uložení povinnosti nemá v žádném případě za cíl odsouzeného dodatečně omezovat na jeho osobní svobodě, nýbrž zajistit hladký průběh výkonu trestu. Pověřený probační úředník o této povinnosti rozhoduje individuálně a lze ji uložit i v konkrétních případech, zejména je-li jím daná akce vyhodnocena jako vysoce riziková. V případech možného nesouhlasu odsouzeného s konkrétními podmínkami výkonu trestu je záležitost řešena postupem podle ustanovení § 350i odst. 4 TŘ, které záležitost upravuje postupem: *„Nesouhlasí-li odsouzený s podmínkami výkonu trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, rozhodne o nich na návrh probačního úředníka předseda senátu soudu, který trest uložil. V rozhodnutí předseda senátu odsouzeného poučí o jeho povinnosti dostavit se na výzvu probačního úředníka v jím stanoveném termínu na středisko Probační a mediační služby nebo k určenému útvaru Policie České republiky; zároveň ho upozorní na následky nesplnění této povinnosti.“*

Pro podmíněné upuštění od trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce platí vše, co již bylo zmíněno k podmíněnému upuštění od výkonu trestu zákazu činnosti. Analogicky se úprava u trestu zákazu činnosti v ustanovení § 350 TŘ uplatní i na řízení o nařízení výkonu zbytku trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.

Porušení výkonu trestu dochází k spáchání trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle ustanovení § 337 TZ. V obecném výkonu a kontrole trestu je tedy možné také spoléhat na to, že riziko trestního stíhání za trestný čin maření úředního rozhodnutí a vykázání bude pro odsouzeného dostatečnou motivací, aby zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce neporušoval. Dojde-li pak k uložení dodatečné povinnosti dostavit se v době konání akce na policejní služebnu, případně na středisko Probační a mediační služby, je kontrola dodržování výkonu trestu přímo zajištěna. Tento způsob kontroly ovšem není příliš efektivní a může nadměrně zatěžovat kapacity Policie ČR. K odhalení porušování povinnosti zákazu vstupu dochází prakticky zejména v případě, že orgány činné v trestním řízení pojmou podezření, že byl spáchán trestný čin maření úředního rozhodnutí a vykázání. V poslední letech je vzhledem technickým možnostem jako například zavádění kamerových systémů na fotbalových stadionech zvýšená možnost dodatečné kontroly a jsou pravidelně zvažovány a diskutovány další kroky zejména sportovních klubů a svazů, které zajišťování větší bezpečnosti při akcích samotných a tím zároveň i zlepšení potenciální možnosti kontroly výkonu trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce u osob ve výkonu tohoto trestu. Samotné sportovní kluby jsou k zavádění preventivních opatření a důsledné kontrole motivovány, neboť případné nepokoje a výtržnosti na stadionech nejenže klubům způsobují dodatečné finanční náklady a vzbuzují negativní dojem, ale také může docházet k sankcionování klubů ze strany tuzemských nebo mezinárodních asociací.

Zajímavým případem může být z minulých let mediálně poměrně známá kauza tehdejšího šéfa fotbalových ultras Slavie Praha přezdíváného Krasoň. Krasoňovi byl soudem uložen trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské ve výměře čtyři roky. Zákaz se vztahoval na fotbalová utkání „A“ týmu Slavie Praha ve dvou soutěžích. Jmenovitě se jednalo o domácí soutěže a Evropskou ligu. Trest se ovšem nevztahoval na potenciální zápasy v Lize mistrů, což je nejprestižnější evropská klubová soutěž. Tento případ ilustruje potřebu přesně vymezit okruh zakázaných akcí. Nikoli nezajímavá je také skutečnost, že trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce byl v případě Krasoňe uložen jako vedlejší trest k podmíněnému trestu odnětí svobody. Subjektivně byl Krasoňem uložený trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce vnímán velmi negativně a dokonce se vyjádřoval o „*ztrátě smyslu života*“.²⁷¹

---

²⁷¹ SUPPORTERS. *Rozhovor s Krasoňem - lídrem Tribuny Sever* [online]. 26. 7. 2017 [cit. 12. 6. 2022] Dostupné z: <https://www.supporters.cz/rozhovor-s-krasonem-lidrem-tribuny-sever.html>

3.11.4. Dílčí shrnutí

Mezi pozitiva trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce patří fakt, že se trest dotýká jen jedné sféry života pachatele, jelikož cílí konkrétně na oblast, při které pachatel spáchal trestnou činnost. Uložený trest tak pachatele neovlivňuje v běžném občanském životě a zároveň eliminuje styk s tou sférou života pachatele, která se ukázala být problematická. Dochází tak k současnému naplnění eliminační a preventivní funkce trestu, neboť pachatel je uloženým trestem dočasně vyřazen z účasti na konkrétním druhu akcí a nemůže tak v souvislosti s těmito akcemi páchat další trestnou činnost, čímž dochází zároveň k preventivní ochraně budoucího průběhu těchto akcí a předcházení možné trestné činnosti.

3.12. Ztráta čestných titulů nebo vyznamenání

Trestem ztráty čestných titulů a vyznamenání dochází u odsouzeného ke ztrátě českých vyznamenání, čestných uznání, vědeckých a uměleckých hodností a jiných čestných titulů. Trest ztráty čestných titulů a vyznamenání lze označit jako tzv. vedlejší trest, protože není možné jej uložit samostatně, ale pouze vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody.²⁷² Samotná právní úprava trestu ztráty čestných titulů a vyznamenání se nachází v § 78 TZ.

Uložením trestu je pachateli odejmuto jeho společenské postavení dané právě nabytým titulem nebo vyznamenáním. Trest tedy přímo zasahuje do nemajetkových práv pachatele spočívajících v určitých dosaženém ocenění jeho osobnosti nebo činnosti, které jsou trestem odebrány. Pro osobu pachatele představuje tento trest nepříznivý důsledek, neboť dochází ke ztrátě čestného, ve většině případů velmi prestižního, ocenění, které pachatel mnohdy i po celý život nabýval.

Účelem tohoto trestu je zabránit pachateli ve výkonu těchto práv, neboť spácháním trestného činu se stal morálně nezpůsobilým k tomu, aby byl nadále jejich nositelem. Tento trest tedy plní i očištnou funkci ve veřejném životě, kterou lze spatřovat právě v pachatelově společenské degradaci. Ochrana čistoty veřejného života je pak i jako jedna z funkcí zmíněna také v komentáři k tomuto druhu trestu.²⁷³

3.13. Ztráta vojenské hodnosti

Trest ztráty vojenské hodnosti je další z tzv. vedlejších trestů, protože tento trest není možné jej uložit samostatně, ale pouze vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody.²⁷⁴ Vojenská hodnost definuje postavení a pravomoci vojáka v rámci ozbrojených sil. Kromě toho je dosažená hodnost obecně považována za vyjádření vojenských kvalit a zásluh společně se schopností velet nebo vykonávat funkce ve strukturách ozbrojených sil. Ztráta vojenské hodnosti potom spočívá v tom, že se odsouzenému snižuje hodnost v ozbrojených silách na hodnost vojína.²⁷⁵ V rámci hierarchie Armády ČR představuje hodnost vojína nejnižší hodnost příslušníka armády.²⁷⁶ Trest ztráty vojenské hodnosti přitom nelze omezit pouze na snížení hodnosti o jeden či několik stupňů, ale vždy je hodnost snížena právě až na nejnižší stupeň, tj. na hodnost vojína. Uložení trestu ztráty vojenské hodnosti současně představuje zánik služebního poměru vojáka.²⁷⁷

---

²⁷² srov. § 78 odst. 1 TZ.

²⁷³ ŠÁMAL, op. cit., str. 973.

²⁷⁴ srov. § 79 odst. 1 TZ.

²⁷⁵ srov. § 79 odst. 3 TZ.

²⁷⁶ MINISTERSTVO OBRANY ČR [online]. *Hodnosti*. [cit. 16.8.2022]. Dostupné z:

<https://acr.army.cz/vystroj/hodnosti-43037/>

²⁷⁷ srov. § 18 písm. c) a d) a § 21 zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání.

Trest ztráty vojenské hodnosti je v rámci hmotného práva upraven v § 79 TZ. Zákonné podmínky jsou obdobné jako pro uložení trestu ztráty čestných titulů nebo vyznamenání. V ustanovení § 79 odst. 1 TZ jsou jako předpoklady pro uložení trestu ztráty vojenské hodnosti taxativně vymezeny následující:

- a) pachatel je odsouzen za úmyslný trestný čin;
- b) pachatel tento trestný čin spáchal ze zvlášť zavrženíhodné pohnutky a
- c) byl mu uložen nepodmíněný trest odnětí svobody nejméně na dvě léta.

V rámci právního řádu České republiky se jedná o jeden ze dvou způsobů vojenské degradace. Druhý způsobem po odsuzujícím rozsudku při vedlejší uložení trestu ztráty vojenské hodnosti je degradace na základě rozhodnutí ministra obrany, v případě generálů na základě rozhodnutí prezidenta republiky na návrh vlády, z důvodu zvlášť závažného porušení služebních povinností.²⁷⁸

Ztráta vojenské hodnosti je po uložení trestu definitivní a nelze ji již vrátit zpět. To ovšem neznamená ztrátu způsobilosti možnost opětovného nabytí vojenskou hodnosti.

3.14. Vyhoštění

Podstatou vyhoštění je přemístění cizince na území jiného státu a odnětí práva, pokud cizinec takové právo měl, k dalšímu pobytu na území České republiky. Jedná se tedy o specifický druh trestu, kterým lze postihnout pouze cizince, přičemž vyhoštění se vztahuje na celé území České republiky a vždy se ukládá z území České republiky do ciziny.

3.14.1. Právní úprava

Systematikou trestního zákoníku se jedná o poslední z trestů, který je uvedený ve výčtu ustanovení § 52 odst. 1 TZ. Samotná právní úprava trestu vyhoštění je obsažena v § 80 TZ.

3.14.2. Podmínky aplikace

Vyhoštění je možné uložit samostatně nebo vedle jiného trestu, přičemž ustanovení § 80 odst. 1 in fine TZ stanovuje, že „*jako samostatný trest může být trest vyhoštění uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba.*“ Podle § 80 odst. 2 TZ lze trest vyhoštění uložit ve výměře od jednoho roku do deseti let, anebo na dobu neurčitou. Soud při stanovení výměry přihlédne k povaze

---

²⁷⁸ srov. § 21 zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání.

a závažnosti spáchaného trestného činu, možnostem nápravy a poměrům pachatele a ke stupni ohrožení bezpečnosti lidí, majetku nebo jiného obecného zájmu.²⁷⁹

Podmínky aplikace jsou v případě trestu vyhoštění určeny negativně. Zprv, jak již je uvedeno výše, lze trest vyhoštění uložit pouze cizinci. Cizincem se rozumí fyzická osoba, která není státním občanem České republiky.²⁸⁰ Dále jsou v ustanoveních § 80 odst. 3 TZ taxativně vymezeny případy, kdy soud trest vyhoštění neuloží. Jedná se o tyto případy:

- a) se nepodařilo zjistit státní příslušnost pachatele;
- b) pachateli byl udělen azyl nebo doplňková ochrana podle jiného právního předpisu;
- c) pachatel má na území České republiky povolen trvalý pobyt, má zde pracovní a sociální zázemí a uložení trestu vyhoštění by bylo v rozporu se zájmem na spojování rodin;
- d) hrozí nebezpečí, že pachatel bude ve státě, do kterého by měl být vyhoštěn, pronásledován pro svoji rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, příslušnost k určité sociální skupině, politické nebo náboženské smýšlení, nebo jestliže by vyhoštění vystavilo pachatele mučení či jinému nelidskému nebo ponižujícímu zacházení anebo trestu;
- e) pachatel je občanem Evropské unie nebo jeho rodinným příslušníkem bez ohledu na státní příslušnost a má na území České republiky povolen trvalý pobyt anebo je cizincem s priznaným právním postavením dlouhodobě pobývacího rezidenta na území České republiky podle jiného právního předpisu, neshledá-li vážné důvody ohrožení bezpečnosti státu nebo veřejného pořádku;
- f) pachatel je občanem Evropské unie a v posledních 10 letech nepřetržitě pobývá na území České republiky, neshledá-li vážné důvody ohrožení bezpečnosti státu; nebo
- g) pachatelem je dítě, které je občanem Evropské unie, ledaže by vyhoštění bylo v jeho nejlepším zájmu.

V souladu s mezinárodním právem stanovenými výsadami exterritoriality a imunity diplomatů je nutné zmínit, že jsou diplomatictí pracovníci vyjmuti z režimu trestního práva. Vyhoštění diplomatických pracovníků jako formu diplomatické sankce upravuje Vídeňská úmluva o diplomatických stycích z roku 1961, která je v právním rádu České republiky publikována jako vyhláška č. 157/1994 Sb., vyhláška ministra zahraničních věcí o Vídeňské úmluvě o diplomatických stycích. V souladu s Vídeňskou úmluvou o diplomatických stycích je možné diplomatické pracovníky vyhostit na základě odmítnutí udělení *agrémentu* podle čl. 4, označení

---

²⁷⁹ srov. § 80 odst. 2 TZ.

²⁸⁰ srov. § 2 odst. 1 in principio zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky

za nežádoucí osobu (tzv. *persona non grata*) podle čl. 9 nebo omezení počtu personálu diplomatické mise podle čl. 11.²⁸¹

3.14.3. Dílčí shrnutí

Vyhoštění je trest, kterým lze postihnout pouze cizince. Smyslem tohoto trestu je zabránit pachateli, který je cizincem, v páchání další trestné činnosti na tomto území. Obecně lze uzavřít, že vyhoštění zákazu pobytu plní u cizinců obdobnou funkci, jíž plní trest zákazu pobytu ve vnitrostátním právu. Vyhoštění se ovšem vztahuje na celé území České republiky.

---

²⁸¹POTOČNÝ, Miroslav a Jan ONDŘEJ. *Mezinárodní právo veřejné: Zvláštní část*. 6. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, str. 62 - 66.

3.15. Alternativní trestní opatření ukládaná mladistvým

System trestněprávních sankcí je v trestních věcech mladistvých založen, na rozdíl od dualismu trestních sankcí u dospělých pachatelů, na monistickém přístupu. V trestních věcech mladistvých je možné ukládat pouze opatření, přičemž zákon o soudnictví ve věcech mládeže rozlišuje u mladistvých opatření výchovná, ochranná a trestní.²⁸² Účelem opatření vůči mladistvému je především vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého se zřetelem k jím dosaženému stupni rozumového a mravního vývoje, osobním vlastnostem, k rodinné výchově a k prostředí mladistvého, z něhož pochází, i jeho ochrana před škodlivými vlivy a předcházení dalšímu páčání provinění.²⁸³ Tento účel opatření je v zákoně přímo stanovený.²⁸⁴ Současné směřování trestního soudnictví ve věcech mládeže je totiž vedeno primárně zásadou přednosti výchovy před represí.²⁸⁵

Vzhledem k předmětu této rigorózní práce, budou dále rozebrány pouze opatření trestní. Nutno zdůraznit, že zákon o soudnictví ve věcech mládeže je normou speciální ve vztahu k trestnímu zákoníku, takže úprava trestních opatření se primárně řídí obecnou úpravou trestů obsaženou, jestliže zákon nestanoví něco jiného. Proto zde bude věnována pozornost pouze odchylkám od obecné úpravy a jednotlivých specifikům.

Jak již bylo zmíněno, trestní opatření mohou být ukládána v případě trestních věcí mladistvých jako sankce za spáchaná provinění. Výčet trestních opatření je podobný výčtu trestů v § 52 TZ. I v tomto případě se jedná o taxativní výčet. Podle ustanovení § 24 odst. 1 ZSVM lze za spáchané provinění uložit mladistvému tyto trestní opatření:

- a) obecně prospěšné práce;
- b) peněžité opatření;
- c) peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu;
- d) propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty;
- e) zákaz činnosti;
- f) zákaz držení a chovu zvířat;
- g) vyhoštění;
- h) domácí vězení;
- i) zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce;

---

²⁸² srov. § 10 odst. 1 ZSVM.

²⁸³ srov. § 9 odst. 1 ZSVM.

²⁸⁴ pozn. Na rozdíl od zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, který účel trestání přímo neuvádí.

²⁸⁵ ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ, Alexander SOTOLÁŘ, Milana HRUŠÁKOVÁ a Milada ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, 13.

- j) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněně odsouzení);
- k) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem;
- l) odnětí svobody nepodmíněné.

Na rozdíl od výčtu trestů v ustanovení § 52 TZ nenalezneme ve výčtu trestních opatření zákaz pobytu a dále ztrátu čestných titulů nebo vyznamenání a ztrátu vojenské hodnosti. Výčet naopak obsahuje peněžitá opatření s podmíněným odkladem výkonu. S ohledem na vymezení alternativních trestních opatření jako alternativ k trestnímu opatření odnětí svobody nepodmíněné, lze v trestních věcech mládeže označit jako alternativních trestní opatření všechny trestní opatření uvedené v ustanovení § 24 odst. 1 ZSVM mimo trestního opatření uvedené pod písm. l) odnětí svobody nepodmíněné.

V podmínkách, za kterých lze jednotlivá trestní opatření uložit, je převážně odkazováno na úpravu v trestním zákoníku. Specifikem trestních opatření je zejména snížení horní hranice výměry, ve které je možné trestní opatření uložit, případně další zmírnění. Obecně prospěšné práce dále nesmí vzhledem ke své povaze nebo okolnostem, za kterých jsou vykonávány, ohrožovat zdraví, bezpečnost nebo mravní vývoj mladistvých.²⁸⁶ V případě zákazu činnosti a zákazu držení a chovu zvířat může soud pro mládež mladistvému tyto trestní opatření uložit, není-li to na překážku přípravě na jeho povolání.²⁸⁷

Taktéž peněžitá opatření je výrazně zmírněná oproti peněžitému trestu. Zaprvé zákon umožňuje peněžitá opatření uložit pouze v případě, že je mladistvý výdělečně činný nebo jeho majetkové poměry uložení takového trestního opatření umožňují.²⁸⁸ Zadruhé, v případě stanovení výše opatření je minimální i maximální počet denních sazeb snížen na polovinu.²⁸⁹ Zatímco minimální výše denní sazby zůstává stejná jako v případě peněžitého trestu, maximální výše denní sazby je snížena desetinásobně.²⁹⁰ Zákon také umožňuje uložit peněžitá opatření s podmíněným odkladem výkonu²⁹¹, což je specifická sankce, kterou trestní zákoník nezná a kterou lze uložit pouze mladistvým pachatelům.

Další institutem jsou výchovná opatření, jejichž demonstrativní výčet se nachází v ustanovení § 19 odst. 1 ZSVM. Výchovná opatření může soud pro mládež uložit vedle trestních opatření mimo trestní opatření odnětí svobody nepodmíněné a u podmíněných trestních opatření.

---

²⁸⁶ srov. § 26 odst. 1 ZSVM.

²⁸⁷ srov. § 26 odst. 3 ZSVM.

²⁸⁸ srov. § 27. odst. 1 ZSVM.

²⁸⁹ srov. § 27 odst. 2 ZSVM.

²⁹⁰ srov. § 27 odst. 3 ZSVM.

²⁹¹ srov. § 28 ZSVM.

Z povahy věci také není možné výchovná opatření uložit v případě vyhoštění. Trestní zákoník umožňuje v případě některých alternativních trestů ukládat výchovná opatření i osobám ve věku blízkém věku mladistvých a to buď samostatně anebo vedle přiměřených omezení a přiměřených povinností uvedených v § 48 odst. 4 TZ. V podmínkách trestní zákoník odkazuje na úpravu výchovných opatření v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže.

3.16. Alternativní tresty v trestních věcech právnických osob

S účinností od 1. ledna 2012 zná český právní řád trestní odpovědnost právnických osob, která je upravena zákonem č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Podle ustanovení § 1 odst. 1 TOPO jsou tedy právnické osoby odpovědné trestné činy, které jsou právnické osobě přičitatelné.

Definičně jsou alternativní tresty převážně koncipovány v souvislosti s fyzickými osobami, což je odůvodněno jejich vymezením vůči nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Právnické osoby jako umělé, právem vytvořené, subjekty, které z principu nemohou být podrobeny uvěznění, nelze proto aplikovat základní kritérium definice alternativních trestů, které spočívá ve srovnání s nepodmíněným trestem odnětí svobody. S ohledem na specifickou povahu právnických osob lze ve vztahu k jejich trestání uvažovat o alternativních trestech jako těch trestech, které nejsou trestem zrušení právnické osoby. Je třeba zdůraznit, že v tomto vymezení není odborná veřejnost jednotná a vymezení alternativních trestů bývá uváděno převážně ve vztahu k trestání osob fyzických.

Taxativní výčet druhů trestů, které lze právnické osobě za spáchaný trestný čin uložit, je uveden v ustanovení § 15 odst. 1 TOPO. Za trestné činy spáchané právnickou osobou lze uložit pouze tyto tresty:

- a) zrušení právnické osoby;
- b) propadnutí majetku;
- c) peněžitý trest;
- d) propadnutí věci;
- e) zákaz činnosti;
- f) zákaz držení a chovu zvířat;
- g) zákaz plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži;
- h) zákaz přijímání dotací a subvencí;
- i) uveřejnění rozsudku.

Některé z uvedených druhů trestů jsou jedinečné pro právnické osoby. Jedná se o trest zrušení právnické osoby a dále trest zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné

soutěži, trest zákazu přijímání dotací a subvencí a trest uveřejnění rozsudku. Ostatní druhy trestů jsou shodné s tresty ukládanými fyzickým osobám, přičemž právní úprava zde reflektuje specifickou povahu právnických osob. Zároveň bývají tresty zpřísněny ve své výměře. Denní sazby u peněžitého trestu jsou v případě právnických osob výrazně vyšší, když zákon umožňuje uložit denní sazbu v rozmezí nejméně 1 000,- Kč a nejvíce 2 000 000,- Kč. Trest zákazu činnosti a trest zákazu držení a chovu zvířat lze například právnickým osobám uložit ve výměře až dvaceti let oproti maximální výměře deseti let u fyzických osob, respektive pěti let u mladistvých pachatelů.

3.17. Shrnutí

Třetí kapitola detailně rozpracovává platnou právní úpravu jednotlivých alternativních trestů. Zkoumání zahrnuje pečlivý popis a analýzu právních normativů pro jednotlivé druhy alternativních trestů, stejně jako jejich propojení a fungování v rámci celého systému alternativních sankcí. Deskriptivní popis byl doplněn analýzou výkladu jednotlivých pojmů a zásadní judikaturou. Tato důkladná analýza přináší nezbytný kvalitativní základ pro nadcházející kapitoly této práce a vytváří plynulý přechod ke kapitole zabývající se praktickým užíváním alternativních trestů v České republice.

Popsaná právní úprava jednotlivých alternativních trestů, stejně jako jejich souborná struktura, získávají důležitou roli v rámci celkového výzkumného rámce. Dále na ni autor přímo navazuje v následující kapitole, která se zaměřuje na konkrétní aplikaci alternativních trestů v reálné praxi. Závěry, které vyplynuly z analýzy platné právní úpravy, jsou rovněž využity pro komparativní srovnání se zahraniční právní úpravou a následně i pro formulaci návrhů na možnou dílčí optimalizaci. Tyto návrhy se zakládají na autorových úvahách *de lege ferenda* a přispívají tak k dalšímu obohacení diskuse o efektivitě a účelnosti alternativních trestů v rámci moderního trestního práva.

4. Využití alternativních trestů v České republice

Alternativní tresty lze považovat za moderní trend v systému trestání. Jedním z hlavních cílů postupného zavádění nových forem alternativních trestů do českého trestního práva, bylo snížení podílu ukládání nepodmíněných trestů odnětí svobody, zejména těch krátkodobých, nepřevyšující dobu jednoho roku, a tím omezit přeplněnost věznic. Tento trend vychází především z předpokladu, že krátkodobé nepodmíněné tresty odnětí svobody jsou z resocializačního, individuálně preventivního i finančního hlediska nejméně efektivní, neboť jsou s nimi spojeny nevýhody, které vyplývají z uvěznění pachatele.

4.1. Vězeňská populace a využití vězeňských kapacit v České republice

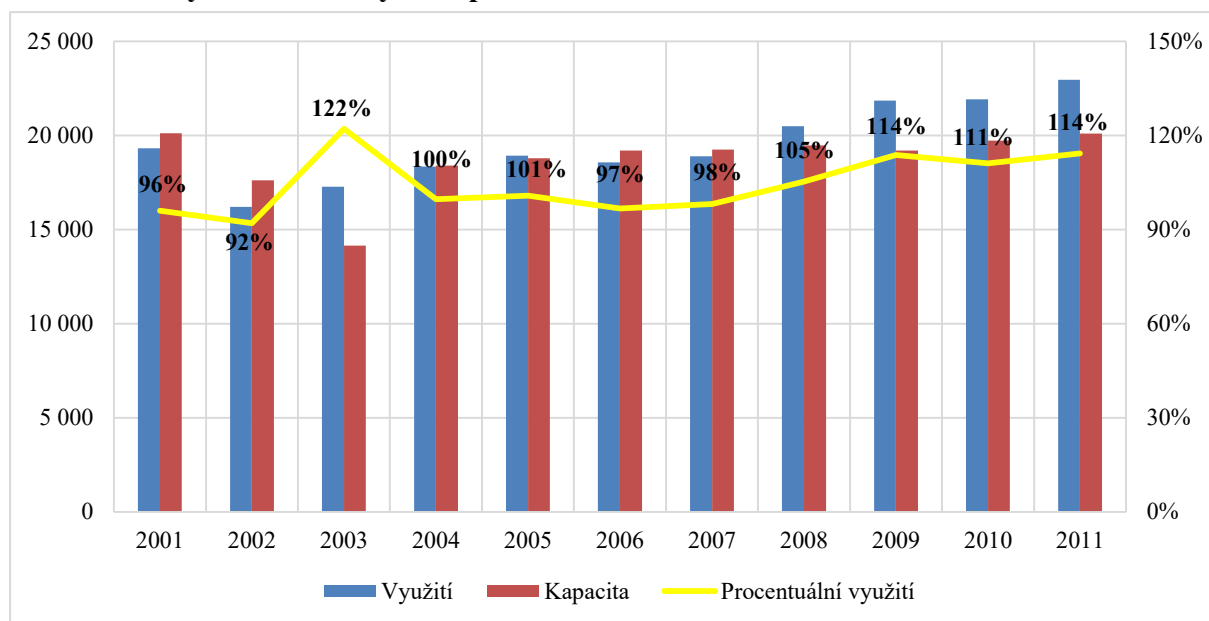
Česká republika měla v roce 2020 vězeňskou populaci v průměru 20 271 osob. V přepočtu na obyvatele se jedná o 197 vězňů na 100 tisíc obyvatel.²⁹² Tento počet je nižší než v předchozích letech. Pro srovnání lze uvést, že v roce 2016 měla Česká republika 213 vězňů v přepočtu na 100 tisíc obyvatel. Stále se však jedná o velmi vysoké číslo ve srovnání s evropským průměrem. Z výsledků statistiky v pravidelné zprávě Rady Evropy vyplynulo, že v roce 2020 byl v rámci padesáti sledovaných zemí průměr zhruba 103 uvězněných osob na 100 tisíc obyvatel. Česká republika tedy s 197 vězni na 100 tisíc obyvatel patří mezi země s nejvyšším počtem vězňů v přepočtu na obyvatele. Více trestanců měli v přepočtu na 100 tisíc obyvatel ze sledovaných zemí jen Turecko, Rusko, Gruzie, Litva a Ázerbájdžán. Pro srovnání je vhodné uvést, že Norsko, jehož trestní systém je v rámci této rigorózní práce, vzhledem ke svému příkladnému fungování, vybrán pro komparativní srovnání s možností inspirace, má vězeňskou populaci zhruba 58 vězňů na 100 tisíc obyvatel.²⁹³

---

²⁹² WORDPRESS UNIL [online]. *Incarcerated population* [cit. 18. 11. 2022]. Dostupné z: https://wp.unil.ch/space/files/2021/04/210329_Key_Findings_SPACE_I_2020.pdf

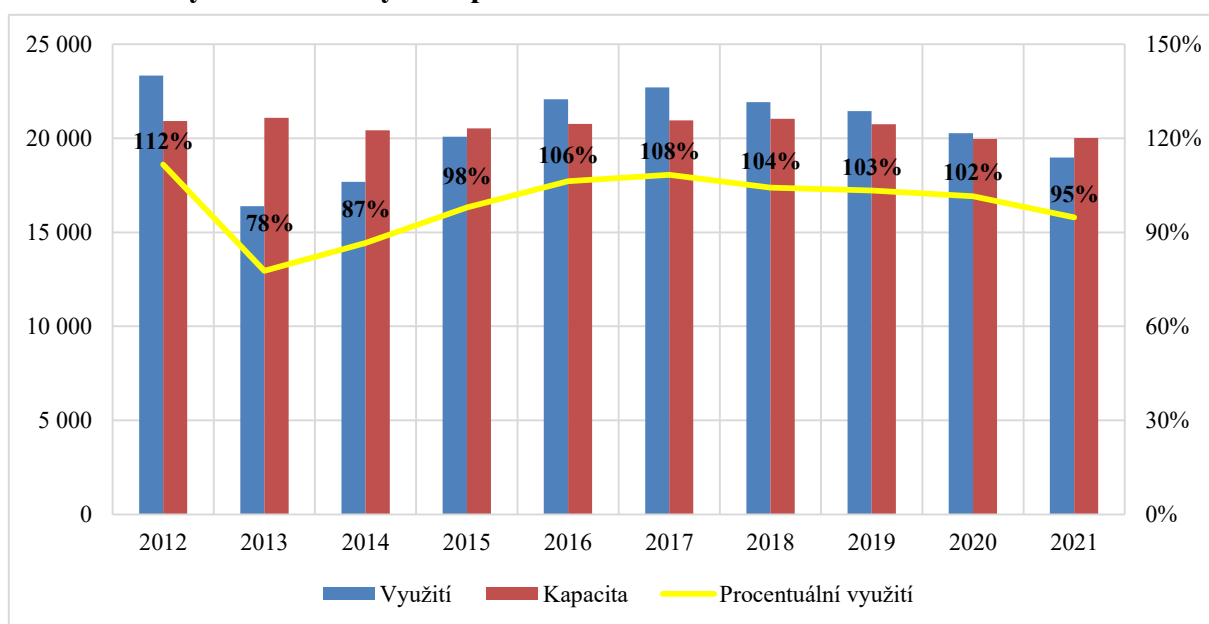
²⁹³ PRISONS IN 2021: NORWAY [online]. *Prison Insider - Le site d'information sur les prisons dans le monde* [cit. 19. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.prison-insider.com/en/countryprofile/norvege-2021>

Graf č. 1a: Využití vězeňských kapacit v letech 2001 až 2011

Zdroj: Statistické ročenky Vězeňské služby. Vězeňská služba České republiky. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/statisticke-rocenky-vezenske-sluzby>.

Graf č. 1b: Využití vězeňských kapacit v letech 2012 až 2021

Zdroj: Statistické ročenky Vězeňské služby. Vězeňská služba České republiky. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/statisticke-rocenky-vezenske-sluzby>.

Z grafů č. 1a a č. 1b vyplývá, že počet vězňů v České republice je dlouhodobě vysoký a vězeňské kapacity bývají zpravidla plně využívány, v některých mnoha případech často i překonány. Od roku 2018 lze ovšem pozorovat mírný trend poklesu počtu vězňů. V roce 2021 klesl počet vězňů pod hranici 19 tisíc, přitom ještě v roce 2017 bylo ve věznicích výrazně přes 22

tisíc osob. Je třeba podotknout, že v rámci poskytnutých statistik je nutné brát v potaz rozřídění vězňů, neboť statistiky zohledňují jak výkon trestu odnětí svobody, tak výkon vazby. Výraznější pokles přitom v posledních letech nastává právě u vazebně stíhaných.²⁹⁴ U osob vykonávajících trest odnětí svobody ve věznicích je trend taktéž klesající, ovšem pokles je výrazněji pozvolnější. I přes klesající trend posledních let je kapacita věznic v České republice téměř naplněna. Podle posledních dat za rok 2021 bylo v průměru využito 94,76% kapacit. Poprvé od roku 2015 tedy kleslo využití vězeňských kapacit pod 100 %, přičemž využití vězeňských kapacit je v České republice dlouhodobě velmi vysoké, zpravidla překračuje stanovené kapacity. Toto je patrné i z grafu č. 1a, který sleduje časový úsek od roku 2001 do roku 2011. Tento časový úsek byl uveden spíše pro doplnění kontextu dlouhodobého vývoje. Zkoumání v následujících pasážích této kapitoly je omezeno na kratší časové úseky.

Věznice v České republice jsou koncipovány na kapacitu využití pro přibližně 20 500 vězňů, přičemž kapacity se v posledních deseti letech pohybují zhruba kolem této hranice. Obvykle ovšem bývají kapacity, i přestože je jejich výše v přepočtu na 100 tisíc obyvatel ve srovnání s vyspělými evropskými zeměmi nadprůměrná²⁹⁵, překročeny, což lze považovat za negativní jev.

Na grafu č. 1b si nelze nevšimnout výrazného poklesu ve vytíženosti věznic v roce 2013, kdy došlo k poklesu vězeňské populace o téměř 34 % ve srovnání s rokem 2012. Nicméně tento pokles nebyl důsledkem přirozeného poklesu kriminality nebo efektivnějšího využívání alternativních trestů, ale byl způsoben amnestií prezidenta republiky²⁹⁶. Ta se v konečném důsledku dotkla více než 111 000 osob, z tohoto bylo téměř 20 000 nepodmíněných trestů odnětí svobody. Lze ovšem uvažovat, že efekt amnestie na přeplněnost věznic byl spíše dočasný, neboť již v roce 2017 se vytíženost věznic vrátila na úroveň podobnou v době před amnestií, tedy v letech 2011 a 2012. Rok 2017 ovšem zároveň představoval vrchol v naplněnosti věznic v období po amnestií z roku 2013. Průměrná obsazenost vězeňských kapacit v roce 2017 byla 22 693 osob, což představovalo využití 108,34% vězeňských kapacit. Od té doby nicméně naplněnost věznic pozvolně klesá.

---

²⁹⁴ VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY [online]. Statistické ročenky Vězeňské služby. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/statisticke-rocenky-vezenske-sluzby>

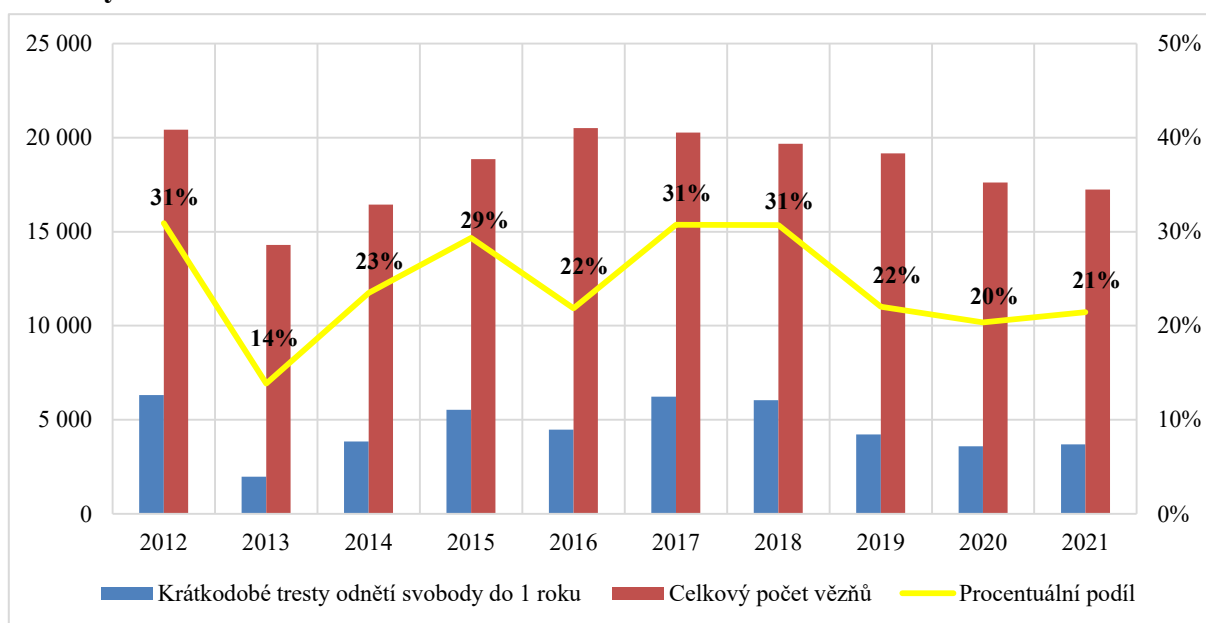
²⁹⁵ WORDPRESS UNIL [online]. *Incarcerated population* [cit. 20. 11. 2022]. Dostupné z: https://wp.unil.ch/space/files/2021/04/210329_Key_Findings_SPACE_I_2020.pdf

²⁹⁶ pozn. Rozhodnutí č. 1/2013 Sb., Rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii ze dne 1. ledna 2013.

4.2. Podíl krátkodobých trestů na celkovém počtu vězňů

Pro představu, jakou částí přispívají krátkodobé nepodmíněné tresty k přeplněnosti věznic, je níže v grafu č. 2 znázorněn vývoj jejich podílu na celkovém počtu nepodmíněných trestů odnětí svobody v období let 2012 až 2021.

Graf č. 1b: Podíl krátkodobých trestů odnětí svobody do 1 roku na celkovém počtu vězňů v letech 2012 až 2021.

Zdroj: Statistické ročenky Vězeňské služby. Vězeňská služba České republiky. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/statisticke-rocenky-vezenske-sluzby>.

Z grafu č. 2 je patrné, že krátkodobé nepodmíněné tresty s výměrou do 1 roku tvoří ve sledovaném průměrně 24,48 % z celkového počtu nepodmíněných trestů. Údaj je nicméně zkreslen amnestií z 2013. Dlouhodobý průměr podílu krátkodobých trestů odnětí svobody v předchozím období, tedy letech 2001 až 2011 se pohyboval kolem 30 %.²⁹⁷ Nejvyšší podíl krátkodobých trestů odnětí svobody ve výši 30,91 % byl ve sledovaném období zaznamenán v roce 2012, tedy v roce bezprostředně předcházejícím prezidentské amnestii z roku 2013. Druhý nejvyšší podíl ve výši 30,73% byl zaznamenán v roce 2017, což byl rok, ve kterém lze zároveň sledovat druhý nejvyšší celkový počet vězňů a druhé nejvyšší využití vězeňských kapacit v posledních deseti letech.

Na grafu č. 2 je opět zřetelný dopad již zmíněné amnestie, který lze pozorovat na výrazném poklesu sledovaných statistik v roce 2013. I přestože byl v důsledku amnestie podíl krátkodobých trestů odnětí svobody snížen z 30,91 % v roce 2012 na 13,87 % v roce 2013, tato statistika měla opět tendenci se vrátit na původní hodnoty a i zde lze efekt amnestie považovat za spíše dočasný.

²⁹⁷ VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY [online]. Statistické ročenky Vězeňské služby. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/statisticke-rocenky-vezenske-sluzby>

Podíl krátkodobých trestů odnětí svobody v letech bezprostředně následujících po prezidentské amnestii z roku 2013 dosáhl svého letitého průměru z období před amnestií, který byl kolem 30 %, když již v roce 2015 dosáhl 29,33%. Lze tedy konstatovat, že v období bezprostředně následujícím po amnestií se příliš nepodařilo nahradit většinu krátkodobých trestů jinými alternativami, například právě alternativními tresty. Po roce 2018 lze ovšem sledovat značný pokles podílu krátkodobých trestů odnětí svobody na celkovém počtu vězněných osob. V letech 2020 a 2021 se podíl pohyboval kolem 21%. V posledních pěti letech lze tedy v této sledované statistice pozorovat pozitivní vývoj.

4.3. Využití vybraných alternativních trestů

V rámci analýzy využití je pozornost věnována zejména alternativním trestům užším pojetí, neboť tyto tresty zpravidla přímo konkurují nepodmíněnému trestu odnětí svobody a představují možnou alternativu zejména ke krátkodobým trestům odnětí svobody. Jedná se o **domácí vězení, obecně prospěšné práce, peněžitý trest a podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody včetně podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem.**

Statistická tabulka č. 1: Přehled uložených trestů/trestních opatření jako hlavní sankce.

Trest/rok	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Celkem	80 580	85 563	82 453	74 532	69 681	63 122	61 296	62 810	55 206	56 875
NEPO	16 112	11 656	13 608	13 690	13 435	11 962	11 982	12 516	11 455	12 340
PO vč. D	49 553	61 352	54 972	47 876	42 873	36 554	34 178	33 738	27 933	27 354
DV	444	200	175	148	116	102	101	158	108	103
OPP	8614	7266	8633	8300	7729	6489	5994	6338	5863	5658
PT	2895	2526	2609	2392	3204	5744	6992	7783	8004	9097

Zdroj: Statistika a výkaznictví. Ministerstvo spravedlnosti České republiky. Dostupné z: cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickyh-listu.html

Data demonstrují četnost uložení uvedených trestů jako hlavní sankce a nezohledňují případy, kdy je některý z uvedených trestů ukládán vedle jiného trestu. Ve statistikách jsou zahrnuty také trestní opatření ukládaná mladistvým. U dat k peněžitému trestu bylo mimo peněžitá opatření zahrnuto i peněžitá opatření s podmíněným odkladem výkonu. Peněžitá opatření včetně peněžitého opatření s podmíněným odkladem výkonu ovšem bývají mladistvým ukládána velmi zřídka. Peněžitá opatření bylo v roce 2021 jako hlavní sankce uloženo ve 14 případech. Peněžitá opatření s podmíněným odkladem výkonu nebylo v roce 2021 jako hlavní sankce uloženo vůbec.

V případě nepodmíněného trestu odnětí svobody je dále zahrnut i výjimečný trest, což jsou jednotky případů ročně.²⁹⁸ Absolutně zůstává četnost ukládaných trestů nepodmíněného odnětí svobody přibližně zhruba stejná, přičemž průměr v sledovaném období je 12 875 uložených nepodmíněných trestů odnětí svobody za rok, nicméně poměr uložených trestů nepodmíněného odnětí svobody v trestních věcech soustavně klesá. V roce 2021 činil 21,7 %.

Z dostupných statistických dat vyplývá, že nejčastěji ukládaným alternativním trestem, a zároveň nejčastěji ukládaným trestem celkově, je v České republice **podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody**. Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody představuje nejčastěji ukládaný trest²⁹⁹ jak v absolutním počtu, tak v poměru vzhledem k ostatním ukládaným hlavním sankcím. I přesto lze v posledních letech sledovat klesající tendence v ukládání podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody jak v absolutním počtu, tak v celkovém poměru. V roce 2021 poprvé ve sledovaném období poměr vůči ostatním hlavním sankcím klesl pod 50 % na celkových 48,09 %, přičemž průměr ve sledovaném desetiletém období byl 59,15 %.³⁰⁰ Podmíněný trest odnětí svobody je však poměrně málo ukládán ve spojení s dohledem či s uložením přiměřených omezení či povinností. Přitom dohled Probační a mediační služby je jedním ze zásadních faktorů působících na pachatele v rámci prevence jeho dalšího kriminálního chování. Nepoměr mezi ukládáním prostého podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody a podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem je dlouhodobě velmi výrazný. V roce 2021 byl pouze jen téměř každý sedmý uložený trest podmíněného odsouzení uložen ve variantě s dohledem podle § 52 odst. 2 písm. c) TZ. V případě trestných věcí mladistvých byl dohled ukládán jen v jednom případě z šesti.³⁰¹

Domácí vězení je naopak využíváno zcela minimálně. Již tak nízká četnost užívání má navíc klesající tendenci a je evidentní, že trest domácího vězení se od svého zavedení do trestního práva, které nastalo s účinností od 1. ledna 2010, neuchytil. Za zmínku stojí meziroční pokles uložených trestů domácí svobody o 31,65 % mezi roky 2019 a 2020. Tento pokles je třeba vnímat v kontextu pandemie koronaviru a s ní souvisejících zavedených restriktivních opatření. Lze uvažovat, že minimální užívání trestu domácího vězení je způsobené zejména problémy při zajištění optimální kontroly výkonu trestu. Tyto problémy by ovšem mělo být možné při

---

²⁹⁸ INFODATA [online]. Statistika a výkaznictví. Dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>.

²⁹⁹ pozn. respektive trestní sankce, neboť jsou zahrnuty i trestní opatření odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu a odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem. I v rámci trestních věcí mladistvých jsou tyto trestní opatření ukládány s nejvyšší četností.

³⁰⁰ INFODATA [online]. Statistika a výkaznictví. Dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>

³⁰¹ INFODATA [online]. Statistika a výkaznictví. Dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>

současném stavu technického pokroku překonat. Zároveň je třeba se zamýšlet, zda došlo k dostatečnému přijetí tohoto trestu, který je svou povahou specifický a zároveň se nejedná o trest, který by měl v České republice výraznější tradici. Optikou systematiky trestního zákoníku se jedná o poměrně přísný trest a lze spekulovat, jestli je takto také vnímán. Každopádně je možné konstatovat, že trest domácího vězení v českém právním řádu nenaplnuje svůj plný potenciál a přes své nesporné výhody zůstává pouze okrajovým institutem.

Trest obecně prospěšných prací je naopak využíván hojně. I přestože sledujeme mírný pokles v četnosti užívání v posledních letech, lze konstatovat, že trest je užíván a dobře plní svou úlohu v systému trestů. Jedná se také o již zavedený trest, tedy lze předpokládat, že je ukládán uvážlivěji, čímž dochází ke snižování rizika jeho přeměny v nepodmíněný trest odnětí svobody. Zároveň mohlo dojít k částečné alternaci s peněžitým trestem, který v posledních letech zaznamenal výrazné zvýšení četnosti užívání. V posledních letech lze pozorovat snahu o zvýšení ukládání peněžitého trestu jak prostřednictvím legislativních opatření, tak apelem nejen na soudy, ale i na státní zastupitelství, policejní orgány a Probační a mediační službu.

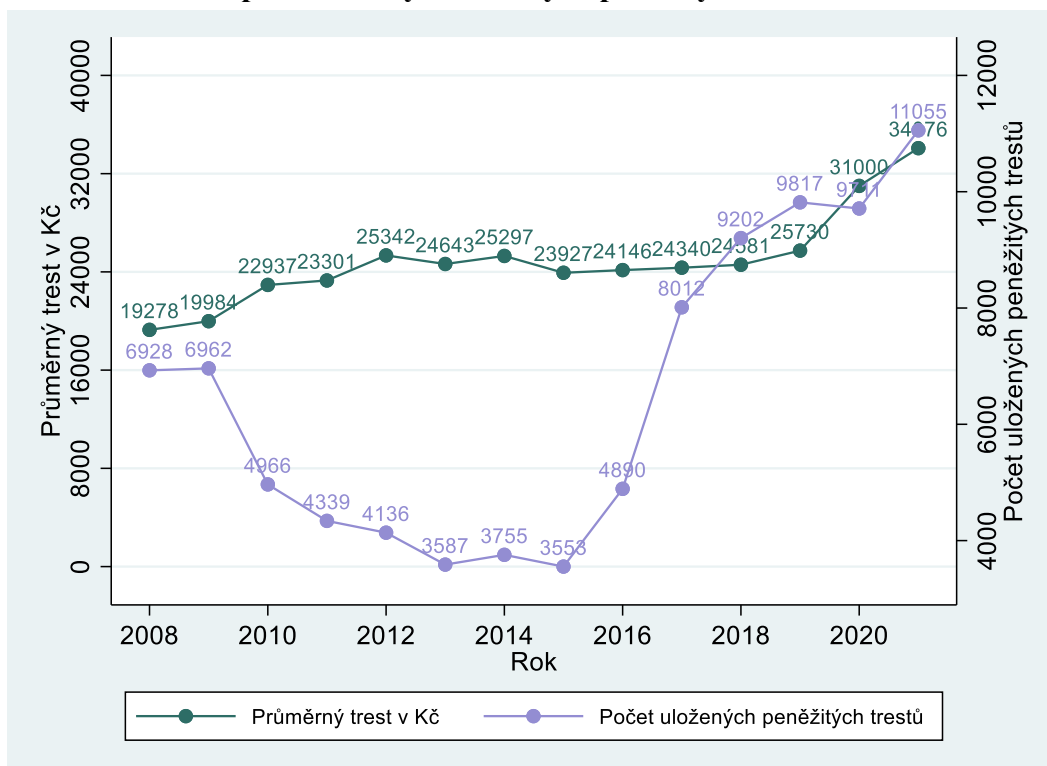
Právě **peněžitý trest** je příkladem trestu, jehož ne zcela optimální využívání se vlivem legislativních i nelegislativních změn v posledních letech výrazně zvýšilo. Jen za sledované období se četnost užívání více než ztrojnásobila. Jak již bylo uvedeno, peněžitému trestu se dostává výrazné pozornosti.³⁰² Kromě jiného je peněžitý trest v posledních letech zvláště sledován i s ohledem na snahu vlády, Ministerstva spravedlnosti, Nejvyššího soudu a Nejvyššího státního zastupitelství o zvýšení počtu ukládaných peněžitých trestů, přičemž ze sledovaných dat, lze konstatovat, že tyto snahy se zatím jeví jako úspěšné. Na rozdíl od obecně prospěšných prací ovšem není peněžitě opatření prakticky ukládáno mladistvým a to ani ve formě peněžitého opatření s podmíněným odkladem výkonu. Lze uvažovat, že ukládání peněžitého opatření by mělo být spíše výjimečné, neboť mladiství pachatelé ve většině případů nebývají výdělečně činní a nemají vlastní příjmy.

Vzhledem k zvýšenému sledování ukládání peněžitého trestu jsou dále poskytnuty detailní statistiky tohoto alternativního trestu.

---

³⁰² MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČESKÉ REPUBLIKY [online]. *České soudnictví 2021: Výroční statistická zpráva*. Dostupné z www.justice.cz/web/mzp/statisticke-udaje-z-oblasti-justice

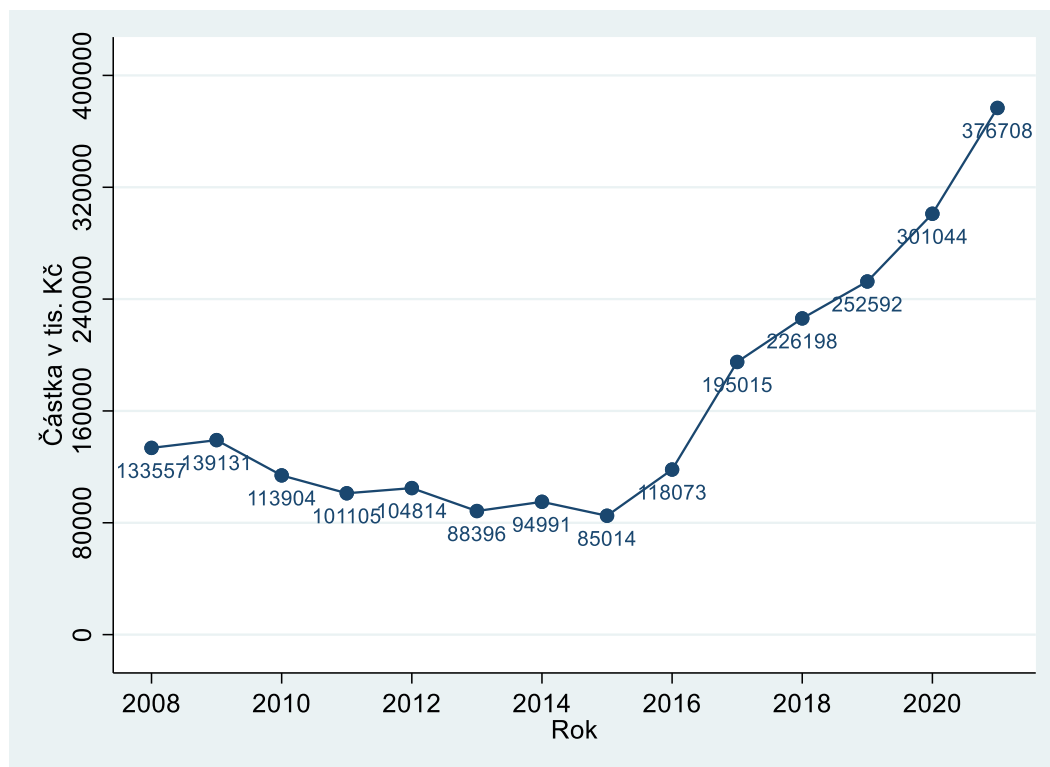
Graf č. 3 Počet a průměrná výše uložených peněžitých trestů

Zdroj: České soudnictví 2021: Výroční statistická zpráva. Ministerstvo spravedlnosti České republiky. Dostupné z www.justice.cz/web/msp/statisticke-udaje-z-oblasti-justice.

Pro upřesnění je nutné uvést, že v celkovém počtu uložených trestů jsou v grafu č. 3 zahrnuty všechny uložené peněžité tresty, tedy pokud byly ukládány jako samostatný trest i jako trest vedlejší. Dále je v grafu č. 4 znázorněn vývoj celkové sumy uložených peněžitých trestů. I v tomto případě, se data vztahují ke všem případům, kdy byl uložen peněžitý trest, tedy jak k těm, kdy byl trest uložen jako hlavní sankce, tak k případům, kdy byl trest uložen jako další sankce, například vedle trestu odnětí svobody. Data se také týkají pouze ukládání peněžitých trestů. Není tedy zohledněno, zda byl uložený peněžitý trest řádně vykonán.

Graf č. 4 Celková suma uložených peněžitých trestů

Zdroj: České soudnictví 2021: Výroční statistická zpráva. Ministerstvo spravedlnosti České republiky. Dostupné z www.justice.cz/web/msp/statisticke-udaje-z-oblasti-justice.

Ostatní alternativní tresty plní v sankčním systému trestního práva spíše doplňkovou roli. Pro doplnění je dále analyzováno jejich využití. Veškerá data pocházejí ze statistik a výkaznictví v oblasti trestního práva.³⁰³

Propadnutí majetku je v průměru ukládáno v nižších desítkách případů ročně. V roce 2021 se jednalo o 26 uložených trestů propadnutí majetku. Taková četnost ukládání koresponduje se skutečností, že propadnutí majetku představuje mimořádně přísný trest, který významně postihuje majetkovou sféru pachatele. Zároveň jsou podmínky pro uložení trestu propadnutí majetku trestním zákoníkem stanoveny přísně a je tedy značně omezen aplikační okruh tohoto trestu.

Četnost ukládání trestu **propadnutí věci** se v posledních letech pohybuje mezi 4000 až 5000 případy ročně. V drtivé většině případů je propadnutí věci ukládáno jako vedlejší trest, což reflektuje záměr zákonodárce.

K ukládání **zákazu činnosti** dochází poměrně hojně. V roce 2021 byl trest uložen v celkem 18 123 případech, v toho v 593 trestních věcech byl trest uložen samostatně jako hlavní sankce.

³⁰³ INFODATA [online]. Statistika a výkaznictví. Dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickeho-listu.html>

Z celkového počtu 18 123 uložených zákazů činnosti se jich 17 430 vztahovalo k zakazu řízení motorových vozidel. Druhý byl v celkovém počtu 350 s výrazným odstupem zákaz činnosti v soukromém podnikání (včetně živností, funkcí a členství v orgánech společností a družstev). Zákaz řízení motorových vozidel tak tvoří dlouhodobě drtivou většinu ukládaných trestů zakazu činnosti. V trestních věcech mládeže bývá trestní opatření zakazu činnosti aplikováno spíše okrajově. V posledních třech letech dochází k aplikaci v přibližně 20 případech ročně.

Zákaz držení a chovu zvířat představuje nejnovější z trestů v trestním právu. Vzhledem ke krátkému časovému úseku, nelze jeho využívání příliš zhodnotit. Každopádně v roce 2021 byl tento trest uložen celkem v 5 případech, z toho vždy jako trest vedlejší.

Ukládání **zakazu pobytu** se pohybuje v rádu stovek případů ročně. V roce 2021 byl trest zakazu pobytu uložen v celkem 377 případech, z toho v 39 trestních věcech jako hlavní sankce. I zde je tedy reflektován záměr zákonodárce, který počítá s ukládáním tohoto trestu převážně jako trestu vedlejšího. Četnost ukládání zakazu pobytu má ovšem spíše mírně klesající tendence, když ještě v roce 2019 byl trest uložen celkem v 528 případech.

Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce je ukládán v rádech desítek případů ročně. V roce 2021 byl trest uložen v celkem 20 případech, z toho vždy jako vedlejší trest. V celkem 7 případech poté bylo trestní opatření zakazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce aplikováno v trestních věcech mladistvých. Lze nicméně uvažovat, že využívání v letech 2020 a 2021 bylo ovlivněno probíhající pandemií koronaviru, v jejímž důsledku bylo množství sportovních a společenských akcí výrazně omezeno. Pro srovnání lze uvést, že v roce 2019 byl trest zakazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce uložen celkem v 56 případech, tedy v téměř trojnásobné četnosti oproti roku 2021. Aplikací okruh pro zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce je oproti většině ostatních alternativních trestů menší, neboť trest je specificky určený k postihování trestné činnosti spáchané ve spojitosti s těmito akcemi.

Trest ztráty čestných titulů nebo vyznamenání a trest ztráty vojenské hodnosti jsou ukládány výhradně jako vedlejší tresty, protože není možné je uložit samostatně, ale pouze vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody. Tyto tresty jsou ukládány zcela ojediněle. V období let 2020 až 2021 byl trest ztráty čestných titulů nebo vyznamenání uložen pouze v jednom případě. To samé platí o trestu ztráty vojenské hodnosti.

Počet uložených **vyhoštění** se celkově pohybuje mezi 1000 až 2000 případy, přičemž v roce 2021 bylo vyhoštěno celkem 1235 osob. Okruh trestních věcí, na které lze aplikovat vyhoštění, je ovšem výrazně omezen, neboť vyhoštění lze uložit pouze cizinci.³⁰⁴

4.4. Shrnutí

Ve čtvrté kapitole je analyzován vývoj využití alternativních trestů. Primárním cílem této kapitoly je obsáhnout statistiku užívání jednotlivých alternativních trestů včetně dynamiky vývoje a srovnání vůči ukládání trestu nepodmíněného odnětí svobody. Zvláště zohledněna je dynamika vývoje vězeňské populace v České republice, která je zároveň vztažena k podílu krátkodobých trestů odnětí svobody. Právě tyto ukazatele by mělo optimální využívání alternativních trestů pozitivně ovlivnit.

Komplexní přehled klíčových ukazatelů v kombinaci se statistikou ukládání alternativních trestů přináší základ pro kritické zhodnocení užívání alternativních trestů v České republice. Zároveň je představuje nezbytný předpoklad pro komparativní srovnání se zahraniční právní úpravou. Následující kapitola se totiž zabývá srovnáním s úpravou alternativních trestů v Norsku. Srovnání s Norskem bylo vybráno vzhledem k funkčnímu systému trestní politiky, v rámci kterého dochází k hojnému využívání alternativních trestů a dalších alternativních postupů v trestním právu. Norsko do svého trestního systému úspěšně implementovalo a následně efektivně rozvinulo množství z moderních postupů a institutů trestního práva. Zároveň bývá Norsko dlouhodobě řazeno mezi země s nejúčinnějším trestním systémem, který zahrnuje nízkou míru kriminality, vysokou efektivitu trestů a nízkou recidivitu.

Zjištění ze zkoumání využití alternativních trestů v České republice budou společně s výsledky synchronní komparace s právní úpravou alternativních trestů v Norsku využity v šesté a zároveň poslední kapitole této rigorózní práce, která poskytne zhodnocení stávající právní úpravy alternativních trestů v České republice a nastíní možné dílčí optimalizaci formou úvah de lege ferenda.

---

³⁰⁴ srov. § 80 odst. 1 TZ.

5. Srovnání s právní úpravou v Norsku

Úvodem je důležité zmínit několik základních charakteristik norského právního systému. V norské právní kultuře je hluboce zakořeněné řešení sporů a právních věcí v rámci komunit. Norsko je tradičně považováno za jednu z neprogresivnějších zemí v oblasti zavádění a efektivního využívání moderních trendů a alternativních metod nejen v trestním právu, ale v právu obecně. Hojně rozšířené jsou zejména prvky restorativní justice. Trestní politika je výrazně orientována na nápravu a převažují restituční a rehabilitační funkce trestu. Vězeňská populace v Norsku je dlouhodobě velmi nízká, což je v přímém kontrastu se stavem v České republice. Recidiva se dlouhodobě pohybuje pouze kolem 20 %, což svědčí o vysoké efektivitě trestního systému.³⁰⁵ Norský trestní systém je ovšem výrazně více nákladný a to nejen finančně, ale i z personálního hlediska, zejména s ohledem na kvalifikační požadavky na osoby zapojené v rámci systému.

Je pravdou, že některé kritické hlasy poukazují na přílišnou benevolenci norského systému. Na druhou stranu je třeba zdůraznit, že systém v tamních podmínkách funguje příkladně. Je evidentní, že nelze všechny specifika prostě přenést, avšak lze uvažovat alespoň o částečné inspiraci v rámci některých institutů. Norský trestní, a ostatně i vězeňský, systém ani tolik netrestá, jako spíše napravuje. I právě z těchto důvodů bylo srovnání s norskou úpravou vybráno.

5.1. Specifika právního prostředí v Norsku

Oddělení právních odvětví v Norsku není tolik ostré, jako je tomu v České republice. Toto se týká zejména trestního práva, správního práva v oblasti přestupků a práva občanského (občanskoprávních sporů). Zároveň od roku 2005 nerozlišuje norský právní řád mezi přestupky a trestnými činy.³⁰⁶ Například zejména některé méně závažné delikty majetkoprávního charakteru, které mají konfliktní povahu mezi dvěma soukromoprávními subjekty (z českých trestních činů by se typicky jednalo například o trestné činy poškození cizí věci nebo drobné krádeže a podvody) jsou zpravidla řešeny smírně. V rámci těchto záležitostí tak tolik nedochází k ingerenci státu jako orgánu veřejné žaloby. Státní moc v těchto případech přímo nevstupuje do řízení jako jedna ze stran sporu. Ve věcech, které svou povahou takové řešení umožňují, je zvláštní důraz kladen na řešení sporu přímo mezi stranami a využívání alternativních řešení deliktů. Preferována je smírná forma řešení věcí. Výrazným znakem je převažující zásada oportunitity, kdy se před norské soudy dostávají jen ty věci, u kterých je to nezbytné, v důsledku čehož není justiční systém přetížen a je umožněno dosáhnout optimální rychlosti a hospodárnosti řízení při současném zachování jeho

³⁰⁵ pozn. V České republice se pro srovnání recidiva dlouhodobě pohybuje kolem zhruba 70 %.

³⁰⁶ STORE NORSKE LEKSIKON [online]. *Forseelse* [cit. 1. 10. 2022]. Dostupné z: <https://snl.no/forseelse>

vysoké kvality. Dostane-li se věc před soud, je v rámci řízení před soudem zpravidla preferováno ukládání alternativních forem trestů. V případě, že dojde k uložení trestu odnětí svobody, převažují většinou tresty krátkodobé. Zde je na místě zdůraznit, že koncept vězeňství je v Norsku diametrálně odlišný od stavu v České republice. Integrálních součástí systému jsou polootevřené a otevřené věznice, v rámci kterých se odsouzeným dostává individuálního přístupu za účelem nápravy a eliminace dalšího nežádoucího deliktního jednání v budoucnosti. V rámci systému je výrazně akcentována nápravná funkce trestu.

V Norsku obecně panuje vysoká důvěra ve státní autoritu, což se také odráží ve vyšší míře důvěry v rámci trestního systému. V systému hraje zcela zásadní roli vysoká právní kultura, tradice a povědomí, bez kterých by nebylo fungování systému možné.

5.2. Instituce

V norském systému hrají klíčovou roli instituce, které v rámci systému plní své vymezené úlohy. Jak již bylo uvedeno výše, množství právních věcí, především sporů, umožňuje tamní systém vyřešit mimosoudně smířčím způsobem, který je v norském právu hluboce zakořeněný. Již z počátku tak nedochází k zahlcení soudního systému. I tento způsob řešení právních věcí, spadají sem typicky také méně závažné delikty konfliktní povahy mezi fyzickými osobami, lze považovat za alternativní přístup. Pro mimosoudní řešení sporů jsou klíčové dvě instituce - **Smířčí rada** (*Forliksrådet*) a **Mediační služba** (*Konfliktrådet*). *Forliksrådet* představuje zvláštní mediační instituci, která se zpravidla nachází v každé norské obci (*komunne*). Její působnost spočívá v předcházení a především urovnávání sporů v rámci komunity. Působnost se tedy vztahuje spory a delikty v civilnější oblasti. Tedy, jak již bylo zmíněno, jedná se i právě o méně závažné věci konfliktní povahy, které by v českém právním prostředí byly vyřizovány jako trestné činy, dále přestupky a civilní delikty nebo spory. *Forliksrådet* umožňuje řešení určitých sporů a právních věcí užitím „*narovnáni ještě před předložením*“ (lze volně přeložit také jako „*mimosoudní smír*“) ještě před předložením věci této instituci nebo soudu a dále také využití „*narovnáni (smír) v průběhu řízení*“, které je svým pojetím bližší mediaci. *Konfliktrådet* je státní služba, která je oproti *Forliksrådet* výrazně více formální a svou působností orientovaná na oblast věcí, které v norském právním prostředí více korespondují se závažnější trestnou činností v České republice. Jedná se zejména o závažnější trestnou činnost a dále ty trestné činy, při kterých jsou významně poškozeny zájmy státu.

Další klíčovou institucí je **Nápravná služba** (*Kriminalomsorgen*). *Kriminalomsorgen* lze velmi zhruba přirovnat k Vězeňské službě ČR v českém prostředí. Toto přirovnání nicméně třeba brát velmi zjednodušeně, jelikož fungování *Kriminalomsorgen* je vzhledem ke specifickým

norského vězeňského systému výrazně odlišné od činnosti Vězeňské služby ČR v České republice a je třeba mít na paměti značné rozdíly ve fungování vězeňství, respektive trestního systému celkově. Specifickou povahu norského systému v sobě značí již název instituce *Kriminalomsorgen*, tedy Nápravná služba. *Kriminalomsorgen* v sobě nese také některé rysy činnosti české Probační a mediační služby. *Kriminalomsorgen* je podřízena norskému **Ministerstvu spravedlnosti a bezpečnosti** (*Det kongelige justis- og beredskapsdepartement*). V rámci své činnosti *Kriminalomsorgen* zabezpečuje a odpovídá za výkon trestů, které jsou spojeny s omezením osobní svobody, tedy trestu odnětí svobody (*ubetinget fengselsstraff*) a domácího vězení (*straffegjennomføring med elektronisk kontroll*).

Probační kancelář (*Friomsorgskonto*) vykonává svou působnost ve vztahu k *straff i samfunnet*, což je označení pro „tresty vykonávané ve společnosti“ (též označované jako „komunitní tresty“). Tresty vykonávané ve společnosti jsou ty tresty, které jsou vykonávány mimo vězení, včetně domácího vězení. *Friomsorgskonto* lze zhruba srovnat s Probační a mediační službou v České republice, přičemž okruh kompetencí *Friomsorgskonto* kanceláře je užší.

5.3. Trest odnětí svobody

V Norsku systému zahrnuje jak trest odnětí svobody s výkonem ve věznicí, tak alternativní tresty. Trest odnětí svobody (*ubetinget fengselsstraff*³⁰⁷) může být uložen v trvání od jednoho dne do **maximálně 21 let**. Trest odnětí svobody na doživotí norský právní řád nezná. V rámci norského trestního práva je zdůrazňováno, že odnětí svobody neznamena ztrátu ostatních práv a je založeno na principech lidskosti, zajištění práv a rovnosti. Dozorčí personál *Kriminalomsorgen* je neozbrojen a zhruba 40 % personálu tvoří ženy. Kapacita norských věznic je **přibližně 3800 míst v celkem 58 fungujících věznicích**. Vězeňské kapacity nejsou dlouhodobě zcela naplněny. Aktuálně je obsazeno přibližně 2920 míst. **Vězeňské kapacity jsou tedy naplněny z necelých 77 %**. Věznice jsou odděleny, přičemž většina věznic je mužských. V zemi fungují ženská oddělení a celkem 4 výhradně ženské věznice (Bredtveit, Ravneberget, Kragerø a Evje). Ženy tvoří dlouhodobě kolem 6 % vězňených osob.³⁰⁸ Existují také dvě věznice pro mladistvé ve věku 15 až 18 let (Bjørgvin a Eidsvoll), které disponují kapacitou po 4 místech a spolupracují s dalšími specializovanými orgány³⁰⁹.

Norský vězeňský systém je výrazně nákladnější a zároveň poměrně specifický, neboť využívá většiny moderních trendů v oblasti vězeňství. Významná část věznic funguje na

---

³⁰⁷ Pozn. Doslovně lze přeložit jako „nepodmíněný trest vězení“.

³⁰⁸ KRIMINALOMSorgen [online]. *Særlig høyt sikkerhetsnivå* [cit. 7. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.kriminalomsorgen.no/kvinnefengsler.518722.no.html>

³⁰⁹ pozn. Zejména se jedná o Úřad pro ochranu dětí (*Barnevern*).

otevřeném nebo polootevřeném principu. Tyto typy věznic jsou charakteristické celami bez mříží a možností volného pohybu v rámci areálu. Materiální zajištění věznic je diametrálně odlišné od České republiky. Věznice bývají zpravidla velmi moderní s dostatkem příslušenství pro nejružnější aktivity a potřeby vězňů. Je zcela běžné, že odsouzení pracují, vzdělávají se nebo se jinak soustavně připravují na opětovný návrat do společnosti. Nutno podotknout, že Norsko si takovýto systém může dovolit, neboť se jedná o velmi bohatou zemi s vyspělou právní a sociální kulturou. V rámci indexu lidského rozvoje obsazuje Norsko dlouhodobě první místo.³¹⁰ Vězeňský systém celkově funguje na kombinaci odpovědnosti a důvěry.

Dalším specifikem norského vězeňského systému je to, že vězni obvykle začínají výkon trestu ve věznicích s vysokým stupněm ostrahy a je-li to možné, přesouvají se postupně do méně přísnějších a střežených věznic, čím více se blíží jejich propuštění. Tímto způsobem je zajištěn postupný průběh nápravy a návratu do společnosti. Trest odnětí svobody je zároveň ve většině případů možné po řádném a bezproblémovém výkonu jeho určité části přeměnit na trest domácího vězení, o čemž bude pojednáno dále. Tento postup je pro norský trestní systém typický.

Norsko má přibližně **58 vězňů na 100 tisíc obyvatel**³¹¹, přičemž mezi lety 2002–2021 byl počet vězňů ve věznicích s nejvyšším stupněm ostrahy celkem pouze 13.³¹² Kromě věznic s nejvyšším a vysokým stupněm ostrahy existují ještě věznice s nízkým stupněm ochrany a nejméně restriktivní takzvané *overgangsbolig*³¹³ (přechodné budovy nebo též „domy na půli cesty“).

Více než 60 % trestů odnětí svobody je v trvání do 3 měsíců a téměř 90 % odsouzených stráví ve vězení méně než rok. Ve srovnání se zbytkem Evropy je počet vězňů i průměrná délka trestu odnětí svobody v Norsku mimořádně nízká.³¹⁴

---

³¹⁰ UNDP. *Human Development Reports*. [online]. Dostupné z: <https://hdr.undp.org/data-center/human-development-index#/indicies/HDI>.

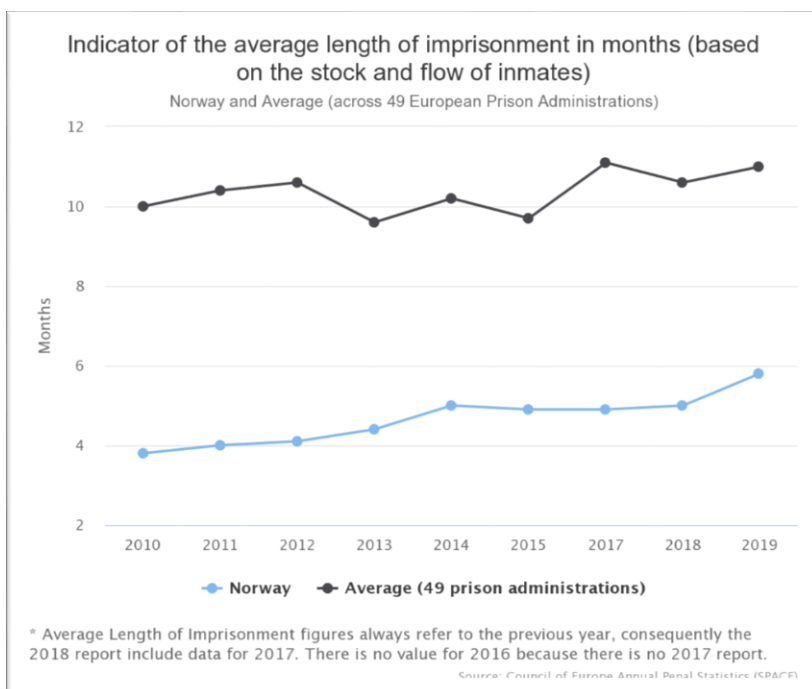
³¹¹ EUROPRIS [online]. *Statistics - Directorate of Norwegian Correctional Services* [cit. 14. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.euopris.org/directorate-of-norwegian-correctional-services-nor/statistics/tab?=statistics>

³¹² KRIMINALOMSORGEN [online]. *Særlig høyt sikkerhetsnivå* [cit. 8. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.kriminalomsorgen.no/saerlig-hoeyt-sikkerhetsnivaa.518719.no.html>

³¹³ Pozn. V anglickém překladu označované jako *halfway houses*.

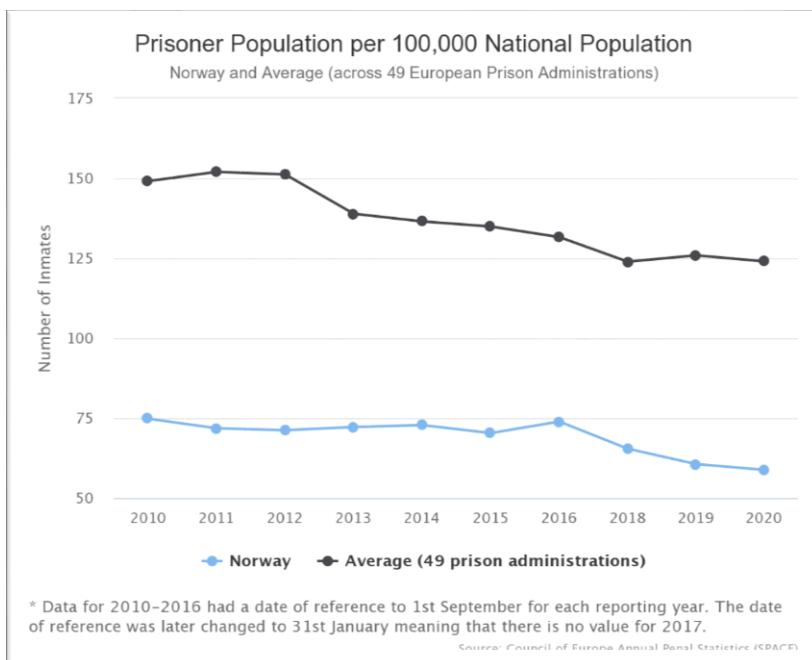
³¹⁴ EUROPRIS [online]. *Statistics - Directorate of Norwegian Correctional Services* [cit. 7. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.euopris.org/agency/directorate-of-norwegian-correctional-services-nor/?tab=statistics>

Graf č. 5: Indikátor průměrné délky výkonu trestu odnětí svobody v měsících; srovnání Norska s evropským průměrem.

Zdroj: EUROPRIS. *Statistics - Directorate of Norwegian Correctional Services*. Dostupné z: <https://www.euopris.org/agency/directorate-of-norwegian-correctional-services-nor/?tab=statistics>.

Graf č. 6: Vývoj vězeňské populace v přepočtu na 100 tisíc obyvatel; srovnání Norska s evropským průměrem.

Zdroj: EUROPRIS. *Statistics - Directorate of Norwegian Correctional Services*. Dostupné z: <https://www.euopris.org/agency/directorate-of-norwegian-correctional-services-nor/?tab=statistics>.

Jako alternativní přístup ve vztahu k výkonu trestu odnětí svobody, respektive vězeňství, lze označit také koncept takzvaných **otevřených věznic**, který je v Norsku poměrně rozšířený. Z tohoto důvodu považuje autor této rigorózní práce za vhodné alespoň stručně zmínit i tento koncept. V Norsku jsou věznice s nízkým stupněm ostrahy, též nazývané otevřené věznice, druhým nejmírnějším stupněm věznice. Areál takové věznice je vymezen zdí a vězni nesmí areál bez povolení opustit. Areály věznic bývají poměrně rozsáhlé a vězni mohou v rámci areálů vykonávat různé práce, vzdělávat se nebo se jinak realizovat. Pracovníci věznic s vězni pracují na bázi individuálního přístupu. Vězni pobývají v menších domcích, nikoli v klasických celách. Důraz je kladen na opětovné začlenění vězňů do společnosti, což je realizováno získáváním nových schopností a dovedností, osvojováním zdravých návyků a řešením vlastních problémů³¹⁵. Výsledkem je pak snazší reintegrace vězňů do většinové společnosti a dlouhodobě nízká recidiva.

V České republice vznikl pilotní **projekt otevřené věznice v Jiřicích**. Skutečnost, že jde o úspěšný projekt, potvrzuje nejen umístění v soutěži *Prison Achievement Award*³¹⁶, ale také dosažené výsledky, zejména nízká recidiva kolem 11 %.³¹⁷ Tato otevřená věznice je inspirována norským systémem. Kompletně převzít norský koncept přirozeně není možné vzhledem značným rozdílům v legislativě, avšak je zde patrná výrazná inspirace. Pilotní projekt vznikl na základě *Koncepce vězeňství do roku 2025*.³¹⁸

5.4. Alternativní tresty

Více než polovina rozsudků v Norsku nespočívá v odnětí svobody, nýbrž v jiné, alternativní formě trestu³¹⁹. Alternativními tresty k trestu odnětí svobody s výkonem ve věznici představují v Norském právním řádu tyto tresty:

- domácí vězení (*straffgjennomføring med elektronisk kontroll*);
- podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody (*betinget fengselsstraff*);
- pokuta (*forelegg*);
- obecně prospěšné práce (*samfunnsstraff*) a
- absolvování nápravných a léčebných programů

---

³¹⁵ pozn. Nejčastěji dluhová problematika nebo různé závislosti.

³¹⁶ VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR [online]. *Aktuality – Úspěch otevřené věznice* [cit. 20. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/clanky/detail/uspech-otevrene-veznice>

³¹⁷ ADVOKÁTNÍ DENÍK [online]. *Novinky ze světa advokacie - Otevřená věznice v Jiřicích funguje pátý rok, recidiva vězňů je zatím 11procentní* [cit. 26. 9. 2022]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2022/04/25/otevrena-veznice-v-jiricich-funguje-paty-rok-recidiva-veznu-je-11procentni/>

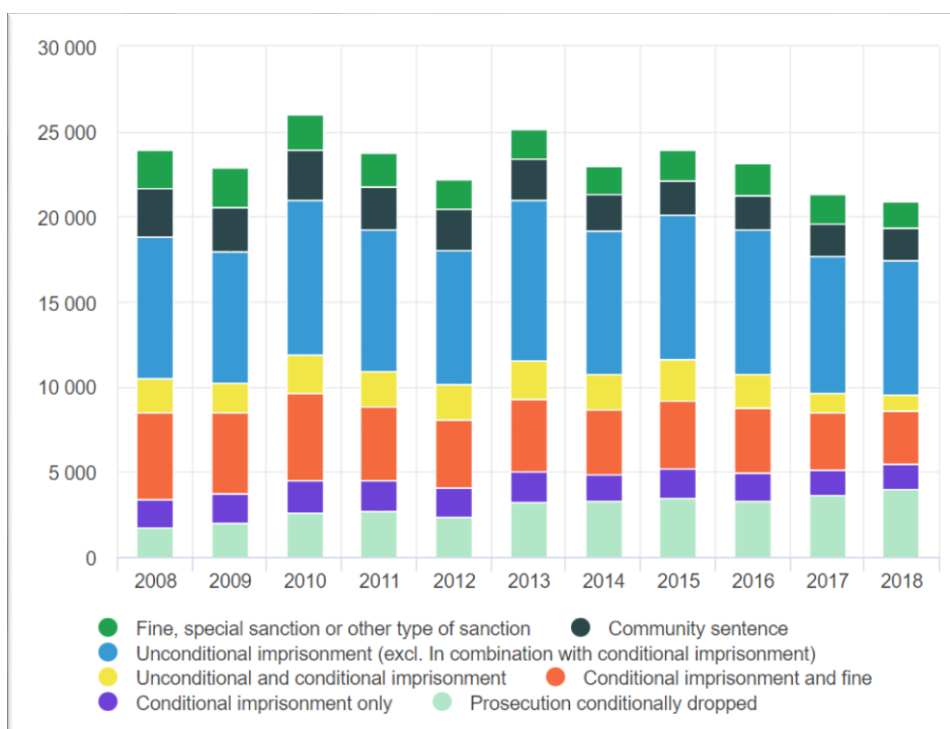
³¹⁸ pozn. Ke stažení zde: <https://justice.cz/web/msp/koncepce-vezenstvi>, str. 133.

³¹⁹ KRIMINALOMSORGEN [online]. *Straffgjennomføring i samfunnet* [cit. 12. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.kriminalomsorgen.no/straff-i-samfunnet.518689.no.html>

Alternativní tresty mají především tu výhodu, že osobní život odsouzených není narušen v takové míře, jako je tomu v případě trestu odnětí svobody. Norský systém v tomto ohledu pracuje s tezí, podle které uložení alternativního trestu ovšem nesmí být přílišným rizikem pro společnost, oběti nebo samotné odsouzené.

Zároveň je potřebné zdůraznit, že v norském právním systému pokuta nepředstavuje alternativní trest. Trest odnětí svobody a pokuta jsou považovány za standardní tresty. Norský právní řád totiž nerozlišuje mezi přestupky a trestnými činy. Právní úprava pokut v norském právním řádu bude ovšem také popsána a analyzována, neboť představuje alternativu k trestu odnětí svobody. Optikou norského práva jsou tedy podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody, obecně prospěšné práce a absolvování nápravných programů považované za alternativy.³²⁰ Domácí vězení je považováno za specifickou formu omezení osobní svobody (alternativu k trestu odnětí svobody).

Graf č. 7: Statistika ukládaných trestů v Norsku v letech 2008 až 2018.

Zdroj: SSB. Statistisk sentralbyrå. Dostupné z: <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/>.

³²⁰ SSB. Statistisk sentralbyrå [online]. *Når betingelsene er straffen- Conditions of punishment* [cit. 11. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/kriminalitet-og-rettsvesen/artikler/nar-betingelsene-er-straffen>

5.5. Jednotlivé alternativní tresty

System trestů v Norsko nabízí rozsáhlý výběr alternativ k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Jednotlivým alternativní tresty jsou v následujících pasážích podrobně rozebrány, přičemž získané poznatky jsou zasazeny do kontextu celého systému. O získané poznatky se autor opírá při srovnání s úpravou a praxí v České republice.

5.5.1. Domácí vězení

Domácí vězení (*straffegjennomføring med elektronisk kontroll*) lze doslovně přeložit jako „výkon trestu s elektronickou kontrolou“. Tento trest představuje alternativu k trestu odnětí svobody ve věznici (alternativní formu trestu odnětí svobody). Výhodou trestu domácího vězení, v rámci kterého je trest vykonáván v místě bydliště odsouzeného, je skutečnost, že nedochází k vytěžování vězeňských kapacit. Další výhodou je již zmíněná nepřerušovaná možnost vykonávat své sociální povinnosti, tedy pracovat či studovat, a být v kontaktu s rodinou. Dále je také snazší návrat do běžného života po výkonu trestu³²¹ a nižší riziko recidivy³²². Úprava domácího vězení se nachází v Zákoně o výkonu trestu, Pravidla o výkonu trestu, Kap. 7.³²³

O aplikaci trestu domácího vězení může ve většině případů, mimo nejzávažnější trestnou činnost a případy opakované recidivy, pachatel požádat v průběhu řízení. Pokud si odsouzený požádá o uložení domácího vězení, musí s uložení zároveň souhlasit ostatní dospělé osoby ve společné domácnosti. *Kriminalomsorgen* pomáhá s informováním členů domácnosti odsouzeného včetně dětí, které ve společné domácnosti s odsouzeným budou žít, a umožní se k uložení domácího vězení rodinného příslušníka vyjádřit.

V rámci domácího vězení pobývá odsouzený v domácím prostředí, ovšem musí mít neustále připevněný elektronický náramek, který bývá umístěn ke kotníku odsouzeného. Obvykle se nejedná o náramek s GPS lokátorem, ale o typ, který provádí monitoring v součinnosti zařízením (řídící jednotkou) umístěným v místě výkonu trestu domácího vězení, tedy bydlišti odsouzeného. Odsouzenému je umožněno opustit obydlí, jen pokud k tomu mají svolení. Svolení bývá udělováno k výkonu pracovních povinností, studiu, vyřízení nezbytných záležitostí, nebo pokud se odsouzený předem domluvil s probačním úředníkem. Pokud jsou podmínky výkonu trestu porušeny, odsouzený musí (znovu) nastoupit do vězení. Domácí vězení je totiž možné uložit

---

³²¹ SSB. Statistisk sentralbyrå [online]. *Straffegjennomføring med elektronisk kontroll i Norge - Sentences with electronic monitoring in Norway* [cit. 13. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/straffegjennomfoering-med-elektronisk-kontroll-i-norge>

³²² SSB. Statistisk sentralbyrå [online]. *Fotlenkeordning gir færre lovbrudd - Monitoring bracelets*. [cit. 13. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.ssb.no/forskning/demografi-og-levekaar/levekaar-og-sosial-deltaking/fotlenkeordning-gir-faerre-lovbrudd>

³²³ LOVDATA [online]. *Forskrift - Lovdata* [cit. 12. 11. 2022]. Dostupné z: <https://lovdata.no/dokument/SFE/forskrift/2002-02-22-183>

jednak jako alternativní trest (alternativní formu trestu) a zároveň lze provést před předpokládaným podmíněným propuštěním nebo koncem trestu i přeměnu trestu odnětí svobody na domácí vězení. Tato koncepce představuje určitý mezistupeň mezi výkonem trestu odnětí svobody a podmíněným propuštěním a souvisí se zavedeným postupem, kdy odsouzení k trestu odnětí svobody průběžně putují při řádném výkonu trestu postupně od přísnějších k mírnějším vězeňským zařízením.

Nikoli nezajímavou je také úprava, podle které se domácí vězení v Norsku ukládá na žádost odsouzeného. Zde je ovšem třeba zdůraznit, že koncepce vězeňství v Norsku je diametrálně odlišná než v České republice, o čemž již bylo pojednáno výše.

Domácí vězení je možné uložit pouze v případě, že byla osoba odsouzena k odnětí svobody v délce maximálně 6 měsíců nebo osobě odsouzené k odnětí svobody zbývá 6 měsíců do podmíněného propuštění a zároveň si ve vězení odpykala alespoň třetinu trestu (do roku 2020 platily v obou případech 4 měsíce)³²⁴. Podmínkou pro uložení trestu je také to, že daná osoba má přes den zajištěné zaměstnání, práci nebo studium. Pokud žádnou denní aktivitu nemá, může požádat *Kriminalomsorgen* o pomoc při jejím hledání.

Odsouzený se v rámci domácího vězení alespoň dvakrát týdně stýká s probačním úředníkem a věnuje se navrženým aktivitám, které jsou důležité pro jeho nápravu a návrat do společnosti. Další podmínkou je také zákaz užívání alkoholu nebo jiných návykových látek po čas domácího vězení. Tento zákaz je ověřován neohlášenými namátkovými kontrolami doma i na pracovišti. Pokud jsou stanovené podmínky porušeny, odsouzený může být přemístěn zpět k výkonu trestu odnětí svobody do věznice. Obecným pravidlem také je to, že domácí vězení se neukládá osobám odsouzeným za násilné a sexuálně motivované trestné činy³²⁵ a rovněž se neukládá osobám, které po uplynutí trestu budou ze země vyhoštěny.

Kriminalomsorgen v posledních letech testuje v rámci domácího vězení zavádění nových technologií³²⁶. Jde o elektronické monitorování vězňů ve výkonu domácího vězení s přesným GPS lokátorem. To umožňuje neustálé sledování polohy odsouzeného, což je podle *Kriminalomsorgen* vhodné zejména pro mladší odsouzené. Další novou testovanou technologií představují videohovory, které jako komunikační nástroj mohou nahradit nebo efektivně doplnit osobní setkávání za účelem pravidelných pohovorů s probačním úředníkem nebo osobní kontrolu vězňů

---

³²⁴ KRIMINALOMSORGEN [online]. *Fotlenkje - elektronisk kontroll* [cit. 14. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.kriminalomsorgen.no/fotlenkje-elektronisk-kontroll.535887.no.html>

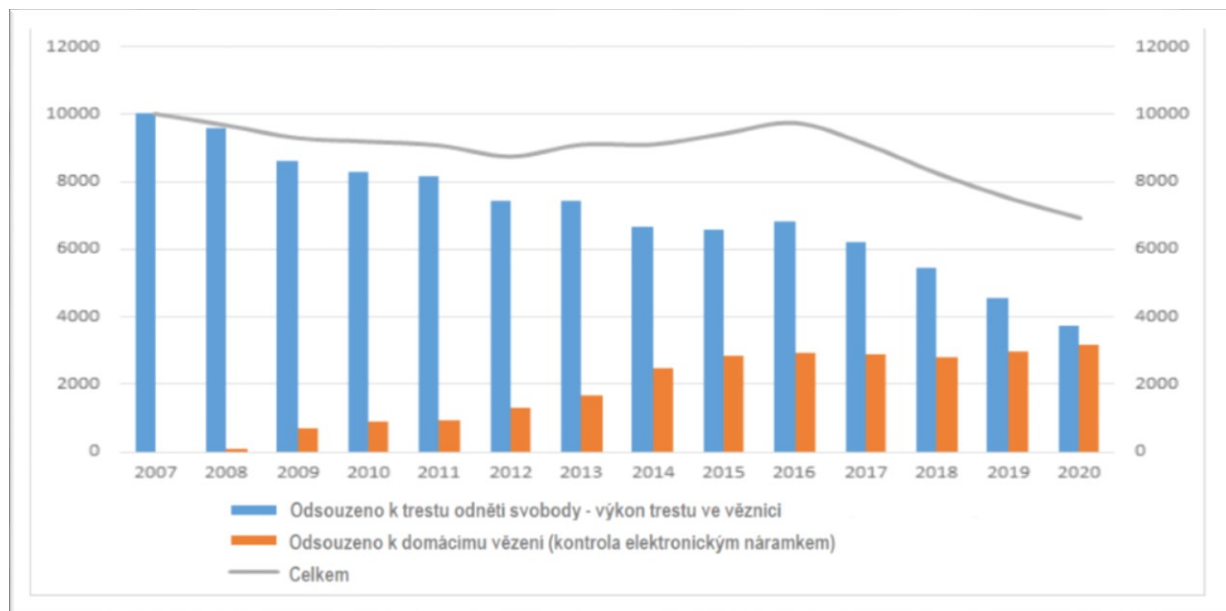
³²⁵ EUROPRIS [online]. *Monitoring Bracelets – Directorate of Norwegian Correctional Services* [cit. 14. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.europris.org/epis/kms/?detail=169>

³²⁶ KRIMINALOMSORGEN [online]. *Første domfelte med GPS-fotlenke* [cit. 14. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.kriminalomsorgen.no/foerste-domfelte-med-gps-fotlenke.6378015-516313.html>

doma a v práci. Dálkový styk prostřednictvím videohovoru má značný potenciál zefektivnit práci nápravné služby, neboť, jak již bylo zmíněno výše, probační úředníci se s odsouzeným ve výkonu trestu domácího vězení stýkají nejméně dvakrát týdně. Dále kontrolují a ověřují řádný výkon trestu a poskytují poradenské a konzultační služby.

Pilotní projekt domácího vězení (výkonu trestu s elektronickou kontrolou) v jednotlivých krajích vznikl v roce 2008. Od roku 2014 systém *straffgjennomføring med elektronisk kontroll* funguje v celém Norsku. V roce 2020 bylo 54 % vězňů, kteří byly omezeni na osobní svobodě (tj. odsouzení k trestu odnětí svobody nebo k domácímu vězení) vězněno ve věznicích, zatímco 46 % vykonávalo trest v domácím vězení pod kontrolou skrze elektronický monitoring. **V roce 2021 bylo k trestu odnětí svobody s výkonem ve věznicí odsouzeno 3 777 osob, k domácímu vězení 3 343 osob, tedy 47 %.**³²⁷

Graf č. 8 Vývoj využívání domácího vězení v Norsku mezi lety 2007 a 2020.

Zdroj: Straffgjennomføring med elektronisk kontroll faktaark (Informativní brožura *Výkon trestu domácího vězení s elektronickou kontrolou*). Dostupná zde: <https://www.kriminalomsorgen.no/getfile.php/4828158.823.uakijkk77ziw/Elektronisk+kontoll>.

Z výše uvedeného grafu č. 8 lze vyčíst, že domácí vězení je v Norsku hojně užívaným trestem a dynamika četnosti jeho užívání má od jeho zavedení do norského právního řádu rostoucí tendence, což je v přímém kontrastu se situací v České republice. Je zřejmé, že se podařilo vybudovat symbiózu domácího vězení s trestem odnětí svobody, když jsou tyto tresty vzájemně propojeny a domácí vězení fakticky představuje zvláštní formu odnětí svobody s kontrolou skrze

³²⁷ SSB. Statistisk sentralbyrå [online]. *Fengslinger - Inprisonments* [cit. 15. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/kriminalitet-og-rettsvesen/statistikk/fengslinger>

elektronický monitoring. Nikoli nezajímavá je jistě i snaha o maximální eliminaci nežádoucích efektů spojených s uvězněním a finanční úspora, neboť domácí vězení představuje výrazně levnější alternativu k výkonu trestu odnětí svobody ve věznici. Na rozdíl od situace v České republice se trest domácího vězení, nebo spíše lépe trest odnětí svobody s kontrolou skrze elektronický monitoring, stal nedílnou součástí trestního systému, kde hraje významnou roli v rámci systému trestů a kontroly kriminality.

5.5.2. Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody

Dalším alternativním trestem je **podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody** (*betinget fengselsstraff*), tedy doslova „podmíněný trest vězení“. Právní úprava trestu se nachází § 34 Trestního zákoníku³²⁸. Soud může rozhodnout o odložení trestu odnětí svobody nebo jeho části. Obvyklá doba, na kterou je trest odložen, jsou 2 roky. Maximální lze trest odložit o 5 let. Společně s podmíněným odsouzením k trestu odnětí svobody lze také uložit takzvané podmínky (*betingelse*). Těmito podmínkami může být povinnost odsouzeného pravidelně se hlásit Probační kanceláři (*Friomsorgskontor*), pohybovat se pouze v okolí místa bydliště, zákaz styku s určitými osobami, zákaz užívání alkoholu a omamných látek nebo povinnost absolvovat léčebný program v instituci nebo ambulantně. Poslední podmínka je zpravidla ukládána v případě psychických nemocí nebo závislostí na drogách či alkoholu. Pokud daná osoba porušuje uložené podmínky, mohou být tyto podmínky dále zpřísněny. Pokud nadále dochází k porušování, může být nařízen výkon trestu odnětí svobody ve věznici.

Norská právní úprava zná také podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Vězeň ve výkonu trestu odnětí svobody ve věznici může být podle Zákona o výkonu trestu, Kap. 43 podmíněně propuštěn z výkonu trestu ve věznici, pokud si odpykal ve věznici dvě třetiny uloženého trestu, minimálně však 60 dní.³²⁹ Je-li to důvodně vyžadováno, může být podmíněně propuštěnému uložena povinnost se pravidelně hlásit Probační kanceláři (*Friomsorgskontor*), případně podřídit se dalším specifickým podmínkám, které mu mohou být uloženy.³³⁰ Tyto podmínky se shodují s výše uvedenými. Podmínky jsou ukládány vždy s ohledem na konkrétní osobu a důraz je kladen na individuální přístup. Pokud daná osoba porušuje uložené podmínky, mohou být tyto podmínky dále zpřísněny. Pokud nadále dochází k porušování, může být nařízen návrat do věznice a výkon zbytku trestu ve věznici.

---

³²⁸ LOVDATA [online]. *Forsiden - Lovdata* [cit. 20. 11. 2022]. Dostupné z:

https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2005-05-20-28/KAPITTEL_1#KAPITTEL_1

³²⁹ LOVDATA [online]. *Forsiden - Lovdata* [cit. 20. 11. 2022]. Dostupné z:

https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2001-05-18-21/KAPITTEL_5#%C2%A742

³³⁰ KRIMINALOMSORGEN [online]. *Hjem - Kriminalomsorgen* [cit. 21. 11. 2022]. Dostupné z:

<https://www.kriminalomsorgen.no/?cat=536003>

Celkově lze uvést, že úprava podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody v Norském systému vykazuje značnou podobnost s úpravou v České republice. Hlavní rozdíl představuje větší důraz na individuální přístup.

5.5.3. Pokuta

Pokuta (*forelegg*) představuje nejčastěji udělovanou sankci v Norsku. Zde je nicméně třeba zdůraznit, že norský právní řád nerozlišuje mezi trestnými činy a přestupky. Jedná se zhruba o ekvivalent peněžitého trestu v kombinaci s pokutami udílenými za přestupky v České republice. V roce 2018 tvořily pokuty samotné nebo v kombinaci s jiným trestem přibližně 95 % uložených sankcí.³³¹ Nejčastěji jsou pokuty ukládány za dopravní delikty, v souvislosti s drogami a alkoholem nebo rušením veřejného pořádku. Tři čtvrtiny pokut byly uloženy přímo na místě, což norský právní řád umožňuje v případě méně závažných deliktů. Pokuty uložené na místě lze zhruba srovnat s příkazem na místě³³² v rámci českého přestupkového práva. Průměrná výše pokuty uložené na místě se pohybuje kolem 3 400 NOK (tedy zhruba 9 000,- Kč³³³). Může se zdát, že taková průměrná výše je ve výrazném kontrastu s průměrnou výší peněžitého trestu v České republice, která byla více než 34 000,- Kč u těchto trestů uložených v roce 2021.³³⁴ Zde je nicméně třeba uvést, že norské *forelegg* v sobě zhruba zahrnuje nejen ekvivalent peněžitého trestu, ale i pokut za přestupky, které bývají zpravidla nižší závažnosti a celkovou průměrnou výší u *forelegg* tak průměrují směrem dolů.

Jak již bylo zmíněno, pokuta může být uložena ve formě **pokuty na místě** (*forenklede forelegg*) nebo **pokuty v soudním řízení** (*forelegg*). V roce 2018 tvořila pokuta 44 % uložených trestů v rámci soudního řízení, obvykle v kombinaci s dalším trestem.

Pokuta může být podmíněně odložena obdobně jako trest odnětí svobody. Podmíněný odklad je možný pouze u pokut ukládaných v soudním řízení, které lze zhruba srovnat s peněžitým trestem v české právní úpravě. Podmíněný odklad pokuty se zpravidla uděluje, pokud je pokuta uložena mladistvému nebo osobě, u které byly nalezeny nelegální látky pro vlastní potřebu. Odklad obvykle trvá dva roky, během kterých osoba nesmí znovu porušit zákon. Společně s podmíněným odkladem peněžitého trestu mohou být uloženy další podmínky. Tyto podmínky se shodují s podmínkami, které je možné uložit u podmíněného trestu odnětí svobody, v praxi ovšem

³³¹ SSB. Statistisk sentralbyrå [online]. *Straffereaksjoner - Penal sanctions*. [cit. 21. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner>

³³² srov. § 91 odst. 1 zákona č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich.

³³³ KURZY.CZ [online]. *Historie kurzů měn, NOK průměrné kurzy 2018* [cit. 17. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.kurzy.cz/kurzy-men/historie/NOK-norska-koruna/2018/>

³³⁴ MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČESKÉ REPUBLIKY [online]. *České soudnictví 2021: Výroční statistická zpráva*. Dostupné z www.justice.cz/web/msp/statisticke-udaje-z-oblasti-justice

bývají výrazně méně přísné. Podmíněný odklad pokuty lze zhruba srovnat s peněžitým opatřením s podmíněným odkladem výkonu podle ustanovení § 28 ZSVM. V Norsku nicméně možnost odkladu pokuty (v soudním řízení) není výslovně omezena pouze na trestní věci mladistvých.

Graf č. 9 Počet udělených pokut (vyjma pokut udělených na místě) v Norsku podle typu deliktu v letech 2008 až 2018.

Zdroj: SSB. Statistisk sentralbyrå. Dostupné z: <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/>.

5.5.4. Obecně prospěšné práce

Obecně prospěšné práce jsou ukládány jednak jako **samostatný alternativní trest** (*samfunnstraff*) a současně také plní úlohu **alternativy k udělení pokutě** (tzv. *bøtteneste* neboli „neplacené práce“, které jsou náhradou za pokutu), pokud ji odsouzený není schopen zaplatit. V takovém případě je možné pokutu nebo její část vykonat formou neplacené práce.

Neplacené práce (*bøtteneste*) jsou ukládány zejména, pokud není odsouzený schopen uloženou pokutu zaplatit. Takto uložit neplacené práce je možné dle Pravidel o výkonu trestu, Kap. 8, které umožňují vykonávat neplacené práce místo pokuty. Neplacené práce jsou zpravidla vykonávány k veřejné prospěšnosti.³³⁵ Existuje také možnost část pokuty zaplatit a část trestu vykonat v rámci neplacené práce. Tato možnost funguje na vlastní žádost odsouzeného. Pokud odsouzený opakovaně porušuje stanovené podmínky neplacených prací, může být i odsouzen dokonce i k výkonu trestu ve věznici. Taková úprava není nezajímavá a v praxi umožňuje odsouzenému nahradit výkon pokuty nebo peněžitého trestu vlastní prací.

³³⁵ LOVDATA [online]. *Forsiden - Lovdata* [cit. 20. 11. 2022]. Dostupné z: https://lovdata.no/dokument/SFE/forskrift/2002-02-22-183#KAPITTEL_8

V případě standardního trestu obecně prospěšných prací (*samfunnsstraff*), které neslouží jako náhrada za zaplacení pokuty, uloží soud daný počet hodin nebo dní, během kterých má odsouzený vykonávat tyto práce. Je možné uložit 30 až 420 hodin prací, které musí být vykonány v době 20 dnů až 8 měsíců. V průměru se uděluje přibližně 70 hodin.³³⁶ Norský název *samfunnsstraff* lze doslova přeložit jako „komunitární práce“³³⁷. Pro srovnání je třeba uvést, že v České republice lze uložit trest obecně prospěšných prací ve výměře od 50 do 300 hodin. Samotný trest je poté nutné vykonat nejpozději do jednoho roku ode dne stanoveného jako den nástupu výkonu tohoto trestu. Norská úprava je tak celkově přísnější co do maximální výše výměry trestu a naopak ve spodní hranici výměry je mírnější. V norské právní úpravě je doba pro vykonání trestu, která může být v zákonném rozmezí od 20 dnů do 8 měsíců, specifikována v rozhodnutí. Výrazně odlišný je tento přístup od České republiky, kde není specifická doba trestu stanovena soudem, ale upravena přímo v zákoně, když obecně platí, že trest musí být vykonán v průběhu 1 roku od nástupu do výkonu trestu.

Obecně prospěšné práce (*samfunnsstraff*) jsou bezplatné. Odsouzený se dostavuje v předem dohodnutý čas na sjednané místo. V průběhu výkonu prací nesmí být odsouzený pod vlivem alkoholu nebo omamných látek a během období, kdy obecně prospěšné práce vykonává, nesmí znovu porušit zákon. Pokud je osoba odsouzená k obecně prospěšným pracím, může mít také uloženou podmínku absolvovat program ke zvládnutí svých problémů, například ambulantní psychologickou léčbu nebo léčení ze závislosti na alkoholu nebo jiných návykových látek. Tyto programy mohou odsouzení vyhledat i dobrovolně. Pokud odsouzený přidělenou obecně prospěšnou práci řádně nevykonává a tím trest porušuje, může být dojit k výkonu části trestu ve věznici.

Obecně prospěšné práce se obvykle ukládají, pokud osoba porušila zákon poprvé nebo jde o méně závažné delikty, zejména majetkové povahy nebo proti veřejnému pořádku. **V roce 2021 bylo uloženo 1 741 rozsudků ukládajících obecně prospěšné práce a 162 rozsudků ukládajících obecně prospěšné práce v kombinaci s pokutou.**³³⁸

Statistická tabulka č. 2: Přehled udělených trestů v podobě obecně prospěšných prací v roce 2020.

Počet hodin	Pouze obecně prospěšné práce	Obecně prospěšné práce a pokuta
-------------	------------------------------	---------------------------------

³³⁶ KRIMINALOMSORGEN [online]. *Samfunnsstraff* [cit. 20. 11. 2022]. Dostupné z:

<https://www.kriminalomsorgen.no/samfunnsstraff.518692.no.html>

³³⁷ pozn. Je třeba odlišovat od komunitních trestů (*straff i samfunnet*), což jsou tresty vykonávané ve společnosti, na jejichž výkon dohlíží Probační kancelář (*Friomsorgskonto*). *Samfunnsstraff*, tedy obecně prospěšné práce (komunitární práce) jsou jedním z komunitních trestů.

³³⁸ SSB. Statistisk sentralbyrå [online]. *Straffereaksjoner - Penal sanctions*. [cit. 21. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.ssb.no/en/statbank/table/13581/tableViewLayout1/>

1-29	28	-
30-59	551	47
60-89	202	18
90-179	313	27
180-359	169	17
Více než 360	45	-

Zdroj: SSB. Statistisk sentralbyrå. Dostupné z:

<https://www.ssb.no/en/statbank/table/13581/tableViewLayout1/>.

5.5.5. Nápravné a léčebné programy

Norská trestní politika klade důraz na rehabilitační, též nápravnou, funkci trestu. S tím souvisí také absolvování různých nápravných programů. Autorem pro zjednodušení užitě označení používá k popisu faktického stavu, neboť pro systém nápravných a léčebných programů neexistuje jeden pojem (z tohoto důvodu není ani uveden překlad) ani jednotná právní úprava. Systém zahrnuje dobrovolné programy, které nápravná služba *Kriminalomsorgen* nabízí a hlavně zahrnuje dva zvláštní programy, jejichž absolvování může v rámci trestu soud nařídit. Osobám s drogovou závislostí, které by za normálních okolností byli za své delikty, spáchané pod vlivem drog nebo za účelem získání peněz na drogy, odsouzeni k trestu odnětí svobody, bývá nařízeno absolvování protidrogového programu (*Narkotikaprogram med domstolkontroll*). Program je přizpůsoben individuálním potřebám a zaměřuje se na léčení závislosti, práci či vzdělání, fyzické a psychické zdraví. Cílem programu je zabránění recidivy a vyléčení ze závislosti. V roce 2021 bylo příkázáno absolvování tohoto programu v 187 případech.³³⁹

Druhým zvláštním programem je „Program proti řízení pod vlivem omamných látek“ (*Program mot ruspåvirket kjøring*), který byl v roce 2021 uložen v 384 případech.³⁴⁰ Pokud byl řidič vícekrát přistižen při řízení po požití alkoholu nebo jiných omamných látek, musí tento program absolvovat z nařízení soudu. Absolventi jsou v rámci programu názorně poučeni o závažnosti svého jednání a o tom, proč je důležité, aby takové jednání již neopakovalo. Během deseti měsíců probíhají individuální sezení a 20 až 30 hodin skupinových sezení včetně posouzení, zda by se daná osoba měla dále léčit se závislostí.

Mimo dva výše zmíněné programy, existuje také možnost soudně uložit povinné léčení psychické nemoci. To bylo uloženo v 64 případech v roce 2021.³⁴¹ Soudně uložené povinné léčení již svou povahou připomíná spíše ochranná opatření v české právní úpravě. Oproti tomu dva zvláštní programy - *Narkotikaprogram med domstolkontroll* a *Program mot ruspåvirket kjøring* – svou povahou plní úlohu specifických vedlejších opatření (trestů) s výraznou nápravnou funkcí, které jsou ukládány při určité trestné činnosti.

Dále je k dispozici široká nabídka dobrovolných skupinových i individuálních programů, které mohou pachatelům pomoci v dalším životě bez dalšího porušování zákonů, získávání nových dovedností při zvládnání běžného života, překonání vlastních problémů a celkové nápravě. Absolvování těchto programů je na dobrovolné bázi. Probační úředníci však tyto programy osobám, které se dopouštějí deliktního jednání nebo jinak porušují zákon, zpravidla doporučují

³³⁹ <https://www.ssb.no/en/statbank/table/13579/tableViewLayout1/>

³⁴⁰ <https://www.ssb.no/en/statbank/table/13579/tableViewLayout1/>

³⁴¹ SSB. Statistisk sentralbyrå [online]. *Straffereaksjoner - Penal sanctions*. [cit. 22. 11. 2022] Dostupné z:

<https://www.ssb.no/en/sosiale-forhold-og-kriminalitet/kriminalitet-og-rettsvesen/statistikk/straffereaksjoner>

tak, aby došlo k nápravě těchto osob a nedocházelo k dalšímu nežádoucímu deliktnímu jednání v budoucnu.

System nápravných a léčebných programů je v Norsku výrazně orientován na nápravu osoby pachatele, když se snaží zejména řešit příčinu, která vedla k nežádoucím chování a tuto příčinu eliminovat. Dva hlavní programy - *Narkotikaprogram med domstolkontroll* a *Program mot ruspávirket kjøring* - jsou více formalizované a v rámci systému plní roli vedlejších opatření (trestů), které mají za odstranění patologických jevů a předcházení recidivě v typizovaných situacích. V těchto programech lze v hrubých rysech nalézt určité podobnostní znaky s ochranným léčením, které je jedním z ochranných opatření sankčního systému trestního práva v České republice. Dále norský systém nabízí celou řadu programů na dobrovolné bázi, čímž je jen více akcentována nápravná funkce trestu, která je pro systém v Norsku typická.

5.6. Spolupráce mezi Norskem a Českou republikou

Poskytnuté statistiky dokládají, že norský trestní systém funguje mimořádně dobře a svou efektivitou patří k nejlepším na světě. Česká republika má díky probíhající, vzájemné spolupráci možnost inspirace a spolupráce při zavádění některých institutů. Vzájemná spolupráce sice není přímo předmětem této rigorózní práce, ovšem jedná se o dlouhodobě úspěšnou a intenzivní spolupráci, která se přímo dotýká oblasti trestního práva, proto je tato spolupráce v základních bodech popsána.

Již zmíněná otevřená věznice v Jiřicích, inspirovaná norským systémem, není jediným příkladem vzájemné spolupráce. Probační a mediační služba spolupracuje s norskou *Kriminalomsorgen* v několika oblastech a na více projektech. Jako příklad dlouhodobé spolupráce může sloužit výčet společných projektů v oblasti trestního práva, který je financovaný finančními mechanismy EHP a Norska. Spolupráce začala v roce 2004 a v roce 2022 skončilo již její třetí programové období. V rámci druhého programového období³⁴² se od roku 2009 spolupráce zaměřila i na vězeňství a v rámci programových oblastí „*Budování kapacit a spolupráce v justici/Nápravné služby včetně alternativních trestů*“ a „*Zefektivnění spolupráce v justici a rozvoj nápravných zařízení a služeb/Rekonstrukce vybraných věznic/Podpora zranitelných skupin ve vězení/Spolupráce a vzdělávání Vězeňské služby a Probační a mediační služby*“ bylo podpořeno v rámci programu *Spravedlnost* celkem 7 projektů, které jsou uvedeny v tabulce níže.³⁴³ Šlo o projekty vzdělávání zaměstnanců Vězeňské služby ČR a Probační a mediační služby

³⁴² pozn. Druhé programové období probíhalo v letech 2009 až 2014.

³⁴³ MINISTERSTVO FINANČÍ ČR [online]. *Schválené projekty: EHP a Norské fondy* [cit. 22. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.eagrants.cz/cs/ukoncena-obdobi/ehp-a-norske-fondy-2009-2014/aplikace-projektu>

ve spolupráci s norskou *Kriminalomsorgen* a projekty se zaměřením na oblast trestněprávních alternativ, poskytování programů restorativní justice a projekty, které měly za cíl snížit recidivu prostřednictvím zlepšení podmínek pro návrat vězňů do společnosti.

Přehled projektů č. 1: Projekty vzdělávání zaměstnanců Vězeňské služby ČR a Probační a mediační služby ve spolupráci s norskou Kriminalomsorgen a projekty se zaměřením na oblast trestněprávních alternativ.

Projekt	Grant	Příjemce	Partner z Norska
Projekty zranitelných skupin ve věznicích a vzdělávání zaměstnanců Vězeňské služby	12 908 786 Kč	Vězeňská služba České republiky	Norská nápravná služba
Systém dalšího vzdělávání pracovníků Probační a mediační služby ČR	8 885 528 Kč	Probační a mediační služba České republiky	Ředitelství Nápravné služby Norska
Výstavba výrobně vzdělávací haly pro rekvalifikační kurzy vězňů před propuštěním ve věznici Příbram	11 167 206 Kč	Vězeňská služba České republiky	-
Zavedení videokonferencí v resortu justice	48 903 693 Kč	Ministerstvo spravedlnosti České republiky	-
Zvýšení efektivity přípravy vězněných žen před propuštěním z věznice Opava	11 908 304 Kč	Vězeňská služba České republiky	-
Zvýšení efektivity přípravy vězňů před propuštěním z věznice Nové Sedlo	10 637 630 Kč	Vězeňská služba České republiky	-
Zvýšení efektivity v zacházení s mladými dospělými ve věku 18– 26 let ve věznici Kuřim	11 167 364 Kč	Vězeňská služba České republiky	-

Zdroj: Ministerstvo financí ČR. Schválené projekty: EHP a Norské fondy. Dostupné z: <https://www.eagrants.cz/cs/ukoncena-obdobi/ehp-a-norske-fondy-2009-2014/aplikace-projektu>.

Program *Spravedlnost* se v rámci třetího programového období³⁴⁴ opět zaměřil na reintegraci vězňů skrze mentoring a speciální programy, na péči o drogově závislé vězně a také se uskutečnily projekty více zaměřené na alternativní přístupy v trestním právu.³⁴⁵

---

³⁴⁴ pozn. V letech 2014 až 2021, respektive 2022.

³⁴⁵ MINISTERSTVO FINANCÍ ČR [online]. *Schválené projekty: EHP a Norské fondy* [cit. 25. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.eeagrants.cz/cs/zakladni-informace/schvalene-projekty/prehled-schvalenych-projektu-program-spr-3545>

Přehled projektů č. 1: Program Spravedlnost. Třetí programové období.

Projekt	Grant	Příjemce	Partner z Norska
VOL Mentorink	5 293 244 Kč	Volonté	Åpenhet
S mentorem přes Rubikon: Realizace programu Mentoring	5 294 835 Kč	Rubikon centrum	Wayback
Podané ruce mentora	5 267 638 Kč	Podané ruce mentora	Norská církev
Na svobodu s mentorem	5 040 000 Kč	Centrum podpory podnikání Praha	-
Systémové zajištění péče pro vězněné uživatele drog a její následná kontinuita po propuštění	23 818 059 Kč	A.N.O. - Asociace nestátních organizací	-
Systém společného vzdělávání	20 451 000 Kč	Ministerstvo spravedlnosti České republiky	Národní vzdělávací instituce pro vězeňský personál v Norsku (KRUS)
Zpátky do života	57 885 000 Kč	Probační a mediační služba	Nápravná služba Norska (Dům na půl cesty a probační úřad Buskerud)
Snižování rizik odsouzených prostřednictvím intervenčních programů	40 545 000 Kč	Vězeňská služba České republiky	Věznice Bastøy, Národní vzdělávací instituce pro vězeňský personál v Norsku (KRUS), Věznice Ila, Region Jih ředitelství Nápravné služby Norska

Zdroj: Ministerstvo financí ČR. Schválené projekty: EHP a Norské fondy. Dostupné z: <https://www.eagrants.cz/cs/zakladni-informace/schvalene-projekty/prehled-schvalenych-projektu-program-spr-3545>.

V třetím období již lze vypořádat zřetelný trend při realizování projektů v partnerství s norskými organizacemi. Tím je zajištěno předávání a sdílení zkušeností a také vzájemná inspirace. V rámci projektu *Snižování rizik odsouzených prostřednictvím intervenčních programů* využívá česká strana norských zkušeností s programy pro drogově závislé³⁴⁶, pro vězně, kteří jsou otci a pro vězně, kteří jsou nedostatečně motivováni pro návrat do společnosti a vedení řádného života. Nejvíce se alternativním přístupům věnuje předem definovaný projekt *Zpátky do života*.³⁴⁷

V rámci tohoto projektu reaguje Probační a mediační služba na fakt, že až dvě třetiny vězňů se v České republice vrací zpět do výkonu trestu odnětí svobody. Zvláště rizikové období pro

³⁴⁶ pozn. Zejména se jedná o zvláštní program *Narkotikaprogram med domstolkontroll*.

³⁴⁷ MINISTERSTVO FINANCÍ ČR [online]. *Schálené projekty: EHP a Norské fondy* [cit. 25. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.eagrants.cz/cs/programy/spravedlnost/schvalene-projekty/zpatky-do-zivota-3845>

opakování páchaní trestné činnosti pak představují první měsíce po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody na svobodu. Z těchto důvodů je snaha o zavádění, v zahraničí osvědčených přístupů, které pomáhají reintegraci vězňů. Cílem projektu *Zpátky do života* je zřízení programových center a Probačního domu. Programová centra představují řešení problému, kdy pro osoby bezprostředně po výkonu trestu odnětí svobody nebo ve výkonu alternativních trestů, neexistuje dostatečný počet resocializačních programů. Probační a mediační služba tedy zřizuje čtyři programová centra zaměřená na problematické oblasti v životě odsouzeného. Dále ve spolupráci s *overgangsbolig*, tedy tzv. *domem na půli cesty*, Buskerud **vznikl v Písku první Probační dům, který byl otevřen v listopadu roku 2022.**³⁴⁸ *Overgangsbolig*, jak již bylo zmíněno, v Norsku představuje nejméně přísný a zároveň nejvíce otevřený typ věznice, respektive spíše nápravné instituce vězeňského typu. Pracují zde probační úředníci, kteří plní spíše úlohu poradců a sociální pracovníků. Koncept je založen na vysoké míře osobní odpovědnosti a důvěry.

Probační dům v Písku má zejména zajistit možnost intenzivní práce s odsouzenými po jejich podmíněném propuštění včetně zajištění kontroly soudem uloženého dohledu a plnění přiměřené povinnosti účastnit se resocializačního programu, aby bylo v nejvyšší možné míře zamezeno recidivě. V Probačním domu je také nabízena pomoc v podobě hledání práce a asistence s činnostmi jako je řešení bydlení nebo jednání s úřady a bankou. V Probačním domě platí striktní zákaz konzumace alkoholu nebo jiných návykových látek. Probační dům má kapacitu 16 osob a je určen výhradně pro muže. Obzvláště vhodné je toto řešení pro osoby, které ve věznici strávily delší dobu. Postupná reintegrace do společnosti má v takových případech za cíl usnadnit návrat do běžného života a zamezit recidivě.

Probační a mediační služba na svých webových stránkách k projektu Probačního domu v Písku uvádí následující: „*V rámci provozu domu čeká účastníky denní režim co nejpodobnější obvyklému životu na svobodě, ale také s jasně stanovenými pravidly. Obyvatelé domu mají povinnost zdržovat se v probačním domě ve stanovený čas, spolupracovat s týmem a aktivně řešit své záležitosti, zdržet se požívání alkoholu a návykových látek, slušně se chovat k druhým a pečovat o dům. Během pobytu budou účastníci společně s pracovníky Probačního domu v Písku pracovat na tom, aby byli samostatní, uvědomovali si potřebu řešit dílčí problémy, případně uměli vyhledat podporu.*“³⁴⁹ Hlavní myšlenku, která celý projekt vystihuje lze shrnout následovně: „*Propuštění*

---

³⁴⁸ PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA [online]. Aktuality [cit. 27. 11. 2022] Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/probacni-a-mediacni-sluzba-zahajila-provoz-probacniho-domu-v-pisku/>

³⁴⁹ PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA [online]. Aktuality [cit. 27. 11. 2022] Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/probacni-a-mediacni-sluzba-zahajila-provoz-probacniho-domu-v-pisku/>

vězni budou brzy něčí sousedé a je v zájmu společnosti, aby takový člověk byl dobrý soused.“ Tyto myšlenky zdůrazňuje právě norská *Kriminalomsorgen*.³⁵⁰

5.7. Shrnutí

Pátá kapitola poskytuje exkurz do norského systému trestů a popis tamní úpravy alternativních trestů, přičemž některé z popsanych prvků by mohly poskytnout inspiraci pro úpravu v České republice. Zároveň je třeba podotknout, že při hledání inspirace v zahraniční právních úpravách, je nutné si uvědomit, že každá země je spjata s určitou sociální, ekonomickou a politickou situací a úprava, které se osvědčila v jedné zemi, nemusí najít uplatnění v jiné zemi.

Závěrem kapitoly je popsána probíhající spolupráce mezi Norským a Českou republikou na poli trestního práva. Jedná se o dlouhodobě úspěšnou a intenzivní spolupráci, která se přímo dotýká oblasti trestního práva a jejíž výsledky je možné sledovat v rámci některých projektů. Autor tímto poskytl jedinečný vhled do této spolupráce, přičemž lze důvodně předpokládat, že tato spolupráce se bude v následujících letech prohlubovat.

---

³⁵⁰ NYHETER KRIMINALOMSORGEN [online]. *Hvem vil du ha som nabo?* [cit. 29. 11. 2022] Dostupné z: <https://www.ta.no/nyheter/kriminalomsorgen/rita-kilvar/hvem-vil-du-ha-som-nabo/o/5-50-635425>

6. Zhodnocení platné právní úpravy v České republice a úvahy de lege ferenda

Šestá kapitola představuje klíčový krok v celém výzkumném procesu, kdy se zaměřujeme na zhodnocení platné právní úpravy v České republice týkající se alternativních trestů. Předcházející kapitoly poskytly znalosti o jednotlivých alternativních trestech a cenné poznatky o jejich užívání v praxi, což ve svém souhrnu v rámci této kapitoly autorovi umožní provést kritickou analýzu české právní úpravy.

Cílem této kapitoly je posoudit, jak efektivně a účinně jsou alternativní tresty v České republice využívány a jaký je jejich dopad na trestní systém a společnost jako celek. Tato analýza je prováděna z perspektivy právního rámce, statistických údajů a je inspirována komparativním srovnáním s norským systémem. Na základě získaných poznatků autor formuluje návrhy de lege ferenda s cílem dosáhnout optimálního využívání alternativních trestů v rámci českého trestního prostředí. Kapitola tak završuje systematický výzkum a přispívá k diskusi o moderním přístupu k trestání a sankcím ve společnosti.

6.1. Zhodnocení platné právní úpravy

Z dostupných závěrů, ke kterým autor této rigorózní práce došel zkoumáním zejména ve čtvrté kapitole, je zřejmé, že v České republice dochází k aplikaci alternativních trestů v dostatečné míře. Dílčím problémem je skutečnost, že dochází k dominantnímu užívání některých alternativních trestů, které jsou v praxi hojně užívány a plní svou předpokládanou úlohu v sankčním systému trestního práva, zatímco některé alternativní tresty nebývají příliš využívány a nedochází tak k plnému naplnění jejich potenciálu.

Z legislativního pohledu považuje autor úroveň úpravy alternativních trestů kvalitativně i kvantitativně za dobrou. Legislativní základ poskytuje dostatečné podmínky pro účinnou aplikaci alternativních trestů v praxi. Systém trestů je vnitřně provázaný a obsahově dostatečně široký. Právní úprava je navíc poměrně pestrá a nabízí množství alternativ v podobě vícero institutů. Ne všechny tyto instituty ovšem naplňují svou úlohu v sankčním systému trestního práva v plném potenciálu. Toto se týká zejména domácího vězení, u kterého nikdy nedošlo k plnému rozvoji v rámci českého trestního práva a jeho využívání je v současnosti spíše okrajové.

Právní úprava se přirozeně vyvíjí v reakci na zkušenosti z ukládání alternativních trestů v praxi, cíle trestní politiky a aktuální společenské otázky. Děje se tak průběžnou úpravou aplikačních podmínek stávajících jednotlivých alternativních trestů a úpravou podmínek jejich výkonu trestů. Další dílčí optimalizace probíhá úpravou podmínek trestů. Příkladem budiž možnost v určitých případech využít dřívějšího zrušení nebo uvolnění přiměřených omezení

a přiměřených povinností, případně výchovných opatření, které zavedla novela trestního zákoníku č. 220/2021 Sb. Konečně připadá v úvahu též včlenění nových trestů, jako tomu bylo v případě trestu zákazu držení a chovu zvířat, který byl do systému trestů trestního práva zaveden s účinností od 1. června 2020.

Přestože právní řád nabízí dostatek alternativ k trestu odnětí svobody, existuje zde nepochybně prostor pro další optimalizace. Navzdory tomu, že lze v posledních letech pozorovat statistické zlepšení výsledků trestní politiky, zůstává vězeňská populace v České republice v přepočtu na 100 tisíc obyvatel jednou z nejvyšších v Evropě a taktéž recidiva zůstává velmi vysoká.

6.2. Úvahy de lege ferenda

Alternativní tresty mohou v určitých případech představovat vhodné alternativy k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, který s sebou nese množství negativních důsledků spojených s jeho výkonem. Jedná se však o citlivé téma, neboť při ukládání alternativních trestů je třeba pečlivě zvažovat přistoupení k jejich uložení, vhodnost konkrétního alternativního trestu a přesné určení jeho podmínek, tak aby uložený trest představoval účinnou alternativu za trest odnětí svobody. Co se účinnosti týče, tak alternativní tresty mohou být účinné, za předpokladu, že jsou ukládány vhodným pachatelům, kteří souhlasí s jejich uložení. V tomto ohledu je při ukládání alternativních trestů vždy důležité pečlivě zvažovat všechny okolnosti případu a poměry a osobu pachatele. Podstatná je také dostatečná informační osvěta jak pachatelů, tak zapojených osob a široké veřejnosti. Základ v tomto ohledu představuje správně vedená osvěta například formou školení, webinářů nebo konferencí. Osvěta by nicméně měla začínat již na akademické půdě, kde by studenti měli být vedeni především k moderním trendům v právu, mezi něž účinné využívání alternativních trestů v trestním právu nepochybně patří.

Alternativní tresty zcela nepochybně představují jeden z trendů v trestním právu a do budoucna mohou pomoci přispět ke snížení vězeňské populace a zlepšení výsledků trestní politiky. Nicméně při jejich ukládání je důležité, aby bylo ke každému pachateli přistupováno individuálně a byly pečlivě zvažovány všechny okolnosti daného případu. Podstatným znakem norského systému je na individuální práci s osobami ve výkonu trestu. Takové pojetí samozřejmě vyžaduje vyšší kapacity, které jsou věnovány jednotlivci, ale existuje předpoklad účinnějšího nápravného působení, čímž dochází k efektivnímu působení na pachatele a předcházení recidivy. Pro správné fungování je potřeba dostatečné kapacitní a materiální zajištění Probační a mediační služby, která má zásadní úlohu při výkonu většiny alternativních trestů. Zásadním předpokladem je také požadavek vysoké odborné kvalifikace pracovníků Probační a mediační služby společně se

soustavným vzděláváním se v této oblasti. Jedině dostatečně kvalifikovaní pracovníci mohou řádně a efektivně plnit svoji funkci v takto náročné a citlivé činnosti. V tomto ohledu lze kvitovat probíhající spolupráci mezi Norskem a Českou republikou v této oblasti, která byla popsána závěrem páté kapitoly této rigorózní práce. Spolupráce je výrazně orientována na průběžné vzdělávání a vzájemné předávání zkušeností.

V konkrétním případě **podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody** se nabízí akcentovat vyšší využívání varianty trestu s dohledem podle ustanovení § 52 odst. 2 písm. c) TZ. V současnosti výrazně převažuje využívání prostého podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody podle ustanovení § 52 odst. 2 písm. b) TZ, přičemž varianta tohoto trestu s dohledem má výrazně vyšší možnosti nápravného působení na pachatele a tím i předcházení recidivě, která je v České republice. Toto je zvláště zdůrazněno v situaci, kdy je představuje podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody nejčastěji ukládaný trest. Vyšší ukládání podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem poté přímo navazuje na dostatečné kapacitní a materiální zajištění Probační a mediační služby, která zajišťuje výkon dohledu.

V případě trestu **domácího vězení** existuje problematických aspektů tohoto trestu více. Zejména kontrola výkonu trestu domácího vězení představuje již od samotného zavedení do právního řádu patrně nejproblematictější a nejdiskutovanější aspekt tohoto trest. V rámci teorie se lze setkat s názory, že jinak vhodný alternativní trest byl do trestního práva zaveden, aniž by byly dostatečně zajištěny reálné podmínky pro jeho výkon včetně zabezpečení efektivní kontroly, která je pro tento trest zásadní a z těchto důvodů dochází k velmi nízkému užívání tohoto trestu. Oživení domácího vězení by mohla přinést inspirace norským modelem, který umožňuje v určitých případech přeměnu trestu odnětí svobody na trest domácího vězení v případech méně závažné trestné činnosti po uplynutí určité doby a před koncem výkonu trestu nebo ve variantě podmíněného propuštění do domácího vězení. Takový inspirace by ovšem představovala citelný zásah do systematiky trestů a je otázkou, zda by taková změna byla v českém prostředí funkční. Zajímavou inspirací by mohlo být zavedení podmínky v podobě požadavku, podle kterého musí mít odsouzený k trestu domácího vězení zajištěnou denní aktivitu v podobě práce nebo studia. Pokud není taková aktivita zajištěna, soud by k aplikaci domácího vězení nepřistoupil. Další možnou změnou by mohl být požadavek souhlasu ostatních členů domácnosti.

Ačkoli v posledních letech dochází k určité renesanci **peněžitého trestu**, stále existuje prostor pro jeho dílčí optimalizaci. Určitou komplikací při ukládání tohoto trestu však může být i obtížnost zkoumání majetkových poměrů pachatele a náročnost agendy spojené s výkonem peněžitého trestu. V tomto směru je řešením důkladnější prověření majetkové situace pachatele již v přípravném řízení, včetně zjištění nejen příjmů a majetkových poměrů pachatele, ale taktéž jeho

výdajů. Stejný závěr vyslovuje i Šámal, kdy konstatuje že „je potřeba zjišťovat majetkové poměry obviněného už v přípravném řízení, aby pak případně uložený finanční trest mohl být skutečně uhrazen.“³⁵¹ Praxí dále jednu z překážek ukládání peněžitého trestu představují nepříznivé majetkové poměry pachatelů a jejich častá nezaměstnanost. Inspirativní může být v tomto ohledu norská úprava, která umožňuje pomocí institutu neplacený práce (*bøteteneste*) pokutu uloženou v soudním řízení (*forelegg*) nebo její část vykonat formou neplacené práce.

V případě nejnovějšího trestu **zákazu držení a chovu zvířat** se nabízí polemika nad určením krajské veterinární správy jako orgánu pověřeného kontrolou výkonu tohoto trestu. Jako nejvíce problematická se jeví ta část, kdy dochází ke vstupu jejich pracovníků do obydlí, jiných prostor a pozemků odsouzených osob. Lze zvažovat, zda je vhodné udělovat takovou pravomoc k takovému zásahu dalšímu, novému, orgánu, v tomto případě krajské veterinární správě. Výkon takové by bylo možná vhodnější svěřit Probační a mediační službě, která již provádí kontrolu alternativních trestů. K podobnému závěru dochází i Jelínek: Jelínek: „*Toto ustanovení*³⁵² je problematické v tom, že legalizuje vstup do obydlí a jiných prostor a na pozemky orgánům (pracovníkům) krajské veterinární správy. Samozřejmě lze namítnout, že pokud by zákonodárce zvolil jinou variantu, např. že kontrolu provádí Probační a mediační služba, setkal by se s argumentem, že to možné není, protože pracovníků Probační a mediační služby se nedostává ani na kontrolu výkonu trestu zákazu činnosti nebo jiných trestů, tedy na kontrola výkonu trestů u lidí, natož na kontrolu zvířat. Přesto ale měl podle mého názoru zákonodárce uvážit, zda by kontrola výkonu trestu neměla být svěřena nějakému jinému orgánu z povahy věci bližšímu potřebám trestního řízení, např. Ministerstvu spravedlnosti v součinnosti s orgány krajské veterinární správy nebo orgánům Policie ČR v součinnosti s orgány krajské veterinární správy.“³⁵³

Zajímavá by mohla být i potenciální inspirace norskými **zvláštními nápravnými a léčebnými programy**. Zvláště „Program proti řízení pod vlivem omamných látek“ (*Program mot ruspåvirket kjøring*) by mohl být přinést v českém právním prostředí pozitivní výsledky. Absolvování takového programu by mohlo stanoveno jako přiměřená povinnost, případně mohlo být ukládán (nařizováno) vedle například zákazu činnosti řízení motorových vozidel u pachatelů, kteří se trestné činnosti dopustili pod vlivem návykových látek při řízení motorového vozidla. Přesná definice takového programu by sjednotila podmínka pozitivního působení na pachatele

---

³⁵¹ HOLAS, Ivan. *Finanční tresty?* In: Česká justice [online]. 23. 11. 2016 [cit. 16. 12. 2016]. Dostupné z:

<http://www.ceskajustice.cz/2016/11/financi-tresty-majetkove-pomery-obvineneho-je-podle-samala-treba-zjistovat-uz-v-pripravnem-rizeni/>

³⁵² pozn. Ve vztahu k ustanovení § 350ab odst. 2 TŘ.

³⁵³ JELÍNEK, Jiří. *K nové trestněprávní ochraně zvířat aneb trefit kozla*. In Advokátní deník [online]. 19. 8. 2020 [cit. 26. 8. 2022]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2020/08/19/k-nove-trestnepravni-ochrane-zvirat-aneb-trefitkozla/>

a mohla pomoci předcházet určitému typu trestné činnosti. Program by mohl přinést značné výsledky s ohledem na nápravu pachatele a předcházení konkrétní trestné činnosti a nežádoucímu excesivnímu chování v budoucnosti. Na celou problematiku je třeba také nahlížet s ohledem na skutečnost, že řízení motorových vozidel pod vlivem návykových látek představuje v České republice poměrně rozšířený problém.

6.3. Shrnutí

V rámci šesté a poslední kapitoly dochází k celkovému kritickému zhodnocení platné právní úpravy a využívání alternativních trestů v současné praxi. V návaznosti se autor v úvahách *de lege ferenda* pokouší nastítnit možné legislativní i nelegislativní podněty k optimalizaci a zdokonalení současné úpravy. Autorovi úvahy se zaměřují zejména na možnou optimalizaci současné platné právní úpravy alternativních trestů, ale také na mimoprávních postupy s cílem zvýšit efektivní užívání alternativních trestů v praxi.

Při formulaci vlastních úvah se autor značně opírá o získané poznatky z předešlých kapitol, především z detailního popisu platné právní úpravy alternativních trestů. Tento popis umožnil autorovi provádět hloubkovou analýzu a vyvozovat relevantní závěry ohledně účinnosti a efektivity alternativních trestů v českém trestním právu. Rovněž vývoj statistických ukazatelů v České republice nabyl značné důležitosti, neboť tyto kvantitativní informace poskytly autorovi konkrétní obraz o dosavadním uplatňování alternativních trestů a jejich dopadu na kriminalitu a vězeňskou populaci v České republice.

Kromě toho byla pro kritické zhodnocení a autorovy úvahy klíčová i komparace s Norskou právní úpravou. Toto srovnání umožnilo autorovi získat perspektivu z jiného právního prostředí, což poskytlo cenný rámec pro diskusi o možných inovacích a optimalizacích v českém systému alternativních trestů. Norský model tak autorovi posloužil jako inspirace pro vlastní myšlenky, které byly následně formulovány v rámci jeho úvah *de lege ferenda*. Kombinace těchto faktorů umožnila autorovi vyvinout hlubší a komplexnější pohled na téma alternativních trestů a přinést do diskuse nové perspektivy a možnosti pro jejich další rozvoj a zdokonalení.

Závěr

Hlavním cílem této rigorózní práce bylo poskytnout ucelený pohled na právní úpravu alternativních trestů a to s důrazem na detailní analýzu jednotlivých alternativních trestů v českém trestním právu. Naplnění tohoto cíle ovšem není možné obsáhnout pouze detailním popisem a komplexním rozbohem hmotněprávní úpravy bez zřetele k dalším aspektům problematiky. Z tohoto důvodu byl rozbor doplněn o procesní aspekty, historický vývoj, statistické údaje, poznatky z praxe a vybranou judikaturu. Komplexnímu rozboru platné právní úpravy předcházelo uvedení do problematiky alternativních trestů. V rámci sledovaných statistických údajů bylo zkoumáno ukládání alternativních trestů v České republice. Dále byl proveden popis úpravy alternativních trestů v Norsku, které je považováno za jednu z neprogresivnějších zemí v oblasti zavádění a efektivního využívání moderních trendů a alternativních metod v trestním právu. Současně byla popsána probíhající spolupráce mezi Norskem a Českou republikou na poli trestního práva. Výsledky této spolupráce je například projekt polootevřené věznice v Jiřicích nebo zřízení prvního Probačního domu v České republice a jeho otevření v listopadu roku 2022. A konečně byly nastíněny autorovi vlastní úvahy de lege ferenda. Tyto úvahy částečně vycházely z inspirace vycházející z popisu norské úpravy a byly zaměřeny zejména na možnou dílčí optimalizaci jednotlivých alternativních trestů.

Na základě zjištěných poznatků byla kriticky zhodnocena stávající platná právní úprava alternativních trestů v České republice. Po legislativní stránce považuje autor úroveň právní úpravy alternativních trestů v České republice jako dostatečně kvalitní. Legislativní základ poskytuje dostatečné podmínky pro účinnou aplikaci alternativních trestů v praxi. Právní úprava je navíc poměrně pestrá a nabízí množství alternativ v podobě vícero institutů. Ne všechny tyto instituty ovšem naplňují svou úlohu v sankčním systému trestního práva v plném potenciálu, což je případ zejména domácího vězení. Z dostupných závěrů, ke kterým autor této rigorózní práce dospěl zejména analýzou platné právní úpravy a zkoumáním četnosti využívání jednotlivých alternativních trestů, je zřejmé, že v České republice dochází k aplikaci alternativních trestů, přičemž nejčastěji ukládaný alternativní trest představuje podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody. V posledních letech také dochází k zvýšené aplikaci peněžitého trestu, jehož využívání bylo podpořeno legislativními i nelegislativními změnami. Celkově lze posledních lze pozorovat mírný progres v statistických údajích zohledňujících míru využívání vězeňských kapacit a podílu krátkodobých trestů odnětí svobody. I přes výše uvedené, má však Česká republika stále vysokou vězeňskou populaci v přepočtu na 100 tisíc obyvatel a vysokou míru recidivy.

Vzhledem k výše uvedenému lze konstatovat, že se cíle této rigorózní práce podařilo naplnit. Realizace této rigorózní práce přinesla autorovi širší a detailnější přehled o alternativních trestech a alternativních přístupech v trestním právu. Bylo zajímavé objevovat nové možnosti a souvislosti v rámci úpravy alternativních trestů a zamýšlet se nad možnostmi dílčí inspirace zahraniční úpravou.

Seznam zkratek

ČR – Česká republika

EU – Evropská unie

OSN – Organizace spojených národů

EHP – Evropský hospodářský prostor

LZPS – usnesení č. 2/1993 Sb., Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky

EÚLP – Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (zkráceně Evropská úmluva o ochraně lidských práv)

TZ – zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

TŘ – zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

ZSVM – zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

TOPO – zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (zákon o trestní odpovědnosti právnických osob)

ZPMS – zákona č. 257/2000 Sb., zákon o probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o probační a mediační službě)

RejTr – zákona č. 269/1994 Sb., zákon o Rejstříku trestů

Seznam použitých zdrojů

Seznam použité literatury

BECCARIA, Cesare. *O zločinoch a trestoch*. Bratislava: Kalligram, 2009. ISBN 978-80-8101-252-5.

BOLEDOVIČOVÁ, Lucie. *Elektronický monitoring jako prostředek ke snížení počtu vězeňské populace*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6319-8.

DRAŠTÍK, Antonín, Robert FREMR, Tomáš DURDÍK, Miroslav RŮŽIČKA a Alexander SOTOLÁŘ a kol. *Trestní zákoník: Komentář II. díl (§ 233 až 421)*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-790-4.

DRAŠTÍK, Antonín, Robert FREMR, Tomáš DURDÍK, Miroslav RŮŽIČKA, Alexander SOTOLÁŘ a kol. *Trestní zákoník: Komentář I. díl (§ 1 až 232)*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-790-4.

FRYŠTÁK, Marek, Jan PROVAZNÍK, Jolana SEDLÁČKOVÁ, Eva ŽATECKÁ a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. Brno: Nakladatelství KEY Publishing, 2014. ISBN 978-80-7418-221-1.

GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ a kol. *Kriminologie*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5.

HOLÁ, Lenka. *Mediace v teorii a praxi*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3134-6.

HONDERICH, Ted. *Punishment - The Supposed Justification*. Londýn: Penguin Books, 1976. ISBN 978-0151752997.

CHMELÍK, Jan, Jaroslav IVOR a Viktor PORADA. *Trestní právo hmotné*. Praha: Linde, 2007. ISBN 978-80-7201-652-5.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-236-3.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou*. 5. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-049-9.

KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210-3025-9.

KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva: Trestní právo hmotné. Obecná část*. Praha: C.H.Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-042-3.

KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012. ISBN 978-80-7179-082-2.

KRATOCHVÍL, Vladimír, Věra KALVODOVÁ, Josef KUCHTA, Iveta JURÁKOVÁ a Jana ZEZULOVÁ. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 3. přepracované a doplněné vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2002, str. 9 - 10. ISBN 80-210-2985-4.

KÜHN, Zdeněk a Jiří BOGUSZAK. *Právní principy*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999. ISBN 80-901064-5-5.

LATA, Jan. *Účel a smysl trestu*. Praha: LexisNexis CZ, 2007. ISBN 978-80-86920-24-5.

MAŘÁDEK, Vladimír. *Lexikon klíčových pojmů z penologie*. Opava: Vavrla Pavel, 2000. ISBN 80-238-6731-8.

MEZNÍK, Jiří. *Základy Penologie*. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1995. ISBN 80-210-1248-X

MIETHE, Terance D. a Hong LU. *Punishment: a comparative historical perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. ISBN 978-0521605168.

NOVOTNÝ, Oto, Josef ZAPLETAL a kol. *Kriminologie*. 3. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2008. ISBN 978-80-735-7409-3.

POTOČNÝ, Miroslav a Jan ONDŘEJ. *Mezinárodní právo veřejné: Zvláštní část*. 6. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-398-1.

ROZUM, Jan a kol. *Uplatnění mediace v systému trestní justice II*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. ISBN 978-80-7338-097-7.

SOBEK, Tomáš. *Právní myšlení: kritika moralismu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-311-7.

SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK, Dagmar CÍSAŘOVÁ, Marie VANDUCHOVÁ a kol. *Systém českého trestního práva: III Tresty a ochranná opatření*. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9.

SOTOLÁŘ, Alexander, František PÚRY a Šámal PAVEL. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C.H.Beck, 2000. ISBN 80-7179-350-7.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I: Obecná část (§ 1-139)*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5.

ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ, Alexander SOTOLÁŘ, Milana HRUŠÁKOVÁ a Milada ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-350-9.

ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ, Tomáš GRIVNA, Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ, Rudolf VOKOUN a kol. *Trestní právo hmotné – I. Obecná část*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7.

ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník: Komentář (§ 1 až 204)*. Praha: C.H.Beck, 2020. ISBN 978-80-7400-807-8.

ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-87576-93-9.

TOMÁŠEK, Jan. *Úvod do kriminologie: Jak studovat zločin*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2982-4.

VÁLKOVÁ, Helena, Jan KUČHTA, Jana HULMÁKOVÁ a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2019. ISBN 978-80-7400-732-3.

ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly probační a mediační služby*. Ostrava: Nakladatelství KEY Publishing, 2007. ISBN 978-80-87071-55-7.

Seznam použitých internetových zdrojů

- ADVOKÁTNÍ DENÍK [online]. *Novinky ze světa advokacie - Otevřená věznice v Jiřicích funguje pátý rok, recidiva vězňů je zatím 11procentní*. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2022/04/25/otevrena-veznice-v-jiricich-funguje-paty-rok-recidiva-veznu-je-11procentni/>.
- BERÁNEK, Jaromír. *Trest pro fotbalové výtržníky v praxi*. In: Český rozhlas [online]. 21. 6. 2010. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/trest-pro-fotbalove-vytrzniky-v-praxi-7845144>.
- HOLAS, Ivan. *Finanční tresty?* In: Česká justice [online]. 23. 11. 2016 [cit. 16. 12. 2022]. Dostupné z: <http://www.ceskajustice.cz/2016/11/financni-tresty-majetkove-pomery-obvineneho-je-podle-samala-treba-zjistovat-uz-v-pripravnemrizeni/>.
- INFODATA [online]. *Statistika a výkaznictví*. Dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>.
- JELÍNEK, Jiří. *K nové trestněprávní ochraně zvířat aneb trefit kozla*. In Advokátní deník [online]. 19. 8. 2020. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2020/08/19/k-nove-trestnepravni-ochrane-zvirat-aneb-trefitkozla/>.
- KONFLIKTRÁDENE. [online]. Dostupné z: <https://trd.by>.
- KRIMINALOMSORGEN [online]. Dostupné z: <https://www.kriminalomsorgen.no/getfile.php/4828158.823.uakijjkk77ziw/Elektronisk+kontoll>.
- LOVDATA [online]. Dostupné z: <https://lovdata.no>.
- MINISTERSTVO FINANCÍ ČR [online]. *Schválené projekty: EHP a Norské fondy*. Dostupné z: <https://www.eeagrants.cz/cs/programy/spravedlnost/schvalene-projekty/zpatky-do-zivota-3845>.
- MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR [online] *České soudnictví: Výroční statistické zprávy z let 2012 až 2021*. Dostupné z www.justice.cz/web/msp/statisticke-udaje-z-oblasti-justice.
- MINISTERSTVO VNITRA ČR [online]. *O prevenci kriminality*. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/web-o-nas-prevence-prevence-kriminality.aspx>.

MINISTERSTVO VNITRA ČR [online]. *Prevence kriminality*. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/web-o-nas-prevence-prevence-kriminality.aspx>.

NÁRODNÍ EKONOMICKÁ RADA VLÁDY [online]. *Návrhy NERV na snížení výdajů a zvýšení příjmů veřejných rozpočtů v ČR*. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Navrhy-NERV-na-snizeni-vydaju-a-zvyseni-prijmu.pdf>.

NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ ČR [online]. *Odklony v trestním řízení*. Dostupné z: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/prubeh-rizeni-v-trestnich-a-netrestnich-vecech/odklony-v-trestnim-rizeni>.

NORGES DOMSTOLER. [online]. Dostupné z: <https://www.domstol.no>.

PAVLOVIČOVÁ, Kristýna. *Ochrana zvířat v režimu trestního práva s ohledem na navrhovanou novelu trestního zákoníku*. In: Právní prostor [online]. 29. 4. 2019. Dostupné z: https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/ochrana-zvirat-v-rezimu-trestniho-prava-s-ohledem-na-navrhovanou-novelu-trestniho-zakoniku?strana_do=2.

PRISONS IN 2021: NORWAY [online]. *Prison Insider - Le site d'information sur les prisons dans le monde*. Dostupné z: <https://www.prison-insider.com/en/countryprofile/norvege-2021>.

PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČŘ [online]. *Poslání a cíle*. Dostupné z: www.pmscr.cz/o-nas/.

RAWLS, John. *Two Concepts of Rules*. *The Philosophical Review* [online]. Durham: Duke University Press, 1955, str. 1 - 13 a 37 - 39. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/2182230?origin=crossrefs&seq=1>.

SSB [online]. *Statistisk sentralbyrå*. Dostupné z: <https://www.ssb.no>.

STORE NORSKE LEKSIKON [online]. *Forseelse*. Dostupné z: <https://snl.no/forseelse>.

UNDP [online]. *Human Development Reports*. Dostupné z: <https://hdr.undp.org/data-center/human-development-index#/indicies/HDI>.

VĚTROVEC, Vladislav, Libor NEDOROST, Jana OTOUPALÍKOVÁ. *Restorativní a retributivní justice* [online]. 2005. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy Univezity:

Katedra sociální pedagogiky. Dostupný z:

https://www.ped.muni.cz/wsocedu/virtual/pdf/Nedorost_Mediace2-3%%2020-%20ASPI%20%20restorativeretribut.pdf

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR [online]. *Aktuality – Úspěch otevřené věznice*. Dostupné z:

<https://www.vscr.cz/clanky/detail/uspech-otevrene-veznice>.

WORDPRESS UNIL [online]. *Incarcerated population*. Dostupné z:

https://wp.unil.ch/space/files/2021/04/210329_Key_Findings_SPACE_I_2020.pdf.

Seznam použitých právních předpisů

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů

Zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky

Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 456/2009 Sb., o kontrole výkonu trestu domácího vězení

Vyhláška ministerstva spravedlnosti České republiky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy

Seznam použité judikatury

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 2. 5. 1967, sp. zn. 11 Tz 12/67

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 28. 8. 1987, sp. zn. 1 Tz 23/87

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 8. 1999, sp. zn. 7 Tz 114/99

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2001, sp. zn. 4 Tz 4/2001

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 4. 2003, sp. zn. 4 Tz 16/2003

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 7. 2003, sp. zn. 4 Tz 108/2003

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 5. 2006, sp. zn. 5 Tdo 523/2006

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 5. 2007, sp. zn. 4 Tz 34/2007

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 11. 2007, sp. zn. 4 Tz 84/2007

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 5. 2008, sp. zn. 3 Tdo 630/2008

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 8. 2011, sp. zn. 3 Tdo 956/2011

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 11. 2011, sp. zn. 7 Tdo 1434/2011

Rozhodnutí Nejvyššího soud ze dne 12. 12. 2011, sp. zn. 3 Tz 109/2011

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 1. 2014, č. j. 7 Tdo 1451/2013-21

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 9. 2021, sp. zn. 8 Tdo 970/2021

Seznam ostatních zdrojů

VÁLKOVÁ, Helena a Alexander SOTOLÁŘ. *Restorativní justice – trestní politika pro 21.století?*. Trestní právo. 2000, 5(1). ISSN 1211-2860. (článek)

ŠÁMAL, Pavel. *K úpravě trestních sankcí ve vládním návrhu rekodifikace trestního zákoníku*. Trestněprávní revue. 2005, 4(5). ISSN 1213-5313. (článek)

PÚRY, František. *Některé změny v ukládání trestů podle nového trestního zákoníku*. Trestněprávní revue. 2010, 5(1). ISSN 1210-6348. (článek)

Název práce: Alternativní tresty jako instituty trestního práva v České republice, jejich význam a využití v praxi

Abstrakt

Předkládaná rigorózní práci se věnuje problematice ukládání alternativních trestů v české trestní justici. Alternativní tresty jsou v pojetí trestního práva zpravidla označovány takové tresty, které představují alternativu k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. V kontrastu k nepodmíněnému trestu odnětí svobody je zásadním rozdílem skutečnost, že aplikací alternativních trestů nedochází k vytržení pachatele ze společnosti a jeho izolaci ve věznici. Mezi hlavní výhody alternativních trestů tak patří zejména eliminace negativních vlivů souvisejících s uvězněním, snížení finančních nákladů spojených s výkonem trestu a uvolnění vězeňských kapacit pro pachatele závažné trestné činnosti.

Hlavním cílem rigorózní práce je poskytnout ucelený pohled na právní úpravu alternativních trestů a to s důrazem na detailní analýzu jednotlivých alternativních trestů v českém trestním právu. Dalším z cílů rigorózní práce je poté na základě získaných poznatků právní úpravu alternativních trestů analyzovat a zjistit, zda je to, co předpokládá trestní zákoník, plně reflektováno i v praxi. A konečně si tato rigorózní práce klade za cíl poskytnout popis právní úpravy v Norsku, který má trestní systém výrazně zaměřený na nápravu pachatelů trestných činů a je zde využíváno množství alternativních přístupů v trestním právu včetně alternativních trestů.

Rigorózní práce je přehledně členěna do šesti kapitol. První kapitola přibližuje základní teoretická východiska a principy, které umožnily vznik a vývoj alternativních trestů. Druhá kapitola pojednává oobecně o alternativních trestech jako institutech trestního práva, přičemž důraz je kladen na vymezení alternativních trestů, určení jejich podstaty a porozumění účelu, za kterým byly alternativní tresty do trestního práva zavedeny. Třetí kapitola je zaměřena na samotný rozbor jednotlivých alternativních trestů, zejména jejich vymezení a popis právní úpravy de lege lata. Předmětem čtvrté kapitoly je praktická část, která je věnována aktuálním otázkám spojeným s užíváním alternativních trestů v kontextu trestní politiky, kde obsahem je komplexní statistika četnosti užívání jednotlivých alternativních trestů s tím, že zvláštní pozornost je věnována dynamice vývoje jejich užívání v posledních letech. Pátá kapitola je věnována popisu a následnému srovnání úpravy alternativních trestů v Norsku. I přesto, že existují značná specifika v právním prostředí a výrazné rozdíly v uplatňování prvků restorativní justice, lze konstatovat, že tato úprava má dlouhodobě dobře fungující zahraniční vzor, který nese značný potenciál k přínosu. V některých ohledech tedy není vyloučena ani možnost, že může sloužit jako inspirace při budoucích novelizacích právní úpravy nejen alternativních trestů, ale také alternativ v trestním

právu obecně. Šestá a zároveň poslední kapitola nabízí kritické zhodnocení stávající právní úpravy alternativních trestů a úvahy nad dílčí optimalizací právní úpravy, která by vedla především k jednoduššímu, efektivnějšímu a častějšímu využívání alternativních trestů v praxi.

Klíčová slova: trestání; alternativy k nepodmíněnému trestu odnětí svobody; alternativní tresty

Title: Alternative punishments in criminal law - purpose and use in praxis

Abstract

This rigorous thesis deals with the topic of alternative punishments and their use within the penal system of criminal law. Alternative punishments are generally defined as punishments (criminal sanctions) that are alternatives to the custodial sentence (unconditional imprisonment) served in prison. The fundamental attribute of alternative punishments is therefore the fact that the application of alternative punishments does not involve the offender's removal from the society and their isolation in prison. The subject matter concerning alternative punishments within the domain of criminal law has garnered increasing significance in recent years. This surge in interest is attributed to the augmented focus on punitive measures, namely criminal sanctions, that do not necessitate immediate imprisonment. In fact, the main benefits of alternative punishments include the elimination of the negative effects related to imprisonment, the reduction of financial costs associated with imprisonment and supporting the use of prison capacities for offenders who committed the most serious crimes.

The main objective of this rigorous thesis is to provide a comprehensive overview of the legal regulation of alternative punishments, including an analysis of the development of their use. Furthermore, this rigorous thesis provided a descriptive analysis of the legal framework and the usage of alternative punishments in Norway. Norway is internationally renowned for its progressive and innovative approach to criminal justice. Central to this approach is the implementation of alternative punishments, a system that has gained global recognition for its effectiveness in reducing recidivism rates and promoting offender rehabilitation.

The rigorous thesis is systematically structured into six chapters. The first chapter introduces the foundational theoretical principles that paved the way for the inception and evolution of alternative sentences. The second chapter provides a general overview of alternative sentences as legal institutions, with a focus on their definition, essence, and the underlying purposes for their incorporation into criminal law. The third chapter conducts a thorough analysis of individual alternative sentences, particularly delineating their definitions and explicating the legal provisions *de lege lata*. The fourth chapter addresses the practical aspects, examining contemporary issues related to the utilization of alternative sentences within the context of criminal policy. It includes an extensive statistical analysis of the frequency of individual alternative sentences, with special attention given to recent trends. The fifth chapter is dedicated to describing and subsequently comparing the regulation of alternative sentences in Norway. Despite substantial variations in legal environments and pronounced differences in the application of restorative

justice elements, it is discernible that this framework has served as a long-standing, well-functioning foreign model, bearing significant potential for contributions. In certain respects, it is not inconceivable that it may serve as a source of inspiration for future legal amendments, not only in the context of alternative sentences, but also in alternative approaches within criminal law as a whole. The sixth and final chapter offers a critical evaluation of the existing legal framework governing alternative sentences and contemplates partial optimizations that would primarily lead to a simpler, more effective, and more frequent application of alternative sentences in practice.

In conclusion, the current legal framework of alternative punishments in the Czech Republic was critically examined and assessed. From the obtained findings, it is concluded that the legal framework of alternative punishments in the Czech Republic is sufficient and represents a solid legal background for the use of alternative punishments in praxis. As such, alternative punishments are being used in praxis, with the most frequent being a suspended sentence (suspended imprisonment). In recent years, there has also been a significant increase in the use of financial penalty. On the other hand, the use of home detention remains rather marginal and this particular alternative punishment has not fulfill its full potential. However, despite a good rate of usage of alternative punishments, the Czech Republic still has a high per capita prison population and a high rate of recidivism. The author of this rigorous thesis additionally presented possible ideas for partial optimization of the legal framework or usage of the alternative punishments in the Czech Republic. Some of the presented ideas were partly inspired by the legal framework and praxis in Norway.

Key words: Punishment in criminal law, Alternatives to unconditional sentence of imprisonment, Alternative punishments